

KAHRAMANMARAŞ
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

KÜLTÜR
YAYINLARI

**İNCE
LEME**

İmtiyaz Sahibi

Büyükşehir Belediyesi Adına
Hayrettin Güngör

Genel Yayın Yönetmeni

Duran Doğan

Kahramanmaraş

Büyükşehir Belediyesi

Kültür Yayınları Serisi: 104

Baskı Tarihi

Şubat 2021

ISBN xxxx xx xxx

Editör

Duran Boz

Resimleyen

Mehmet Eroğlu

Teknik Hazırlık

Şeyda Nur Uğur

Nisanur Karakuş

Son Okuma

Mehmet Ayhan

Mesut Serdar

Tasarım

Ali Şenocak

Baskı

Kültür Sanat Basımevi

Maltepe, ZB7-ZB11

2. Matbaacılar Sitesi,

Litros Yolu Sk, 34010

Zeytinburnu/İstanbul

Sertifika No: 44153

İletişim Adresi

Kültür Spor ve Turizm

Daire Başkanlığı

Kayabaşı Mah. Vakıf Tarla Cad.

Köker Konağı No: 6

Dulkadiroğlu / Kahramanmaraş

Telefon: 0 (344) 225 24 15-16

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

Editör
DURAN BOZ

Yedi Güzel Adam'ın Maraş'ı

İnsan şahsiyetinin oluşmasında çocukluk günleri belirgin bir yer tutar. Kişinin doğduğu topraklar ve bu topraklarla ünsiyeti zamanın akışına bağlı olarak kültürel devamlılığı sağlar. Bundan dolayıdır ki yersiz/yurtsuzluk insan için çürütücü bir durum olur. Dünya hayatının başlangıcından bugüne hayatın seyrüseferi bu yöndedir. Açıkçası insan kalbine doğduğu toprakların çocuğudur. Kalbine doğduğu toprakların güneşiyle ısınır da içinin buzlarını çözer. Ağacıyla, meyvesiyle, çiçeğiyle, börtü böceğiyle insanın doğduğu toprakların mayasıyla mayalanan şahsiyeti sonraki zamanların devinimiyle hız alır. Bir süreklilik içerisinde bir hâlden diğerine akarak hayatın durağanlığı kırılır da bütün canlılığıyla devam eder.

Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu*'sıyla başlayan ekin eken aydın tavrının bir sonucu olarak Maraş semalarına projektörler döndürülür. Şiirin, öykünün, romanın yanı sıra her türden düşünsel tutumun ufku işaret edilir. Güzel yazmanın, sözün güzeline söylemenin, renklerin ahengini keşfe çıkmanın türküsü söylenir. Güzellik algısının hayatı kuşatması istenir böylelikle.

Modern Türk edebiyatının son dönemdeki özgün kalemlerinin birçoğunun 'çocuk yüreği' Kahramanmaraş'tan hız alır. Sezaî Karakoç'u *Diriliş*'e hazırlayan süreç Maraş'tan ateş alır. Çünkü Maraş toprağı özgürlük sağanaklarına tutuluşun ateş aldığı yerdir aynı zamanda.

Nuri Pakdil'in *Hamle*'siyle başlayan süreç sonunda *Edebiyat*'ı hazırlar. *Edebiyat* dergisi yazar ve şairlerinin destansı anlatılarıyla bir yürüyüşü başlatanların seslerindeki özgüven sonucu diriliğin yeryüzünü taradığı fark edilir.

Mavera ile koronun sesi kıtalar ötesine ulaşır. Bir yüreğe dokunuşun, bir yüreğe tutunmanın heyecanı *Gül Yetiştiren Adam*'ların ülkesinden dünyaya söz ilmekleri atılır. Hece ülkesinde kelamın gücüne ilgisiz kalmamaya sözleşenlerin tutum alış *Yedi İklim* dört bucak sahnelenir. Bugünün gençleri için derin anlamlar içeren bu durum kavranmadan Kahramanmaraş'ın edebiyat tarihindeki yeri fark edilemez. Kurucu ve sarsıcı kişiliğiyle Nuri Pakdil, koronun sesinin tüm yeryüzü coğrafyasına yayılışının pusulası olur.

Yedi Güzel Adam; havasıyla, suyuyla, bağıyla, bahçesiyle, bilumum meyveleriyle, dağıyla, yaylasıyla, çiçeğiyle ömürlerinin ilk heyecanlarını Kahramanmaraş'ta duymuşlardır. Onların şehrimize yönelen ilgileri ömür boyu sürmüş kültürel hafızanın yeni kuşaklara aktarılması devam etmiştir. Söz konusu ilginin devam ediyor oluşunun bir belgesi olarak *Yedi Güzel Adam'm Maraş'ı* ete kemiğe büründü. Emegi geçenlere teşekkür ederim.

Yeni *Yedi Güzel Adam*'ların yetişmesi arzusuyla *Yedi Güzel Adam'm Maraş'ını* ilgililerin dikkatine sunuyoruz.

HAYRETTİN GÜNGÖR
Büyükşehir Belediye Başkanı

DURAN BOZ:

01.01.1958'de Kahramanmaraş'ın Hacıyüplü Köyünde doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Kahramanmaraş'ta tamamladı. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Çamaş ve Ağabeyli Ortaokullarıyla Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesi, Mehmet Gümüşer Anadolu Lisesi ve Kahramanmaraş Sosyal Bilimler Lisesi'nde görev yaptı. Hâlen Kahramanmaraş Anadolu Lisesi'nde çalışmaktadır.

Yazı çalışmalarına; bir grup arkadaşıyla birlikte Işık gazetesi ve Kelam dergisinde başladı. Şiir ve yazılarını; *Edebiyat*, *Yeni Sula*, *İkinci Yazıları*, *Kayıtlar*, *Yedi İklim* ve *Hece* dergilerinde yayımladı.

Şiir ve yazılarında Ömer Erinç adını kullandı.

Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesi'nde öğretmenlik görevini sürdürürken okulun çıkardığı "*Dost*" dergisiyle Kahramanmaraş Yıldırım Beyazıt Anadolu Lisesi ve Mehmet Gümüşer Anadolu Lisesinin çıkardığı "*Dört Mevsim Düşünce*" dergilerinin yayın yönetmenliğini yaptı. Şimdilerde "*Yitiksöz*" dergisi genel yayın yönetmenliğini sürdürüyor. Yeni çalışmalarını şiir, deneme, biyografi alanlarında sürdürmektedir.

Evli, altı çocuk babasıdır.

KİTAPLARI:

Turna Gözleri ve Karanfil (Şiir, 1991), Geniş Zaman Süvarileri (Şiir, 1999), Bir Şimdi-kizaman Şairi Mehmet Âkif Ersoy (Biyografi, 2008), Yahya Kemal Kitabı (Biyografi, 2008), Kitaba Çağrı Smavında İnsan (Seçki, 2009), Yazarların Şehri Kahramanmaraş (Seçki, 2009), Şiirli Şehir Kahramanmaraş (Seçki, 2009) Kahramanmaraş Öykü Günleri-Erdoğan Aydoğan'la birlikte- (Sempozyum Bildirileri, 2010), Seferi Yazılar, (Deneme, 2010), Düşünen Kalem Nuri Pakdil-Hüseyin Su ile birlikte- (Sempozyum Bildirileri, 2011), Çok Sesli Bir Yazar Rasim Özdenören (Sempozyum Bildirileri, 2011), Kitaba Çağrı (Seçki, 2012), Kahramanmaraş Türküleri ve Oyun Havaları (Ortak Edisyon, 2012), Okuma Hikâyeleri (2013), Yazma Hikâyeleri (2014), Büyük Doğu'nun Ruhu Necip Fazıl Kısakürek (2016), Mekân Hikâyeleri (Ortak Edisyon/ İnceleme, 2017), Okuma Atlası (2020), İkinci Yazıları -Tıpkıbasım- (Yayına Hazırlama, 2020), Kahramanmaraşlı Şairlerden Çocuk Şiirleri -Güldeste- (2020).

İçindekiler

Hayrettin Güngör	
Yedi Güzel Adam'ın Maraş'ı.....	7
Arif Ay	
Üstad.....	15
Necip Fazıl Kısakürek	
Maraş Hitâbesi.....	16
Sezai Karakoç	
Göklerin Çektiği Kartal.....	19
Erdem Bayazıt	
Maraş ve Necip Fazıl.....	20
Erdoğan Aydoğan	
Tohum.....	22
Arif Ay	
Sezai Karakoç.....	29
Arif Ay	
Sezai Karakoç'a Dair.....	30
Sezai Karakoç	
Süt ve Tabanca.....	34
Sezai Karakoç	
Hâtıralar-XXVII-Maraş.....	36
Hâtıralar-XXVIII-Maraş.....	37
Hâtıralar-XXIX-Maraş.....	42
Hâtıralar-XXX-Maraş.....	47

Duran Boz	
Sezai Karakoç'un Hatıralarında Maraş.....	52
Arif Ay	
Nuri Pakdil.....	61
Nuri Pakdil.....	62
Nuri Pakdil	
Nereye Baksanız Çiçekler Bitiverir.....	64
Âtîf Bedir	
Nuri Pakdil'de Maraş.....	66
Erdem Bayazıt	
Nuri Pakdil.....	70
Bekir Karlığa	
Ekin Eken Aydın.....	73
Hüseyin Yorulmaz	
Edebiyat Aşısı.....	81
Hüseyin Yorulmaz	
Yedi Güzel Çocuk.....	88
Arif Ay	
Bir Portre: Erdem Bayazıt.....	94
Erdem Bayazıt	
Çocukluk Anıları.....	95
Arif Ay	
Bir Portre: Alâeddin Özdenören.....	103
Alâeddin Özdenören	
Şiir Ülkesi.....	104
Âtîf Bedir	
Alâeddin Özdenören'in Maraş'ı.....	107
Arif Ay	
Bir Portre: Rasim Özdenören.....	115
Rasim Özdenören	
Benim Maraş'ım.....	116

Ömer Erinç	
'Azmedilerek Gidilen Şehir': Maraş.....	125
Arif Ay	
Cahit Zarifoğlu.....	137
Cahit Zarifoğlu.....	138
Cahit Zarifoğlu	
Maraş 1960.....	139
Rasim Özdenören	
Cahit'in Maraş'ı Ya Da Ya Maraş Yoksa.....	147
Âtîf Bedir	
Cahit Zarifoğlu'nda Maraş.....	151
Arif Ay	
Bir Portre: Akif İnan.....	157
Ali Haydar Haksal	
Maraş'ta Aruzla Şiir Yazan Urfalı Bir Genç.....	159

**YEDİ GÜZEL ADAM'IN
MARAŞ'I**

Necip Fazıl Kısakürek
D. 1904 - Ö.1983

ARIF AY

Üstad*

Ahşap konağın mermer merdivenlerine
akşam güneşi gibi düşen
annelerin titrek solgun sesinden
hüznün ve şiirin hendeselerini kurduğun
odalarını Kur'an sesi, karanfil kokusu
dolduran sabahlarda
Yunus çeşmesinden sular içtin
kulluğun çeliğinde attı kalbin
çile ocaklarında piştin

tüm inanmışların haritasıdır yüzün
işgal ve talandan sonra
bir tarih ki her sayfası yalan-dolan
sahte kahramanlar ve filan
bir bir düşürüp maskelerini
öfkesini meydanlarda dağ gibi gezdiren yürek
sen şiire sığmadın, sığmazsın
Necip Fazıl Kısakürek

kiyamete bir ân kalmış da
ördüğün ebediyet duvarına son taşı
koymanın telaşında bir ömre
bin yılı sığdıran dehâ
katıldın sonsuzluk kervanına gittin
gece sürüyor gün doğmadı daha

*Arif Ay, *Güne Doğan Kõşu* -Toplu Şiirler (1974-2006)-, Hece Yay., Ankara, 2006.

NECİP FAZIL KISAKÜREK

Maraş Hitâbesi*

Muhtelif Maraş kurtuluş gecelerinde

Maraşlılar!

Memleketinizde doğmadım. Fakat babadan oğula, oranın eski bir familyasından geliyorum. Kendimi, yüzde yüz Maraşlı sayabilirim. Maraş'a ekleyebilecek hiçbir şerefim yok. Fakat Maraşlı olmaktan gelen bir şeref taşıyorum. Bu şerefi içimde rasgele bir duygu değil, sistemli bir şuur halinde besledim.

Sultanlık günlerinde, sultanın verdiği en büyük rütbelerden birini taşıyan büyük babam, her fırsatta şöyle derdi:

“-Büyük babanın memuriyet ve mevkiyle iftihar etmeyeceksin; ancak, onun, içinden geldiği yer ve o yerdeki itibar derecesiyle övüneceksin.!”

Ve büyükbabam bana, gözleri derin bir dâüssıla çukuruna kaçmış, Maraş'ı, Maraşlıyı, Maraş'ın taşını, toprağını, bağını, bahçesini, suyunu, havasını anlatır dururdu.

Memleketimiz, tâ o zamandan beri gözümde harikalar vatanıdır. Harikalar vatanı... Efsâne diyarları ve o diyarların insan aklını iflas ettiren mefkûrevî hayatı gibi, âdi zaman ve mekân ölçülerinin dışına çıkmış, kuru hayat çerçevelerinin mâve-rasına ulaşmış hareketler ve hadiselerin yatağı... Bu hareketler ve hâdiselerin izahı mucizelerin tarifi gibidir. O, izaha girmez, tarife sığmaz, mantığın ağına yakalanmaz. Kanunları meçhul, saikleri gizli, sebepleri gaiptir. Bu cinsten hâdiselerin kurduğu âlem, içinde yaşadığımız maddî dünya ile iç içe, fakat ondan başka bir dünyadır. Ve insanoğlu, dünyasının içindeki bu başka dünyalara o kadar muhtaçtır ki, yeryüzüne indiği gündenberi bütün gayreti, yalnız onları aramaktan ibarettir. Onun içindir ki, insanoğlunun, görmeye ve yapmaya en muhtaç olduğu şey mucizedir. Mucizelerin ise çeşitleri var. Herkes, kendi yaratılış bünyesi içinde, bir mucize nev'ine namzet değilse bile, mütehasir gezer. Kendi kendisini aşmak, bir derece ilerisine varmak, hiçbir

* Necip Fazıl Kısakürek, *Hitabeler*, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 1985.

merhalede duraklamaya razı olmadan, sonsuz mesafeler içinde, ebedî bir tekâmül incizabına kapılmış yürümek; insan cemat, hayvan, nebat, bütün tabiat âzasının tek gayesidir. Yeryüzünün bütün kavgaları, aynı cinsten iki unsur arasında birbirinin tekâmül kanununa engel olmaktan doğar. İşte kâinatın en büyük mümessili olan insan, kendi nefsiyle ve herkesle ve her şeyle mücadelesinde tek bir âlet kullanır ki o da ruhudur. Bizi küflü bir madde olmaktan ruhumuz kurtarıyor, fenaya mahkûm cesedimizin encamını o teselli ediyor, bizi tabiat üstü bir hayata o talip kılıyor ve maddeyi bir oyuncak gibi irademiz altına almanın fennini o öğretiyor.

Bütün kudretlerin menbaı ve bütün mucizelerin anası, ruhtur. Herkes istediği gibi düşünsün; ve devirler, dilediği prensipler etrafında dönsün, ben ruhçu doğdum, ruhçu öleceğim.

Bütün bunları Maraş için söylüyorum, çocukluk günlerimden beri, masalını dinlediğim, yiğitler yatağı ve destanlar memleketi Maraş, meğer bir rüya âlemini yeryüzüne kabul ve tasdik ettirecek olan yermiş... Meğer Şirin için dağlar delen Ferhat'tan miras, Anadolu ruhu, orada ve en ağır hakaretler altında kaldığı devirde, eşsiz tecellilerinden birine kavuşacakmış... Meğer, bütün imanlarını kendi eliyle yonttuğu çelik mekanizmalara kaptıran Avrupalı, orada, bütün icatları ve cihazlarıyla birden iflas edecekmiş.

Maraş, benim için yapmacıksız ve tasannusuz, doğrudan doğruya içinden gelme bir hamleyle, beşikteki çocuğundan, koltuktaki ihtiyarına kadar harbetmiş ve düşmanını kovmuş bir memleket olmaktan ibaret değildir. O, bu meşkül ruh mücadelesinin Yirminci Asırda hallini becerdi ve cevabını verdi. Bu cevabı verdikten sonra da, izahını ne kendisi yaptı, ne de kendisi başkalarına yaptırdı. Vazifesini başarmış olgun insanların vakar ve sessizliğine bürünmüş, tabii hayatını yaşamaya koyuldu. Zira asil ruhlar mahcup doğar ve nefis mevzuunda fazla didişmekten haz duymaz. Maraş da, büyük ve hakiki kahramanların çok sevdikleri bir bucak olan meçhulün kıyısında ve tam kendisine denk bir çehre ifadesi içinde oturuyor. İşte karşısında olduğumuz Maraş, bu Maraş'tır. Onun bu vasıflara layık olup olmadığını isbat için, yaptığı fevkalâdelikleri sayıp dökmek benim vazifem değil. Vakalar yerli yerinde duruyor. Merak edenler baksın!

Dava, vakaların çizgilerinden, delâletlerine nüfuz edebilmekte... Bu çizgilerin delâletinde şöyle bir hitap yatıyor:

Ruhun çocukları! Hâlâ ateşi kanla, kurşunu etle ve kılıcı kemikle önlemenin ve bütün bu kuvvetlileri, bütün bu zayıflara yedirmenin sırrını elinizde tutuyorsunuz.

Artık maddenizi teçhize muhtaç olduğunuz kadar ruhunuza ait teçhizlerden hiçbir zerreyi feda etmemeyi bilecek; ve daima maddenizi ruhunuzun emrinde

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

çalıştırmak kanunundan dönmeyeceksiniz. Öyle ki, yeni iman ve yeni nizamını kurmak için, yarasalar gibi çırpınan, başını taştan taşa vuran, fakat bir türlü derdine çâre bulamayan Garp cemiyetleri, öz elleriyle yonttukları çelikten putların sahte tesellisini artık kabul edemeyecekleri gün, sizden bir şey öğrenmeye geleceklerdir.

Maraş, o çok mütevazî şekil ve kıtası içinde, belki bütün dünyanın en muhtaç olduğu sır anahtarını taşıyor.

SEZAI KARAKOÇ

Göklerin Çektiği Kartal*

Altmış yıl durmadan dinlenmeden bin bir çile içinde, eserler vererek, mücadeleler yaparak Milletinin varoluş savaşında yerini alan bir Millet Büyüğü, düşünce ve edebiyat hayatımızın dinmez ve sinmez kalemi, yerinden oynamaz üslûbuyla kendini edebiyat tarihine hâkkeden kalem, Üstad Necip Fazıl, aramızdan sıyrılıp, adeta bir kuş gibi uçup gitti.

Fanilik arkadadır artık.

Dev sulara karşı bir ömür boyu gerilmiş kollar düştü.

Ve yüz yılımıza şeref olan şiir saati, durdu.

Ve doğru, iyi ve güzel için yükselen ses sustu.

Yankıları çağların ufkunda çınlayacak.

İslâm'ın onuru için çağın çelik yüzüne karşı koyan elmas kas, gevşedi.

Atalarımız bir an için ebedî meşgalelerini bırakarak bizim bu dünyamıza doğru dönüp baktılar: 'Kim geliyor? Bu gelen kim?'

Ey ölüm, sen ne sırlı bir güçle donanmışsın ki, en yalçın kayalıkların tepesinde, zamanın üstünde dimdik duran kartallar bile avın olur. Gök şahini ağna, tuzağna düşer.

Çağdaş bir destandı, bir kahramanlık destanıydı, sonuna nokta konan. Ama bu bir ara noktasıdır. Destanın öbür yüzü bundan sonra söylenecek.

Dünya çağının bu ikindisinde ne büyük gölgeydi vurdu karşı ufuklara, güneşin doğduğu ufuklara.

Evet, bir kahraman düştü toprağa. Bir kez daha, bin kez daha yeşerip boy atacak bir tohum olarak.

En önde koşan atının atı kapaklandı. Ve en birinci süvariye toprak bağrına bastı. Herkeslerden daha çok seven ana gibi.

Gaib, onu "kurcalayan çilingir"i, "canlı cenazeler"in üstünden aşırarak gözlerden gizledi. O gözler ki zaten görmüyorlardı.

Ve perde kalktı. Ten maskesi sıyrılarak, ruh, potada saf altına kalboldu.

Kartal süzülüp gitti, sonsuz göklerde kayboldu.

Bize ne düşer, bütün bu manzara karşısında, susmaktan başka.

* Sezai Karakoç, *Günlük Yazılar IV Gün Saati*, Diriliş Yay., İstanbul, 1999.

ERDEM BAYAZIT

Maraş ve Necip Fazıl*

26 Mayıs 1904 yılında, İstanbul'un Çemberlitaş semtindeki dedesine ait konakta hayata gözlerini açan Necip Fazıl'ın yetişmesinde, gelişmesinde en büyük pay hiç şüphesiz büyükbabası, Maraş eşrafından İstanbul Cinayet Mahkemesi ve İstinaf Reisi, rütbe-i bâlâ sahibi Kısakürekzade Mehmet Hilmi Efendi'ye aittir. Üstad Necip Fazıl doğduğu andan itibaren dedesinin gözbebeği, biricik sevgilisi olmuştur. Mehmet Hilmi Efendi minik torununun milletimizin fikir sanat ve mücadelede hayatında oynayacağı büyük rolü sezmişcesine dünyaya gözlerini kapadığı 1914 yılına kadar yani tam 10 yıl onun üzerine kanat germiş, en iyi bir şekilde yetişmesi için üzerine titremiş, torunu henüz 5 yaşına bastığında ona bizzat okumayı öğretmiştir.

Üstad Necip Fazıl dedesi ile iftihar ederdi. Otobiyografik eserlerinde dedesi ile ilgili anılar büyük yer tutar.

Üstad meşhur *Maraş Hitabesi*'ne şöyle başlar:

“Maraşlılar!

Memleketinizde doğmadım. Fakat babadan oğula, oranın eski bir familyasından geliyorum. Kendimi, yüzde yüz Maraşlı sayabilirim. Maraş'a ekliyebilecek hiçbir şerefim yok. Fakat Maraşlı olmaktan gelen bir şeref taşıyorum. Bu şerefi, içimde rasgele bir duygu değil, sistemli bir şuur halinde besledim.

Sultanlık günlerinde, sultanın verdiği en büyük rütbelerden birini taşıyan büyük babam, bana her fırsatta şöyle derdi:

– “Büyük babanın memuriyet ve mevkiyle iftihar etmeyeceksin; ancak, onun içinden geldiği yer ve o yerdeki itibar derecesiyle övüneceksin!”

Ve büyük babam bana, gözlerini derin bir daiüssula çukuruna kaçmış, Maraş'ı, Maraşlıyı, Maraş'ın taşını toprağını, bağını bahçesini, suyunu havasını, anlatır, dururdu.

Memleketiniz tâ o zamandan beri gözümde harikalar vatanıdır.”

Üstad “harikalar vatani” diye nitelediği Maraş'ta doğup büyümemişti ama, büyükbabasının kendisine küçük yaşlarında aştığı Maraş'lılık şuurunu, ve kendi-

* *Erdem Bayazıt'a Armağan*, Koordinatör: Kenan Seyithanoğlu, Editör: Hüseyin Yorulmaz, Derleyen: Cihat Ciğer, Maraş'der Kültür Yay., İstanbul, 2010.

sinin *Tohum* piyesi ile ölümsüz bir ifadeye kavuşturduğu Maraş'lılık ruhunu, 25 Mayıs 1983'de hayata gözlerini kapadığı âna kadar dolu dolu yaşamıştır.

Nedir Maraş'lılık Ruhunu? "Madde" ve "Maddeperest"ler karşısında asla zaafa düşmeyen, ruhun gücünü, inancın kudretini verdiği istiklâl mücadelesi ile bizzat destanlaştıran ruh!

Üstad onu şöyle ifade ediyor:

"Kâinatın en büyük mümessili olan insan, kendi nefsi ile ve herkesle ve her şeyle mücadelesinde tek bir alet kullanır ki, o da ruhudur. Bizî küflü bir madde olmaktan ruhumuz kurtarıyor; fenaya mahkûm cesedimizin encamını o teselli ediyor, bizî tabiat üstü bir hayata o talip kalıyor ve maddeyi bir oyuncak gibi irademiz altına almanın fennini o öğretiyor.

Bütün kudretlerin menbaı ve bütün mucizelerin anası ruhtur. Herkes istediği gibi düşünsün; ve devirler, dilediği prensipler etrafında dönsün ben ruhçu doğdum ruhçu öleceğim.

Bütün bunları Maraş için söylüyorum. Çocukluk günlerimden beri, masahını dinlediğim yiğitler yatağı ve destanlar memleketi Maraş, meğer bir rüya âlemini yeryüzüne kabul ve tasdik ettirecek yermiş...

Maraş, o çok mütevazi şekil ve katası içinde, belki bütün dünyanın en muhtaç olduğu bir anahtar taşıyor."

Evet üstadımız Necip Fazıl Kısakürek, inandığı dünya görüşünü somut bir biçimde temsil ettiğine inandığı Maraş'la ve aile kökünün Maraşlı olmasıyla iftihar ederdi!

Maraş ve Maraşlılar olarak bizler de Üstad Necip Fazıl'la her zaman iftihar edeceğiz!

Ona olan vefa borcunu ödemenin en iyi yolu hiç şüphesiz onun fikirlerini bir kurtuluş anahtarı gibi bütün dünyaya sunacak öğretim ve kültür kurumlarını kurmak ve orada "Anadolu'nun saf ve masum" çocuklarını diriliş erleri olarak yetiştirmektir.

Bugün Maraş'ımızın gelişmeye ve ilerlemeye açık en büyük bulvarının ismi "Necip Fazıl Bulvarı"dır. O bulvarın başladığı yerde bir ünlem işaretinin noktasını andıracak biçimde inşası süren kültür merkezi de O'nun ismini alarak kısa sürede hizmete girecektir.

Yalnız Maraş'ımızda değil, Anadolu'nun her köşesinde, dünyanın bütün kıtalarında, bütün önemli yerleşim merkezlerinde birbiri arkasına açılan okullarda yetişen nesiller, en güzel ifadesini Üstad Necip Fazıl'da bulan ruhun dirilişini insanlığa müjdeliyor.

ERDOĞAN AYDOĞAN

Tohum*

Necip Fazıl Kısakürek'in *Tohum* adlı piyesi işgal yıllarının Maraş'ında geçer. Vaka, direnen Anadolu'nun yüzü olarak Maraş'ı ve özü gür insanların adı olarak da Maraşlıları merkez alır. Oradan bütün bir coğrafyanın kurtuluşu ve milletin ruh kökünün diriltilmesine gönderme yapılır.

Eserin birinci perdesinde, Maraş yakınlarında bir hanın sofası, ikinci perde-sinde de eserdeki kahramanlardan Reis'in Maraş'taki meyhanesi tanıtılır. Eserde; mekâna ait Maraş fotoğraflarının yerine daha çok karakter tahlilleri, ruh portreleri görülür.

Tohum'da Maraş özelinde Anadolu ruhu, Anadolu'dan bir cihan devleti çıkararak ruh kökü açığa çıkarılır. “*Mahrem benliği fikirlerinde, fikirleri aksiyonlarında ve aksiyonları memleket müdafaaasında gizli bir şahsiyetin deseni*” çizilir. Bu desende sır, öz bilinç, aklı yerinden eden aziz fikir çilesi, hareket-düşüncenin taçlanması- ve ulu bir amaç vardır: memleket sevdası.

Tohum;

Yaşamaya dair umudumuz.

Anadolu'nun/ Maraş'ın işgali sırasında çorak toprağın bağrına saçtığımız ümit, bestelediğimiz türkü...

Bir han sofasına serdiğimiz bohçamız...

Buraya ve burada olana dair...

Han;

Nice gurbeti koynunda emziren, nice hasretin duvardaki askısı...

Haberin doğduğu, haberin öldüğü; yolların sesini sesimize kattığımız ev...

İnsan burada, ocak başında kurduğu düşlerinde konukluğun sıcaklığını, mekânın emanet oluş duygusunu perçinler... İşte hayat, kesik bir soluk, yarım bir nefes handa...

*Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu Yay., İstanbul, 2008.

Hancı ile Yolcu, akıp giden hayata dair söyleşir. Bu söyleşi dolambaçlı yolları işaretlemeyiz. Dünyada kalış yiğitçe bir duruşla adlandırılır. Her türlü meydan okuma, önümüze duracak dağlar, kendinden geçmeyle aşılar. Candan geçilerek korkusuzluğun, dünyaya ait olana eyvallahsızlığın damarından tutulur.

“Erkeksen filan saatte, filan yere ...” bir tuzak sözdür, bilinir; ama yine de gidilir.

Anadolu'nun yiğit duruşu, Maraşlının şahsında abideleşir. Korkulara yabancı olmak, meydan okumalara prim vermemek, burçlarda bir bayrak gibi onun hayatında yerini alır. Ceylanlar su başlarında ney çalınarak avlanır, dünyanın en güzel gözlerinden yaşlar boşanırken bu içli sese avcılar tüfeklerini çevirir, rahatça nişan alır. Mukaddes bildiğimiz şeyler ökselere serpilir... Artık sırtımızdan vurulmak bir taşla ateş etmek gibi olur. Düşman bizim bu tarafımızı bizden iyi bilir. Ruhumuzun ateşi gözümüzü kör ettiği için biz bu tuzağa düşeriz, düşeceğimiz için düşeriz. Yiğitliğin son basamağında seyircisiyle beraber düşmanını da kendisine hayran bırakarak, ölümü öldürerek gidilir. Düşmanına diz çöktüren, düşmanın ruhunu yenilgiye uğratan bu eylem binleri diriltir. Baharla her tarafta çiçek olur.

Anadolu ruhunun kendini ortaya çıkardığı abide Ferhad Bey'dir. En soylu kan ondadır. Beş yüz sene evvelki babasını herkes, onun kadar tanımaktadır. Varlıkla yokluğun ince bir çizgi, bir zar aralığında olduğu ölümcül zamanlarda Anadolu tüm asaletini Ferhad Bey'de toplar. Ferhad Bey, yiğittir, bilgedir; bilgilidir. Şehrin asil ruhunu taşıyandır. O bir özgürlük sevdalısı, vefa timsali, esiri olduğu aşkını, esir edebilen derviş gönüllü yücelik örneği; en eski zamanların rüzgârla gelen kahramanıdır.

Ferhad Bey, Maraş'ın umududur; Maraş, tüm Anadolu'nun...

İstanbul'un fes ve kalpak seçilmeyecek kadar yabancı millet üniformalarının kasketleriyle dolduğu, Yunanlıların İzmir'e çıktığı zamanda, hakikat halindeki ölümü cebine koymuş Maraşlı, asil ruhumuzun özgürlük çığlığıdır. Dört bir yanda yakılmış kurtuluş ateşlerinin en harlısı; en önde olanıdır.

Pazarlığa gelmez iki hasletimizden biri özgürlüğümüz ise diğeri de iffe-timizdir. Hanım, hayatının baharında erini genç yaşta hem de evliliğinin gün doğumunda kaybetmiş bütün Anadolu gelinleri gibidir. Acısını yüreğine akıtmış, çelikleşen sabırla dimdik ayakta. Hiçbir acı onun gözlerinde yılgnlığa, ümitsizliğe; hiçbir kayıp yalnızlığa dönüşmez. Kocasını öldürülen kadın bu sefer Ferhad Bey'in öldürülmesi için kaçırlır. Bilinir ki en kuvvetli yanımız aynı zamanda en zayıf yanımızdır da. Kadınları tutsak iken erkeklerin canlarını emniyette tuttukları, hiçbir Anadolu köşesinde hikâyeleşmemişler; Maraş'ta da hikâyeleşmez. İrzımızla oynanacak oyun yoktur, erkeklerimizi gerektiğinde teslim edebiliriz ama namusumuzu asla!

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

Hanım, yalnız bedeninin rahatını düşünen birisi olarak bilinmekten incinir, buna üzüdür. Kaçırılmasından sonra etrafın kendisine yabancılaştığını düşünür. Eşinin öldürülmesi, genç yaşta dul kalışı, savaşın kandan ırmağa dönüşen yüzü, hiçbiri ona böyle zor, böyle derin boşluklar halinde gelmemiştir. İffetin muhafazası her şeyin önüne geçer. Lekelenmeden kalmak dönüm noktasıdır; bundan kuşku, başkalaşan, yabancılaşan tavırlar hanımın ruhunu içten içe çökertir...

Maraş deyince akla gelen Ferhad Bey, bize ilkelerin, değerlerin kişilerden daha önemli olduğunu öğretir. Geleceğini haber vererek gitme düşüncesini yoldaşlarıyla paylaşırken bunu, akıllıca bulmayanlara şöyle der: *“Bir avuç Maraşlı memleketinizi yabancıya teslim etmemeye karar verdiğiniz zaman, yaptığımız hareket bundan daha mı akla yatkındı? Hiç kendinizi düşmanınızla karşı karşıya koydunuz mu? Kaç kişisiz, kaçınız eli ayağı tutar, kaç kurşununuz, kaç bıçağınız var? Karşınızdaki kimdir? Top, mitralyöz, tank nedir? Siz hala dedelerinizden kalma baltalarla kılıçları başucunuza asa durun! Sizin gibi insanların binini milyonunu fare öldürür gibi ilaçla, dumanla öldürüyorlar, farkında mısınız? Onlara.. biz Allah'a inanmış insanlarız, ölüm korktuğumuz şey değildir, dediniz. İşte söyleyebileceğiniz biricik söz buydu.”* Bu mücadele akıl hesaplarının üstündedir. Sayıların hiçbir karşılığı yoktur. Yalnızca inancın gücü hissedilir. Geriye dönmek en olası ihtimaldir. Günde kaç Osman, kaç Ferhad gitmekte ve geri dönmemektedir. Onların canı kimin canından daha az değerlidir? Onlar bu toprağa kimden daha az lüzumludur? Öyleyse kişilerin üstünde asil bir ruhun ebedi kalış soy eylemini aziz uğraşı edinmek gerekir. Maddenin yaya kaldığı Anadolu/ Maraş direnişinde ruh tecrübesini kazanmalı, bir sel gibi yıkarak, yok ederek gelen madde ruhla durdurulmalıdır. İmkânsızlıklar karşısında azmini sürekli bileyleyen Ferhad gibi dağları delerek aşmalı, imkânlar dünyasının sırlı perdeleri aralanmalıdır.

Ferhad Bey'i hiçbir olumsuzluk endişeye sürüklemeyen, şaha kalkan bu atın kolunu kanadını asırlık tecrübenin gözyaşları kırar. Bu toprağın yetiştirdiği, dallarını her tarafa salmış en koca ağacın sarsılması ve titremesine takat getirilemez. Anadolu dimdik durmalı ki; bakışlarını ona çivilemiş, damarlarında kan olmuş ümmet coğrafyası da dik durabilsin.

Maraş, içindekini ve etrafındakini kuşatan bir şehirdir. Piyesin kahramanlarından Yolcu, *“Maraş'tan başka hiçbir yeri düşünmüyorum. Kendimi buraya o kadar kapırdım ki, bir an için bu çerçevenin dışında alaka bulamaz oldum.”* derken, bize insan yüzü şehirleri hatırlatır. Böylece şehirlerin ruhu olduğu bir kez daha onaylanır. İnsanı kuran, ona yön işaretleyen ustaların bu şehrin meyveleri oluşunun tarihi köklerine inilir.

Yolcu, Rusya'da, Kafkasya'da, Anadolu'da bin bir sıkıntı ile boğuşup yaşamamış hiçbir acı bırakmayarak İstanbul'a dönmeye çalışan adsız bir kahramandır. Kan ve ateş içindeki Maraş, dillerden gönüllere sevgisi çağlayan Ferhad Bey, bir

anafor gibi Yolcu'yu kendine çekmiş; Fransızlara ve komitacılara karşı girişilen harbin uğultusu onun kulaklarında kalmıştır. Yolcu'nun Maraş'a olan ilgisi elbette bir Batılının anıtsal değerlere karşı fotoğrafik ilgisi gibi değildir. Hadiselerle sınırlı bir alaka değil köklere tutunan, köklerin izini süren kavrayıştır. Onun kalbi de Ferhad Bey'in kalbi ile bir hizada atmaktadır. Bir trende hızla ilerlemekte, karanlıkları delerek çıkmakta, kısa aralık durulan istasyonlarda ince bir çizgi halinde gizil bakışlara tutuklu kalmakta, camlara sürgün yaşamların ardından boşluğa sürüklenmekte ama hep buralı olmanın, buradan konuşmanın heyecanını yaşamakta; bir romana konu olabilecek yaşamları heybesinde gezdirmektedir. Gidecek yeri olmayanlardan değildir. Geldiği yere gidişi de oradan dönüp gittiği yer de bilinçli bir tercihin sonucudur. Yolunu kendi çizmiştir. Ferhad Bey'de tüm Anadolu'yu görür. Okumuş ve düşünmüş adam inceliği ve geleneğin yoğurduğu Anadolu insanı onu kendine hayran bırakır. Maraş'ın kurtuluş vakti, Yolcu'nun da içinde cevapsız kalan sorularla ama hayranlığı en üst noktada olmak üzere İstanbul'a dönüş zamanıdır.

Yediden yetmişe bütün Maraş, cephedir. Genç erkekler kadar, orta ve ileri yaşlılar da, kadınlar kadar çocuklar da savaşın kızıştığı zamanlarda ateşin içindedir. Küçük Ali de tarihin şanlı kahramanlarından. Ölümü kendine arkadaş edinerek, korkulara yabancılaşp ateşler içinde raks etmektedir. Haber getiren Ali, haber saklayan Ali, sırları yüreğinde eritip sahibinden başkasına açılmayan Ali... Ama yine de çocuk Ali, takatı nedir? Serçe yüreği nereye kadar dayanabilir ki işkencecelere? Bakmışsınız Ali'nin gözleri kandan bir ırmak... Bakmışsınız Ali'nin yüzü acıdan kaskatı... Kimselere bakamaz, sevdiklerinin yoluna çıkamaz olur. Ali'nin yabana kilitli dili işkenceyle Hanımın bulunduğu yere karşı çaresizleşir, söyler... Hiçbir sınır gözetmeyen komitacılar Ali'ye kıymakta zerre tereddüt geçirmez. Ali, kanıyla yıkar, içini yakan ateşleri...

Tohum'da yüreğimizi yakan bir acı da düşmanın içimizden olmasıdır. Fransızlar değil de yıllarca ekmeğimizi bölüştüğümüz, suyumuzu bir çeşmeden doldurduğumuz insanlar, Ermeni komitacıları, silahını bize doğrultmuştur. Namuslarını namusumuz bildiğimiz bu insanlar bizi her şeyden ve herkesten çok yaralamıştır. Düşmanın hain oluşu, onun ölümünü de değersizleştirir. Bir savaşçı gibi ölmeyi ona layık görmez yazar. Aniden gelir ölüm Reis'e. Bir kurşun sesi, bir ah nidası bile çok görülür ona; iniltisi duyulmadan aniden ölüverir Reis. Onursuzca ölür, korkudan ölür! Dünyada hiçbir morg yoktur ki Reis'in ölümündeki sebebi anlayabilsin.

...

Çıkış noktası Maraş olmak üzere Anadolu'nun ne'liği de tartışılır *Tohum*'da. Ferhad Bey'le Yolcu söyler. "*Anadolu nedir? Sen Anadolu'yu bilir misin?*" diye sorar Ferhad Bey. "*Yaban, gözler, Anadolu'ya bakınca tek tük yeri ellenmiş, çok yeri boş, uçsuz bucaksız*

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

bir toprak; toprakla bir hizada köstebek yuvası gibi evler, paçavrası yettiği kadar örtünmüş sıksa vücutlar ve bu vücutların tepesinde ne düşündüğü, ne duyduğu belirsiz yanık ve asık yüzler” görür. Bu Frenk seyyahın ve onun fotoğraf makinesinin gördüğü, gösterdiği. Ferhad Bey, başka bir Anadolu görür. Ruhu olan bir Anadolu... “Bu ruh, dal budak salmış bir ağaç gibi göz önünde fıskırmış hakikatlerden değildir. Bu, en derin ve gizli hakikatlerden olmak üzere kesifleştikçe küçülen ve küçüldükçe gizlenen bir tohum gibidir. Bu ruh, bazen o kadar gizli kalır ki, maddesine küser. Bu, ruhun en büyük istihnasıdır. Bu en büyük ruhun istihnasıdır.”

“Biz bu ruhu tanımıyoruz. Anadolu nasıl duyar, nasıl sever, nasıl yanar, nasıl coşar, nasıl parlar, nasıl patlar, nasıl susar, nasıl düşünür, nasıl gider, nasıl dönmez, biliyor muyuz? Hayır, bilemeyiz. Karanlık bir kuyuda yaşar gibi içinde yaşar. Boyununu kesseler sırrını vermez.”

“Madde ruhun hizmetine girdiği anda kuvveti yüz binlerce kere büyür. O zaman bir teneke parçası bir süngüye ve bir çakmak taşı bir topa bedeldir. O zaman kemik, çeliği yer ve kan ateşi yutar. Maraş'ı böyle anlayın.”

“Ruhu unuttular. Ağaç tohumu unuttu.”

Maraş, kumaşın gönül gergefinde dokunup biçildiği, toprağın emek ve alın teriyle yoğrulduğu, nehirlerin denizi araması gibi maddenin manayı aradığı, zamanın ritmini yakalayan bir şehirdir. Maraşlı da zamanın ruhunu taşıyan, tohumunu unutmayan ağaçtır.

Ağaç, tohumu; insan, anasını unutmaz mı?

Sezai Karakoç
D. 1933

ARIF AY

Sezai Karakoç*

Yunus Emre'nin, Hacı Bektaş Veli'nin, Hacı Bayram Veli'nin, Mevlâna'nın yüzyılımıza düşen izdüşümü; bir medeniyet mefkûrecisi. Onlar, Moğol istilasıyla, Haşlı Savaşları'yla tarumar olan Anadolu'nun dirilişini gerçekleştirmişlerdi. Bu yüzyılda aynı misyonu yüklenenlerden biri de Sezai Karakoç'tur.

Bir kaynak sıvyı kadar tabii; arı-duru bir sanat ve fikir mimar. O, "ulu hocalar"ın öğretemediklerini öğreten öğreti ustası. Bir haberci, bir muştucu.

İslam coğrafyasının fikir seyyahı.

Hacca gitmeden haccı anlatan.

Şeyh Galib'in sakalsızı. Fuzulî'nin yalnızlık arkadaşı.

Necip Fazıl'ın, soluğuyyla erittiği buz dağından sonra, ortaya çıkan çalkantılı deryada gemisini karaya oturtmadan, Ulu Önder Peygamber çizgisinde yol alan kaptan.

Hikmet burcunda bir şair.

İnsan-ı Kâmil burcunda bir yazar.

* Arif Ay, *Güne Doğan Köşü* -Toplu Şiirler (1974-2006)-, Hece Yay., Ankara, 2006.

ARİF AY

Sezai Karakoç'a Dair*

I.

biz çok kardeşlik
siyah, sarı, beyazdı yüzlerimiz
bir yağmur bulutuyduk
Ergani'den İstanbul'a geldik

Taha gibi ben de bir çocuktum
siyah önlüğümle okula giderken
radyo tamircisi amcadan
Sesler'i aldım
sesimi Sesler'de buldum
Taha gibi
ben de bir çocuktum

tüm resmigeçitlerde
başımı hiç çevirmedin
yüzün kibleyi gösteren pusulaydı
saçların kıvrıkcık ve karaydı
Ulu Cami avlusuna düşen güneş
sokakları dolduran o ses
sesindi
gözleri her an Bilâl'le buluşan
okul aşılarmından kaçıp
Kıyamet Aşısı'na koşandın
bakımlı tayların
kınalı kuzuların
içtiği sulardan içtin

* Arif Ay, *Güne Doğan Köşü* -Toplu Şiirler (1974-2006)-, Hece Yay., Ankara, 2006.

sizin bağın duvarı
bizim bağın da duvarıydı
salkımların biri size
biri bize sarkardı
leylá üzümlere baka baka Mecnûn
Mecnûn Leylá'ya baka baka çöl olurdu
sizin bağın duvarı
bizim bağın da duvarıydı

II.

bir gemi denizi yararken
kanı da yarıyordu
kurulan bir köle devleti
halk veba gemisinin demir attığı limana baktı
yalnızca baktı
bakmayı unutarak baktı
o kent her gün azar azar çöktü
uyuz köpekler gibi çöktü
dans kıvraklığında sen
o kenti ve limanı geçtin
çünkü sen sözcüklerin, kitapların ve tarihin
dansını iyi bilendin

elmada aşkı
kirazda hasreti
incirde savaşı
narda bir bebek gülüşü
zeytinde hüznü
hurmada biati
Nemrut'ta putu
Meryem'de doğum saatini
İsa'da kaderi
Taha'da kavisleri görendin

ayı cep aynası gibi yüzüne tutup
horozların ibiğinde tan kızılığına dalan
ellerinde yalnız göğe doğrulan
bir kartalı tarak gibi saçlarından geçiren
bir sözcükten bin şiir düşüren
kapısı hep kalbine açık
bir şövalyeden su gibi akan
kılıçları yontan
her akşamı iftar gibi açan
orucu gül gibi tutan
antik vazolara antik çağlar koyan
yazıyı dağ sularıyla yuyan
ekmeği bölerken açlarla bir olan
“Sedye taşımaktan kolu tutulan”
Hızırla Kırk Saat
bin yıl ekinini biçtin
başaklardan Sütun'lar diktin

III.

dinmeyen yağmurlardan
kara kışlardan geçirdik aşkı
kuş uçmayan göklerden
Davud'un sesinden başka
süt sağdın bulutlardan
veba hastalarına şifa sütü
Meryem'in sütü
Halime annenin sütü
Romalının hiç emmediği sütü
Dicle'nin Fırat'ın sütü
Peygamberin sütdişi beyazlığında
bir güvercin ağzında mağaranın
aşkı geçirdik

Musa'nın Kızıldeniz'i yaran âsâsından
İbrahim'in ateşi gül bahçesine döndüren
aşkı geçirdik almyazısından
atların nallarıyla mühür vurduğu topraklara
duvarları mutluluk, çatısı mahyalar olan
kandiller gibi evler kurduk

biz çok kardeşlik
siyah, sarı, beyazdı yüzlerimiz
bir yağmur sonrasıydık
sıcak denizlere indik

IV.

ah kara gözlü yalnızlık
dedemin cep saati yalnızlık
Yusuf kardeşimle büyüttük seni
Ali'de bir Ehl-i Beyt hüznü
gibi ah kara gözlü yalnızlık
şimdi bir kış atını yemliyoruz
demli çay gibi demliyoruz
ah kara gözlü yalnızlık
saman yolunda kapalıçarşı
kapılar ki sonsuza açık
selâm olsun Mekke'de doğan aya
selâm olsun Medine'ye göçen güneşe
selâm olsun adı ışık olan dağa
selâm olsun Kudüs'te Mirac'a
selam olsun Sezai Karakoç'a

SEZAI KARAKOÇ

Süt ve Tabanca*

Kurtuluş günlerinin çoğu, “nutuk zanaatçı”larının elinde boğazlanır şehit mirası. Maraş'ınki müstesna. Maraş'ın kurtuluşu da, kurtuluşunun anılışı da öbürlerinden farklı.

Maraş kendi kendini kurtardı. Matematik açıklığıyla bu budur. Maraş, durduğu yerden Anadolu'nun halk mı, aydın mı tarafından kurtarıldığına ışık tutuyor.

Maraş'ın kurtuluşu sadece bir reaksiyon değildir. Sütçü İmam'ın süt maşrabasını bırakıp, tabancasını doğrulttuğu yön, sadece Fransız değil, onun arka plânındaki mistiksizliktir, fonundaki metafiziksizliktir.

Süt ve tabanca... İşte Maraş budur, Anadolu budur.

Maraşlı, Bayrak, Kale'den indirilince cuma namazının kılınamayacağını bilir. Bayrakla cuma namazı arasındaki kopmaz alâkayı bilir. Bu savaşın temeli çok sağlamdır, Süleymaniye'nin temeli gibi. Maraş kurtuluş hareketinin ilk gününde yayımlanan beyanname, bütün çağdaş istiklâl davranışlarının gerekçelerini aşan bir gerekçeyle çıkar insanlığın karşına. Ruh çağlarının diliyle, kelimeleriyle yüküldür, konuşur bu beyanname. Gözün göremediği ileriye bitişir ve geride tarihin derinliğine doğru kök salar. Mekke'ye bitişir, Malazgirt'e, Söğüt'e bitişir. İstanbul'lun alınışı neyin konkavıysa, Maraş'ın kurtuluşu onun konveksidir. Sütçü İmam ve “Kalede bayrağımız olmadıkça bu camide size cuma namazı kıldırımam!” diyen ve bu sözleriyle savaşı açan Ulucami İmamı, o günün şartlarının Fatih ve Selâhaddin Eyyubî'sidir.

Savaş başlar ve bitinceye kadar, Ahır Dağlarıyla yazları kırmızı biberlerden kıpkırmızı damlı acı Maraş arasında bir şimşek alışverişidir gider. Yalnız ruhun duvarları içinde geçmiş gibi tabiatüstü bir savaştır bu. Binlerce olağanüstü oluşların örgüsü...

Maraş'ın savaşını ben bir insanın “iç savaşı”na benzetirim. “Saf” olanın içine karışan katışığı barındırmaması... Maraş bir denizdir. “Cesed”i ve “ölü”yü hemen dışına atan deniz.

* Sezai Karakoç, *Günlük Yazılar I Farklar*, Diriliş Yay., İstanbul, 1997.

Maraş için yabancı “ceset”tir.

Maraş kurtuluş günlerinde, her mahalle, kendine mahsus kıyafeti ve sesiyle, bayrak ve flamalarıyla dalga dalga gelir ve belediye meydanına toplanır. Ulucami'nin hemen önüne. Sonra belli bir saatte tam bir susuş olur. Sessizliğin en kabarmış anında bir alarm verilir. Her mahallenin yiğitleri bütün güçleriyle kalenin bulunduğu tepeye her yandan koşmağa başlar. Bir yarış. Bir kaç dakika sonra kalenin bayrak direğine beş on kişinin birden tırmandığı ve direğe bayrağın çekildiği görülür. Kim bayrağı asmışsa, o yılın kahramanı odur o yıl Maraş'ta. Sonra Kaledeki otlar yakılır. Bayrak çekilirken her Maraşlı oraya dönüktür. O anda Maraşlı bir “katarsis” arılığı içindedir. Bayrağın direğe çekilişi, düşmanın çarmıha gerilişi gibidir onun gözünde. O anda Maraşlı çağdan ve aktüaliteden sıyrılmıştır.

Maraş o anda “saf inanış”ı yaşar, inanmışlığın kendinden ibaretliğini.

Anadolu 12 Şubat'ta, her yıl bir kere Maraş'ta, ne olabilecekse onu rüya halinde yaşar.

Ve o gece, Türkiye'nin gerçek lâmbası (Alâattinin sihirli lâmbası gibi) bir kerecik yanar...

HÂTİRALAR

Sezai Karakoç

XXVII*

MARAŞ

Muamelelerimizi tamamlayıp Maraş'a hareket ettik. Bizi Maraş'a vermişlerdi. Gece vakti elinde fener babamla annem gözleri yaşlı beni uğurladılar. Yün yüklü bir at arabasındaki çuvalların üstüne çıkarak istasyona gittim. İstasyonda son kez Ergani'nin sönük ışıklarına (elektrik yoktu) bir göz atıp trenin üçüncü mevkiinde yola çıktım. Gölcüğe kadar tünelden tünele geçerek gittik. Gölcük, gördüğüm ilk büyük su. Yolçatu, Malatya, Gölbaşı, nihayet Maraş'ın Eloğlu (bugünkü adı Türkoğlu) istasyonuna indik. Bu kez arkası kapalı bir kamyonun sırtında saatlerce gidip Maraş'a vardım. Yirmidokuz kilometre olan bu yol o zamanlar çok uzun sürerdi. Artık bundan sonra bu yolla yıllarca gidip gelecek, bu tren yolculuğunu yapacaktım.

* Sezai Karakoç, *Diriliş* Haftalık Düşünce, Edebiyat ve Siyaset Dergisi, Yıl: 30, Dönem: 7, Sayı: 27, 30 Ocak 1989.

HÂTIRALAR

Sezai Karakoç

XXVIII*

MARAŞ

Maraş'ta kamyon sırtından inip ortaokul binasına girdiğimde, bavulumu alıp yatakhaneye bıraktılar. Sonra idareye götürüldüm. Bir müdür muavini beni hemen derse soktu. Hiç unutmuyorum. Bir çarşamba günüydü 3. dersti. Ders, matematik dersiydi. Bir sıraya oturdum ve dersi izlemeye başladım. Beş dakika geçmemişti ki, öğretmen bir problem sordu ve ardından “kim çözecek” dedi. 30-40 kişilik sınıfta 10-15 kişi parmak kaldırdı. Ben de aralarındaydım. Öğretmenin dikkatini çekmişti benim de parmak kaldırmam. Tahtaya beni kaldırdı. Problemi çözüp yerime oturdum. 5-10 dakika daha ders anlattıktan sonra, hoca, bir problem daha sordu. Dikkat ettim, soruyu daha zor olanlardan seçmişti. Bu kez parmak kaldıranların sayısı 5-6 kişiydi. Ben de yine parmak kaldırmıştım. Yine beni tahtaya kaldırdı hoca. Yine çözüp yerime oturdum. Dersin sonuna doğru, öğretmen, bir problem daha sordu. Çok zor bir problemdi bu. Sene sonunda görülebilecek bir konudan bir soruydu. Bu kez yalnız ben parmak kaldırmıştım. Öğretmen: “kalk bakalım” dedi. Ben de kalktım ve problemi çözdüm. O sırada ders zili çalmıştı. Kendisi de Maraşlı olan öğretmen, sınıfa dönerek Maraş şivesiyle: “arkadaşlar, çok zorlu bir rakibe çattınız. Bundan sonra çok çalışmanız gerekecek” dedi. O gece deliksiz bir uyku uyuyup sabah kalktığımda, doğru dürüst kilidi olmayan tahta bavulumdan, bana parasız yatılı imtihanını haber veren ağabeyin, vedaa gittiğimde hediye ettiği, o gün için, parayla alamayacağım, lüks, çeşit renkli bir kutu kalemin kaybolduğunu gördüm, Orta öğretimim böyle başladı.

Maraş Ortaokulu yabancıların kolej olarak yapıp Cumhuriyetten sonra terk ettikleri bir binaydı. Büyük taş bir bina. Kaloriferliydi. Herhalde Maraş'ta tek kaloriferli bina o idi. İlkokuldayken kaloriferi duymuştuk, ama bir efsane gibi bir şeydi

* Sezai Karakoç, *Diriliş* Haftalık Düşünce, Edebiyat ve Siyaset Dergisi, Yıl: 30, Dönem: 7, Sayı: 28, 30 Ocak 1989.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

bizim için. İlk gördüğüm kaloriferli bina, Maraş Ortaokuludur. Ancak bu kalorifer yanmıyordu. Üç yıl içinde bir kez bile yanmadı. Dediklerine göre, borularda suyu dondurmuşlar, o da radyatörleri çatlatmış. Bu yüzden yanmıyormuş. Sınıflarda soba yakılıyordu. O da, çoğu kez, iyi tütmediği için sınıf duman içinde kalırdı. Maraş, bir yamaca kuruluydu. Önünde büyük bir ova uzanıyordu. En aşağıda gümüş bir çizgi halinde Aksu görülüyordu. Maraş'ın arkasında ise, bir duvar gibi, Ahır Dağı yükseliyordu. Kışın, fırtına olduğu zaman, Ahır Dağı'nın tepesinde tipi kopardı. Karlar o kadar yükselirdi ki, başlı başına görülmeye değer bir manzara olurdu bu. Fırtına eserse, şehrin üstünde olan Okul'a, Maraşlı öğrencilerin gelmesi bayağı bir problem olurdu. Yirmi öğrenci elele tutuşup ancak gelebilirdi. Okulun yanında da Vali Konağı vardı. İkinin arasındaki dar yoldan öyle günlerde çocukların çıkması gerçekten güç bir işti. Bizse, yanmayan sobalar sebebiyle doğrusu oldukça üşürdük.

Maraş'ta lise yoktu, sadece bir ortaokul vardı. Okulda hem gündüzlü, hem de yatılı öğrenci vardı. Yatılılar da paralı, parasız diye ikiye ayrılıyordu (Eski deyişle, gündüzlülere nehari, parasız yatılılara leyli meccani deniliyordu). İki bina, tahta bir geçişle birleştirilerek, okul oluşturulmuştu. Okulun büyük bir bahçesi vardı. Bahçede çınar ve zeytin ağaçları bulunuyordu. İlk defa zeytin ağacını da orada gördüm. Memleketimde zeytin ağacı yoktu. Zeytin ağacı, yemiş verdiği zaman bir iki tane ağzımıza attık. Acı, zehir gibi bir şeymiş. Meğer yenecek hale gelmesi için nice işlemden geçiyormuş zeytin. O zaman söylediler, öğrendik.

Türkiye'nin her tarafından parasız yatılı öğrenci gelmişti Maraş'a. O zaman, Türkiye'de parasız yatılı pansiyonu olan okul az sayıdaydı.

Parasız yatılılar, genellikle çalışkan ve seçkin öğrencilerdi. İmtihanla alındıklarından, böyle olması da tabii idi. Bu öğrencileri sınıflara dağıtmışlardı. Aslında bu da Maraşlı öğrencilerin aleyhine oluyordu. Bir sınıfta çok iyi bir iki öğrenci olacağına, on öğrenci olunca, sınıfın seviyesi birden yükseliyor, sıradan öğrencinin ortalama-yı tutturması için oldukça zorlanması gerekiyordu. Maraşlı bir iki öğretmen, bu durumu, hemşehrilerini kamçulamak için bir vesile olarak kullanıyorlardı. Esasta eğitim politikası bakımından doğru olmayan bu halden Maraşlılar hiçbir zaman şikâyetçi olmuyorlar, sınıflar normal sınıfmış gibi gayret edip derslerini yapmak ve hatta rekabet etmek için yarışıyorlardı.

Savaş yıllarıydı. Sabah kahvaltısında, zeytin, çay ya da kışın, tahin helvası, sonbaharda da üzüm, zeytin gibi yiyecekler verilirdi. Yemekler de genellikle nohut ve bulgur pilavıydı. Sürekli olarak bunların verilmesi, bazı öğrencilerin yememesine neden oluyordu. Ben genellikle yemeğimi yiyordum. Bazan karavanalarla kaldığı olurdu bulgur pilavının. Bir öğrenci vardı ki, doymak nedir bilmediğinden, karavanaları, biraz da şaka olsun diye, önüne sıralarlardı; o da bıkmadan, usanmadan

verdi. Aslında şikâyet etmemiz haksızlık olurdu. Çünkü ülkede halkın çoğunun eline bizim o yediklerimiz de geçmiyordu.

Yalnız cumartesi öğleden sonra ve pazar günleri Okul'dan dışarı çıkabilirdik biz yatılılar. Akşam eve dönmek şartıyla.

Bir tatil günü, dışarı çıktığımda, radyodan heyecanlı sesler geliyordu. Radyo, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden naklen yayın yapıyordu. Almanlara savaş ilân etmiştik. Her mebus, tek tek kürsüye çıkıyor ve “reyimi savaşa girmek için veriyorum” diyerek oyunu belli ediyordu. Bütün milletvekilleri böylece Almanlarla savaşa girmemiz yönünde oy verdiler.

Maraş, o günler Ahır Dağı'nın yamacına yaslanmış büyükçe bir dağ kasabası görünümündeydi. Tam ortasından akan, derin yataklı bir dere, ismi gibi birçok kanlı olaylara sahne olmuştu geçmişte. “Kanlı Dere”nin iki yakasında bir vakitler bayağı savaşlar olduğu rivayet ediliyordu. Dereye kanlar içinde başlar yuvarlandığı için onun bu ismi aldığı eklenirdi söylenenlere. Beyler, ya da derebeyleri arasındaki kavgaların kızıla boyanan şahidi imiş Kanlı Dere.

Kalesi, Ulu Camii, Bakırcılar Çarşısı, bize Maraş'ın eskiliğini hatırlatıyordu. Türkiye'nin en iyi bakır işlenen yerlerinden biriydi Bakırcılar Çarşısı.

Sonbaharda, bu kez üzümün zaferi kaplardı çarşısı. Kehribar taneli üzümün saltanatı vardı. Yaylalardan gelen buz gibi üzümler.

Baharda, Maraş'ın her yanından sular akmaya başlardı. O zaman, genellikle toprak yokuşlar olan yollarda, ufak ufak su kaynakları, berrak bir çizgi halinde aşağı doğru akarlardı. Ahır Dağlarının eriyen karı böylece Maraş'ta bin bir kaynağa dönüşürdü.

Okulumuzun yanında askerî birlikler vardı. Orda mehmetçiğin gurbet ve teskere özlemleri türkülerinin sesini işitirdik gün boyu.

Maraşlı; şakacı, gülyüzlü, çocukla çocuklaşan, daha doğrusu çocuklaşmak için adeta bahane arayan, yiğit, gönlü temiz bir halk insanıdır. Fazla hesap kitaba yanaşmaz. Katışıklık ve karmaşıklık kabul etmez. Sık sık “abov!”larıyla hayretini tatlı bir şekilde belli etmeyi sever.

Maraş, çocuk yüreğimin ateş aldığı yer. Belki ondan önce rüya âlemi gibi bir iç dünyanın sahibiydim. Derinliğe aday bir dünya. Bu, Maraş'ta alev aldı denebilir. Uzunoluk Hamamı ve yanı başındaki acemice anıttan Sütçü İmamın, çarşafli kadınlarımıza sarkıntılık etmek isteyen Fransız askerlerine ateş etmesinin bir kaç çizgiyle canlandırılışı, Kalede sallanan bayrağın hikâyesi, Maraş'ın kurtuluş hikâ-

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

yesi, adeta her an canlı bir hatıra olarak, hüznü dolu gönlümüze bir avuç umut ve hareket tohumu saçan bir ilâhî lütuf rüzgârı oluyordu.

Aşağıda, ovada, Malik Ejder'in türbesi, bir tepenin ucunda, manevi bir işaret kulesi ve merkezi gibi, bütün görüntüyü anlamlandırıyor. Maraş'ta üç isim en yaygın isimlerdir. Mehmed, Ökkeş ve Ejder. Biri, Peygamber Efendimizin adı olduğu için, diğerleri de iki sahabe adı olduklarından yaygındılar. Ükkâşe ve Malik bin Eşter adlı sahabelerdi bu iki sahabe. Ükkâşe Hazretleri'nin türbesi de sanırım Maraşla Antep arasında bir yerde idi. Bu yüzden Ökkeş adı G. Antep'de de yaygındır.

Daha yeni geldiğimiz günlerdeydi. Türkçe öğretmeni, ezberlememiz için bir şiiri ödev olarak vermişti. İlk sırada oturduğum için önce şiiri benim okumamı istedi öğretmen. Ben de ayağa kalkıp şiiri okumaya başlayınca, birden öğretmenin parmaklarıyla kulaklarını tıkadığını gördüm. Sebebini hemen anladım. Ben o zamana kadar, ilkokulda şiiri nasıl okumuşsam, aynı güür sesle, adeta bütün binayı yerinden oynatırcasına bağırarak okumaya başlamıştım. Çünkü o zamana değin, ilkokuldayken, ya açık meydanlarda, ya müsamerede halkevi salonunda şiir okumuştum. Oralarda da alabildiğine yüksek sesle bağırarak şiir okuyorduk. Sınıfta da öyle okuyorduk. Çünkü: sınıflar da, halkevi salonu gibi çok büyüktü. Böylece, o zamana kadar, yüksek sesle şiir okuma, şiir okumanın vazgeçilmez bir parçası olmuştu benim için; o yüzden ki, o küçük sınıfta, öyle bağırarak şiir okunamayacağını düşünememiştim bile. Öğretmenin gülümserken bile dehşet ifade eden yüzü ve arkadaşların şaşkına uğraması karşısında hemen toparlanıp sesimi kısıtım, normal şekilde şiiri okuyup tamamladım.

İlkokulda “öğretmenim!” diye hitap ederdik hocaya. Ortaokulda: “hocam!” deniyordu artık. Bu da eski geleneğin silinemeyen yanındı. Daha sonra lisede ve üniversitede de “hocam!” diye hitap edildiğini gördüm. Beğenmedikleri, kınadıkları ve eleştirdikleri medreseden kalma hitaptan daha başka bir hitap imkânı bulamamış olduklarını göstermişti bana bu âdet.

Ortaokulda, pansiyonda, bir iki hoca, yaramazlık yapanları döğlerdi. Hele bir hoca vardı ki, döğmesi bir işkence derecesindeydi. Bir öğrenciyi döğdüğünü gördüğümde, bakamamıştım bile. Hazırlanarak ve sabırla ve uzun uzun bıkmadan usanmadan döğmek, bu öğretmenin huyu idi. Gündüzlü öğrencilerden de döğdükleri olmuş. Veliler mahkemeye müracaat etmişler. Derslere çalıştığımız ve olağanüstü uslulukta olduğumuzdan bir çoklarımız için böyle bir korku yoktu.

Bu hocanın bir gün öğrencilerle sohbet ederken, din aleyhinde konuştuğuna şahit oldum. O, mademki öteki dünya var, din, neden bu dünyaya ait cezalar da koymuş? diye soruyor, daha doğrusu kendince dinle, mukaddesatla alay ediyordu. Bu dünyada da, öteki dünyada da suçlulara ceza verilebileceğini akli almıyordu.

Ya da kasden, çocukların aklını karıştırmak için böyle söylüyordu.

Mümkün olduğu kadar namazlarımı kılmaya çalışıyordum. Gizli gizli, köşe bucakta. Yakalandığım takdirde ne olacağı belli değildi durumumun.

Evden götürdüğüm birkaç kitapla da, yine gizli gizli kendi kendime arapça ve farsça çalışıyordum. Osmanlı devrinde herhalde ortaokul kitabı olarak hazırlanmıştı bu kitaplar. Çünkü: o zaman, arapça ve farsça dersleri mecburi derslerdi. Ben de evde bulup da yanıma aldığım o kitaplardan “emsile”yi ezberlemiş, farsçamı da oldukça ilerletmiştim. Bir yandan da daha çok Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi yazarlarının yer aldığı bir iki eski seçmeler kitabından M. Akif’in, Namık Kemal’in, Abdülhak Hamid’in, Süleyman Nazif’in, Tefik Fikret’in, Ziya Gökalp’in ve diğerlerinin şiirlerini, yazılarını okuyordum. Okul kitaplarıyla yetinmiyordum. Okuduklarımla da güçlenen, din, millet ve vatan sevgisi, yüreğimi dolduran yüce duygulardı o yıllarda.

Tatil olmadan daha, bizim sınıfı geçtiğimiz belli olduğundan, biraz erkence karnelerimizi verip memleketimize gitmemize izin verildi. Bu, hem çalışkanlığa bir mükâfat, hem de yatılı okulda pansiyon giderleri açısından bir tasarruf olarak bir taşla iki kuşu vurma cinsinden bir işlemdi.

Yaz tatilini Ergani’de geçirdim. Bir gün, arkadaşlar kasabanın yukarısındaki evimize geldiler. Heyecan içindeydiler. Ellerinde bir gazete vardı. “Savaş bitti” dediler; “atom bombası atılmış ve savaş bitmiş”. Gerçekten getirdikleri gazetenin ilk sayfasında, sayfanın yarısını kaplayan bir kelime yazılıydı: ATOM!

HÂTİRALAR

Sezai Karakoç

XXIX*

MARAŞ

Atomun atılmasıyla savaş bitmiş kabul ediliyordu. Böylece, Almanların açıklayacakları gizli silâhlar beklentisi de suya düşmüş oldu. Atomda Amerikalılar daha önce davranmış füzeler de proje halinde Almanlardan yine onlara ve Ruslara miras kalmıştı. Savaş boyunca çıkan Karagöz adlı halk tipi gazete, Fransızları da hep kadın kılığında, rus'u da D'ayı ifadesiyle canlandırmıştı. Karikatür dergilerinde önceleri bol miktarda yahudi fıkraları varken, zaman içinde bunlar yavaşça Hitler fıkralarına dönüşmüştü.

Her güz, Ergani'de hep aynı şeyler tekerrür ederdi. Bağbozumu ve kış hazırlığı. Bulgur, kavurma ve diğer zahirenin hazırlanışı. Üzümler taşınır, sıkılır ve “bağ pişirme” böylece başlamış olurdu.

Ben tekrar Maraş'a döndüm okullar başlayınca. Üç yıl böylece, okul döneminde Maraş'ta, yaz tatillerinde Ergani'deydim

12 Şubat Maraş'ın kurtuluş günüdür. O gün, büyük bir coşkunlukla kutlanır. Maraşlıların hepsi caddelerdedir. Oynayanlar ve dam üstlerinde, şu, bu yerde seyredenler, halkın heyecanını somut hale getirir. Biz, tüm okul olarak Belediye Meydanında-ki Maraş'ın o zamanlar tek meydanıydı ve Ulu Cami de hemen yanındaydı- olurduk. Askerî birlikler de gelip yerlerini alırlardı. Bir de her mahalleden kendilerine mahsus kıyafetleriyle ve mahallelerini sembolize eden bayraklarıyla gençler gelip meydana yerini alırlardı. Kalede fransız bayrağını temsil eden bir bez vardır. Sonra bir işaret verilirdi. Her mahallenin kendine güvenen insanı, kaleye doğru tırmanır. Kaleden toplar atılır. Biraz sonra kalede dumanlar görülür. Daha sonra kaleye tırmananlar fransız bayrağını alaşağı ederek kutlu bayrağımızı kalenin direğine çekerler. Biz meydana gözlerdik. Bütün bunlar adeta göz açıp kapayıncaya

*Sezai Karakoç, *Diriliş* Haftalık Düşünce, Edebiyat ve Siyaset Dergisi, Yıl: 30, Dönem: 7, Sayı: 29, 6 Şubat 1989.

kadar bir müddet içinde cereyan ederdi. Hangi mahalle, bayrağı kaledeki yerine çekmişse, o yılın şampiyonu o mahalle olurdu. Bizim orada olduğumuz sırada hep Mağaralı Mahallesi birinci geliyordu bu yarışta. O mahallenin bir de kendine mahsus ahengiyle bir deyişi vardı: “Mağaralı Ökkeş çangal taksana!”. Maraş'ta güreş de önemli millî bir özellikti. Zaman zaman güreşler düzenlenirdi. Beş yaşındaki çocuklardan başlanarak, 6, 7, 8... yaşındakiler güreştirilir, böylece yaşça büyüğe doğru gidilirdi. Küçükler, güreş bitince kendilerini alamaz, dövüşmeye girişirlerdi. Onları zorlukla ayırırlardı. Zannedirim, Mağaralı Ökkeş'in çangal takması, yine güreşle ilgilidir. Maraş güreşinin özelliği hep ayakta güreşmek olması. Yere düşülür mü güreş bırakılır, hemen ayağa kalkılır. Güreşçi, hep tuş yapmaya bakar.

Maraş Kurtuluş Bayramı töreni, bir nevi kurtuluş olayının tekrarı gibiydi. Anlatıldığına göre, Maraş'ın kurtuluşu şu şekilde olmuştur: Fransızlar gelip Maraş'ı işgal etmişlerdir. Şehri kurtarmak için bazı kimseler dağlara çekilmiştir. Ahır Dağı, bu çetelerin kartal yuvası gibidir. Çetelerin başında Aslan Bey vardır. Kısakürek Oğullarından Evliya, bir beyanname yayımlayarak, halkı kurtuluşa çağırmıştır. Bir gün, Uzunoluk Hamamından çıkan iki kadına Fransız askerleri sataşmak, çarşafalarını açmak isteyince, Hamamın karşısında dükkâna olan Sütçü İmam, silâhını çekip Fransızları yere sermiş ve kaçarak çetelere katılmıştır. Böyle böyle artmaktadır kurtuluş için savaşılan kahramanlar.

Şehirde olan Ermeniler, Rumlar işi iyice azıtmışlardır. Fransızları tahrik ederek halka zulmederler. Bu böyle devam edip gider bir süre. Bir pazar günü onuruna verilen baloda, Fransız kumandan, şehrin zengin Ermenilerinden birinin güzel kızını dansa davet eder. Fakat kız, ailesince tembihli olduğundan reddeder. Kumandan, neden dans etmediğini sorunca, esir olduklarını, hür olmadıklarını, hür olmadıkça da dans etmeyeceğini söyler (Salome hikâyesini andırıyor kurulan tertip). Kumandan: “Siz hürsünüz, Türkler esirdir artık. Burayı aldık. Farkında değil misiniz?” der. Kız, bunun doğru olmadığını, hâlâ bu şehrin Türklerin olduğunu söyler. Sonra, penceredeki perdeyi açarak: “burayı aldınız ama hâlâ kalede Türk bayrağı dalgalanıyor. Nerden anlaşılacak sizin burayı aldığınızı? Bir yerde hangi bayrak asılıysa orası o bayrağın yurdudur. O bayrak orada sallandıkça biz kendimizi esir sayarız. Bu yüzden de asla yüzümüz gülmez, eğlenemeyiz”. Bu konuşmadan iyice etkilenen kumandan: “O bayrağı indirmek bir şey değildir. Onu indirsem benimle dans eder misiniz?” der malûm Fransız şekilci nezaketiyle. Kız: “Memnuniyetle. Yeter ki siz onu indirin. Ama indiremezsiniz”. İyice kamçılanan kumandan emir verir, bayrağımızı indirirler, yerine Fransız bayrağını asarlar. Ve o gece Fransız kumandan, kızla istediği kadar dans eder.

Fransızlar, şehri almıştır ama bayrağımızı indirememişlerdir o güne kadar. Halk da, bayrak yerinde sallandığı için sabırla hareket etmiştir genellikle. Fakat, bayrak indirilince, sessiz, büyük bir heyecan yürekleri doldurmuştur. Dağlardan dağlara, köylerden köylere haberler gitmiştir. Kaleye bakan Maraşlılar, gözlerine inanmamaktadırlar. Bu da mı başa gelecekti?

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

Cuma günü, her zaman olduğu gibi, halk Ulu Camide toplanır. Hutbe için minbere çıkan imam, Kaledeki fransız bayrağına işaretle der ki: “o bayrak orada sallandıkça Cuma namazını kılamayız. Cuma namazı, hür müslümanların namazıdır. O bayrağı indirip yerine yine kendi bayrağımızı çekmedikçe, namazımız namaz olmaz. Haydin yürüelim, Kaleye hücum edip sonra gelip namazımızı kılalım” der. Kaleye hücum ederler; dağlardaki savaşçılar da bundan haberi olmalı ki, onlar da gelirler. Halk Kaleye tırmanır. Fransız bayrağını indirir, yerine bayrağımızı çekerler. Fransızlar kaçarlar. Kahramanlar onları kovalar. Halk dönüp cuma namazını kılar. Sütçü İmam da top atarken top ateşleri arasında şehit olur. Aslan Bey ve adamları, Maraş'tan sonra Antep'in kurtuluşuna çalışanlara yardım etmek için Antep cephesine giderler.

Hatırmıda kaldığı şekliyle Maraş'ın kurtuluşu bu şekilde olmuştur. Maraş'ın kurtuluşu, her yıl bu şekilde canlandırılırdı. Maraş'ın kurtuluş törenleri için, bir yıl Ahmet Hamdi Tanpınar geldi. O zaman milletvekili idi sanırım. O zamanın Halk Partisi ileri gelenlerinden ve milletvekili Hasan Reşit Tankut da onunla beraber gelmişti. Okula geldiler. Okulda “iftihar kitabı” verilecekti bir iki öğrenciye. Tören vardı. Vaktiyle iftihar listesine geçip o anda üniversitede olanların kitabı ancak o yıl verildi. Ahmet Hamdi Tanpınar kısa bir konuşma yaptı ve kitapları, kendisi ve H. R. Tankut, öğrenci velilerine verdiler. Her sınıfın en çalışkan çocuğu o yıl “iftihara geçerci”. Bütün Türkiye’de bir yıl içinde iftihara geçenlerin fotoğrafları bir kitapta toplanırdı. Buna da “iftihar kitabı” denirdi. Kitap, her iftihara geçen çocuğa armağan edilirdi. Fakat, o iftihar kitabını zamanında alamazdı öğrenci. Yıllar geçerci, öğrenci mezun olup gittikten sonra onun iftihar kitabı gelirdi. İşte, biz ortaokuldayken, o anda yüksek tahsilde okuyanların iftihar kitabı yeni gelmişti. Tanpınar da o kitapları çocukların babalarına verdi. İftihara geçtiği için kitabı ailesine verilen biri de, sonra üniversitede, daha sonraki yıllarda, zaman zaman Maraş'ta bazı olaylara adı karışan biriydi.

Bir 12 Şubat törenine de Kâzım Karabekir geldi, O zaman T. B. Millet Meclisi başkanıydı. Törende, Belediye Binasının balkonundan görevlilerle görüldüğünde çok az alkışlandı. Halkın bu davranışı, çok sevdiği ve millî bir kahraman olarak gördükleri Kâzım Karabekir'in Millet Meclisi başkanlığını kabul etmesinden ileri geliyordu. İsmet Paşa, Fevzi Çakmak'ı emekli etmişti. Demokrat Parti yeni kurulmuştu. Kâzım Karabekir'i muhalefete kaptırmamak için onu milletvekili, daha sonra meclis reisi yaptırmıştı İsmet İnönü. Oysa, belki yirmi yıl göz hepsinde kalmıştı Kâzım Karabekir. Bu göz hapsi kalkıyor ve birden Meclis Başkanı oluyordu. İsmet Paşa, herhalde en çok ondan çekiniyordu. Kâzım Karabekir'in bu teklifi kabul etmesini halk tasvip etmemişti. Bunu o gün çok net şekilde gördük. Kâzım Karabekir, balkondan görününce, meydandaki birkaç memurdan başka kimse alkışlamadı. Öte taraftan, muhalif milletvekili olarak Refik Koraltan ve birkaç arkadaşı yoldan geçtiler; onlar resmi korteje dâhil edilmemiş, balkona alınmamışlardı. Sıradan insanlar; halktan kimseler gibi geçiyorlardı. Halk, öğrenciler ve hatta bir kısım asker onları alkışladı. Sonra halkın onların arabasını havaya kaldırdıklarını

söylediler. Halk Partisi bu derece halk tarafından sevilmiyordu. Demokrat Parti, öbürüne olan bu nefretin meyvelerini topluyordu.

O akşam, 12 Şubat Maraş'ın kurtuluşu dolayısıyla bir müsamere verilecekti. Müsamerede bir öğrenci grubu da, sözü ve bestesi Kâzım Karabekir'e ait "Türk Yılmaz" marşını söyleyecekti. Marş: "Türk yılmaz, Türk yılmaz. Cihan sarsılsa Türk yılmaz" diye başlıyordu. Kâzım Karabekir, Milli Mücadelede Erzurum'da iken bu marşı yazmıştı. Bütün Erzurumlular, sokakta, bu marşı söylerlermiş. Marşı söylemek için yirmi öğrenci seçmişlerdi. Müzikte parlak bir durumum ve iddiam olmamakla birlikte nedense beni de koroya seçmişlerdi. Prova için halkevine gittik. Bir müzik hocası bize marşı öğretiyordu. Kâzım Karabekir Paşa geldi o sıra. "Çocuklara ben öğreteceğim, dedi, marş." "Paşam, siz zahmet etmeyin, yorulmayın" dedilerse de dinlemedi. Bize heyecanla marşı öğretmeye başladı. Sıhhatli görünüyordu. Bir süre sonra terledi, yoruldu. Bir kahve getirdiler, ara verildi. Halkevi salonunun ortasında, Paşa kahvesini içiyordu. Ben de yakınında duruyordum. Birden salonun kapısından bir adam girdi, Paşa'nın yanına geldi. Paşa'ya köy enstitüleri hakkında bir takım şikâyetlerde bulundu. Kâzım Karabekir dikkatle dinledikten sonra: "bu nevi şikâyetler bana çok yapıldı. Ben de İsmet Paşa'ya söyledim. Komünizm propagandası yapılıyor. Haklısınız" dedi adama. Adam gittikten sonra Paşa bize tekrar marşı öğretmeye çalıştı.

Ertesi gün Paşa okula geldi. Müdür bizim sınıfa getirdi. Dersimiz türkçe idi. Öğretmen, beni, olduğum yerde yani sırada ayağa kaldırdı. Müdür bir çok soru sordu. Kâzım Karabekir Paşa dinliyordu. Bir metin hakkında açıklamalarda bulundum, bütün sorulanları cevaplandırımdım. Sonra müdür, "bunda kıstas nedir?" diye sordu. Öbür arkadaşlarla kıyaslanamayacak kadar osmanlıca kelime dağarcığım zengin olduğu halde, şansızlık bu ya, "kistas" kelimesinin karşılığını o anda tam anlamıyla çıkaramadığım için, biraz genel bir cevap verdim. Müdür fark edip de "kistas" kelimesini "yani ölçü, falan" gibi bir açıklamayla anlatmayı düşünemedi. Sonra, Paşa memnuniyetini belli etti. Biraz da kendisi konuştu. Başkalarını kaldırarak fransızca sorular sordu (Bir iki yıl sonra, biz lisede Antep'teyken, birgün bayraklar yarıya indi. Kâzım Karabekir'in ansızın öldüğünü söylemişlerdi. Karabekir Paşa, bende, temiz yürekli, vakarlı, yurtsever bir insan etkisi bırakmıştı. Ancak fazla bir derinlik ifadesi bulamamıştım.)

Maraş'ta bir sayıma katıldım. Çocuklarla ilgili bir sayımdı. Bir sokağın sayımı da bana verilmişti. Fakat nedense kimse çocukların tamamını bildirmek istemiyordu; çocukları o evden o eve kaçırıp duruyorlardı. Bir keresinde de genel sayıma katıldık.

Bu arada, geceleri, ders ve ders dışı çalışmalarım sürüyordu. İslâm klasikleri de öbür klasikler arasında yayınlanmaya başlamıştı. Harçlığım çok sınırlı olmakla birlikte kitap alıyordum. Attar'ın Pendnamesini yemekhane nöbetinde okudum. Bir arkadaş, evlerinde çok eski kitaplar olduğunu söyledi. Evine gittik. İnsan

boyuna yakın büyüklükte tefsirler vardı (herhalde el yazmasıydı). Bir Mesnevi şerhi, bir de farsça öğreten bir kaç kitap aldım. Mesnevi Şerhinde hem metin, hem lugatler, hem anlam, hem de açıklama vardı. Bu benim için çok yararlı oldu. Adeta Mesneviyi anlamaya başlamıştım. Ortaokulda ikinci sınıftaydım. Çok erken bir uyanmasıydı bu zihnimin. Ziya Gökalp'le ilgili kitaplar okuyordum. İsmail Habib Sevük'ün kitabını okuyordum. Sarıklı İhtilalci Ali Süavi adlı kitabı bulmuştum o ara ve okumuştum. Arif Nihat Asya'nın "Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor" adlı kitabı da yeni çıkmıştı o sıralar; onu okumuştum. Bir sınıf kütüphanesinde Carlyl'in "Kahramanlar"ını bulmuş ve okumuştum. Dine karşı bir eğitim vardı o sıralar. Bütün ülkede din konusunda büyük bir baskı vardı. Adeta İslâm demek yasak ve suçtu. İslâm'a nisbî bir hürriyet verilmesi bile söz konusu değildi. Ama ben kutsal islâmıla ilgili ne bulsam okumak istiyordum. Bir takım dinî dergiler de ilk kez çıkmaya başladı: **Hakka Doğru, Tanrı Kulu, İslâmiyet** gibi, **Sebillürreşat** da yeniden çıkmaya başladı. Öte yandan **Orhon'dan Sesler, Altınışık, Kızılelma** gibi milliyetçi dergiler de çıkıyordu. Bir yaz tatilinde babam, **Orhondan Sesler**'i getirdi. **Nihal Atsız**'ın başvekil mektubu, bir hayli ateşli bir mektuptu. O zamanlar olay olmuştu. Kısacası, geniş bir okuma alanım vardı. Divan şiirlerini ezberliyordum. Necmettin Halil Onan'ın antolojisinden bir hayli şiir ezberlemiştim divan şairlerinden. Bizden bir yukarı sınıftaki bir ağabeyin şiir defterinden ve kitaplarından da, nisbeten, halk şiirleri, enteresan şiirlerle tanışma imkânım olmuştu.

Kaz mezarcı derin kaz, ellerin yana

yana

Gündüzler gece oldu geceler zindan

bana

gibi acıklı şiirler,

Geçti Bor'un pazarı sür eşeğin

Niğde'ye

gibi mizahî parçalar;

Kurtulamam üç nesnenin elinden:

Biri gurbet, biri firkat, biri aşk.

Üçü bilmez birbirinin halinden,

Biri gurbet, biri firkat, biri aşk.

gibi halk şiirleri.

Çağdaş şair ve yazarları tanıtan bir kitap. Cahit Sıtkı'yı da oradan tanyorum.

Güz mevsiminde, Maraş, damlarına kırmızı biberler serilmiş, çınlayan gün ışığında parıl parıl yanarken, bir yandan islâmıla haşır neşir olma, bir yandan ders, bir yandan da dergiler ve şiirler, kitaplar, arapça, farsça ve fransızca çalışmaları içinde geçiyordu ortaokul yıllarım.

HÂTİRALAR

Sezai Karakoç

XXX*

MARAŞ

Sınıfta durumum, genellikle ilk üçe girme şeklinde idi ortaokulda. Ancak, müzik, resim ve beden eğitimi derslerinden pekiyi alamadığım için iftihar listesine geçmem sıkça olmamıştır. Türkçe, matematik ve tarih derslerim ise pekiyiden de üstün bir derecede idi denebilir.

Orta ikinci sınıfta iken gelen Türkçe hocamız, daha ilk kompozisyonundan sonra, beni sıramda ayağa kaldırarak: “bu arkadaşınıza iyi bakın, ilerde...” diyerek burada tekrarlamak istemediğim çok büyük övgü ve iltifatlarda bulunmuştu. Bir soru sorduğunda, ben de usulen, fakat tevazu dairesinde parmak kaldırıncı: “sen, öyle parmak kaldırmalısın ki tavana değmeli” derdi. Tahtaya kaldırılmaktan, hatta bazan yazılılara bile girmekten muafım. Bu sıralar okuduğum SAFAHAT, Mithat Cemal Kuntay’ın Mehmet Akif’ine ilâveten hocam da Vadideki Zambak’tan 20 sayfayı (ki bir öğüt mektubu, yükselme yollarının açıklaması idi) ve bazı kitapları tavsiye ediyordu. Hatta bir gün babama yazdığım mektubu bile izin isteyerek gözden geçirdi hocam. Kendisi Arif Nihat Asya’nın öğrencisiydi. O sırada yeni çıkan Kanatlar ve Gagalar kitabından getirip almamızı sağladı. Arif Nihat Asya’ya ait birçok şey anlatmıştı Hocamız, Maraş’a gelmeden önce, olduğu yerde yaramaz öğrenciler: “biz Gâvurdağlıyız” diye korkutmak isteyince, o da: “siz Gâvurdağlıysanız, ben de Ahırdağlıyım” cevabını vererek onları susturmuş.

Namık Kemal, Ziya Paşa, Ziya Gökalp’le ilgili nice şeyler okuduktan sonra eski kültürümüzün engin ufuklarına açılmıştım. Yine okulda Namık Kemal’e dair verdiğim konferans ve Hürriyet Kasidesini ezberden okumam hadise olmuştu. O sırada gelen, 72 yaşında, 1,72 boyunda, 72 kilo ağırlığında, göğüs genişliği de 72

*Sezai Karakoç, *Dürlüş* Haftalık Düşünce, Edebiyat ve Siyaset Dergisi, Yıl: 30, Dönem: 7, Sayı: 30, 13 Şubat 1989.

cm olan beden eğitimi öğretmenimiz, o konferanstan sonra, bana, “koca filozof” lâkabını takmış, dersinde de müsamahalı davranmaya başlamıştı. Daha ilk geldiği gün, çocukları sıraya dizmiş (ben, yemekhane nöbetçisi olduğumdan pencereden seyrediyordum), her birinin yüzüne birer hafif tokat atmış, “işte ben insanı böyle severim” demişti. Yine: “siz bir çiçeksiniz. Benim bir yüzüm insan yüzü, öbür yüzüm köpek yüzüdür” gibi sözlerle disiplini korumaya çalışırdı.

Daha önce bahsettiğim, din aleyhinde konuşmuş olan hoca, bir gün, der-simiz boş geçerken sınıfımıza elinde bir kitap girdi. Arapça bilen Mardinli bir arkadaşımızı tahtaya kaldırarak o kitabı uzattı, “oku” dedi. Arkadaş, okumaya başladı. Kitap, mevlüttü. Arkadaş, zevkle ve ahenkle okuyordu. Fakat ben daha ilk beyitlerde bu mevlüdün özelliğini anladım. Arkadaşımız da bir müddet okuduktan sonra farkına vardı. Durdu. Öğretmen: “okusana!” diye ısrar etti, fakat arkadaş: “okumam” dedi, “bu başka mevlüt”. Öğretmen, kızıp söylenerek kitabı alıp gitti. Sonradan duyduğumuza göre, mevlüt Âmine Hatun yerine, Zübeyde Hatun vb. değişikliklerle yeniden yazılmış. Bunu da Behçet Kemal Çağlar’ın yaptığını söylemişlerdi. Sanırım, bir deneme yaptılar. Fakat hoşnutsuzluğu görünce vazgeçtiler.

Yine, bu sıralarda, bir cumartesi günü, çarşıda gezerken, duvarlarda son derece etkili güzel bir afiş gördüm. Yakında Büyük Doğu’nun “Bir nar-ı beyza” gibi çıkacağını müjdeliyordu. Büyük Doğu’yu tanışışım bu ilânla oldu. Sonra Dergi çıktı. Bir bayie geliyordu. Bazan da kalmıyordu. Birkaç sayı sonra: “Sultan Abdülhamid’in Ruhaniyetinden İstimdat” isimli şiirin yayınlamış üzerine kapan-dı. Hükümet, memleketin her tarafında aleyhte mitingler yaptırdı. Bizi de alıp halkevine götürdüler. Müdür ve Halk Partisi Başkanı, isim vermeksizin aleyhte konuşular. Müdür: “bir muvazenesiz” diye bahsediyordu. Fakat sanırım benden başka kimse anlamamıştı kimden bahsedildiğini.

Daha önce İstanbul’da Tan hadisesi olmuştu. Heyecanla izlediğim bir haberi bu. Öğrencilerin bu konularla ilgisi yoktu. Nerden elimize geçmişse Serdengeç-ti’yi bulmuş, bir iki arkadaşla okuyorduk. Müdür geldi: “Bunların hepsi yalan” diyerek elimizden aldı. Daha sonra Büyük Doğuları elimizden almaya başladı. Çalışkanlık sebebiyle o güne kadar aramız çok iyiydi müdürle. Bundan sonra bozuldu. Bir gün de bir arkadaşın dergilerini almış, odasına götürmüş. Odacı, gereksiz gazeteler zannıyla atmış. Müdür, bizi çağırdı: “siz dergileri odamdan çalmışsınız” dedi. Bu tür olaylar sürüp gitti.

Bir arkadaşım, dayısında bulunan Büyük Doğu ciltlerini getirdi. Onları da gözden geçirdim. O güne kadar, İslâm, içimizde sakladığımız bir inanç idi. Kimselere pek açılmıyorduk. Yasak, mazlum ve mağdur bir düşünce gibiydi ruhumuzda. Ama işte, görmüşük, İstanbul’da çıkan bir dergide onu çağdaş üslupla savunan

bir kalem vardı. İslam'ın yükselen yeni, canlı sesiydi bu. Bu, benim için büyük bir mutluluk olmuştu. Çünkü: bir umut doğmuştu. Bütün sıkıntıları göğüsleyebilirdim.

Müdürümüzün, fikrî yapısı, aşırı devrimciliği ve evhamlı psikolojisi yanında, birtakım özellikleri vardı ki bunlar olumlu özelliklerdi. Şiiri ve edebiyatı seviyordu. Güzel konuşuyordu. Ahmed Kutsi Tecer'in "Nerdesin?" adlı şiirini duyarak okurdu. Öğrencilerin meseleleriyle ilgilenirdi. Bakanlığa müracaat etmiş, yemek tahsisatımızı artırmıştı. Mezuniyet imtihanlarına girdiğimizde yemeklerimiz iyice düzelmişti. Hatta tahsisat daha öncesinden arttığı için kalan fazlayı da bize danışarak ikinci kahvaltısı mı, öğle yemeğinden sonra kuru üzüm vs. mi istediğimizi sordu. Öğrenciler de kuru yemişi tercih ettiler. Bahçenin düzenlenmesi, harçlığı gelmeyen öğrenciye harçlık verilmesi gibi davranışları oldu. Sene sonu gelip de imtihanları verip mezun olduğumuzda notlarım şöyleydi: bütün derslerim 10, yalnızca beden eğitimi 9, müzik 7 ya da 6, resim 5. Bu üç dersten problemlı olmuştu imtihanlarım. Beden eğitimi imtihanımdan müdür, tüm kız enstitüsü öğretmenlerini toplamış, getirmiş, onlarla çay içerken imtihanımızı bir gösteriye çevirmişti. Çok zayıf, çelimsiz ve ufak olduğumdan, üstüne çıkıp inmek suretiyle kasadan atlamış oldum. Müdür: "hocam, Sezai bir defa daha kasadan atlasın" dedi. Eğer hoca teklif etseydi reddedecektim. Fakat hoca anlayışlı davranarak: "müdür bey, Sezai bugün çok yoruldu. Müsaade ederseniz atlamasın" dedi. Müzik imtihanında ise teorik soruları fevkalade cevaplandırıdığım halde, bir şarkıyı söylemeye, mümeyyiz kadın öğretmenlerden birinin benden öncekilerde kahkahalarının ta dışarılarda çınlamasını duymamız sebebiyle yanaşmadım. "Bilmiyorum" dedim. Bunun üzerine: "İstiklal marşını söyle" dediler. Onu da bilmiyorum diyemezdim ya! "Söylemiyorum" dedim. Başka bir okuldan gelmiş olan kadın öğretmenin gülüşü gözümün önüne geldiği için. Bu kez, müzik öğretmeni durumu anlamadığından: "baş kaldırıyor, kabadayılık yapıyorsunuz" dedi. Mümeyyiz hocalardan beden eğitimi öğretmeni, biraz önce "10 verip göndeririz" dediği halde şimdi susuyordu. Niçin böyle davrandığımı açıklayamazdım. Neyse, teorik bilgileri tam söylediğim için yeterli not almıştım.

İmtihanlar bitti, müdür bize notlarımızı bildiren bir kâğıt dağıttı. Notlarım demin dediğim gibi. Müdür dedi ki: "Sezai, senin resim yapman lâzım. Bir hocahanıma söz verdim. 10 resim yapıp ona götüreceksin". İlk üçe girerek, üç ders hariç, tüm derslerden 10 alıp pekiyi derece ile mezun olan birisine, mezun olduktan sonra resim yapma mükellefiyeti yükleme, düşünülürse ne derece pedagoji kurallarına uyan bir davranıştı. Mezun olmuştuk. Evden yol parası bekliyorduk. Para gelince memleketimize dönecektik. Şimdi, orta dereceyle bile mezun olanın dersle ilişkisini kestiği bir sırada, bu kadar parlak bir şekilde mezun olmuş birinin oturup o haziran sıcağında resim yapması, bir iki değil,

on resim yapması nasıl reva görülebilirdi? Yine de müdüre bir şey demedim. Resim kâğıdı alacak param da yoktu. Arkadaşlardan borç aldım. Aldığım resim kâğıtlarını arkadaşlara dağıttım; herkes bir resim yaptı, topladım, götürüp müdüre verdim. Müdür, bir süre sonra beni çağırdı. Resimleri bir tomar yapmıştı. “Bunları hocahanıma götüreceksin” dedi. Adres verdi. Gittim, öğretmenin evini aradım, güç belâ buldum. Kapıyı uzun süre çaldım çaldım açan olmadı. Uzun süre kimse çıkmadı. Sonunda bir hizmetçi kız çıktı, resimleri ona verdim. Bir gün sonra müdür bey beni çağırdı. “Hocahanım memnun olmuş. Ama 10 resim daha yapıp götüreceksin” dedi. Resim kâğıdı alacak param yoktu. Henüz param gelmemişti. Tabii ki, resimler yapılmadı. Bir gün sonra müdür çağırdı, resimleri sordu. Yapamadığımı söyledim. “Mezun oldun, artık söz dinlemiyorsun. Sen vatan hainisin. Zaten seni geç anladım” dedi. Bu hakaretin sebebi, aslında elbette resimler değildi. İdeolojik bağlantılı bir sözdü. Ona telmih vardı. Canım sıkıldı. “Eğer geç anlasaydınız beis yoktu; hiç anlamadığınız anlaşılıyor” dedim. “Kimin vatan haini, kimin vatansever olduğunu ise ilerde anlayacaksınız” diye ilâve ettim. Bunları uzun uzun yazmamdan maksadım eğitim ve öğretimin o günkü durumunu canlı somut misallerle belirtmektir. Öğretmenliğin sadece birtakım bilgiler vermek demek olmadığını, idareciliğin de sadece öğrencilerin yemesi, içmesi ve maddi ihtiyaçlarıyla ilgilenmekten ibaret bulunmadığını vurgulamak istiyorum. Ortaokul yılları, öğrencilerin en kritik yıllarıdır. Öğrenci, çocukluktan çıkmaktadır. En duyarlı olduğu bir dönemdir bu, çocuğun. Jimnastik hocası psikolojimize uygun davranmıştı. Ama müzik imtihanında, neden bir parçayı sesli okumadığım anlaşılmamıştı. Resimde ise, müdür, mezun olduktan sonra bir öğrenciden bu kadar talepte bulunulamayacağımı, üstelik resim kâğıdı alamayacak kadar parasız olduğumu bile düşünememişti. Resmim de pekiyi değilse de zayıf da sayılmazdı. Türkçe, matematik, fizik, kimya, biyoloji, tarih, coğrafyadan 10 almış, üç yıl hiç bir yaramazlığı görülmemiş, kompozisyonlarıyla dikkat çekmiş, konferansıyla adeta meşhur olmuş bir öğrenciyi yolcu ederken ona “vatan haini” demek mi gerekirdi, böylesi entî püften sebeplerle.

Bir iki gün içinde paramız geldi. Müdür alakadar oldu. Bir kamyon kiralandı. O gece yarısı kamyonun üstünü biz yatılılar doldurduk. Müdür de şoför mahalline bindi. Eloğlu istasyonuna geldik. Treni bekledik. Sabah oldu. Bir taraftan güneş doğarken öbür tarafta ay batıyordu. Tren geldi, herkes müdürle vedalaştı. Ben, bilet almaya koşup vedalaşmadan trene bindim. Çocuklar da gelip oturdular. Tren hareket eder etmez çocukların bir çoğu nereden bulmuşlarsa çıkarıp birer sigara yaktılar. Hayret ettim. Çünkü: müdür, sigara içenleri her gece odasına çağırır, onlarla uzun uzun konuşurdu. Terketmişler samıyordum. Ama serbest olur olmaz kötü alışkanlıklarına dönmüşlerdi.

Bir iki yıl sonra, biz G. Antep'te lisedeyken, müdür liseye gelmiş. Müdür odasında hep arkadaşlar ziyaretine gitmişler. Beni sormuş. Bulamadıklarını söylemişler. Bunun üzerine: “Sezai’yi bulup getirmezseniz sizinle de görüşmem” demiş. Çocuklar geldi: “Gelmen şart. Senin Yüzünden bizimle de görüşmüyor” deyip koluma girip zorla götürdüler. El sıkıştık, böylece görüşmüş olduk.

Biz orta son sınıfta iken, 3 A, 3 B diye iki sınıf vardı. Ben 3 B’de idim. Müdür, 3 A’nın türkçe hocasıydı. Müdür iki sınıf arasında münazara tertip ettirdi. Biz sınıfın en iyileri, ders çalışmak istiyorduk. Müdürse, bizi kendi sınıfının en iyileriyle çarpıştırmak istiyordu. Biz A takımını değil de B takımını çıkardık karşılarına. Biz de yardımcı olduk. Bizimkiler, onları yendi. Bunun üzerine müdür yine münazara yaptırmak istedi. Biz kurtulmak için bu kez C takımını çıkardık. Onda da jüri tereddüt etti. Müdür ortaya atılıp kendi sınıfının tezini müdafaa etti. Jüriye tesir edip bizimkileri mağlup ilân ettirdi. Bütün okul kütüphanede idik. Kütüphane bir konferans salonu gibiydi. Müdürün konuşması üzerine, ben parmak, kaldırdım; olduğum yerde, bizim sınıfın tezini müdafaa ettim. Bütün okul beni alkışladı. Ardından bir sınıf arkadaşım kalktı, konuştu, onu da bütün okul alkışladı. Böylece, bütün okul bizden yana olduğunu belli etti. Müdür bunu hazmedemedi. Cumartesi günüydü. Okul dağıldı. Yemekten sonra müdür ikimizi odasına çağırdı. Saatlerce tartıştık. O bizi ikna etmeye çalışıyor, biz de ona cevap yetiştiriyorduk. Konu, üniversite mezunlarına Doğu Anadolu’da mecburi hizmet olsun mu, olmasın mı idi? Bizim tezimiz “mecburi hizmet olsun” tezi idi. Akşam üzeri ancak bıraktı bizi.

Bir cumartesi günü de müdür bütün okulu son derste kütüphaneye topladı. Sehpanın üzerine bir büst konmuştu. Kendisi orda ayakta duruyordu. Herkes gidecek, tam büstün önüne gelince başıyla selâm verip geçecekti. Öğrenciler birer birer geçiyordu. Müdür de bakıyordu. Ben de geçtim. Müdür: “sen selâm vermedin, bir daha geç” dedi. Bir daha geçtim; yine de eğilmedim. İnançma ve tabiatıma zıt bir teklifi bu. Bu kez bir şey söylemedi. İşte son ayrılışımızda, müdürün bana ağır sözler söylemesinin kökeninde bunlar yatıyordu. Ben de bunun için ona veda etmeden gittim. Ancak lisede görüşmüş ve görünüşte de barışmış olduk. İki yıl sonra bir arkadaş Maraş’tan mektup yazdı. Maraş’ta lise açılmıştı. 12 Şubat’ta Üstad Necip Fazıl Maraş’a gelmiş. Aleyhine miting düzenleyen ve bize o kadar baskı yapan Müdür de onu okula davet etmiş; kendisine “Kaldırımlar” şiirini okutmuştu. Hatta arkadaş o zaman kapalı olan Büyük Doğu’nun ne zaman çıkacağını sorunca, Üstad parmaklarını açarak: “on gün sonra” demiş. Arkadaş bana yazıyor ve müjde veriyordu. Müdür iki yılda değişmiş miydi, yoksa duruma göre mi hareket ediyordu. Çalkantılı bir devirdi her ikisi de olabilir.

Maraş ortaokulundan mezun olmuş ve orda lise olmadığından G. Lisesine verilmiştik.

DURAN BOZ

Sezai Karakoç'un Hatıralarında Maraş

Hatıralar; insan hayatının dip akıntılarıdır! Acıları, sevinçleriyle yer tutarlar bellekte.

Sezai Karakoç; hatıralarını yazmasının gereğini temellendirmek için; hayatın lirik ve trajik yönlerine işaret eder. Kendi bakış açısını da ortaya koyarak; hatıralarını *Diriliş* dergisinde yayımlamaya başlar. Bitirmeden de hatıralarının yayımını sürdürmeyi durdurur.

Elbette kolay değildir; geçmişini yeniden hatırlamak. Onca olanlar içerisinde bir seçmece yapabilmek!

Döneminin tanığı olmak adına belleğinin derinliklerinde biriktirdiklerini yeniden hatırlamaya çalışır. Kendisine acı verse de, deneyimlerinden başkalarının da yararlanmasını önemser. Hatıraları; her bakımdan hem çağın anlatılışı, hem de kendi özel biyografisidir. Sezai Karakoç hatıralarının başlangıcında;

“Biyografiler, tarihin atomları gibidir, bu bakımdan gereklidir. Ancak, her hayat, sonsuzcasına zengindir; onu tümüyle vermek mümkün değildir. Belki, belli bir amaçla, olaylar ya da yaşantı parçaları arasında bir ayıklama, bir seçim yapmak gerektir.”

“İnsanın kendini anlatması, şehirleri anlatmak, toplumu anlatmak, çağı anlatmak demek. Nice geçmiş zaman insanların hatıralarını ya da hayatlarını yansıtan kitapta belki de çalاکalem geçilen birkaç satırın, o günün toplumunu anlatmak açısından ne denli önem taşıdığına hep şahit olmuşuzdur. Bugün için önem verilmeden rasgele kaydedilen bir not, yarın belki de büyük bir önem kazanır. O bakımdan şüphesiz otobiyografiler, her vakit değer kazanabilecek belgelerdir.”

“Geriyeye dönmek belki kimileri için çok zevkli bir uğraştır. Ama benim için hiç de öyle değil. Baştan beri bir daha yaşamak demek olan hatıraları gözden geçirmek, ateşten bir azab demek benim için. Ama öyle de olsa tecrübelerimizden yararlanacak olan bir kaç kişi çıkacaksa, bu azaba katlanmağa değer.

Geçmiş çok azizdir bende. Fakat, onu yeniden yaşamak, ıstırap kaynağı. Hele onu anlatmak, daha da beteri.

Her şeyi anlatmak imkânsız. Anlatılsa da inanılması imkânsız. Bu bakımdan ne kadar çıplak anlatılırsa anlatılsın hayat, hatıratta kelimelerden örülü bir göysi içinde verilecektir. Hayat, en ıhlmlı, hayat vahşi ve yurtıcıdır. Ama en yurtıcı hatırat bile yansıtığı hayatın yanında ıhlmlı ve ehli kalır.

Hayat hikâyemi çok genel ve kuşbakışı çizgilerle, ana şemasıyla öz bir şekilde yazmak istiyorum.”

“Hayat, liriktir evet. Trajik olduğu kadar mutluluk dokusu da taşır. Bazan kopuk kopuk, kesik kesiktir. Bazan bir ırmak gibi ve akıcıdır. Sonra, belki bir gölde, bir denizde kaybolmaktır nasibi ırmağın. Ya da bir bataklıkta ve çölde. Ne olursa olsun, değil mi ki, o ırmak, dağlardan doğdu, kuşlar gibi şakıyarak kayalardan kayalara düştü, taşların üstünden sıçraya sıçraya ovaya indi. Ovada sakın sakın aktı. Meyve ağaçlarını selâmladı ve kucakladı. Yazı ve güneşi, bir rüya gibi yaşadı. Suyunu içtiler ırmağın, insanlar ve hayvanlar, kuşlar, kanath kanatsız böcekler. Ve bahkılar yaşadı içinde hür olarak tutuluncaya kadar insanlarca.

Ve ırmak da ölümlüdür. Bir gün, onun da hayatı ya kendinin büyüğünde, ya ırmaklar ırmağında, ya daha büyük olanda, denizde, ya da zıddında, onu içende ve yutanda son bulacaktır. İnsan ömürlerinin toplum içinde, ya da tarih periyotlarında eriyip kayboluşu gibi.”

“Öyle, diğer bir çok yazar, şair gibi İstanbul’larda, tanınmış yazar, bilgin, şair ya da devlet adamı (paşa vb.) bir aileden gelme olarak doğmadım. Anadolu’luyum; Güney Doğu Anadolu’danım. Ailemiz, halkımızın içinde diğer aileler gibi bir aile. Ama, yine bir çok ailede olduğu gibi, bu sadelik, bir görünüşten ibaret.

1933 yılı baharında Diyarbakır’ın Ergani ilçesinde dünyaya geldim. Annemin deyişiyle “gülân ayında bir gün”de. Gülân, mayısın eski adı. Mayıs, bizim çocukluğumuzda halk diline yeni yeni giriyordu. Eskiler; gülân derlerdi, yani “güller”. Gülün açıldığı ay anlamına.”

“Evet, yıkılmış ve yeniden doğmaya çalışan bir toplumun, bir kültürün, yıkılmış, yeniden yapılan bir şehrin (Ergani’nin), ve savaşın, siyasî, sosyal, ekonomik yıkıntıların içinde doğrulmaya çalışan bir ailenin bir ferdi olarak, Zülküfül Dağı eteğindeki o küçük kasabada, mayıs ayı başlarında bir gün dünyaya geldim. Üç yıkılmışlık içinde bir dünyaya geliş yani.”

“Evet, dört yıkılmışlık içinden geliyorum. Biri, Çağın yıkılışı.”

“İkinci yıkım, ülkemizin, devletimizin, milletimizin, toplumumuzun yıkılışıydı. Çağın yıkılışı bu toplum yıkılışını da doğurmuştu.”

“Üçüncü yıkım, doğduğum şehrin, Ergani’nin yıkımıydı.”

“Dördüncü yıkılmışlıkla da, biraz bu üç yıkılmışlığın, çağ yıkılmışlığının, ülke yıkılmışlığının ve şehir yıkılmışlığın sonucu olarak, bir çok aile gibi, ailemizin geçirdiği krizlerle çalkantısını anlatmak istiyorum.”

“Eski Ergani, bugünkü gibi, Dağın eteğinde değil, sırtında idi denebilir. Daha eskisi de kale içinde ve dağın tepesinde. Kale içi, daha sonra sırta ve yamaçlara inen Ergani’nin bir parçası olmuş.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

Dağ dağ diyorsam, yüksek ve büyük bir dağ olarak düşünülmemeli; ama biz Erganililer için o güzel, muhteşem ve alımlı bir dağdır.

Mistik bir bağ vardır dağla aramızda. Arafat Dağı'nın, Tûr-ı Sina'nın bir örneği gibidir kasabamızda.” der.

Sorumluluk sahibi olabilmek; insanın kendisine karşı, milletine karşı dürüst olmasıyla mümkündür. Acı çekmeden, çileye gönüllü olmadan bir şey üretilmiyor sonuçta. Cefa çekmeden; sefası sürülecek bir ömre talip olmak, her yönüyle ucuzculuğun daniskasıdır. Çileyi ömrünün bileyeni yapan Sezai Karakoç; hatıralarında çocukluk hafızasını yoran meşakkatli günleri dinledikleri kadarıyla anlatır. Yokluk yıllarının, yoksunluk yıllarının dinleyicisi bir tanık olarak; acıların, hasretlerin, gurbetlerin içe işleyen travmasını yaşar. İlkokul yıllarından beri yüzleştiği mahrumiyetler kişiliğinin ayrılmazı olur git gide.

Sezai Karakoç'un Ergani'de başlayan okulluluk hali; sınavlar içinde sınavlardan geçirilmesiyle Maraş'ta sürer. Ondaki Anadolu düşüncesinin ateşleyeni de Maraş olur. Babasından dinlediği esaret günlerinin acısını, özgürce bağlandığı inanç ilkelerinin apaçıklığıyla dindirir.

İlkokulu Ergani'de bitiren Sezai Karakoç; şartlar gereği parasız yatılılık sınavlarına girer. Sınav sonuçları açıklandığında ise Maraş'a gitmesi gerektiği anlaşılır. Annesinin, babasının dualarıyla bir gece vakti uğurlanır. Trenle başlayan yolculuk, bir kamyonun sırtında Maraş'ta sona erer. Günlerden çarşambadır. Alelacele bavulunu Maraş Ortaokulu'nun yatakhanesine bırakarak derse başlatılır. Biraz şaşırmıştır, bu aceleyle derse girdirilişine. Yeni bir mekânda, yeni insanlarla karşılaşmanın heyecanı vardır üzerinde. Ama çabucak ısınır sınıfa, sınıf ortamına. İlk dersten itibaren zekâsıyla da dikkatleri üzerine çeker. Aldırmaz şehre yeni gelmişliğine, yabancılığına.

Diriliş dergisinde yayımlanan hatıralarında;

“Muamelelerimizi tamamlayıp Maraş'a hareket ettik. Bizî Maraş'a vermişlerdi. Gece vakti elinde fener babamla annem gözleri yaşlı beni uğurladılar. Yün yüklü bir at arabasındaki çuvalların üstüne çıkarak istasyona gittim. İstasyonda son kez Ergani'nin sönük ışıklarına (elektrik yoktu) bir göz atıp trenin üçüncü mevkiinde yola çıktım. Gölcüğe kadar tünelden tünele geçerek gittik. Gölcük, gördüğüm ilk büyük su. Yolçatı, Malatya, Gölbaşı, nihayet Maraş'ın Eloğlu (bugünkü adı Türkoğlu) istasyonuna indik. Bu kez arkası kapalı bir kamyonun sırtında saatlerce gidip Maraş'a vardım. Yirmidokuz kilometre olan bu yol o zamanlar çok uzun sürerdi. Artık bundan sonra bu yolda yıllarca gidip gelecek, bu tren yolculuğumu yapacaktım.”

“Maraş'ta kamyon sırtından inip ortaokul binasına girdiğimde bavulumu alıp yatakhaneye bıraktılar. Sonra idareye götürüldüm. Bir müdür muavini beni hemen derse soktu. Bir çarşamba günüydü. Üçüncü dersti. Ders matematik dersiydi. Bir sıraya oturdum ve dersi izlemeye başladım.” diyerek

Maraş günlerinin başlayışını anlatır.

Gazavatnameler, Battal Gazi Destanı, Eba Müslim-i Horasani'nin savaşları, Hz. Ali Cenkleleriyle beslenen çocukluk belleği; Maraş'ın Fransızlardan kurtarılışı ve Sütçü İmam anlatılarıyla zenginleşir. Maraş'ın işgalden kurtarılışına ilişkin anlatılanlar; ondaki dikkat bilincinin uyarılmasına katkıda bulunur: Uyarılan bağımsızlık ruhu kamçıları git gide.

'Süt ve Tabanca' başlıklı yazısında da; Fransızlara karşı verilen savaşın aslında mistiksizliğe, metafiziksizliğe karşı verildiğini vurgulayarak, bu savaşın temelini Süleymaniye kadar sağlam olduğunu belirtir. Evveleminde Anadolu bütünüünün Maraş'ta özetlendiğini vurgulayarak;

"Maraş'ın kurtuluşu sadece bir reaksiyon değildir. Sütçü İmam'ın süt maşrabasını bırakıp tabancasını doğrulttuğu yön, sadece Fransız değil, onun arka plânındaki mistiksizliktir, fonundaki metafiziksizliktir.

Süt ve tabanca... İşte Maraş budur, Anadolu budur.

Maraşlı, Bayrak, Kaleden indirilince Cuma namazının kılınamayacağını bilir. Bayrakla Cuma namazı arasındaki kopmaz alâkayı bilir. Bu savaşın temeli çok sağlamdır, Süleymaniye'nin temeli gibi..." tespitini yapar.

Böylesine ağır, özel amaçlar yüklediği okumak, yazmak eylemi Maraş'ta çinglaşıyor. Doğu'dan Batı'ya evirilen okumalarıyla çelişkilerin yeraltı manzarasını didikler. Onun için Maraş; bir diriliş ve direniş çekirdeği oluşuyla hafızasında yer eder.

Kendi deyişle çocuk yüreğinin ateş aldığı yer, Maraş olur. Rüyalar içinde cıvıldaşan çocukluğunun uyarını şehre; bu şehrin destanlaşan mekânlarına, derinliğe aday dünyasının parlamasının sebeplerine atfla;

"Maraş, çocuk yüreğimin ateş aldığı yer. Belki ondan önce rüya âlemi gibi bir iç dünyanın sahibiydim. Derinliğe aday bir dünya. Bu, Maraş'ta alev aldı denebilir. Uzunoluk Hamamı ve yanındaki acemice anıttan Sütçü İmamın, çarşafli kadınlarımıza sarkantlık etmek isteyen Fransız askerlerine ateş etmesinin bir kaç çizgiyle canlandırılışı, Kalede sallanan bayrağın hikâyesi, Maraş'ın kurtuluş hikâyesi, adeta, her an canlı bir hatıra olarak, hüüzün dolu gönlümüze bir avuç umut ve hareket tohumu saçan bir ilâhî lütuf rüzgârı oluyordu." açıklamasını yapar.

Okulu, okulda karşılaştıkları güçlükleri de hatırlamadan duramaz. Maraş Ortaokulu'nun zamanın bütün zorluklarını yansıttığını hafızasına nakşeder. Taştan yapılmış binanın; kaloriferli olmasına karşın ısınma sorununun sobayla çözülmeye çalışıldığını, sobanın iyi çekmemesinden dolayı sınıflarının duman içinde kaldığını görerek;

"Maraş Ortaokulu yabancıların kolej olarak yapıp Cumhuriyetten sonra terkettikleri bir binaydı. Büyük bir taş bina. Kaloriferliydi. Herhalde Maraş'ta tek kaloriferli bina o idi. İlkokuldayken

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

kaloriferi duymuştuk, ama bir efsane gibi bir şeydi bizim için. İlk gördüğüm kaloriferli bina, Maraş Ortaokuludur. Ancak bu kalorifer yanmıyordu. Üç yıl içinde bir kez bile yanmadı. Dediklerine göre borularda suyu dondurmuşlar, o da radyatörleri çatlatmış. Bu yüzden yanmıyormuş. Sınıflarda soba yakılıyordu. O da, çoğu kez, iyi tütmediği için, sınıf duman içinde kalırdı.” der.

Maraş'ın fiziksel olarak kuruluşuyla ilgili gözlemlerini de hatıralarında aktarır. O günkü haliyle Maraş'ın geçit resmi zihnindeki canlılığını yitirmez hiç. Ahır Dağlarında çeşitlenen tipisiyle, poyraziyla, fırtınasıyla Maraş; hatıralarının bitip tükenmeyen hazinesi olur. O günlerin Maraş'ını;

“Maraş, bir yamaca kuruluydu. Önünde büyük bir ova uzanıyordu. En aşağıda gümüş bir çizgi halinde Aksu görülmüyordu. Maraş'ın arkasında ise, bir duvar gibi, Ahır Dağı yükseliyordu. Kışın, fırtına olduğu zaman, Ahır Dağı'nın tepesinde tipi kopardı. Karlar o kadar yükselirdi ki, başlı başına görülmeye değer bir manzara olurdu bu. Fırtına eserse, şehrin üstünde olan Okul'a, Maraşlı öğrencilerin gelmesi bayağı bir problem olurdu. Yirmi öğrenci elele tutuşup ancak gelebilirdi. Okulun yanında da Vali Konağı vardı. İkisinin arasında dar yoldan öyle günlerde çocukların çıkması gerçekten güç bir işti. Bizse, yanmayan sobalar sebebiyle, doğrusu, oldukça üşürdük.” gerçekçiliğiyle gözler önüne serer.

“Maraş'ta lise yoktu, sadece bir ortaokul vardı. Okulda hem gündüzlü, hem de yatılı öğrenci vardı. Yatılılar da paralı, parasız diye ikiye ayrılıyordu (Eski deyişle, gündüzlülere nehari, parasız yatılılara leylı meccani deniyordu). İki bina, tahta bir geçişle bitiştirilerek, okul oluşturulmuştu. Okulun büyük bir bahçesi vardı. Bahçede çınar ve zeytin ağaçları bulunuyordu. İlk defa zeytin ağacını da orada gördüm. Memleketimde zeytin ağacı yoktu. Zeytin ağacı, yemiş verdiği zaman bir iki tane ağzımıza attık. Acı zehir gibi bir şeymiş. Meğer, yenecek hale gelmesi için nice işlemden geçiyormuş zeytin. O zaman söylediler, öğrendik.

Türkiye'nin her tarafından parasız yatılı öğrenci gelmişti Maraş'a. O zaman, Türkiye'de parasız yatılı pansiyonu olan okul az sayıdaydı.” diyerek anlatır.

Yaklaşıldıkça mahremiyetini ele veren şehirde; Ahır Dağlarının heybetli duruşunu ve Maraş'ın ortasından akan Kanlı Dere'ye ilişkin anlatılanları özümser. İçten bir yaklaşımla; gündelik olanla, tarihsel olanı anılarında kaynaştırır. Maraş'ın bir dağ kasabasını çağrıştıran yerleşimiyle Kanlı Dere hikâyelerinin yeraltı çağrılısını tutan yazar;

“Maraş, o günler, Ahır Dağı'nın yamacına yaslanmış büyüğe bir dağ kasabası görünümündeydi. Tam ortasından akan, derin yataklı bir dere, ismi gibi birçok kanlı olaylara sahne olmuştu geçmişte. Kanlı Dere'nin iki yakasında bir vakitler bayağı savaşlar olduğu rivayet ediliyordu. Dereye kanlar içinde başlar yuvarlandığı için onun bu ismi aldığı eklenirdi söylenenlere. Beyler, ya da derebeyleri arasındaki kavgaların kızıla boyanan şahidi imiş Kanlı Dere.” diyerek şehrin geçmiş zamanını kavrama arayışını sürdürür.

Anadolu'da; Şehirlere istikamet kazandıran, şehrin mayasını yoğuran yapılar vardır. Zamanın sarsan dayatmalarına karşı dimdik dururlar. Âdeta gökte yapıлып

yere indirilmişlerdir. Karda, kışta, boranda kendiliklerini kaybetmezler. Şehirlerde yön bulmamıza yarayan Ulu Camiler, Kapalı Çarşılar, usta ellerce sevimleşen bezzazlık, bakırcılık, ağaç işçiliği gibi zanaatları öğrenen, öğreten ustaların mekân tuttıkları çarşılar; Anadolu ruhunun içten dışa yankılanan çavlanlarıdır. Kalesiyle, Ulu Camisiyle, bakırcılar çarşısıyla Maraş da derinlikli yapıların, ince maharetlerin yatağıdır. Görene göz, dinleyene güç katan bu yapılarla da hatıralar harmanını önümüze seren Ulu Şair;

“Kalesi, Ulu Camii, Bakırcılar Çarşısı, bize Maraş’ın eskiliğini hatırlatıyordu. Türkiye’nin en iyi bakır işlenen yerlerinden biriydi Bakırcılar Çarşısı.” diyerek ilham perilerini koşturacak şehrin yapıtaşlarına hayranlıkla bakar.

Her mevsim bir başka güzellikle iner şehre. Güneşin ve gökyüzünün toprakla kucaklaşan bin bir letafetini kondurur evlere. Baharda şırl şırl akan sularıyla, sonbaharda kehribar taneli üzümün saltanatı başlar evlerde, çarşılarda. Her mevsimi bambaşka güzellikler armağanına doyurulan bu şehirde; şair olunmaz, yazar olunmaz da ne olunur acaba? Sezai Karakoç bu güzelliklerin gökkuşağını;

“Baharda, Maraş’ın her yanından sular akmaya başladılar. O zaman, genellikle toprak yokuşlar olan yollarda, ufak ufak su kaynakları, berrak bir çizgi halinde aşağı doğru akarlardı. Ahr Dağlarının eriyen karı böylece Maraş’ta binbir kaynağa dönüşürdü.”

“Sonbaharda, bu kez üzümün zaferi kaplardı çarşını. Kehribar taneli üzümün saltanatı vardı. Yaylalardan gelen buz gibi üzümler.” diyerek yazıya döker.

Kendi dünyasında yaşar Maraşlı. Hayat karşısındaki tutum alışı dışardan bir bakışla anlaşılabilir. Hüzün okunan bir şeydir Maraşlının yüzünde. Yaklaşılmadıkça kendiliğini ele vermez. Çocukla çocuklaşan yiğitliğinin, delikanlılığının görünüşünü kem gözlerle karşı korur. İvecendir yapıp ettiklerinde. Hesap kitap işi olmayan dünyaların adamıdır her bakımdan. Dikkatli bir bakışla okunabilir ancak Maraşlı’daki iç derinlik. Söz konusu özellikler Sezai Karakoç’un hatıralarında;

“Maraşlı; şakacı, güler yüzlü, çocukla çocuklaşan, daha doğrusu çocuklaşmak için adeta bahane arayan, yiğit, gönüllü temiz bir halk insanıdır. Fazla hesap kitaba yanaşmaz. Sık sık “abov!”larıyla hayretini tatlı bir şekilde belli etmeyi sever.” denilerek vuzuha kavuşturulur.

Her Anadolu şehrinin gözcüsü, gözetleyeni vardır. Aymazlıklara, haytalıklara karşı şehri ve şehrin sakinlerini uyanık tutma görevini yerine getirirler. Mekânın şehirleşmesindeki öncelikli katkı da onlara aittir. Seller, tufanlar olsa da sorumluluklarının gereğini yerine getirirler. Onlar ki Anadolu şehirlerinin ruh kahramanlarıdır. Bu anlamda Ukkâşe bin Mihsan ile Malik bin Eşter de Maraş’ın ruh mimarlarıdır. Ondandır, Ökkeş ve Ejder isimlerinin Maraş’taki yaygınlığı! Başka nedenler aramak safdillikten öteye geçmez. Sezai Karakoç şairane anlatımıyla Maraş’la ilgili anlattığını;

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

“Aşağıda, ovada, Malik Ejder’in türbesi, bir tepenin ucunda, manevi bir işaret kulesi gibi, bütünü görünümlü anlamlandırıyor. Maraş'ta üç isim en yaygın isimlerdir. Memmed, Ökkeş ve Ejder. Biri Peygamber Efendimizin adı olduğu için, diğerleri de iki sahabe adı olduklarından yaygındılar. Ükkâşe ve Malik bin Eşter adlı sahabelerdi bu iki sahabe.” hatırlatmasıyla bitirir.

Ruhun evvel baharına yaklaşılmadan; kardan, kıştan, kıyametten uzaklaşabilir mi insan?

Anadolu ruhunun ateş aldığı yer burasıdır işte. Gözcülerin seslenişine dikkat kesilme noktasıdır. Ufuk açıcı ruh mimarlarının mihmandarlığına yöneltmekdir duyurgaları! Paslanmaktan, kirlenmekten azade kalma kapısına çevirmektir kalpleri. İnsan olma, insan kalma fiyakasının burçlarına tırmanmaktadır asıl olan gerçek. Yorgunlaşmamak, canlara can katmak pahasına üstlenilmesi gereken sorumluluğun gereği de budur sonuçta.

Ortaokul birinci sınıftan itibaren anılarında belirttiği üzere okuma etkinliğini de sürdüren Sezai Karakoç; Arapçayı ve Farsçayı öğrenmenin yollarını araştırır. Kendi kendine çalışır Arapça ve Farsçaya. Evden getirdiği kitaplarla gizliden gizliye yürütür çalışmalarını. Bir kısım yazarlardan seçmeleri de ortaokulun ilk yılında okur. Bunları hatıralarında şöyle anlatır:

“Evden götürdüğüm bir kaç kitapla da, yine gizli gizli kendi kendime arapça ve farsça çalışıyordum. Osmanlı devrinde herhalde ortaokul kitabı olarak hazırlanmıştı bu kitaplar. Çünkü: o zaman, arapça ve farsça dersleri mecburi derslerdi. Ben de evde bulup da yanuma aldığım o kitaplardan “em-sile”yi ezberlemiş, farsçamı da oldukça ilerletmiştim. Bir yandan da daha çok Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi yazarlarının yer aldığı bir iki eski seçmeler kitabından M.Akif’in, Namık Kemal’in, Abdühak Hamid’in, Süleyman Nazif’in, Tevfik Fikret’in, Ziya Gökalp’in ve diğerlerinin şiirlerini, yazılarını okuyordum. Okul kitaplarıyla yetinmiyordum, Okuduklarımla da güçlenen, din, millet ve vatan sevgisi, yüreğimi dolduran yüce duyguları o yıllarda.”

Tatil olmadan daha sınıfı geçtiği belli olunca yaz tatili için Ergani'ye döner. Savaş bitmiş, atom bombası kullanılmıştır. Gazetelerin ilk sayfalarında, savaşın bittiğine dair haberler yer alır. Büyük bir heyecan vardır herkeste. ATOM yazısı, gazete sayfalarının yarısını kaplayan bir haberdir artık.

“Karikatür dergilerinde önceleri bol miktarda yahudi fıkraları varken, zaman içinde bunlar yavaşça Hitler fıkralarına dönüş”ür.

Okullar başlayınca tekrar Maraş'a döner. Üç yıl boyunca yazları Ergani'de, okul dönemlerini de Maraş'ta geçirir.

Bu arada Maraş'ın Fransız işgalinden kurtuluşu törenlerini de izler. Kutlamalarda, şehrin Fransız işgalinden kurtuluşunun âdeti yeniden canlandırıldığını görür. Ahmet Hamdi Tanpınar, Hasan Reşit Tankut, Kazım Karabekir gibi milletvekilleri de katılırlar 12 Şubat kurtuluş törenlerine.

Bu yıllarda;

“Geceleri, ders ve ders dışı çalışmalarım sürüyordu. İslâm klasikleri de öbür klasikler arasında yayımlanmaya başlamıştı. Harçlığım çok sınırlı olmakla birlikte kitap alıyordum. Attar’ın pendnamesini yemekhane nöbetinde okudum. Bir arkadaş, evlerinde çok eski kitaplar olduğunu söyledi. Evine gittik. İnsan boyuna yakın büyüklükte tefsirler vardı (her halde el yazmasıydı). Bir Mesnevi şerhi, bir de farsça öğreten bir kaç kitap aldım. Mesnevi Şerhinde hem metin, hem lugatlar, hem anlam, hem de açıklama vardı. Bu benim için yararlı oldu. Adeta Mesneviyi anlamaya başlamıştım. Ortaokulda ikinci sınıftaydım. Çok erken bir uyanmasıydı bu zihnimin. Ziya Gökalp’le ilgili kitaplar okuyordum. İsmail Habîb Sevîük’ün kitabını okuyordum. Sarıklı İhtilalci Ali Süavi adlı kitabı bulmuştum o ara ve okumuştum. Arif Nihat Asya’nın “ Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor” adlı kitabı da yeni çıkmıştı o sıralar; onu okumuştum. Bir sınıf kütüphanesinde Carlyl’in “Kahramanlar”ını bulmuş ve okumuştum.” diyerek okuma çalışmalarını anlatır.

O yıllarda; Hakka Doğru, Tanrı Kulu, İslâmiyet, Sebülürreşat dergilerinin yanı sıra Orhondan Sesler, Altmışık, Kızılalma dergileri de yeni çıkmaya başlayan dergilerdir.

Necmettin Halil Onan’ın Divan Şiiri Antolojisi’nden birçok divan şairinin şiirlerini yine bu yıllarda ezberler.

Bir üst sınıftaki bir öğrencinin defterinden ve kitaplarından da halk şiiriyle ve birçok şiirlerle tanışma imkanına kavuşur.

Güz; ayrı bir şölen olarak başlar Maraş’ta. Güz mevsiminin rengarenk cümbüşünü hatıralarında anlatan Sezai Karakoç;

“Güz mevsiminde, Maraş, damlarına kırmızı biberler serilmiş, çınlayan gün ışığında parıl parıl yanarken, bir yandan İslâmla haşır neşir olma, bir yandan ders, bir yandan da dergiler ve şiirler, kitaplar, arapça, farsça, ve Fransızca çalışmaları içinde geçiyordu ortaokul yıllarım.” kaydını düşer.

Ortaokul ikinci sınıftayken Türkçe öğretmeni tarafından tespit edilir: geleceğin mütefekkeri, Ulu Şairi. Bu bilge Türkçe öğretmeni; Arif Nihat Asya’nın öğrencisidir. Sezai Karakoç; ilk şiirini de ortaokul yıllarında yazar.

Namık Kemal’e dair verdiği konferans ve Hürriyet Kasidesi’ni ezberden okuması “koca filozof” namıyla anılmasını beraberinde getirir.

Bir cumartesi günü çarşıda gezerken “Bir nar-ı beyza” gibi çıkacağı müjdelenen “Büyük Doğu” afişiyle âdetâ bilinci aydınlanır.

“Serdengeçti”ler ve “Büyük Doğu”lar zihninin kurucusu olmaya namzettir.

Bundan sonrası Gaziantep’te başlayan lise yıllarıdır artık.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

Nuri Pakdil
D. 1934 - Ö. 2019

ARİF AY

Nuri Pakdil*

İman saati; her ân rikkat ve dakik.

Çağın şahdamarı.

Mevlânâ'nın en öfkeli.

*Geçmişle gelecek arasında köprü;
bir ayağı Mekke-Medine'de, bir ayağıyla dünyayı tarar.*

Kadrini bilenlerin sayısı: meçhûl.

Kitapları okunmadan klasik olan yazar.

Yalın+Onurlu+Ödünsüz

11

DEVİRİMCİ.

ARİF AY

Nuri Pakdil*

namlusu hep sıcak silâh
kurşunu aşk
tüm zamanların içinde akan
uğultulu ırmak

kayıp gidiyor toprak
su öldü, hava zehir
bitler bitler putlarla bitler
kirli mülkiyet, karasiyasa
onunla sorgulandı edebiyat'ta
atlar atlar narın atlar
saatlerle yarışır zâhir
kalbi olanı arayan süvari

mevlâna ile şehirli
gazalî ile şarklı
put arenasıdır batı
çizerek okuduğu kitaplarda
sartre, camus, kafka
dostoyevski yankılanır

durup baksa da seine nehrine
içinden hep dicle firat akar
bir eyüp sabrıdır onda toprak
bir ibrahim öğretisi yeşertir
pak bir ayna tutar yüzümüze
putları devirmenin ustası

* Arif Ay, *Güne Doğan Köşü* -Toplu Şiirler (1974-2006)-, Hece Yay., Ankara, 2006.

hüseynidir daktilosunun sesi
çiçeklerdir onda sözcükler
emeğin kutsallığını açar
inanca ayarlıdır dostluğu
cümlelerini okşayan rüzgâr
hep ortadoğu'dan eser

kaybolmuş bir kimliktir
istanbul'u arar
umut bir güneş
her sabah bilâl'in sesiyle karşılar
penceresine konan güvercinlerle
hıra dağımı düşler

dünyanın tüm yoksullarını düşünür
çantasında gezdirir azığını
biraz nane, biraz kekik
bir diş sarımsak
üç öğünde yer bir dilim karper peyniri

düşlerinde annesiyle halep'e gider
baba emin efendi'nin çöküşüne benzer
osmanlı'nın çöküşü de
yüreğinde ehl-i beyt hüznü
malsız-mülksüzdür
suskunluğu yedi güzel mağarası
zihninde yüksek gerilim
öfkesi el bombası
saatleri gerilla ânı
üstü-başı filistin kokusu

namlusu hep sıcak silâh
kurşunu aşk
tüm zamanların içinde akan
uğultulu ırmak

NURİ PAKDİL

Nereye Baksanız Çiçekler Bitiverir*

'Feza Pilotu' şiirinde Necip Fazıl Kısakürek'in dediği gibi 'ay dünyaya bir karış.' Gâvur Dağlarından ağır ağır iniyorsunuz: burası düş çoğaltma yeridir. En güç üretim düş üretimidir. Sünni bir gece kucaklıyor Gâvur Dağlarını. İç dünyamızın girintileri çıkıntılar gibidir Gâvur Dağlarının yolları. Siz arabanın içinde değilsiniz de, araba sizin içinizdedir: benzin yerine düş yakılır arabalarda. Nereye baksanız çiçekler bitiverir: gece çiçekleri. İnersiniz: arkanızdan koşarak Gâvur Dağları da geliyor.

Siz hiç dağın yürüdüğünü gördünüz mü? Yaşlı bir Türk köylüsünün engin ruhu içinde nokta gibi kalır Gâvur Dağları. Türk köylüsünün ruhu, içdünyası geniştir: hepimiz konaklayabiliriz oraya. Avrupalı ruhumuzun enginliğini daha kavrayamadı. Yeterince yorumlayamadık da ondan. Solunuzda küçük tepeler bırakarak düzlükte ilerliyorsunuz. Mevlâna, insan ruhunun derinliklerine doğru durmadan yürümüştür: Mesnevi'si, insan ruhunu kuşatma, gizemli bölgelerde yeni yerler elde etme girişimidir. Kömürler denen çok küçük bir yerleşim noktasını da geçiyorsunuz. Ne ki, ak alımlı insanlar buralarda otururlar. Pencereleden yansıyan sönük ışıklar, ay ışığı altındaki utangaç ruhlarının varlık belirtileridir. Bizim ruhumuz da ışıyor, diyorlar Kömürler'de oturanlar. Bir yanda ay ışığı, bir yanda sönmemiş ruhlar.

Daha küçük küçük yerleşim noktalarından da geçtikten sonra, küçük bir ırmak köprüsüne yaklaşırken, kentin kutsal bekçisi gibi, kentin inanç simgesi gibi, tepedeki mezar size el eder: Malik Ejder: derlenip toplanıp saygınızı sunarınız. Bu ırmak, her gece kenti yıkar: kentin, yıkanmış olarak ayın koynuna girme töreni sık sık yinelenir.

İnsan ruhu ne denli kirletilirse kirletilsin, kökenindeki tanrısallığı nedeniyle sonunda nasıl olsa aklanacağından, kentimiz de temiz olma, temiz kalma gereğini duyar. İnsan ruhundaki dinginlikle kentimizin dinginliği uyumludur: arada sırada başkaldırır, sonra yeniden başını içine çeker: şimdi hüznü dönemi yaşamaktadır.

* Nuri Pakdil, *Biat II-Edebiyat Dergisi* Yay., Ankara, 2015.

Kent size doğru yürür, siz kente doğru yürürsünüz: ölümlerinize, yaşayanlarınızla, birer birer karşılaşsınız. Gece gecedir ya, bir gündüze dönüşür: ölümlerinizin anıları içinizde deprem gibi sarsar bir yerinizi. Bu sarsıntılardan yaşama sevinci doğar kentin ortasında: gülerek caddeleri, sokakları geçersiniz. Bir ev büyüyor anılarımda: Kutsal Kitabı açıp ilk sayfasından ilk satırı okuduğum ev: eski evimiz: doğduğum ev Tanrı'nın beni varetği ev.

Birazdan K. Maraş'ta sabah olacaktır.

ÂTIF BEDİR

Nuri Pakdil'de Maraş

*Maraş köylülerinin işaret parmaklarında, bir de,
çok özgül başaklar vardır. Ret buğdayları deriz bunlara.
Yirminci yüzyılın ilk çeyreği biterken bitmiştir: durur hâlâ.*

Nuri Pakdil

Maraş; güzel insanların, yalnızlıkların, hüznlerin, birlikteliklerin, dostlukların ve ayrılıkların nahif şehri.

Mevsim kıssa; Ahırdağı'n eteklerinde, ak borkünü giymiş bir derviş heybetiyle duran şehrin üstüne, bir arınma töreni gibi üfleyen deli poyrazdır.

Yazsa; kekik, tarhana, kırmızı biber, salep ve meyankökü kokan garbi yeline saçlarını savuran gelinlik bir kız gibidir.

Kuzey rüzgârlarına göğsünü geren Yalnızardıç'ın yalnızlığına, güneyde kentin manevi bekçisi Malik Ejder eşlik eder.

Maraş şehri bu. İçinde hep bir 'RED' barındıran; kuşatmalara, işgallere, dayatmalara asla teslim olmayan;

'gül yetiştiren' zarif 'adam'ların,

'onu hiç giymedim

giymeyeceğim inşaallah' diyen onurlu insanların şehri.

Teslimiyeti yalnızca Allah'a teslimiyet bilip, bunu taşına toprağına bir gül kokusu gibi sindiren mütevekkil şehir.

Nuri Pakdil'in *Bir Yazarın Notları* (dört cilt) kitabında Maraş'a dair izlenimler, anılar geniş bir yer tutar. Pakdil, Notlar'da Maraş'ı yeniden tanımlar; bilmediğimiz, belki de farkında olmadığımız yanlarını anlatır. Sokaklarında, caddelerinde, çarşılarında yürüdüğümüz, gezindiğimiz Maraş bambaşka bir anlama bürünür onun yazılarında.

Notlar'dan önce yazarın *Biat II* adlı eserinden bir yazı ile girelim Maraş'a. Gecedir; ayışığı altında güney yolundan Aksu Köprüsü'ne doğru yaklaşıyoruz ve Nuri Pakdil'e kulak veriyoruz: "Bir yanda ayışığı, bir yanda sönmemiş ruhlar. Daha küçük küçük yerleşim noktalarından da geçtikten sonra küçük bir ırmak köprüsüne yaklaşıırken, kentin inanç simgesi gibi, tepedeki mezar size el eder: Malik Ejder: derlenip, toplanıp saygınızı sunarınız. Bu ırmak her gece kenti yıkar; kentin yıkanmış olarak ayın koynuna girme töreni sık sık yinelenir... Birazdan K. Maraş'ta sabah olacaktır."

Yazar için Maraş'ın birçok anlamı vardır; ama bunların içinden Maraş'a en çok yakışanı hüzündür. Yazarın kendi Maraş'ını anlayabilmek için anahtar sözcük hüznün, anahtar cümle ise: "Maraş'ta hüznün 1923'lerde tüm kenti kaplayan kara bir örtüdür." cümlesidir.

Bu cümlelerin izini sürerek Pakdil'in Maraş'ını, Maraş'ın insanlarını anlamaya bir adım daha atmış oluruz. Çünkü yirmi üç sürecine babası, amcaları, daha doğrusu tüm aile bireyleri çok yakından tanık olmuşlardır. Bu sürecin devamındaki yönetim insanları korkutmuş ve sindirmiştir.

İnsanlar günde beş kez katılmak zorunda oldukları topluluğa yüzlerindeki bu korku ve hüznü katılmaktadır. "Özü devrimci olduğu halde mahallenin bu küçük topluluğu, toplantı yerine büyük bir korku içinde mi gidip geliyordu? Gerici yönetsel sürecin boğuntusundan, bu devrimci öz, çok mu korkmuş ve diplere çekilmişti?" Oysa bu korkuya anlam veremeyen bir çocuk için, "Sokaklarda korkulacak ne vardı ki?"

İlkokula giden bir çocuk babasının, amcasının ve diğer duyarlı insanların yüzünde bu korku ve hüznü görmektedir. Ama, her şeye rağmen bu insanlar devrimci özlerinden bir şey yitirmemek için çarpınmaktadır. "Bu acılı amcalar, bu acılı babalar, bu acılı büyükler; gene de, yaklaşılabildikleri denli bir derinlik içinde kalabilmeyi başararak, devrimci özü algılamak için çarpınan insanlar olmamışlar mıydı?"

Aile bir bunalım yaşamaktadır. Özellikle baba, bunalımı çok yoğun bir biçimde yaşamaktadır. Ne ki, özel bir bunalım değildir bu: ulusça yaşanan bunalımın yansımasıdır aileye. "Ailedeki bunalım, genel bunalımın yalnızca bir parçası mıydı?" sorusunu sordurtur bu da.

Sokaklarda korkulan şeyin ne olduğunu anlamaya çalışan çocuk; korkunun evlere girdiğine de tanık olur. Bunun sonucu olarak babası bazen on, on beş gün eve kapanmakta ve sokağa çıkmamaktadır: "Korkunun seçtiği bir kurban mıydı babam?"

İnsan içiyle dışıyla bir savaşım içindedir. Bu korkuya ve bunalıma rağmen direnmelidir. Belki de çocuğun babası direnci bu şekilde koymaktadır ortaya. Bu bir red ve tepkidir. Çocuklarını ilkokula geç başlatmaları, ilkokuldan sonra bir süre ortaokula göndermeyişleri de bir çeşit direnme idi belki. Ama sonra boyun eğmek ve 'peki' demek zorunda kalırlar. "Ailenin bu 'peki' si gene, dönüp dolaşıyor; uzun serüvenlerden sonra 'redde' mi çıkıyordu?"

Çocuk okula ara verdiği dönemde kapalı çarşıda bulunan babasına ait manifatura dükkânına gidip gelmektedir. Özellikle babası evden çıkmadığı günler kendisi açmaktadır dükkânı. Ama, dükkânı açmaya giderken ayağında soyut bir zincir hissetmektedir. Dükkânı açmadan önce; zihninden ayağındaki görünmeyen zincirleri çözmesi gerekmektedir.

İşte Maraş Kapalı Çarşısı'nda dükkânda çalışan çocuğun düşü: "Arasına da apansız gelen bir coşkuyla, Kapalı Çarşı'dan göklere süzülür, bir kanadım da annem, bir kanadım da babam; uç babam uçar mıydım? Derken Ahırdağ'ın eteklerinden, bir masal ordusunun başında marşlar çalınırken, kente mi girerdim? Tüm Maraş ayakta beni mi karşılardı?"

Kapalı Çarşı'nın hemen yanında bulunan Bakırcılar Çarşısı ise çingı çıkaran çekiçlerdir: "Maraş'ta Bakırcılar Çarşısı'nda, çingı çıkaran çekiçler de vardır, Bayım; sönecek gibi olurken, her çingı birden 'Çete' olur ve kayar Kapalı Çarşıya!"

İnançlarla koşulların çelişkisi yaşanmaktadır tüm ülkede. Her yere kir bulmuştur. Tutunacak ince bir dal bile bulunmamaktadır. Maraş da payını almıştır kuşkusuz yaşanan bu kirlilikten. Ulus kimliğini yitirmiştir ve tüm değerler aşınmıştır.

Maraş'ın caddeleri sokakları başka bir anlam içerir Nuri Pakdil'in Notları'nda. Belki de bu sokak ve caddelerin gerçek anlamı budur. Örneğin "Boğazkesen Caddesi'ni geçmeyegöreyim, her yanım böğüren bir dana mı olurdu? Uzunoluk caddesi de; boyunlarında çingırakları, durmadan bir aşağı, bir yukarı gidip gelen kuzulara mı dönüşürdü."

Maraş'ın tüm kenti toz dumana boğan, kendine özgü poyrazı da Pakdil'e göre korkunun habercisidir: "Özellikle kışın, Maraş'ın o ürkünç poyrazı, korkunun habercisiymişçesine, çatılarda durmaksızın çırpınır mıydı?" Poyraz, özellikle yaz aylarında Maraşlılar için başka bir anlam ifade eder. Çünkü yaz ayları tarhana yapma mevsimidir ve tarhana ancak poyrazlık havada kurur. Garbi yeli ise her şeyi yumuşatır, munisleştirir, nemlendirir. Havanın garbilik gitmesi evlerin damlarına serilen tarhanaların kurumması için hiç elverişli değildir. "İturlardan, menekşelerden, kekliklerden, Maraş evlerinin damlarında kuruyan tarhanalardan hiç örselenmemiş yeni bir lacivert eklenir işçilerin gömleklerine."

Sıcak yaz günleri bir bardak ‘meyan şerbeti’ soğutur insanın içini. Maraş sokaklarında, sırtlarında şerbet güğümleri, önlerinde sıra sıra bardaklar ve mutlaka bardakları yıkamak için bir bakraç suyu ile ‘serbeet’ diye bağırın bir adam gördünüz mü durun ve için bir bardak buz gibi meyan şerbeti. Bardağı başınıza ilk dikişte garip bir tat verecektir. Şerbeti içtikten kısa bir süre sonra ağzınızda hoş bir tat bıraktığımı hissedersiniz: “Meyan kökünün yeğni, büyüğü, sağlıklı kokusunu duyarsınız yeryüzünde. Dinç kaslarla bir insana, ‘Merhaba’ dersiniz.”

Maraşlı yaz geldi mi kentte pek durmaz. Köy kökenli olanlar köyüne, Ahırdağ’ın eteklerinde bağı, bahçesi olanlar da bağ evlerine giderler birkaç aylığına. Yazarın çocukluğunda bu durum daha yaygındır. Notlar’da bağ evine gitmek önemli bir yer tutar. “Varır varmaz asmalardan üzüm mü koparırdık? Her bağda da, ufacık asmalar mı olurdu? Altlarına oturup dinlenir miydik? Sonra sepetlere üzüm doldurulur, sepetlerin üzerleri de asma yapraklarıyla kapatılır mıydı? O küçük bağlarda yediğimiz peynir ekmekle üzüm çok mu tatlı olurdu? Doğa üzümlerin rayıhasını biriktirir biriktirir, hatta damıtır, o gün bizim yediğimiz üzümle bize mi sunardı?”

Bir Yazarın Notları’nda kentleri tersinden okuruz. Kentleri ve insanları ele geçirme rehberi de diyebileceğimiz bu notların, elimizden tutup bizi ortasına bıraktığı kentlerde, hiç yabancılık çekmeyiz. Ortasına bırakıldığımız kenti satır satır okuyup, sırlarını bir bir çözeriz. İşte kent, tüm yalanlarından eklemelerden, çıkarmalardan, bölmelerden arınmış, çırılçıplak durmaktadır karşımızda.

ERDEM BAYAZIT

Nuri Pakdil*

Sanırım 1955 yılıydı. Ortaokul ikinci sınıf öğrencisiydim. O yıllarda lise ve ortaokullar bir bütündü. Lise son sınıflar yıl sonu kültür etkinlikleri arasında Cevat Fehmi Başkut'un Paydos piyesini sahneye koymuşlardı. Bu benim tiyatro ile ilk tanışmamdı. Oyunun kahramanı "Muallim Murtaza" rolünü Nuri Pakdil oynuyordu. Çok etkilenmiştim. Onun boş sınıftaki öğrencileri ile konuşma sahnesi hala gözümün önündedir. Sessiz gözyaşları dökmüştüm. Nuri Pakdil'in ufkuma yerleşmesi böyle başlar. İlk imaj: "Aktör Nuri Pakdil!"

Ortaokulu bitirip liseye kayıt yaptırmaya gittiğimizde okul idaresi gelen her öğrencinin eline ücretini alarak bir dergi tutuşturuyordu: "*Hamle*, kültür sanat edebiyat dergisi!" Derginin başka bir sayısını daha önce benden 2 sınıf önde olan amcam oğlu Muhittin'in elinde görmüş ve kapağındaki linole oyularak çizilmiş Sait Faik Abasıyanık portresini göstererek: "Kim bu?" diye sormuştum. O da: "Büyük bir yazar, yeni öldü" diye cevap vermişti. Bu sefer artık bir lise öğrencisi olmanın olgunluğu, kuruntusu ve hevesiyle *Hamle* dergisinin elime tutuşturulan bütün sayılarını tam anlamasam da büyük bir özenle okumaya çalıştım ve inceledim. Jeneriğinden son sayfasına kadar her sayıda Nuri Pakdil vardı. Edebiyat dünyası ile ilk tanışmam böyle başladı. Ufkumdaki adamın imajı yazar ve dergi yöneticisi sıfatı ile daha bir belirginleşti.

Yanılmıyorsam 1956 yılının yaz tatili günleriydi. Maraş Halk Eğitim Müdürlüğü şehrin en büyük sinemasının salonunda üniversitede okuyan öğrenciler arasında bir münazara tertiplemişti. O günlerde münazara modası vardı. Bir tarafta Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 3 öğrenci, diğer tarafta İstanbul Hukuk Fakültesi'nden 3 öğrenci! Grupların liderliklerini Ankara'dan Fikret Eren (şimdi prof.), İstanbul'dan Nuri Pakdil yapıyordu. Her ikisi de o münazaranın yıldızlarıydı. Nuri Pakdil'in her zaman olduğu gibi gene ceketinin yan cebinde bir kitap vardı. Her sözü her jesti entelektüel bir form belirtiyordu. Dinleyiciler arasında benim de bulunduğum kesim biraz da kendimizi edebiyat yolcusu gördüğümüzden olacak şiddetle Nuri Pakdil'i alkışlıyorduk. Tabii giderek Fikret Eren'ciler de tezahüratımıza karşılık vermeye başladılar. Çok zevkli bir münazara oldu. Dedikodusu günlerce sürdü. Ufkumdaki adamın çizgilerinde bu defa entelektüel ve konuşmacı vasıfları da yerini aldı.

* Erdem Bayazıt, *Hece* Dergisi Nuri Pakdil Özel Sayısı, Sayı: 85, Ankara, Ocak 2004.

Sanırım aynı yıldı. Amcam oğlu Muhittin’le (Eskişehir’de meşhur Kitapbank, Al Götür Oku Getir: Okullar Pazarı’nın sahibi, Nuri Pakdil’in teyzesinin oğlu, vefat etti) beraber Maraş’ın Işık Caddesi’nden Akdere’ye doğru yürürken karşıımızdan Nuri Pakdil’in geldiğini farkettilik. Muhittin: “Aman görmesin” diyerek kolumdan çekip karşı kaldırıma geçti. Fakat Nuri Pakdil bizi görmüştü. O da kaldırım değiştirerek önümüzü kesti. “Gözümde kaçacağımı mı zannettin, niye kaldırım değiştirdin?” dedi. Muhittin: “Sağcı olduğumuz için sağ kaldırıma geçtik” dedi. Nuri Pakdil: “Biz de sağcıyız ama senin gibi yol değiştirmiyoruz” diye dalga geçti. Muhittin o sıralar ailesi Maraş’ın bir ilçesinde ikamet ettiği için arkadaşlarıyla kiraladıkları bir evde kalarak liseye devam ediyordu. Ailesi ve kardeşlerinin sağlık ve derslerinin durumu hakkında bilgi aldıktan sonra neler okuduğunu sordu. Muhittin çok mahcup yaratılışlı idi. Yarım yamalak verdiği bilgileri dinledikten sonra Nuri Pakdil “bu kim?” dercesine beni işaret etti. “Amcamın oğlu, lise birinci sınıfa gidiyor” diye beni tanıttı Muhittin. Nuri Pakdil yaz tatili boyunca daha çok İl Halk Kütüphanesi’nde olacağını, bizleri orada görmek ve ayrıca görüşmek istediğini tembih ederek ayrıldı. Böylece hem ufkuındaki adamla yüz yüze tanışmış hem de onun *misyon sahibi, eğitici, yol gösterici ve takipçi* özelliklerini tanımaya başlamış oldum.

Bir de *aksiyon adamı* Nuri Pakdil var! Bununla ilgili sayısız anılarımın içinden bir kaçını nakletmek istiyorum.

60’lı yılların başlarındaıydı. Tam tarihini bir türlü hesap edemedim. Bende tarih hafızası iyice körelmiştir. Oysa Nuri Pakdil’de olağanüstü bir tarih belleği vardır. Yaşadığı olayların gününü saatini dakikasını hemen verir. Neyse... 1962 veya 1963 baharı olabilir. Ankara’dayız.

Adalet Partisi yeni kurulmuş. Genel Merkez Kızılay’da. Ziya Gökalp Bulvarı’nın başladığı noktanın hemen solundaki bir dizi apartmandan birisi. Parti Genel Merkezi! Tam devlet dairelerinin dağılım vaktinde; saat 17 sularında kim oldukları bilinmeyen bir takım eylemciler tarafından her gün taşlanıyor. Cam çerçeve yere indiriliyor. Herhangi bir tedbir hak getire... Olay her gün kurulmuş saat düzeninde sürüp gidiyor. Nuri Pakdil’le saat 16.30 sularında buluşup meseleyi müşahede altına almayı itiyat haline getirdik. Oralarda dolaşıyoruz. Bir gün iki gün derken oralardaki sokakların köşelerinde, iş hanı girişlerinde, apartman kapısı önlerinde mevzilenmiş birtakım kişileri Pakdil teşhis etmeye başladı. İşte bir eylemci! Bak bu da onlardan olabilir... Derken yapılan eylemin bizim gibi kanına dokunduğu için oraya gelmiş birtakım insanlar da gözlemlenmeye başladık. Artık teşhislerimiz çift yönlü oluyordu: işte bir eylemci! İşte bir karşıt! Bir gün elindeki taşla bir eylemcinin harekete geçtiği anda Nuri Pakdil narayı patlattı: Yakalayın anarşisti! Bir anda onlarca karşıt buldukları yerlerden fırlayıp eylemciye doğru koşmaya başladılar. Eylemci zaten narayı duyduğu anda paniklemişti, arkadaşları da tereddüte düşmüş olacaklar ki harekete geçmediler. O da elindeki taş yere bırakarak firara kadem bastı. O günden sonra olay bir daha tekrarlanmadı.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

Yıllar sora gene Kızılay'dayız. O gün Sovyet Rusya Başbakanı Kosigin Ankara'yı ziyaret ediyor. Nuri Pakdil'le beraber öğle vakti yeni yapılan Kızılay İş Hanı'nın önündeki otobüs durağında karşılamayı izlemek için bekliyoruz. Bulvarın geliş yönünün iki tarafı boydan boya izleyicilerle dolu. O günlerde biz Sovyet Rusya'ya karşı olağanüstü öfkeliyiz. Çünkü Çekoslovakya'daki Macaristan'daki özgürlük taleplerini tanklarla, ateşle, kanla bastırmış. Bu vahşet kanımıza dokunmuş! Bu duygularla bekliyoruz Kosigin'in geçmesini. Nihayet Açık jipli motosikletli koruma ordusu gözüktü. Biz protesto beklerken bir de ne duyalım? Yolun iki tarafından alkışlar, yaşa, varollar yükselmesin mi? Utançtan buz kesildik. Meğerse bizim komünist yoldaşlar oralarda tertibat alıp tezahürata hazırlanmışlar. Kosigin'in limuzunu tam önümüze yaklaştığında Nuri Pakdil iki elini ağzının önünde megafon gibi tutarak hançeresinin bütün gücüyle haykırdı: Yuuuh! Kahrol kanlı katil! Birden Nuri Pakdil'i destekleyen sesler evvelki tahsincileri bastırdı. Konvoy Güven Park'ın önüne geldiğinde ise bu defa, ellerindeki Macar bayraklarını sallayarak protestoda bulunan grup harekete geçti. Meğerse Rahmetli Adnan Ötügen Macar bayrakları temin edip bunları orada toplanan izleyicilere dağıttırarak hazırlık yapmış.

Olayı 27 Mayıs'çı Muzaffer Özdağ hemen arkamızdan izliyormuş. Kalabalık dağılırken kutlamak amacı ile olsa gerek Nuri Pakdil'e yönelik bir jestte bulununca O meşhur *klas duruşu* ile buna müsaade etmedi ve böylece 27 Mayıs rezaletini de protesto etmiş oldu.

Nuri Pakdil'de üslûp, duruş, tavır çok önemlidir.

Sanırım *biçimi* özden de önde tutar.

Müslüman cemaat, Yerli Düşünce (ideoloji) açısından bakıldığında gerek edebiyat dergiciliğinde gerek yazın hayatında gerekse kitap yayıncılığında biçimsel bir devrim gerçekleştirmiştir.

Nuri Pakdil çatının kenarında dolaşmayı sever. Belki de devrimci bir ruh taşımanın bir özelliğidir bu.

Nuri Pakdil gemileri yakmayı da çok sever.

Sevdi mi tam sever, koptu mu tam kopar.

Aynı evi paylaştığımız günlerde bazen haddimi aşarak "Ağabey, Efendimiz itidali tavsiye ediyor, biraz orta yolda yürüsek olmaz mı?" derdim. "Haklısın Erdem'ciğim" derdi. Güneş yeniden doğarken O da uç noktadaki yerini almış olurdu.

"Ilımlılar. Ilımlılar... Alıp onlara muz yedirmeli" Onun sözüdür.

Ve's-selam!

BEKİR KARLIĞA

Ekin Eken Aydın*

*Öyle vereceksin ki verdiğinde:
Sanmalıdır herkes, senin;
Düşmanı olduğunu verdiğinin.
(Şâir Mütenebbî)*

Bizde “aydın” deyince; hep masa başında oturan ve başkalarına direktifler yağdırarak eleştiriler yönelten, toplumdan uzak ve kendi doğrularını kendisi tespit edip başkalarının doğrularına hiç itibar etmeyen kendini beğenmiş insan gelir akla. Bürokrasimiz de hep bu “aydın” imajı üzerine kurulmuştur. Hele Batılılaşma maceramızın başladığı günlerden bu yana aydınımız, ne ekin ekmiştir, ne de biçmiştir. Kelimenin her iki anlamıyla da -tarımsal ve entelektüel- bizim aydınımız ekme nedir bilmez. Onun lügatlarında karşılıksız, “hasbeten li’llâh” ekin ekmenin ise hiç mi hiç yeri yoktur. Sürekli geçmişin birikimini tüketen mirasçediler gibi keseden yemeyi bir meziyet bilmiştir.

Çok partili dönemle birlikte ortaya çıkan serbesti ortamında ülkemizde yeniden filizlenmeye başlayan İslâmî düşünce ve hareket; ellili yılları daha çok bazı temel kurumların kurulması ve kaybedilen geçmiş değerlerin toparlanmasıyla geçirdi. Altmışlı yılların ortalarından itibaren kültürlüleşme, bilinçlenme, ve aydınlanma süreci başladı. Seksenli yılların ortalarından beri de bilimselleşme, uzmanlaşma ve entelektüelleşme sürecini yaşamaktadır.

Bunun arkasından gerçek diriliş gelecektir. Öyle görülüyor ki; daha bugünden ülkemizin entelektüel hayatında ağırlığını gösteren islâmî düşünce, önümüzdeki yıllarda ülkemizin geleceğini belirleyici biricik akım haline gelecektir.

Ve işte o zaman sun’î olarak açılan arklarla başka başka yerlere akıtılmak istenen nehir; tabii mecrasına dönecek ve ülkemizin, bize bağlı olarak da bütün İslâm dünyasının -hatta ümit ederiz ki (bir zamanlar olduğu gibi) bütün dünyanın- kaderi değişecektir. Büyük şairimizin dediği gibi:

* Bekir Karlığa, *Yedi İklim* Dergisi Nuri Pakdil Özel Sayısı, Sayı: 58, Ocak 1995.

*“Yarın elbet bizim, elbet bizimdir.
Gün doğmuş, gün batmış ebed bizimdir.”*

Yaklaşık elli yıllık bu zaman diliminde, başta Sebîlü'r-Reşâd olmak üzere, Büyük Doğu ve Diriliş gibi dergiler etrafında kümelenen bir yığın aydın, özlenen gayeye ulaşmak ve bu sürecin sağlıklı olarak gelişebilmesi için büyük çaba sarf ettiler. Belki bir gün pek çoğunun adını dahi unuttuğumuz bu neslin destanı yazılırsa geçirilen tecrübenin detayları üzerinde ince tahliller ve değerlendirmeler yapılır. O günler de elbet gelecektir.

Burada isimlerini sayamayacağımız bu pek çok sayıda insan arasından benim tanıdığım üç kişi var ki farklı alanlarda ve düzeylerde kendilerini; inandıkları gaye için vermek, sürekli vermekle görevli bildiler:

Bunlardan birisi, Nuri Ağabey'dir. O, kelimenin tam anlamıyla Allah rızası için ekin ekme erdeminin sırrını yakalamış ve bu uğurda ömrünü seve seve feda etmenin aydın olmanın kaçınılmaz gereği olduğunu ispatlamış birisidir. O, dünyalılarının çok çok değer verdikleri paraya, pula, makama ve mevkie tekme atmayı başarmış ve sûflerin “terk-i terk” dedikleri o erişilmesi güç mertebeye doğru yol almış modern bir sûfi, bir kültür ve san'at adamı olarak felsefesini sürekli vermek ilkesi üzerine kurmaya çalışmıştır. Altmışlı yılların ortalarından itibaren kendine merkez seçtiği Ankara'da âdetâ Fransızların ünlü Larousse müessesesinin kurucusu Pierre Larousse'un kurumuna amblem olarak seçtiği atasözünde olduğu gibi “esen her rüzgâra doğru serpmeyi ve saçmayı” bir meziyet bilmiştir. Kendisi değil ama bu toplum, onun esen her rüzgârla birlikte ektiği tohumların meyvesini bugün toplamaya başlamıştır. Onun bu özverili tavrından etkilenen birçok genç aydın, kendisini onun açtığı çığırdan düşünce ve san'ata vermiştir.

Yine aynı yıllarda önce Ankara'da, sonra İstanbul'da Muhammedî şuura sahip bir nesil yetiştirmek için kollarını sıvayan rahmetli Fethi Ağabey de bir misyoner edasıyla geceyi gündüze katarak insanları belirli bir ideale doğru yönlendirmeye çalıştı. Onun baştan ayağa ihlâs olan çabaları bugün meyvelerini veriyor ve ülkede genç ve idealist bir aydınlar akademisyenler topluluğu yetişiyor. O da hep verdi, sağlığına kadar her şeyini verdi.

Üçüncü kişi ise; loş bir pasajın içindeki kendisinden ve kalfasından başka en çok üç kişinin sığabileceği küçücük bir saatçi dükkânında, her gün yüzlerce gence ve her düzeyden insana karşılıksız hizmet vermeyi ma'nevî bir görev bilen Mûsâ Ağabey'dir. Yıllarca saatini tamir ettirmeye gelen insanların zihinlerinde uyandırdığı çok önemli istifhamlarla daha çok kafalarını tamir etmeye çalışan

Mûsâ Çağıl, kalın camlı sararmış gözlüklerinin ardından hafif ve sakin bir sesle biteviye mırıldanarak bir bardak çay ikram ettiği insanları şartlanmışlığın her türlüünden kurtarmak için ustaca mücadele verirdi. Böylece o pasajın karanlık koridorları, tıpkı Paris'teki Cartier Latin'in daracık sokakları gibi her türden fikrin tartışıldığı bir mekâna dönüşüyordu. Ankara'ya her gittiğimde uğradığım bu küçük küçük dükkândan çıkarken, havanın birdenbire nasıl karardığını bir türlü anlayamazdım. Zaman orada çok çabuk geçirdi.

Muhtelif tarlalarda aynı ekini eken bu üç insan genç bir neslin gündelik olayların ve politikanın hây u hây'u içerisinde heba olup gitmelerini önlemeye ve onları sağlıklı bir düşünce sistemine kavuşturmaya çalıştılar. Ben, o ikisini Nuri Ağabey vâsıtasıyla tanıdım. Nuri Ağabey'i ise sıcak bir Mayıs günü Maraş'ta tanıdım. Henüz Kahraman Maraş olmamıştı o sıralarda. Oldum olasıya anlayamamışım ya ben, yer adlarının niçin değiştirildiğini veya başına sonuna neden ekler getirildiğini? Ahî Mes'ûd'un Etimesgut, el-Azîz'in Elâzığ, Diyâr Bekir'in Diyarbakır olmasıyla toplumun ne kazandığını, tarihsel kopukluktan başka?

Bilmiyorum 1 Mayıs mıydı, yoksa 27 Mayıs mıydı? O zamanlar Mayıs ayında daha çok bayram vardı. Çok basık ve sıkıcı bir havada, Haftalık Büyük Doğu'yu almak üzere İmam Hatip Okulu'ndan Belediye meydanına doğru inen yolun Boğazkesen Caddesi'yle kesiştiği yerde, PTT binasının tam karşı köşesinde bulunan Kitapçı Şeref'in dükkânına uğramıştım. Kasanın arkasında oturan saçlı özenle taranmış, dükkân sahibinin itibar ettiği anlaşılabilir bir zât, buraya gelen insanların kültürel kimliğini tespit etmekle görevli dikkatli bir memur edasıyla dergiyi uzattıktan sonra neden Büyük Doğu okuduğumu sordu. Ne cevap verdiğimi iyi hatırlamıyorum ama ayaküstünde uzun bir sorgulamadan geçtiğimi hiç unutmam. Gerek tavrındaki incelik ve nezâket ile, gerekse zengin bir kültür birikimiyle beni âdeta kendine bağlayan bu kişinin Enerji Bakanlığı'nda görevli bir Hukukçu olduğunu öğrendim. O günkü bayram tatilini fırsat bilerek -artık pek bıktırıcı olmaya başlamış olan kutlama şölenleriyle vakit geçirmenin anlamsızlığını vurguladıktan sonra- o günlerde yeni yayınlanmış olan Necip Fazıl'ın *Büyük Kapı* isimli eserini okumanın daha faydalı olacağını söyleyerek kitabı elime verdi ve ertesi gün buluşup kitap üzerinde tartışmak üzere ayrıldık. Ben, henüz Ortaokul 3. sınıfta bir çocuktum, o ise üniversiteyi çoktan bitirmiş yüksek dereceden bir bürokrattı. Çok sonra öğrenecektim onun önemli bir yazar ve düşünür olduğunu. Ben, o akşam kitabı bir yudum suyu içer gibi okudum. Ertesi gün iade için götürdüğümde, benimle bir ayrı ilgilenmeye başladı. Ve arkasından romanların okunması geldi. Puşkin, İvo Andriç, Tolstoy vs. Ama en çok da Dostoyevski. Daha sonra uzun yıllar bir mürşid edasıyla izledi neler okumam gerektiğini. Yazdığı

mektuplarla takip ediyordu bunu. Onbeş yirmi gün sürdüğünü hatırladığım bu kısa tatili boyunca, edebiyattan san'ata, yabancı dilden dine ve kültüre değin muhtelif konularda uzun sohbetler yaptı. Son derece ciddi ve tutarlı konuşuyordu. Sürekli düşünüyor ve bölgesel, hatta ulusal olmaktan öteye evrensel olmaya çalışıyor ve çevresindekilere de bunu tavsiye ediyordu. Kısacası benim o güne değin tanıdığım türden insanlardan farklı, çok farklı bir tavrı ve üslubu vardı.

Ben, uzunca bir süre Urfa ve Diyarbakır medreselerinde öğrenim gördükten sonra Maraş İmam Hatip Okulu'na gelmiştim. Burada medresede öğrendiklerimden apayrı bir eğitimden geçiyordum. İyi bildiğim bazı konuların yanı sıra hiç aşınası olmadığı yepyeni konular sanki beni büyülüyordu. Bu eğitim tarzı bende büyük değişimlere sebep oldu. Çünkü ben de artık öğrendiğim şeylerin yalnız dinî gerçeklik olarak değil, aynı zamanda yaşanan gerçeklik olduğunu görüyordum, herkesin kullandığı ortak dili kullanıyordum. En azından güncel olaylara pratik çözümler buldukça yeni bir keşifle karşılaşmış gibi oluyor ve modern bilimlerin o zamana kadar benim için esrarengiz olan sonuçları hayretle birlikte zihnimi altüst ediyordu. Bu ruh hâletimi düşününce, daha iyi anlıyorum Hoca Tahsin Efendi'nin Medrese'den yetişmiş gözü kapalı bir genç olarak gittiği Paris'te gördüğü deneysel bilimlere neden hayret dolu gözlerle baktığını. Ve dönüşünde Medrese arkadaşlarını toplayıp o zamanlar "Hevâ-i nesîmî" denilen oksijenin varlığını deneysel olarak ispatlamak üzere havası alınmış bir fanusun nasıl söndüğünü göstererek: "İşte gerçek ilim budur, işte fen budur" deyişindeki psikolojisini.

Sonra birdenbire Mehmed Âkif'i keşfettim. Yaz tatilindeydi vaaz ettiğim cami cemaatinden bir terzi o yıl aldığı *Safahat*'ı getirdi ve birlikte okumaya başladık. *Safahat*'ı ilk okuduğumda çarpılmışa döndüm. Okudum yine okudum. Yanlış hatırlamıyorsam o yıl üç kez baştan sona okudum. Ve o günden bugüne hiç mi hiç değerini yitirmedi *Safahat* benim gözümde. Sonra bir arkadaşım bana *Risâle-i Nûr*'ları getirdi. Birkaç yıl boyunca sürekli onları okudum. O sıralarda bir gün Necip Fazıl *İmân ve Aksiyon* isimli konferansını vermek üzere Maraş'a geldi. Üstad hepimizi büyülemişti. Bundan sonra Büyük Doğu'yu okumaya başladım. İlk hiçbir şey anlamıyordum. Sonra birkaç kez okuyunca üstadın üslûbunu kavramaya başladım. Ve artık Büyük Doğu'nun yeni sayılarını iple çekişiyordum. İşte o günlere rastlamıştı Nuri Ağabey'le karşılaşmam.

Onu, Enerji Bakanlığı'ndaki işine dönmek üzere Otogar'da uğurlamaya gittiğimde, önüme yeni bir dünyanın, Modern dünyanın kapılarının açıldığını hissederek gibi oldum. Belki ben, Ortaçağ'ımın son günlerini yaşıyordum. O ise Modern dönemleri çoktan aşmış, ultra modern, ya da günümüzdeki kullanımıyla postmodern bir yaklaşım içerisindeydi. Ama o günlerde ne Doğu'da ne de Batı'da postmodern yaklaşımdan henüz söz eden kimsecikler yoktu.

Bundan sonra ilişkilerimiz aralıksız devam etti. Yüksek öğrenim için İstanbul'a gelirken Ankara'da indim, ziyaretine gittim. Beni üç gün evinde misafir etti. Pek çok konuları tartıştık, konuştuk. İstanbul'da hemen Fethi Bey'le, Sezai Bey'le tanışmamı önerdi. Sonra İstanbul'un Müslüman semtlerine kapandı kal-mamamı ve mutlaka Beyoğlu, Şişli gibi Lövanten ve Avrupaî muhitlerini gezip görmemi ve Batı tarzı hayatı yakından tanımamı tavsiye etti. Çünkü Müslüman arkadaşların birçoğu bu hayatı tanımıyor ve her şeyi kendi dünyası içinde görüyor diye de ekledi. Ayrıca Fransızcamı ilerletmemin şart olduğunu ve bu konuda imkân bulursam kurslara devam etmemi önerdi. Bu arada hep edebiyat diyordu. Edebiyat olmadan hiçbir şey olmaz diyordu. San'at ve Edebiyat ile ilgilenmemi ve mümkün oldukça bir şeyler yazmamı tavsiye ediyordu. Ama hep yeni olsun, modern olsun diyordu. Onun söylediklerinin birçoğunu tuttum, Sezai Bey'le, Fethi Bey'le tanıştım. Beyoğlu'na gittim, Fransızcamı ilerletmeye çalıştım. Ama bir dediğini tutamadım: Edebiyat'la ilgilenemedim, şiir ve san'ata vakit ayıramadım. Çünkü şiir ve san'at, benim yükselebileceğim ufukların çok üstündeydi. Kendimi yokladım ve buna kabiliyetli olmadığımı anladım.

İran devriminin olduğu günlerde Erenköy'e taşınmıştı. Sık sık buluşuyor ve konuşuyorduk. O, heyecandan uçuyor gibiydi. İkimiz birlikte yabancı radyoları dinliyor ve yabancı basında çıkan haberleri birbirimize iletiyorduk. Onun hayatında en çok sevindiği anlar belki de o günlerdi. Çünkü o, sürekli devinimden, gelişimden ve yenilikten yanaydı. Uzun uzadıya Şii düşünce üzerinde konuşuyorduk. Ben, daha çok klasik düşünce üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştım. O ise benim hâlâ edebiyata yönelmemde ısrarlıydı. Hatta Fî-Zilâli'l-Kur'ân'ı tercüme ettiğim sıralarda, neden bir Arap Edebiyatı Antolojisi çevirmediğimi ısrarla soruyor, bunun daha yararlı olacağını söylüyor ve yapmadığım için serzenişlerde bulunuyordu.

Bir gün Realizm ve İdealizm üzerinde tartışıyorduk. Ben, müslümanların bugün felsefi anlamda idealizmden çok realizme muhtaç olduklarını ve İslâm dünyasının gerilemesinde idealizmin büyük payı olduğunu savunuyordum. Kişi bazında olsun, toplum bazında olsun realizme dayanmayan, bir başka deyişle realizmin üzerinden aşmayan idealizmin sakıncalı olduğunu düşünüyor ve hayaller dünyasında gezinmemeliyiz, gerçekçi olmalıyız, ayağımızı katı toprağa basmalıyız diyordum. O ise biz nasıl gerçekçi olabiliriz? Dünya ayağımızın altından kayıyor, insanlık yıkılıyor diyordu. Bize gerçekçi ol, ayağımı toprağa bas demek, içinde yaşadığımız dünyamızı yok etmek demektir diyordu. O, bir san'atçıydı varlığı ve eşyayı hep san'atçı gözüyle görmek zorundaydı. Bu ister istemez kendisini felsefi anlamda idealist olmak zorunda bırakıyordu. Ben ise olguları olduğu gibi görmenin, soğuk gerçeklerle yüz yüze gelmenin ön şart olduğunu, sonra kendi hayal dünyamızda bunu istediğimiz gibi yorumlayabileceğimizi düşünüyordum.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

Sonra kendi iç dünyasına çekildi ve insanlarla alakasını kesti. Belki de bu, İmam Gazzâlî gibi, Descartes gibi birçok büyük düşünürde karşılaştığımız türden bir iç dönüş merhalesiydi. Umarız ki bütün büyük düşünürler gibi o da bir gün tekrar topluma dönecek ve herkesi kucaklayacaktır. Nuri Pakdil; her âni ve bütün gayesi; düşünce, kültür, san'at olarak kendi ideal dünyası içerisinde yekpare zamanı dolu dolu yaşayan ve herkese, her şeye rağmen bundan sonsuz haz ve mutluluklar duyan, deyim yerindeyse kelimenin tam anlamıyla “Modern ötesi” gerçek bir aydındır.

Erdem Bayazıt
D. 1939, Ö. 2008

HÜSEYİN YORULMAZ

Edebiyat Aşısı*

Türkiye'nin gelecekte adından söz ettireceği en önemli bir grup edebiyatçının aynı lisede bir araya geleceğini kim nereden bilebilirdi?! Üstelik bu grubun yaşayışı, ailevi durumu, dünyaya bakış açısı da aşağı yukarı birbirine paraleldi: İstanbul Üniversitesi'nde hukuk tahsili gören Nuri Pakdil, henüz lise ikinci sınıfta olan Erdem Bayazıt, Rasim Özdenören ve bir alt sınıftaki kardeşi Alaeddin Özdenören, Hasan Seyithanoğlu, içine kapanık olarak vurdumduymaz bir şekilde dolaşan Cahit Zarıfoğlu, kardeşi Sait Zarıfoğlu, Ali ve Ahmet Kutlay kardeşler vs. Daha başkaları da var: İhsan Özkan, Fahri Elbistanlı, Özcan Tamer... Liseye başladıklarında sekiz-on kadar kız öğrenci vardı. Gülseren, Şükriye gibi isimlerin yanında "ay" ile başlayan Aylin, Aysel, Ayten, Ayşe isimleri dikkat çekiciydi. Bunların bir kısmı yazıp-çizerek iz bıraktı, bir kısmı da hayatın engebelerle dolu gaileleri arasında kaybolup gitti.

Yazmak riskli bir iştir. Bu hep böyle olmuştur. Bir yandan şiir ve hikâye, bir yandan siyasi yazılar yazmaya başlayan grup ilk uyarıyı aile büyüklerinden alır. Çünkü ailelerini de başkası uyarmıştır: "Yazı yazmasınlar, başlarına dert açarlar!" Büyüklere bu uyarıyı dikkate alır ve endişe ile çocuklarına: "Yazı yazmak neyinize, siz derslerinize bakın, memleket meseleleriyle büyüklüğünüz ilgilenir." Bu tür uyarılar daha çok kamçılardı onları. Memleket meseleleriyle, edebiyatla, felsefi konularla, hayat ve ölümle, hülasa her bir şeyle ilgilendiler.

Hababam Sınıfı'nda istikbâlin kalburüstü gözde sanatçılarının haytalar olarak aynı sınıfta bir araya gelişleri gibi, Maraş Lisesi'nde geleceğin ünlü şair ve yazarları da aynı okulda ve aynı sınıfta bir araya gelirler. Birisi ne kadar kurgu ise diğeri o kadar kendiliğinden ve doğaldır. Kader onları yerli bir halının desenlerini örsünler diye bir şehirde ve bir tezgâhın başında toplamış, üstatlarından ve abilerinden gördüklerini de katarak dayanışma içerisinde iyi bir iş çıkarmışlardır. Ve böylece tarihe "Mavera" ile özdeş "Yedi Güzel Adam" olarak geçmişlerdir. Beş kişi de olsalar, on beş kişiyi de bulsalar, Cahit Zarıfoğlu'nun şiir kitabından mülhem "kırklar" gibi efsunlu bir rakamdır bu.

* Hüseyin Yorulmaz, *Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt*, Hat Yay., İstanbul, 2013.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

Hüseyin Atlansoy, Rasim Özdenören için yazdığı bir yazıda, “Rasim Bey’i tekil olarak düşünemiyorum” dedikten sonra, ikizi Alâeddin Özdenören’i, Sezai Karakoç’u, gençlik arkadaşları Cahit Zarifoğlu’nu ve Erdem Bayazıt’ı, hatta Bilge Karasu’yu da onunla ilişkilendirir. 1950’li yıllarda, bir taşra kentinde tesadüfen bir araya gelmiş edebiyat-sever bu grup, Erdem Bayazıt’ın ifadesi ile bir “edebiyat harekâtı”, daha doğru ifade ile “okuma harekâtı” başlatmıştır. Maraş’taki bu harekâtın özünü ve belkemiğini okumayı her şeyin üstünde tutan bu gençlerin eylemi oluşturur. Sözkonusu okuma harekâtına daha sonra “yazma”yı da ilâve etmişlerdir. Dolayısıyla okuma harekâtına paralel olarak “yazma” eylemi de atbaşı gitmiştir. Bu da Nuri Pakdil gibi “gerçekten ışıklı, çok vurgulu bir sanatkârın önderliğinde” olmuştur.

Erdem Bayazıt ve arkadaşları lise ikinci sınıfa başladıklarında Nuri Pakdil son sınıfta idi. Ancak Bayazıt’la aynı sınıfta olan diğer edebiyatçılarla henüz tanışmıyordu. Maraş Lisesi’nin en gözde edebiyat hocası Yusuf Ziya Beyzâdoğlu divan edebiyatı şairlerinden çok güzel şiirler okurdu. Hem de aruz veznini uygulayarak. Yusuf Ziya Bey, klasik edebiyat hocalarından Ali Nihat Tarlan’ın öğrencisi idi.

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın öğrencisi ve ölene kadar Tanpınar’la diyalogu olan Mustafa Atatanır ise okulda “ayaklı kütüphane” diye tesmiye olunurdu. Bayazıtların çıkardığı Hamle dergisinde Mustafa Atatanır’ın Tanpınar’ın hikâyeciliği üzerine birkaç sayı devam eden ciddi değerlendirmeleri olmuştur. Atatanır’ın, Necip Fazıl Büyük Doğu’yu çıkarırken birlikte çalışmışlığı vardır. Handan Hişamoğlu bilgi ve görgüsüyle, nezaketıyla, kendilerine karşı eksilmeyen ilgisiyle unutamadığı yeni mezun hocalardan biri. 60 kişilik sınıfta en az altı kişinin âşık olduğu Handan Hanım, Haldun Taner’in öğrencisi olup bu gençleri çok ciddiye alıyor ve onların, yaşlarının üzerinde ürünler ortaya koyduğuna inanıyordu.

Ve bunu onlara da hissettiriyordu. Bu durum, öğrencilerde bir kendine güven duygusu oluşturduğu gibi, aynı zamanda okuma ve yazma eylemi için de kamçılıyordu. Handan öğretmen çocukların ufuktaki geleceğini görerek ona göre davranıyordu. Çalışmalarını zaman zaman öğretmenler odasında diğer öğretmenlere de okuyor, gençleri öne çıkararak mahçup ediyordu.

Edebiyat meraklısı bu öğrenci topluluğunu yönlendiren bir hocaları daha vardı: Yusuf Çetin. Bu hoca sınıfa girdiği ilk gün kendisini tanıtırken, “Ben Besnili Yusuf Çetin” diye tanıtmıştı. Ekibin yazıp çizdiğini öğrenince onlara yazar muamelesi yaparak özel bir ilgi gösteriyordu. Bir teneffüs esnasında sınıfta yoğun bir edebiyat tartışması yapılırken, kapıdan birdenbire nöbetçi olduğu anlaşılan Yusuf Hoca girdi. Gözleri sınıfta birini arıyormuş gibi yüksek sesle:

-Bu Rasim Özdenören de kim? diye sordu. Herkes arkadaşlarının bir azar işiteceğinden korktuğu için ses çıkarmadı ve sustu. Aralarından çelimsiz biri:

-Benim Hocam, dedi. Hatırlayabildiği kadarıyla Rasim Özdenören'in kendini ortaya koyduğu ilk çıkışlarından biriydi bu. Arada kaynamayı, gölgede olmayı sevmezdi. Yusuf Hoca:

-O kompozisyonu sen mi yazdın? dedi. Arkasından da devam ederek: Notlar 15 olsa ben sana 15 verecektim, dedi daha sonra. Bu sefer Rasim'in koltuğunun altı kabarı ve arkadaşları arasında kendisinde müthiş bir güven duygusu oluşur. Konusu Maraş tasviri olan bir ev ödevinden söz ediyordu hoca. Gündüz Akın'ın öğrencisi olan Yusuf Çetin de diğer hocaları gibi öztürkçeciydi ve Nurullah Ataç hayranıydı. Hatta 17 Mayıs 1957 günü Nurullah Ataç'ın öldüğünü ajans haberlerinden duyunca, bir sonraki gün ilk dersi edebiyatçı bu gençlere idi ve sınıfa girer girmez ilk sözü: "Hepimizin başı sağolsun!" oldu. Bu öğrencileri İstanbul'daki edebiyatçı ve yazarların yakını ve arkadaşı gibi görüyordu.

Şiiri ve hikâyeyi biraz da sözkonusu hocalar sevdirdi edebiyat-sever liseli bu gençlere. Ancak bu hocalar gençleri yönlendirmekten çok, yaptıklarına yardımcı oluyorlardı sadece. O kadar, ötesine karışmıyorlardı! Rasim Özdenören'in ifadesi ile "Bu çocuklar, bir bakıma hüdaınabit gibi yetiştiler. Bulmak zorunda oldukları herşeyi el yordamıyla buldular. Bilmeleri gereken şeyleri kendi çabalarıyla ve iğneyle kuyu kazarcasına, dişleriyle tırnaklarıyla söküp ortaya çıkardılar." Serde sanatçılık olduğundan, zaman zaman kafalarının karıştığı, çelişkiye düştükleri de olmuyor değil. Bu çelişkili soruların cevabını hocalarından beklemekten çok, büyük adamlar gibi kendileri kafa yorarak çözüm yolu buluyordu.

Maraş Lisesi'ndeki bu grup, etrafındaki arkadaş çevresi ile birlikte insanları yazı yazarlar ve yazmayanlar diye iki kümeye ayırıyordu. Halbuki yazı yazmanın bazı insanlara özgü bir şey olduğunu bilmiyorlardı. Üstelik yazıdan kastettikleri şey, şiir ve hikâye gibi edebî değeri olan ürünlerdir. Şiir ve hikâye yazmayanlar bir bakıma gözlerinden düşüyordu. Bu heyecanla Ankara ve İstanbul'daki edebiyat dergilerine abone oluyor ve bu dergilere kendi çevrelerinden abone buluyorlardı. *Varlık* dergisi başta olmak üzere, herbiri abone oldukları dergilerin Maraş'taki temsilcisi gibi çalışıyorlardı. Değişik kitabevelerinden ödemeli kitap istiyor, ayrıca İstanbul'a giden tanıdıklarına kitap sipariş ediyorlardı. Mesela Erdem Bayazıt, çalıştığı *Gençlik* gazetesinin sahibi İstanbul'a gittiğinde ona Sezai Karakoç'un *Körfez ve Şahdamar*'ını, Turgut Uyar'ın *Dünyanın En Güzel Arabistanı*'nı, Edip Cansever'in *Yer Çekimli Karanfil*'ini, Cemal Süreya'nın *Üvercinka*'sını ve II.Yeni'ye mensup diğer şairlerin eserlerini ısmarlıyordu. Çünkü bu grup Maraş gibi küçücük bir yerde edebiyat ve şiirden besleniyordu.

Rasim Özdenören'e göre bu arkadaş kümesinin şanslı bir arada bulunmuş olmalarından kaynaklanıyordu. Ancak bu beraberliğin son tahlilde bir temele dayandığını ileri sürmek de kolay kolay mümkün görünmeyebilir. Bu bir arada bulunmanın onlara

sağladığı başat yararın, her birinin yeniliğe sonuna kadar açık bir zihin yapısı geliştirmiş olmasında yoğunlaştığı söylenebilir. Şu soru insanları hep meşgul etmiştir: nasıl oluyor da Maraş edebiyat yapan insanlara mümbit bir ortam sağlıyor? Soru, özellikle 1950'lerden sonra iyice anlam taşımaya başlamıştır. Erdem Bayazıt ve arkadaşları, daha sonra da onları izleyen bir edebiyatçı kuşak sökün edip günümüze kadar kesintisiz gelmiştir. Aslında Maraş ile Urfa'nın karşılaştırılması halinde Maraş'ın Urfa'ya bakarak nispeten çorak bir kültür arazisine sahip olduğu söylenebilir. Urfa, bir peygamberler şehri olarak zengin bir kültürel mirasın kesintisiz ocağı olarak yüzyılların birikimini günümüze taşımış ve onun sanatçıları bu kültürden sürekli beslenmiştir. Urfa'nın bu üstünlüğü Maraş'a nispetle aynı zamanda onun zaafını da oluşturmaktadır.

Çünkü o kültür, kendi sanatçısının yeniliğe açık olmasının önünde bir mania olarak da belirir. Nitekim Akif İnan, 1957-58 ders yılında, daha on yedi yaşındayken Urfa Lisesi'nden Maraş Lisesi'ne geldiğinde, sanatı konusunda nerdeyse kesin kararlara varmış bir erginlik içinde hissediyordu kendini. Maraş'taki arkadaş kümesi ise arayış halinde bulunuyordu. Ve bana öyle gelir ki, onların bu arayışı kesintisiz sürüp gelmiştir. Nitekim Erdem Bayazıt'ın son şiiri Kız Kulesi, bu arayışın son örneği olarak ortaya çıkıyor. Cahit Zarifoğlu hayatının son zamanlarında verdiği bir mülakatta eski şiirlerini reddetmeden, artık Yunus Emre gibi yazmak istediğini beyan etmişti. Yunus Emre gibi yazıp yazmadığı üzerine bir şey söyleyemem, son yıllardaki şiir dokusunda yoğunluklu olarak bir yandan tasavvufi izleklere yer vermesi, bir yandan da Afganistan savaşı dolayımında siyasal söyleme ilmekler atması manidar sayılmalıdır. Aynı şey Alâeddin Özdenören için de geçerli: onun, 'Keremin Çantası' adını taşıyan şiirinden sonraki şiirleri, tümüyle yürek paralayıcı bir lirizmin terennümleridir denebilir. Erdem Bayazıt'ın, esasta hitabete eğilimli şiiri de gide gide lirik bir söyleyişe dönüşmektedir. Ölüm Risalesi ile başlayıp *Gelecek Zaman Risalesi*'ni oluşturan Burç Şiirlerinde lirizmin yoğunlaştığı gözlenebilir.

Rasim Özdenören'in bu içeriden bakışı, Maraş Lisesi'ndeki arkadaş grubunun edebiyat anlayışı hakkında önemli ipuçları verir. Ortaokul sonda ve lise birdeyken ilk tanıştıklarında, şiirde ya da hikâyede daha bir varlık gösterememişlerdi. Başlarda Cahit ve Sait Zarifoğlu çizgiye merak sararken, Alâeddin Özdenören şiirle uğraşmaya başladı. Aytaç Ergönenç isimli bir arkadaşıyla orta sonda ortaklaşa bir roman yazma teşebbüsleri bile oldu. İki arkadaş, Oğuz Özdeş'in *Aşk İstirabtır* isimli romanını okumuş ve yazar da o romanı 17 yaşında yazdığı için bir an önce romanı bitirme hevesine kapılmışlardı.

Çünkü ikisi de henüz 16 yaşındaydı, eğer romanı bitirirlerse rekorun kendilerine geçeceğini ve meşhur olacaklarına inanıyorlardı. Bu gençler artık gece-gündüz şiirle yatıp şiirle kalkıyordu. Ali Kutlay ve Rasim Özdenören hikâye yazıyordu. Kutlay ve Özdenören'in hikâyeleri *Varlık ve Türk Sanatı* dergilerinde

yayınlanmıştı ilkin. Dergilere yazı gönderirken sadece adreslerini yazıyor, yaş ve okuduğu okulları bilhassa belirtmiyorlardı. Belirtirlerse, çocuk muamelesi görürüz diye düşünüyorlardı. Bu henüz lise çağındaki gençler için olağanüstü bir hadise olmuş, yazma azimleri adamakıllı kamçılanmıştı.

İstanbul ve Ankara’da çıkan dergiler o zamanlar Maraş’a bayi yoluyla gelmezdi. Ancak abone olanların adresine gönderilirdi. Bir gün Rasim Özdenören İmam-Hatıpte okuyan arkadaşının elinde *Varlık* dergisini görür. Derginin kapağındaki resimle, kendi okullarında çıkan *Hamle*’nin kapağındaki resmin aynı resim olduğunu fark eder. Bir yazar, Sait Faik’le geçirdiği bir yılbaşı gecesini anlatıyordu. Liseli Rasim sözkonusu dergiyi okuduktan sonra bir şey daha fark etti. Sait Faik hikâyeye armağanı varmış ve bu armağanı da Tahsin Yücel kazanmış. 1933 Elbistan doğumlu yazara 23 yaşında ödül veriliyordu ve bu yaş Rasim Özdenören’e göre çok ileriydi. 23 yaş, bir yazar için teşvik edilmesi değil ölmesi gereken bir yaşta ona göre.

Bu grubun kendi içinde bir lideri yoktu. Nuri Pakdil yaşça ve başça büyüktü, liseyi bitirir bitirmez zaten İstanbul’a gitmişti. Erdem Bayazıt’a göre Cahit Zarifoğlu “içe kapanık”tı, Sait Zarifoğlu hep “baba” olarak kaldı. Alâeddin Özdenören’in adı aralarında “keş”ti. Akif İnan lise son sınıfta aralarına katıldı ve doğuştan “reis”ti. Ali Kutlay “başarı”nın sembolüydü. Varsa yoksa okulu bitirmek ve başarılı olmaktan bahsedirdi daha çok. Bayazıt, Ali Kutlay yazmaya devam etseydi belki de Türk edebiyatı Rasim Özdenören gibi iyi bir öykücü daha kazanabilirdi der bir konuşmasında. Kaybolmuş yazarlar arasında başkaları da vardı elbette: Şeref Turhan, Ahmet Kutlay, Sait Zarifoğlu, Mustafa Sarı vs. Aralarında her zaman “müdebbir, muhakkik, makul” olan Rasim Özdenören’di ve çoğu vakit onun evinde bir araya gelirlerdi.

Ali Kutlay’la Rasim Özdenören’in öykü yazmalarının tuhaf bir hikâyesi var. Lise birinci sınıfa başladıkları yıl Erdem Bayazıt, Rasim’e, Ali’nin bir hikâyeye yazdığını söyledi. Rasim de ondan okumak için istedi, ancak vermedi. Âdeta yalvardı vermesi için. Nihayet ikna etti ve öyküyü elinden alarak okudu. Beğenirse de, Ali’nin ailevi hayatından kaynaklanan yalnızlığına ortak olmak için öyküyü iyi bulduğunu ifade etti. Ali: “sen de bir hikâyeye yaz o zaman” dedi. Hikâyeye yazmak aklının ucundan bile geçmeyen Rasim o gece bir hikâyeye karaladı. Sabahleyin yazdığı metni Ali’ye verdi ancak beğendiremedi. Öyküde olayın sonu tabii bir şekilde bitiyordu. Ali, öyküdeki çocuğun (kahramanın) ölmesi gerektiğini anlattı. Rasim de arkadaşının hatırı için, daha doğrusu onun beğenmesi için çocuğu öldürdü. Artık Ali ile Rasim hergün yazışıyor, öykü alıp öykü veriyorlardı birbirlerine. Rasim arkadaşının yazdıklarını beğenirse de gönlü hoş olsun diye beğenmiş gibi görünüyordu. Amaç, onun derdine ortak olmak.

İşte böyle bir ortamda birbirine tutkun bir halde yaşayan bu ekip, lisede okurken Maraş’ın yerel gazetelerinde röportajlar yaparak sanat sayfası düzenlemeye başladı.

Yola çıkarırken bir takım yol kazaları da olmadı değil. Ali Kutlay'la Rasim Özdenören ilk röportajlarını yapmak için, Maraş'ın Kurtuluş Savaşı'nda milis komutanı olarak görev yapmış, savaşta büyük yararlıklar göstermiş Ata Bey'e gitmişlerdi. Fakat bu büyük gaziyeye soru hazırlamayı unuttuklarından elleri boş dönmüşlerdi. Ancak hepsinden önemlisi, bu yıllarda ömür boyu sürececek bir dostluğun temellerini de attılar. Her biri diğerleri için güvence oluşturuyordu. Bu güvence onları inandıkları bir davanın etrafında toplamaya başladı. Zaman zaman evlerinde bir araya gelip şiir ve edebiyat sohbetleri yapar, birbirlerine şiir okurlardı. Herkes kendi keşfi olan şiiri yekdiğerlerine ulaştırmak üzere sabırsızlanırdı. Dolayısıyla yazdıkları metinleri kendi kendilerine kontrol ederlerdi. Gazetelerde sanat ve edebiyat sayfası düzenlenirken, lise son sınıfta okulun yayın organı olan *Hamle* dergisini birkaç sayı çıkarmayı başarırlar. Erdem Bayazıt ve Alâeddin Özdenören okudukları şiirleri çabuk ezberler, bilhassa Bayazıt tok ve gür sesiyle şiir okumada arkadaşlarından bir adım önde bulunurdu.

Ancak şunu da belirtelim: Önlerinde Nuri Pakdil usta gibi aşılması zor müthiş bir örnek var. 4-5 sene önce Maraş Lisesi'nde kültür ve edebiyat kolunun yayın organı olarak *Hamle* dergisini tek başına çıkarmış, *Hizmet* gazetesinde sanat sayfaları düzenlemiş ve gerek *Hamle*, gerekse sanat sayfaları o yıllarda tüm Türkiye'de yankı bulmuş, çeşitli mahfillerde adından bahsedilmiştir. Edebiyat seven gençler arasında bu dergi elden ele dolaşır olmuş, herkes bu dergiden övgüyle söz etmiştir. Bu gençlerin gelişmekte olan aktüel edebiyat olgusuyla tanışmaları ilk defa *Hamle* dergisi aracılığıyla olmuştur. Erdem Bayazıt ve akranı olan arkadaşları da Nuri Pakdil'i izleyerek onun izinden gitmiş, şehrin kimi gazetelerinde sanat sayfası düzenlemeye başlamıştır. Rasim Özdenören'le Ali Kutlay *Gençlik* gazetesinde, Erdem Bayazıt'la Sait Zarifoğlu *Engizek* gazetesinde, Cahit Zarifoğlu ile Alâeddin Özdenören ise *Demokrasiye Hizmet* gazetesinde sanat sayfaları çıkardılar. Ahmet Kutlay daha sonraki yıllarda Mümtaz Turhan'ın fikir babalığını yaptığı *Yol* dergisinin yazı işleri müdürlüğünde bulundu. Erdem Bayazıt *Demokrasiye Hizmet* gazetesine bir ara siyah-beyaz desenler çizerek katıldı. Bütün bu büyümüş de küçülmüş editörler önlerinden giden Nuri Pakdil'den ve hocalarından yazı alıyor, onlarla röportaj yapıyorlardı. Öyle ki liseli gençlerin çıkardığı bu sayfalar Ankaralardan, İstanbullardan ses getiriyordu. Mesela Nurullah Ataç bu çalışmalardan *Ulus* gazetesinde övgüyle bahsediyor, teşvik edici ve gençleri yazmaya özendirici yazılar kaleme alıyordu.

Nuri Pakdil İstanbul'da hukuk tahsil ederken, Erdem Bayazıt ve arkadaşları lisenin kültür ve edebiyat kolu olarak *Hamle*'yi 20. sayıdan itibaren yeniden birkaç sayı daha çıkardılar. Usta İstanbul'dan Maraş'a dönem içi ve dönem sonu yaz tatillerinde gelirdi. Yeni *Hamle*, onun ve hocalarının onayı ile çıkmıştı.

Yeni ekip Pakdil'in tek başına omuzladığı dergiyi ancak beş-altı arkadaşı ile çıkarıyordu. Yeni sayılarda Mustafa Atamanır, Cahit Zarifoğlu, Şeref Turhan, Rasim Özdenören, Ali Kutlay.. en çok görülen yazarlardandır. Bu sayılardan birinde Erdem Bayazıt'ın da kısa bir öykü diyebileceğimiz bir “anlatı”sı vardır. Şair kimliğinin yanında Bayazıt yıllar sonra *Edebiyat* dergisinde de bir öykü yayımlayacaktır. İlk öyküsünün adı: *Bir Başka Hava*. Yağan yağmuruyla, ıslak toprağıyla, mor-kızıl yağmur sonrasıyla kentteki uyanışı; kuşların, ağaçların, böceklerin yeniden canlanışını anlatır söz konusu öyküde. Olayın kahramanı genç yaşta eşini kaybeden mahallesinin güzel dudu Gülgün'dür.

Hamle'nin yeniden çıkmaya başladığı bu sıralarda Cahit Zarifoğlu uçmaya heveslenir ve bu yolda kurslara devam eder. Erdem Bayazıt, arkadaşına ithaf ettiği “Uçman” adlı bir şiirinde şöyle der:

*“Gök gürlemesini unutacak utancından
Sen uçakta oldukça
Bulutlar el-pençe divan duracaklar önünde”.*

Bu şiirin yayımlandığı günlerde Cahit Zarifoğlu uçmaya heveslenmektedir ve Türk Hava Kurumu'ndan B türü bir sertifika almıştır.

HÜSEYİN YORULMAZ

Yedi Güzel Çocuk*

Tahsin Bey'in Güzlek'teki baba yurdundaki bağ ve bahçelerinin yanında, şehrin batı taraflarına düşen Tekerek'te de geniş tarlaları vardır. Bahar aylarında, bilhassa nisanın sonuna bu tarlaları ekip biçmek için sık sık Tekerek'e giderler. Aynı yerde bağ ve bahçeleri de bulunmaktadır.

Erdem Bayazıt'ın çocukluk ve ilk gençlik yılları bağ ve bahçelerde geçti. Boş zamanlarını ve tatil günlerini buralarda çalışarak değerlendirdi. Bu arada bir ömür boyu sürecektir arkadaşlıklar, dostluklar kurdu. Gösterişten, şatafattan hep uzak yaşadı. Asil ve köklü bir aileden geliyordu ama bunu arkadaşlarına ima yollu dahi olsa hiç hissettirmedi. Değil mi ki hepimiz âdemoğluyuz, diyerek kimsenin geldiği köye ve mahalleye, ailesine bakmadı. Okulda, tarlada, evde zaten hep onlar gibi çalıştı ve yaşadı.

Erdem Bayazıt liseye başladığı yıl babasının kendisine kara bir eşek aldığını hatırlıyor ve bu eşekle okullar tatile girdikten sonra haftada en az iki üç kere Tekerek köyüne gittiğini söylüyor. Tarlalarının ortaklığını yapan Topal Ökkeş Ede'nin anası Ümmüs Bacı öğle yemeği olarak hep bulgur pilavının yanına tereyağında pişmiş tavada yumurta yapardı. Bir yaprak yufka ekmeğe boylu boyunca sarardı onu. Acıktığı zaman yediği o yemeklerin lezzetini ömür boyu unutamadı. İkinci olduğunda heybenin gözlerini bostan, sebze, meyve ne bulduysa doldurur, akşam hava kararmadan ezan vakti şehre dönmüş olurdu.

Nisan ayı sonunda incoz erikleri ve bademler daha yeni yeni çıkar, haziran sonlarına doğru ise kayısılar sarı sarı meyveye dururdu. Bu ayda ve temmuzda Çağşak'ta olurdu. Ana yurdu Çağşak'ın ünü, kayısılarında ve cevizlerindeydi. Buranın dutları da harikaydı. Dut kimin bahçesinde olursa olsun mirî malı gibi yemek serbestti. Ancak diğer meyveler için bu kural geçerli değildi. Ağızdan dolma ceviz saplı bir tüfeği vardı. İncirler olgunlaştığında kuşlar da etlenip butlanırdı. Sabahtan akşama 15-20 "incir cücüğü" vurduğunu olurdu. Onları temizler, şişe dizerek közde pişirir ve arkadaşları ile yerdi. İlk gençlik yıllarında unutamadığı, hatırladıkça hüzünlendiği en büyük zevklerinden biri de budur.

* Hüseyin Yorulmaz, *Bir Neslin Ağabeyi Erdem Bayazıt*, Hat Yay., İstanbul, 2013.

Ağustos geldiğinde şehrin doğusuna düşen Güzlek günleri başlardı. Baba yurdu Güzlek'in ünü "Hacı Hamza" armudundaydı. Artık ekim ayı sonuna, bazen kasım ortalarına kadar sürecek bülbül şakımaları, keklik sesleri, koyun-keçi melemeleriyle çınlayan tabiatla iç içe yaşadığı harika günler başlardı. Arkadaşlıklar olmasa tabiatın bu harikulade güzellikleri neye yarar! Elbette bu güzellikleri paylaşacak dostları da vardı: Hasan Seyithanoğlu ilkokul birinci sınıftan beri sıra arkadaşıydı. Onların yurdu da Çağşak'ın hemen yanındaki Akyar'dı. Zarifoğlu kardeşlerin yurdu ise Güzlek'in hemen bitişiğindeki Turnalı'dır. Bunlar kısa sürede birbirine gidim mesafesindeydi. Bu yerleri birbirine bağlayan yol boyunca gelincik tarlaları uzanırdı.

Ahırdağı'nın eteklerine boydan boya konuşlanmış olan Maraş'ta sıcağın kendini iyiden iyiye hissettirdiği aylarda ortaokul bitmiş ve liseye kayıt yaptıracaklardı. Rasim ve Alaeddin Özdenören, babaları Hakkı Bey'in Tunceli Nafia Müdürlüğü'nden emekliye ayrılmasıyla memleketleri olan Maraş'a dönmüşlerdi. Sait ve Cahit Zarifoğlu kardeşler, Rasim ve Alaeddin Özdenören kardeşler, Ali ve Ahmet Kutlay kardeşler çoklu yapışık ikizler gibi artık her gün beraberlerdi. Bu tarihten sonra artık lise birinci sınıftan itibaren edebiyata hevesli bu gençler bir grup oluşturmuş ve sabah-akşam hep beraber olmuşlardır. Kimi yaz tatillerinde marangoz çırağı yapar, kimi matbaada çalışır, kimi de atölyelerde yakınlarına yardım ederdi. Erdem Bayazıt onların çalışmasını gıptayla karışık kıskanırdı. Çünkü bağ-bahçe işleriyle uğraşmaktan kendisi herhangi bir yerde çalışamıyordu. Bir gün kendinden üç-dört yaş büyük ve sonraki yıllarda "benim ilk müşidim" dediği amcasının oğlu Muhittin'le küçük bir ticari teşebbüste bulunmuş, ancak yediği dayaktan sonra bir daha tövbe etmişti. Sait Zarifoğlu da yaz tatillerinde bir avukatın yanında vakit geçiriyordu. Zaman zaman kendisinin de başına oturduğu oradaki daktiloda çat çat yazı yazdıklarını hatırlıyor. İlk daktilo egzersizleri o avukatın bürosunda olmuştur. Daha sonra, yazı işlerine başladığı çağlarda babasının çalışma mekânını kullanmaya başladı.

Bu arkadaş grubunun ilk gençlik yıllarındaki Maraş'ı, Anadolu'nun diğer şehirlerinden farksızdır ve yoksulluk dizboyudur. Her evde elektrik olmadığı gibi, akşam saat on'dan sonra bütün şehir karanlığa gömülür ve insanlar uykuya dalardı. Uyumayanlar gaz lambasını yakarak loş bir aydınlıkta otururdu. İşte bu saatten sonra bizim gece bülbülleri Maraş'ın ana caddelerini bir başından öbür başına arşınlayarak şiir okurdu. Gece yarısına kadar Maraş'ın batısına doğru uzanan caddede, daha çok Divan şiirinden, İkinci Yeni şairlerinden şiirler okuyarak dolaşırlar, Batupark'ta saatlerce arkadaşlarıyla sohbet ederlerdi. Bilhassa Erdem Bayazıt'la Alaeddin Özdenören gür ve tok sesleriyle ezbere okudukları şiirler eşliğinde yorulmak nedir bilmeden serdengeçti havalarında dolaşırlardı. Melâ-

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

miler gibi karşılardan gelen insanların kınamalarına aldırılmazlardı bile. Rasim Özdenören burada farkını gösterir; daha çok gaz lambasının titrek ve solgun ışığı altında klasiklere gömülüydü. Rasim Bey'in arkadaşları arasındaki farkı sonraki yıllarda da hep olagelir. Anlatılanları dikkatle dinler ve nüktedan tarafı anında devreye girebilir. Şakayı sever ancak el şakasından hoşlanmaz. "El, dilin yanında iletişim aracı olarak fena biçimde kısıtlayıcı bir organ" der.

Artık yedikleri ve içtikleri ayrı gitmeyen bu grubun içinde Rasim Özdenören doğal bir lider gibi durmaktadır. Zeki ve arkadaşlarını yönlendirmeyi bilir. Zaman zaman onları işletir de. Bir gün Erdem Bayazıt'la Cahit Zarifoğlu'nun aynı kıza âşık olduğunu hisseder. Zarifoğlu soyadı gibi ince yapılı ve kırılımandır. Özdenören onun huyunu bildiğinden, arpacı kumrusu gibi bütün gün başı önüne eğik olarak dolaşmasından çıkarır bunu. Bu yakın arkadaşına göre Zarifoğlu o kadar iffet sahibiydi ki, yanında müstehcen bir laf edilse hemen yüzü kızarır ve oradan uzaklaşırdı. Aşkını kimseye itiraf etmiyor, ama başının aşk rüzgârıyla bir hoş olduğu arkadaşları tarafından seziliyordu. İçine kapanıktı ve arkadaşları ona "Aristo!" diyordu. Aslında Özdenören'in kendisi de o kıza ilgi duymaktadır. Bundan arkadaşlarının da haberi yoktur. Mutlu ismindeki bir alt sınıfta okuyan kıza duyulan bu sevgi tuhaf bir sevgidir ve hiç birinin de onunla tek bir kelime olsun konuşmuşluğu yoktur. Bir gün Erdem Bayazıt, Mutlu için yazdığı bir şiiri evlerinde Alaeddin Özdenören'e okurken içeriye aniden Rasim Özdenören girer ve:

-Okuduğunuz şey nedir? diye sorar. Bayazıt cevap vermek istemez. Biraz da "Sana ne?" dercesine önemsemez bir tavırla:

-Önemli değil, Alaeddin'le ikimiz arasında kalması gereken önemsiz bir şey, der. Kardeşinden de o konuyla ilgili bir şey alamaz. Bu durum Rasim'in çok zoruna gider. Günlerce ağır bir yük gibi taşır üzerinde. Kardeşine de, ona da kırılır. O şiir birkaç gün sonra yerel gazetelerin birinde yayımlanır. Şiirin kime yazıldığını hemen anlar. Mutlu'nun babası Vilâyette önemli bir konumda çalışmaktadır ve şiir kısa zamanda şehirde bir skandala dönüşür. Henüz lise birinci sınıftaki Erdem'i okul idaresi bu yüzden sorguya çeker ve yazdığı bu mektuptan dolayı bir takım sıkıntılar yaşar.

Bu olay üzerine Rasim Özdenören, ortak arkadaşları olan Ali Kutlay'la bir senaryo hazırlar. Senaryoda kızın ağzından şöyle bir mektup yazar: "Erdem, sen beni mutlu zannediyorsun ama mutlu değilim. Bana olan ilgini, yazdığın şiir dolayısıyla bütün şehir duydu. Ama okul müdürüne bu şiirin benim için yazılmadığını söylemişsin. Zaten, bana güzel şeyleri lâıyk görmediğini düşünmeliydim. Bütün bunlara rağmen, gerçekten bana ilgi duyuyorsan, sabahleyin okula giderken veya okul paydosunda lütfen benimle konuş. Şayet bana ilgi duymuyorsan da artık bu işi bitir. Bunu beklemek sanırım benim hakkımdır. Sence Mutlu. İMZA."

Postaya verilen mektup iki gün sonra kafası karışık olan Erdem Bayazıt'ın eline geçti. Yaşanacakları bildiğinden Rasim Özdenören erkenden kalkarak arkadaşını yakın takibe aldı. Bayazıt mektubun kendisine verdiği pozitif enerjiyle olsa gerek sabahleyin neşeliydi ve yere göğe sığmıyordu. Ancak Mutlu ile bir türlü konuşmaya cesaret edemedi. Kız yanı başından çekip gitti. Karşılaşmanın akşam paydosuna kalacağını düşündü ve çıkışta Erdem Bayazıt'ı yine takibe aldı. Okulda birkaç kez ağzını yokladı ama o konuda ser verip sır vermiyordu arkadaşı.

Okul dağıldığında hiçbir şeyden haberi olmayan Mutlu önde, Erdem Bayazıt da arkadan onu takip ediyordu. Onun arkasından da görünmeden Rasim Özdenören gidiyordu. Kötü bir şey olacak diye korktu ve ani bir kararla oyunu durdurmak istedi:

-Dur Erdem, dedi, sana önemli bir şey söyleyeceğim! O sırada yoldan geçen bir kum kamyonunun sesi kendi sesini bastırды ve duyuramadı. İkinci, üçüncü bağırışta ancak sesini duyurabilirdi. Erdem, arkasından kendisini takip ettiğini bilmediği Rasim'i görünce bozuldu ama renk vermedi.

-Nereye gidiyorsun böyle acele acele? dedi Rasim.

-Bir yere değil, seni ilgilendirmez, işine bak! dedi Erdem de. Köpürüyordu ve kızgınlığı her hâlden belliydi.

-Mutlu ile sakın konuşma, iyi olmaz!

-Ne konuşması? Ne Mutlu'su? Sen neden bahsediyorsun Rasim?

-Mektup sahte.

-Ne mektubu?

-Mutlu'nun sana yazdığı mektubu ben yazdım.

-Hayır! İmkânsız bu! Olamaz!

-Peki, sen o mektubu hiç kimseye okudun mu?

-Hayır! Okumadım.

-O zaman mektupta ne yazdığını ben sana söyleyeyim. Şöyle şöyle yazmıyor mu? Sonunda da "Sence Mutlu" demiyor mu?

İşte Erdem Bayazıt en yakın arkadaşının bu şakası karşısında adamakıllı yıkıldı. Ondan her şeyi beklerdi de bunu beklemezdi. Aslında herşey şiir yazmak için bir macera arayışından ibaretti. Kurduğu bir yığın hayâl, daha da önemlisi, şiirlerine konu olacak bir yığın malzeme toz duman arasında bir anda yok olup gitmişti. Asıl buna yandı.

Bir okul çıkışı Erdem'le amcasının oğlu Muhittin, Işık Caddesi'nden Akdere'ye doğru birlikte yürürken karşılarında aniden Nuri Pakdil'i fark ettiler. Lise üçüncü sınıf öğrencisi olan Pakdil, Muhittin'in teyzesinin oğludur. Muhittin, -aralarında daha önceden ne geçtiyse artık- "aman görmesin!" diyerek amcaoğlunun kolundan tuttu, ani bir manevra ile karşı caddeye geçtiler. Muhittin, teyzesinin oğlunun kendilerini görmediğini sanmıştı. Ama bu durum Pakdil'in gözünden kaçmadı. O da kaldırım değiştirerek karşı caddeye geçti ve tam karşılarna dikilerek:

-“Gözümden kaçacağını mı zannettin, niye kaldırım değiştirdin?” dedi teyze oğluna. Erdem Bayazıt daha önceden Nuri Pakdil'i görmüştü. Paydos piyesindeki Muallim Murtaza rolünden tanıyordu ve doğrusu bizzat tanışmak da istiyordu. Fakat Pakdil onu tanııyordu. Okuldan göz aşinalığı vardı belki, ama henüz tanışmamışlardı. Muhittin teyzesinin oğluna verecek cevap bulamayınca belki de laf olsun diye:

-“Sağcı olduğumuz için sağ kaldırıma geçtik” dedi. Pakdil'in bakışları, “özrün kabahatinden büyük” der gibiydi. Nuri Pakdil bu, söylenen sözün altında kalır mı hiç:

-“Oğlum biz de sağcıyız ama senin gibi yolumuzu değiştirmiyoruz” diyerek dalgasını geçti bunun üzerine. Muhittin'in ailesi o sıralarda Maraş'ın bir ilçesinde oturdukları için arkadaşlarıyla kiraladıkları bir evde kalarak liseye devam ediyordu. Pakdil, Muhittin'in ailesi ve dersleri hakkında bilgi aldıktan sonra neler okuduğunu sordu. Mahçup ve utangaç yaradılışlı Muhittin yarım yamalak cevap verdikten sonra, teyzesinin oğlu söylediklerine inanmamış olacak ki hemen sözü değiştirip:

-“Bu kim?” dedi kaş göz işareti ile Erdem Bayazıt'ı kastederek.

-“Tanımıyor musun, amcamın oğlu, lise birinci sınıfa gidiyor” dedi. Bunun üzerine Nuri Pakdil insan sarraflığını göstererek, yaz tatili boyunca daha çok İl Halk Kütüphanesi'nde olacağını, kendisini de aralarında görmek ve görüşmek istediğini söyleyerek ayrıldı. Öyle bir eda ile söylüyordu ki, konuşurken rica etmiyor, adeta emrediyordu. Erdem Bayazıt da zaten öyle algılamıştı. Nuri Pakdil gözüne kestirdiği adamla bire bir ilgilenir, sevdi mi tam severdi. Böylece Erdem Bayazıt hem ufkundaki adamla ilk defa yüz yüze tanışmış, hem de onun eğitici ve yol gösterici özelliklerini daha lisenin ilk sınıfında tanımaya başlamış oldu. Artık bu tarihlerden sonra İl Halk Kütüphanesi onun ikinci adresi olmuştu.

Erdem Bayazıt'ın lise ikide okuduğu yıl Nuri Pakdil aynı lisenin dördüncü sınıfındaydı. Üç sınıflı liselerin yanında o zamanlar Maraş'ta olduğu gibi dört sınıflı liseler de vardı. Lisede öğrenciydi ama öğretmenler ve öğrenciler arasında son derece saygın bir konumu bulunuyordu. Herkes biliyordu ki bu saygınlık sahip olduğu donanım ve kendine özgü Allah vergisi klas bir duruşundan kaynaklanıyordu.

Nuri Pakdil çıkardığı *Hamle* dergisi ile hocalarına bile editörlük yapıyordu. Dergi, edebiyat öğretmenlerinin gözetiminde Pakdil tarafından tek başına çıkarılıyordu. 1970'li yılların başlarında aralarına kara kedi girene kadar Nuri Pakdil, Erdem Bayazıt'ın favorisi idi. Olsun istemediği bir takım şeyler onları ayırsa da gerçi hep favorisi olarak kaldı. Ama tek bir farkla: Karşılıksız. İlk gördüğünde edindiği kanaat hiç değişmedi.

Erdem Bayazıt lise ikiyi bitirdiği yıl (1957) Maraş Halk Eğitim Müdürlüğü şehrin en büyük sinemasının salonunda üniversitede okuyan öğrenciler arasında bir münazara düzenlemişti. O günlerde Maraş'ta herkesin ilgi duyduğu bir münazara modası vardı. Bir tarafta Ankara Hukuk Fakültesi'nden üç öğrenci bulunuyor, öbür tarafta da İstanbul Hukuk'tan yine bir o kadar öğrenci. Ankara'daki grubun başkanlığını Fikret Eren, İstanbul'daki grubun başkanlığını da Nuri Pakdil yapıyordu. Kuşkusuz o gün tartışmanın parlayan yıldızı Nuri Pakdil'di. Her zaman olduğu gibi ceketinin yan cebinde mutlaka bir kitap olurdu. Bu onun adeta aksesuarıydı. Her sözü, her jesti entelektüel bir form belirtiyordu. Erdem Bayazıt dinleyiciler arsındaydı ve bir edebiyat yolcusu olduğu için Nuri Pakdil'i sitayişle sonuna kadar alkışlıyordu. Daha doğrusu Pakdil'i alkışlama işini o organize ediyordu. Bu arada Fikret Erenciler de boş durmuyor, onlar da sesini yükseltiyordu. Bu tartışmanın şehirdeki dedi-kodusu, basında ve halkın dilinde günlerce sürdü.

Ufkundaki adamın çizgileri hale hale biraz daha genişledi, entelektüel ve konuşmacı vasıfları da yer aldı.

Rasim Özdenören
D. 1940

ARİF AY

Bir Portre:

Erdem Bayazıt*

Beğ.

Bu sözcük onda daha bir derinlik ve incelik kazanır.

*Dünyada emanet gibi duruşumuz onda daha bir belirginleşir. Böyle olmasa
Maraş'tan çıkmazdı. Maraşlı için Maraş'tan çıkmak bir başka gezegene gitmek
gibidir. Çıksalar da, Maraş'ı azık çantası gibi taşınlar omuzlarında.*

Tersine akan ırmağı yüreği ile çevirmeye çalışan adam.

Şiiri doğaçlama. Türkçenin Dede Korkut'u.

Ağaçlardan; zeytin ağacı.

Mevsimlerden; yaz.

Hüznünü bulut gibi gezdirir. Gölgesi geniştir: Herkes sığabilir.

Yüreği kocaman ve sıcaktır: Dünyanın bütün kuşlarını ısıtır.

Türkülerden; uzun hava: Sebeb Ey!

Dağlardan, yani yücelerden seslenir.

Coğrafya dersinden on üzerinden on almıştır muhakkak.

"Yeryüzü bana mescit kılındı" der.

Şirine hakim duyarlık: Mü'min duyarlığı.

Dünyanın kalbini dinledi: Kendi kalbinden.

Şu dizeler onu da, beni de, belki sizi de ne güzel anlatır:

"İçimin dağlarını duman basmış

Ağaçların dalları bir o yana bir bu yana

Ve yapraklar ve kuşlar birbirine karışmış

Savruluyorlar gökyüzüne

Ve onlara hareket eden her şeye inat

Sonbaharla birlikte efkâr"

(Sebeb Ey'den)

* Arif Ay, Bir Portre: Erdem Bayazıt, *Erdem Bayazıt'a Armağan*, Koordinatör: Kenan Seyithanoğlu, Editör: Hüseyin Yorulmaz, Derleyen: Cihat Çiğler, Maraşder Kültür Yay., İstanbul, 2010.

ERDEM BAYAZIT

Çocukluk Anıları*

Çocukluğuma dair ilk anılarım babaannemin elimden tutup beni Şeyh Âbit Efendi'ye götürmesi ile başlıyor. O benim için İncirli Hoca idi. Şeyh Efendi yer yatağında yatıyor olurdu. Biz odaya girince yatağında doğrulur; beni yanına oturtur, saçlarımı okşar, dudakları kıpır kıpır bir şeyler okuyarak üzerime üflerdi. Bana kurutulmuş incirler verirdi. Onlarla cebimi doldururdum. Kuru inciri pek severdim.

Bir gün evimizde kahvaltı yaparken kapı çalındı. Gelen haberci “Efendi geçindi” dedi. Babamın lokması boğazında kaldı. Gözyaşları yanaklarından yağmur gibi süzülerek evden çıktı. Arkasından nenem bastonuna çökerek evi terk etti. Annem dizlerini döverek ağlıyordu.

Âbit Efendi'nin evlerine doğru uzanan cadde bizim evin çardağından olduğu gibi görünürdü.

Öğleye doğru büyük bir kalabalık; öndekiler bir tabutu ellerinin üzerinde münevabe ile taşıyarak evimizin önünden âdeta akıp gitti. Bütün komşu kadınlar bizim çardağa dolmuşlardı. Herkes ağlaşıyordu. Bense ne olup bittiğini anlamadan, ama olağanüstü bir şeyler de sezinleyerek; olayı biraz taaccüp biraz da dehşetle izleyerek, fakat içimin bu halini dışı vurmaktan sessizce seyretmiştim.

Yıllar sonra, Maraş'ın Asri Mezarlığında gezerken İncirli Hoca'mın mezarına rastladım. Asri Mezarlıktaki Şehitler Anıtı'nın hemen doğusuna düşen Âbit Efendi'nin yeşile boyalı mezar taşında ölüm tarihi olarak 1943 yazıyordu. Demek ki ben o zaman 4 yaşına yeni girmiştim. Benim 2-3 yaşlarına ait net anılarım Nakşibendi Şeyhi Âbit Efendi Hazretlerine dairdir.

Kendimi idrak ettiğim zaman İkinci Dünya Savaşı'nın son yılları yaşanıyor. O yıllara ait anılarımın başında çocuklara musallat olan göz ağrısı gelir. Bütün çocukların gözleri âdeta kan çanağıydı. Sabahleyin yataktan kalkıldığında annelerin ilk işi çocukların çapakta kapanmış gözlerini; eğer bulabilmişlerse idrofil pamuğu

* Erdem Bayazıt, Çocukluk Anıları, *Dört Mevsim Maraş*, Sayı: 7, Bahar, 2006.

demli ılık çaya batırarak pansuman yapmaktı. Çayla yumuşatılan çapaklar özenle temizlendikten sonra ancak ağ tabakası kanlanmış gözler gün ışığına açılırdı. Bu iş bittikten sonradır ki odalara serilmiş yer yatakları toplanır, orta yere yer sofrası serilip sabah çorbası içilir ve babalar işe giderdi. Anneler evin son döküntülerini toplayıp ortalığa çekidüzen verdikten sonra, çocuklarının elinden tutup Trahom dispanserlerinin önünde kuyruğa girerlerdi. Hastalığın tedavisi için gerekli göz damlası ancak zengin ailelerin ve devlet memurlarının evlerinde bulunurdu. Babam devlet memuru olduğu için biz dispansere gitmezdik. Hatta yakın komşularımızın çocuklarının da gözlerini annem ilaçlardı. İki türlü göz damlası hatırlıyorum: Biri açık, su renginde diğeri koyu kahverengi. Açık renk olan göze damlatıldığında çok acı verirdi. Çocuklar onun damlatulmasını hiç istemezlerdi. Koyu renk olan acıtmazdı. Ama o da göz çukurunda kahverengi bir iz bırakırdı. Gözler palyaçolar gibi boyalı olmuş kimin umurunda! Kendilerine kalsa çocuklar koyu renk göz damlalarını tercih ederlerdi.

Sanırım bütün Anadolu insanı o yıllarda üç aşağı beş yukarı aynı dertlerle cedelleşiyordu. Yıllar sonra Sezai Karakoç'u okurken onun şiirlerindeki çocukluk anıları ile ilgili yansımalarda âdeta kendi çocukluğumu bulmuşumdur. O dönemlerde yaşanan göz hastalığı Üstad'ın kendine has metafizik yorumlarıyla şiirine bakın nasıl girmiş:

İncir yaprağıyla sildiler gözümü çocukken.
Ve sen ey sıcak doğu gecelerinin bitmeyen göz ağrısı
Çocuklara mahsus çocuklara ait çocuklara dair göz ağrısı
Kırmızı mürekkebi andıran gözotu
Yalancı fakat acının yemişi kanlı gözbebekleri

İlkokul Yılları

İlkokula 1946 yılında başladım. Evimiz Maraş'ın eski Hükümet Konağı'nın tam karşısındaydı. Osmanlı'dan beri Hükümet Konağı olarak kullanılan bu binalar kompleksi Bayazıtzade Süleyman Paşa vakfı idi. Bizim oturduğumuz ev ise Süleyman Paşa'nın amcazadesi aynı zamanda babamın dedesi olan Ahmet Paşa Konağı'nın tarihî süreç içerisinde yapılan istimlaklerden sonra ayakta kalan son bölümü selamlık dairesi idi. Eski Maraş'ın merkezi sayılabilecek bir noktadaydı evimiz. Yakınımızda Sakarya İlkokulu olduğu halde beni şehrin diğer tarafındaki İstiklal İlkokulu'na kaydettirdiler. Aile büyüklerinin bu kararının sebebi o yıl İstiklal İlkokulu'nda birinci sınıfları Nimet Hocahanımın okutacak olmasıydı. İlk öğretmeninim Nimet Hanım olması isteniyordu.

Okul kaydımı Fadıma Bacım yaptırdı. Fadıma Bacı evlatlıktı. O kıtlık yıllarında özellikle köylerde yetim veya öksüz veyahut hem öksüz hem yetim kalmış çocuklar şehirdeki durumu müsait ailelerin yanına evlatlık olarak verilirdi. Evlerinde bir, iki

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

hatta üç evlatlık bulunan aile çoktu. Dayımların evlatlıklarından biri olan Fatgül'ün köylerindeki yaşantıyı anlatırken “Ekmeği soğanla yediğimiz halde boğazımızdan aşmazdı” sözü çocuk ruhumda derin bir iz bırakmıştı. Kimsesiz çocukları evlatlık edinme geleneği eskisi gibi yaygın olmasa da Maraş'ta halen sürmektedir. Türkiye'nin bir türlü kıramadığı yoksulluk çemberi!

Evimizle okulumun arası bir kilometreden fazla bir yoldu. Okula giderken şehri âdeta bir uçtan bir uca kat ederdim. Her sabah evden çıkar, Dükkânönü'nden geçer, Kaledibi'nden iner, Boğazkesen'e varınca; şehri kuzeyden güneye doğru ikiye bölen Uzunoluk Caddesi'nin karşı tarafına geçer, oradan Kanlıdere Köprüsü'ne ulaşırdım. Osmanlı dönemine ait tarihî köprü yer yer yıkılmış, kalan bölümü ise yok olmaya terkedilmişti. Onun yanına Cumhuriyet döneminde üç kemerli yeni bir köprü yapılmıştı. Boğazkesen'li Kanlıdere'li bu mahal isimlerinin Maraş tarihinde Bayazıtlı ailesi ile Dulkadiroğulları arasındaki rekabet ve çatışmalardan kaldığı söylenirdi. Yavuz Sultan Selim Çaldıran Savaşı dönüşü Memlûklular'la iş birliği yapan Dulkadiroğulları Beyliği'nin cezalandırılması işiyle Veziri Sinan Paşa'yı görevlendirir. Hadım Süleyman Paşa 40.000 kişilik bir kuvvetle Dulkadiroğlu Alaüddevle Bozkurt Bey'i ilkönce Gökşun ovasında arkasından Elbistan Ovası'nda mağlup ederek Maraş ve civarını Osmanlı Ülkesine katar. Bu sırada Çaldıran dönüşü Doğu Bayazıt'tan maiyetine aldığı Bayazıtlılar Maraş'a yerleştirilir. Ailenin reisi Büyük İskender Bey çavuş rütbesiyle (alay komutanı) Maraş muhafızı tayin edilir. Ailenin yerleştiği bölge Maraş'ta halen Çavuşlu Mahallesi diye anılır ve bu adda bir de cami vardır. Bu tarihten sonra şehrin bir tarafında Bayazıtlılar diğer tarafında Dulkadirliler oturur. Arada çatışmalar hiç eksik olmaz. Çok kan dökülür. Şehri ikiye ayıran dere de bu yüzden Kanlıdere ve Boğazkesen olarak anılır olmuş. Ben ilkokula başladıktan sonra her gün iki kez bu kanlı derenin iki yakasını birbirine bağlayan köprüden geçerdim. Bana, okula gelip giderken yolun hep sağ tarafından yürümem öğretilmişti. Köprüyü sağ tarafından geçmeye başlar, orta yere geldiğimde durur, parmaklıklara dayanarak alttan geçen dereyi, ilerdeki taş yapı Belediye Binasını, onun yanındaki Ulu Camii ve arka planda yükselen Hitit'lerden kalma Maraş Kale'sini seyredirdim. Okul dönüşü karşı kaldırımından yürür, bu defa eski köprüünün kalıntılarını, Pınarbaşı'na doğru uzanan dereyi, ağaçların ve otların arasında dolaşan ördek ve kazları seyreder, arklardan akan sudan yükselen ürpertici uğultuyu dinlerdim.

Okulumun yolu üzerinde en çok dikkatimi çeken şeylerden biri de su değirmenleri idi. Ahırdağı eteklerindeki Pınarbaşı ve Kırkgöz mevkiinden çıkan sular üç beş koldan şehre inerdi. Bu suların bir kısmı şehrin içme suyu ihtiyacını karşılar diğer kısmı ise güzergâhındaki değirmenleri döndürürdü.

Yolumun üzerinde üç tane su değirmeni vardı. Bu değirmenler yol seviyesinin altındaydılar. Yola açılan kapılarından içerisi kapkaranlık görünürdü. Çift kanatlı

kapılarının önünde daima ya öğütülmesi için getirdikleri hububat çuvallarını hayvanlarından indiren, ya öğütülerek un, bulgur, döğme (yarma) haline gelmiş buğday çuvallarını hayvanlarına yükleyen adamlar olurdu. Bunların arasında saç sakalı, üstü başı una belenmiş değirmenciler gözüme efsanevi yaratıklar gibi gözükürdü. Yolda durup dakikalarca değirmenlerin önündeki manzarayı seyretmeye bayılırdım. Karanlık kapının derinliğinden gelen su uğultusu içimde ürpertiler uyandırırdu. Çocuk ruhum, geceleri bir mangalın etrafında halkalanıp Enise Abla'dan ailecek dinlediğimiz masallarla bu su değirmenleri arasında gizemli çağrışımlara yol bulurdu.

Okumayı söktükten sonra okula gidiş gelişlerimde yolunun üstünde gördüğüm bütün tabelaları okumayı bir alışkanlık haline getirmiştım. “Jandarma Merkez Karakolu”, “Trahom Dispanseri”, “Tekel İdaresi”, “Albayrak İlkokulu”, “Sıtma Savaş Müdürlüğü”, “Verem Savaş Dispanseri”, “Asri Fırın”... Bu levhaların üzerinde okuduklarım çoğunlukla ruhuma ürküntü verirdi. Bunun sebebi karşılaştığım yabancı kökenli sözcükler miydi, yoksa sıkça geçen “savaş” kelimesinin yaptığı çağrışımlar mıydı? Bilemiyorum. Albayrak İlkokulu'nun önünden geçerken mutlaka karşı kaldırıma geçer ve oradan koşarak uzaklaşırdım. Çünkü o okul trahomlu öğrencilere tahsis edilmişti. Bize o okuldaki çocuklarla oynamamamız sıkı sıkı tembih edilmişti. Aksi halde hastalık bulaşır gözümüz kör olabilirdi.

İkinci Dünya Savaşı ile ilgili olarak, çocukluğumdan belleğimde ne kalmış diye kendimi yokladığımda doğrudan kurabildiğim tek ilgi, belli saatlerde eğer varsa herkesin haber dinlemek için radyolarının başına toplanmasıdır. Savaş yıllarında radyo lüks bir araçtı. Her evde bulunmazdı. Aile içinde en meşhur radyo dayımın oğlu ile evli bulunan ablamgilin radyosuydu. Altı lambalı General Elektrik! Özellikle Ankara Radyosu'nun öğle haberleri kaçırılmazdı. Çat-pat parazit sesleri arasında haberler dinlenir, kısa değerlendirmeler yapılır, Milli Şef İsmet Paşa'nın siyasetinden övgü ile bahsedilirdi.

Aslında halkın o günkü yaşantısına baktığımızda Büyük Savaş şartlarının her şeye yansıdığını görmek mümkündür. Hayat olabildiği kadar sadeydi. Yaz geldiğinde zahire tutulmuş, güzün şire yapılmış, kış gelmeden odun kömür tedarik edilmişse yaşantı düzene konmuş, hayat emniyet altına alınmış demektir. Zahire tutmak şu anlama geliyordu: Yeteri kadar buğday temin edilip; unluk, bulgurluk, döğmelik ve nişelik (nişastalık) olarak; hazırlanmalıydı. Yapılacak zahireliğe göre uygun cins buğday seçimine özen gösterilirdi. “Tortçu”, “Yoksulyemez”, “Sarı Bursa” veya “Elbistan Yazlığı” gibi türlerden tercihler yapılırdı. Bulgurluklar için yumuşak unluklar için sert kabuklu buğdaylar! Günlerce arasadan evlere buğday örnekleri gelir gider, hanımlar seçimini yaptıktan sonra alınan buğday çuvallara doldurularak hamallar tarafından evlere nakledilirdi. İki tür hamal vardı: Eşekli hamal, ipli hamal; yani yükü sırtında taşıyan hamallar. Ne de çok hamal vardı! Bir hamal gerektiğinde yola çıkıp bir iki

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

dakika beklemeniz yeterliydi mutlaka oradan geçen biri bulunurdu. Arabalı hamallar, yani at arabası ile yük taşıyanlar ancak 60'lı yıllardan sonra ortaya çıktı. 70'li yıllara doğru bunların yerini sepetli motosikletler almaya başladı. Sepetli motosikletler bir dönem hızla büyüyen kentimizin taşımacılık gereksinimine çözüm oldu.

Ayrıca köyden inip kente yerleşenler için iş alanı yarattı. Bir motosiklet parası denkleyen köylü gençler soluğu şehirde aldı. Bu sepetli motosikletlerle neler yapılıyordu ki! Sebze, meyve, odun, kömür, zahire gibi şehrin günlük bütün taşıma hizmetleri sepetli motosikletlerle yapıldığı gibi yerden mantar gibi biten gecekondu- ların inşaat malzemeleri de bunlarla taşınıyordu. Ayrıca sabah işe giderken, akşam işten dönerken dolmuş görevi de görüyorlardı. Hafta sonları çoluk çocuk doluşup pikniğe çıkmalar veya köydeki ana babaları ziyaret etmeler de cabası. Ama ortalıkta cirit atan yüzlerce motosikletin yarattığı hava ve ses kirliliği şehirdeki hayatı çekilmez hale getirince ilk önce bunların plakalarına bir tahdit getirildi, arkasından şehrin ana caddelerine girmeleri yasaklandı.

Zahirelik buğdaylar eve geldikten sonra artık bir-iki ay sürecek hummalı bir faaliyet başlardı. Önce alınan buğday elenir, evsilir; içindeki yabancı maddelerden mümkün olduğunca arındırılırdı. Unluk buğdaylar test denen büyük derin leğenlerde yıkanır, bulgurluklar masere kazanı denen, bir seferde 100 kilo buğday kaynatabilen, çok büyük derin kazanlarda kaynatılırdı. Bunlar evin çardaklarına veya toprak damlarına serilen savanların yahut zahire bezlerinin üzerine yayılarak kurutulurdu. Zahire bezinin üzerinde biraz durmam gerekiyor: Savaş yıllarında herkes "Nihai Fayda" ilkesine sıkı sıkıya bağlıydı. Tüketim Ekonomisinin "öyleyse at çöplüğe" alışkanlığı ile ülkemiz henüz tanışmamıştı. Yiyeceklerde olsun, giyeceklerde olsun onlardan temin edilecek nihai yarar mutlaka gözetilirdi. Birkaç örnek verelim: O gün evde karpuz yenmişse bunun kabuğu çöplüğe atılmazdı. Karpuz kabuklarının yeşil kısmı özenle soyulur altta kalan etli kısım kurutulularak ilerde reçel yapmak için saklanırdı.

Portakal kabukları da aynı işleme tabi tutulurdu. Marulların lahanaların yenil-meyen dış yaprakları evde hayvan varsa onları besler yoksa komşularınkine gönderilirdi. Babaların elbiseleri üç beş yıl giyildikten sonra ters yüz edilip erkek çocuklar için giysi dikilirdi. Kadınların eskittiği elbiselerin ise sağlam kısımları diktörtgenler veya kareler biçiminde makasla kesilir bunlar birbirine ulanarak yer sergileri hazırlanırdı. Zahireliklerin kurutulması işinde çoğunlukla bu sergiler kullanılırdı. Bu cümleden olmak üzere, bugün bile Anadolu'da; eski bezlerden değil de yeni giysi dikilen kumaşların artıklarından aynı yöntemle birbirine ulayarak seccadeler yapılır. Rengarenk kumaş parçalarından oluşan bu seccadeler maharetli ellerde Bedri Rahmi'nin panoları gibi âdeta bir sanat eseri hüviyeti kazanırlar!

Anılarımı anlatırken bu nihai fayda mantığına yeri geldikçe örnekleriyle değinmek istiyorum. Ama şimdi konuyu dağıtmadan biz gene zahire işine dönelim.

Zahirenin temel unsurları olan unluk, bulgurluk ve döğmelik buğdaylar değirmene yollanmaya hazır hale geldikten sonra artık sıra tarhana yapımına gelmiştir. Maraş tarhanası şehrimize ait bir özellik taşıır. Bilindiği gibi Anadolu'da genellikle çorba yapmak için hazırlanan tarhana Türk Mutfağının vazgeçilmez çeşnilerinden biridir. Özellikle buzdolaplarının olmadığı dönemlerde halkın protein ihtiyacını büyük ölçüde tarhanadan sağladığı bilinen bir keyfiyettir. Hazırlanırken kullanılan katkı maddeleri ve elde edilen ürünün korunması bölgelerimize göre değişiklik gösterir. Ana katkı maddesi yoğurttur. En yaygın olan un tarhanasıdır. Kışı sert geçen bölgelerimizde kurutulup un haline getirilmeden, doğrudan küp içinde muhafaza edilerek kullanıldığı yerler de vardır. Maraş Tarhanası ise gerek yapılış gerek tüketim özellikleri bakımından tamamen kendine özgü nitelikler taşıır.

Maraş Tarhanasının yapımı kısaca şöyledir: Daha önce uygun nitelikli buğdaydan hazırlanan döğme evin avlusuna; nadir de olsa avlusu bulunmayan evlerde ise sokağa kurulan masere kazanlarında pişirilir. Döğme pişerken kazanın dibine tutmasın diye bu iş için hazırlanmış büyük tahta küreklele sık sık karıştırılır. Kazanın içinde döğme pişip katılınca kazanın altındaki ateş tamamen dışarıya çekilerek söndürülür. Kazanın üstü uygun bir teşt veya tepsi ile kapatılarak hazırlanan aş dinlenmeye terkedilir. Bir-iki saat süren bu dinlenme esnasında aş iyice macun haline gelinceye kadar tahta kürekle üç beş kere gene karıştırılır. Kıvamını bulan aş soğuması için kazanlardan daha önce hazırlanarak yere serilmiş ıslak zahire bezlerinin üzerine çekilir. İyice soğuyan tarhana aş genç kızlar ve gelinler tarafından büyük teşlerde yoğurtla karıştırılarak iyice yoğrulur. Hazırlanan mahlul kovalarla tarhananın serilip kurutulacağı mahallere taşınır ve büyük yayvan bezlerin üstüne yığılarak üzeri gene bezlerle sıkıca kapatılıp ekşimeye terkedilir. Tarhananın kurutulduğu yerler ya evlerin toprak damları, ya geniş çardaklar ya da bahçelerin ve avluların uygun alanlarıdır. Tarhana, hanımların örgü şişi kalınlığındaki ince-uzun kamsıların yan yana getirilip iplikle birbirine bağlanması ile elde edilen sergenlerde kurutulur. Bunlara çığ denir. Mahsus olarak adına tarhana şaptası denen uzun sınıklar, yerden on beş yirmi santim yükseklikte birbirine paralel olarak ikişer ikişer yan yana uzatılır. Rulo haline getirilmiş "çığ"lar bu şaptalar üzerine yayılır. Artık sıra yeteri kadar dinlenmiş ve ekşimiş "tarhana mahlulü" nün bu çığların üzerine döşenmesi, yani "serilmesi" ne gelmiştir. Bu işlem ya yatsı namazından sonra veya sabah namazından önce evin ve konu komşunun genç kızları ve gelin hanımları tarafından "imece" usulüyle yapılır.

Güneş altında kurumaya terkedilen Maraş tarhanası 24 saat sonra artık "fırık" olarak yenmeye hazır, 48 saat sonra ise tamtakır kurumuş olarak tabaka tabaka toplanıp özel sandıklarda, karton kolilerde, tablalarda veya çuvallarda kış boyu tüketilmek üzere kilerlerde yerini alır.

Alâeddin Özdenören
D. 1940 - Ö. 2003

ARİF AY

Bir Portre:

Alâeddin Özdenören*

Düşünceyi duyguya dönüştüren şair.

O, unutulmuşluğu değil, unutulmuşluk onu seçti: İkiz doğsa da dünyamızın en münezzeh yalmızlarından biri.

Bir unutulmuş ustası: Bir sigara yakımı süresinde gideceği yönü unutup ters yöne yürüten adam.

Dalgınlık uzmanı: Evini bile bulamaz bazen.

Yakıcı bir acıyı yaşamak mukaddermişçesine oğlunun adını Kerem koyar: Kerem'in ölüm acısı bağrını yakan kor bir ateştir. Rasim Özdenören o acının tanığı olarak: "O; o acıyı başka hiç kimsede görülmedik ölçüde, kanının alyuvarlarında, kızıl bir ateş hâlinde yaşadı."

Şiirimizin en özgün şairlerinden biri: "Gülüm gülüm" diyerek gülün adını değil, kendini koydu şiirine.

Ölümü cebinde taşıyan adam: Avuç avuç dağıttıkça çoğalan ölümü!

Çok seyrek gülerdi. Güldüğünde de gülüşünün bir ucu İstanbul'a, bir ucu Maraş'a uzanır: Onun gülüşü tam bir Anadolu; sevecen, samimi ve sıcacık.

Dostluğu ne kadar muhkemse, kavgası da o kadar yalınkılıç: Hep delişmen, hep Hakk'ın ve mazlumun yanında.

O hep dar kapılardan geçti: Ruhunu incitme pahasına inceltti. Erdem kapısına ulaştı ve Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretlerinin şu dizelerini son nefesine kadar dilinden düşürmeye- rek göçtü ebedî âleme:

*Hak şerleri hayr eyler
Zannetme ki gayr eyler
Ârif âm seyr eyler
Mevlâ görelim neyler
Neylerse güzel eyler*

* Arif Ay, *Hece* Aylık Edebiyat Dergisi, Yıl: 21, Sayı: 251, Kasım 2017.

ALÂEDDİN ÖZDENÖREN

Şiir Ülkesi*

Güneyin coşkun, verimli kırlıkları, kokulu parlak renkli çiçekleri, güneşle kızarmış meyveleri içinde doğmuşum ben. Benim içimdeki kırlar, yani benim kırlarım, bana solumasını ve düşünmesini öğreten Toros kırlarıdır. Çocukluğumun içlendirici kırları, gençliğimin eğitici, ateşlendirici kırları. Kuruluşuyla, yabani çiçekleriyle, meşeleriyle, güneyin yakıcı güneşi altında kavru lan incirleri, zeytinleriyle, biberleriyle benim kırlarım.

Şimdi anılarımı tazeleyince kış olsun, güz olsun, bahar olsun hep yağmurlu günler, bulutlu ama aydınlık bir gök, keskin rüzgâr, için için çalışan ve yorulan topraktan yayılan soğuk bir hareketsizlik geliyor aklıma. Yer değiştiren gezginci bulutların ardından bir görünüp bir kaybolan ve bulutların arkasına her saklanışta yeryüzünü daha karanlık gösteren bir güneşçik hatırlıyorum. Hele Ocak ve Şubat aylarının o poyrazlı kısacık günlerini bu günmüş gibi hatırlıyorum, ince bir buz tabakasıyla kaplanmış yolda hızlı hızlı yürürken adımlarımızın çıkardığı sesler duvara çarpıp yankılanırdı. Bu yürüyüşten eve döndüğümde ayaklarım acır, yüzüm pençe pençe yanardı. Yine de sanki bir zaferden dönmüşüm gibi kendimi gerilmiş ve kuvvetli hissederdim.

Bağ evlerini hatırlıyorum. Akşama doğru yakılan alambaçları hatırlıyorum. Biz çocuklar için şiir yüklü, ne büyük bir sevinçti. Sonra yataklar damların üstüne serilirdi. Yemeklerimizi yer yemez hemen yataklara girerdik. Yeryüzüne iyice yaklaşmaya başlayan yıldızları seyreder, Allah'ın ululuğunu, büyüklüğünü, yüceliğini düşünür, akan yıldızların arasında uykuların en safına dalardık.

Bağ bozumu günleri büyüklerin anlattıkları tadına doyum olmaz heyketleri (masalları) dinlerken, lüks lambasının hüznünlü ışığı altında gözlerimize bir ağırlık çöker, dalar giderdik. Hayat çok basit ve sadeydi, ama insanlar huzurlu ve mutluydu. Çocuklar mutluydu. Radyolar, televizyonlar, kalorifer kazanları, çamaşır makineleri, deterjanlar yoktu. Ocaklar ve isli lambalar vardı, ama insanlar huzurlu ve mutluydu.

* *Uzunluk* Dergisi, Sayı: 2, 1987.

Sonra babamın memuriyeti gereği şiir ülkesinden ayrıldık. O vakitler yedi sekiz yaşlarında bir çocuktum. Bu bizim ilk gurbete çıkışımızdı. Büyük bir kısmı Malatya'da, birazı da Tunceli'de geçen, toplam altı yıl süren bir ayrılıktan sonra yeniden şiir ülkesine dönüş. Gençliğe ilk adımlarımızı attığımız yıllar. Bir daha anlıyorum ki bu taze, özgür dünya ile aramdaki bağlar hiç kopmamış, her geçen gün biraz daha kalınlaşıp sağlamlaşmış. Artık şiire doğru ağır ağır yaklaşıp.

Hamle dergisiyle tanışıyoruz. Nuri Pakdil ve arkadaşları çıkarıyor. Maraş Lisesi edebiyat kolunun çıkardığı bir dergi. Orada ilk kez Sezai Karakoç'un bir şiiriyle karşılaşırım: "*Sen kış güneşi misin / Yakarsın ısıtmazsın / Bir ırmağın ortası yoksa / Seni mi hatırlayacağım*", mısralarını tekrarlayıp duruyorum. Bana değişik ve güzel geliyor. Güzel şiirler ve yazılar okuyorum *Hamle*'de. *Hamle* liseli gençlerin çıkardığı bir dergi ama Türkiye genelinde yankı uyandırıyor. Şiire olan tutkum giderek artıyor. O zaman lise kışlanın yanında, Almanlardan kalma taş binada. Bahçede dolaşırken, şimdi kim olduğunu hatırlayamadığım bir arkadaş Sezai Karakoç'un ünlü *Monna Rosa* şiirlerini tutuşturuyor elime. Bu şiirler çarpıyor beni.

Sonra Nuri Pakdil'in *Hamle*'deki küçük hikâyelerine ve düz yazılarına, eleştirilerine tutuluyorum, önümde yeni ufuklar açılıyor. Nuri ağabeyle tanışmamız daha sonra olacak. Daha sonra *Hamle* bizim elimize geçiyor. Değerli hocamız Mustafa Atatanır'ın gözetiminde biz çıkarıyoruz *Hamle*'yi. Hiç mi hiç hatırlamıyorum; Cahit Zarifoğlu ile Erdem Beyazıt'la, Ali Kutlay'la, Sait Zarifoğlu ile, Hasan Seyithanoğlu ile Faruk Balık'la, Akif İnan'la Acaba nasıl tanıştık? Bir Şeref Turhan'la nasıl tanıştığımızı hatırlıyorum; askerden yeni dönmüştü, Nuri ağabey tanıştırmıştı. Sonra bütün gecelerimiz birlikte geçti. Ben, Şeref, Cahit, Erdem, Akif şiir tutkunuyduk. Ahmet'le, Hasan edebiyat dünyasının dışındaydılar, ama yine de yakın arkadaştık. Edebiyatla ilgilenmeleri çok sonradır. Faruk iyi bir dinleyici idi. Geceleri kışla yolunda okuduğum şiirleri dinler, birlikte içlenirdik. Evet, geceler... Şiir ülkesinin geceleri... Sait de şiirler yazardı, fakat nedense bir çizgi tutturamadı. Kardeşi Cahit bunu çok yazmasına bağlamıştı bir gün. Gerçekten de tomar tomar şiirler yazardı Sait. O şiirlere ne oldu acaba? Sait'in bir yanına değinmeden edemeyeceğim; altın gibi bir kalbi vardı, saf özlü bir kalb. Hâlâ da öyledir ya. Ben ders çalışmazdım, edebiyatın dışında, felsefenin dışında hiçbir şey ilgilendirmezdi beni. Bu yüzden bütünlemeye kalırdım cebirden, geometriden daha bilmem neden. Sait beni çalıştırmak için fellik fellik peşimden dolaşırdı Pınarbaşı'nda. Liseyi bitirmemde büyük ölçüde Sait'in katkısı olmuştur. O olmasaydı elimize belgeyi tutuşturmuşlardı. Her neyse yine şiire dönelim.

O vakitler Varlık dergisini okurduk. Şiire ve edebiyata olan ihtiyacımızı o gideriyordu. Bir de Abidin Kısakürek'in çıkardığı bir dergi vardı*, adını şimdi hatırlamıyorum. Ama bu dergi *Varlık*'in yanında sönük kalıyordu, onunla at koşturamıyordu. Bir de

* *Türk Sanatı*, Abidin Mümtaz Kısakürek tarafından 1 Ocak 1953 ile Şubat/Mart 1959 tarihleri arasında İstanbul'da 69 sayı yayımlanan edebiyat-fikir-sanat dergisidir.

İstanbul diye bir dergi çıkıyordu. İstanbul daha seviyeli bir dergiydi ama *Varlık*'ın etkinliği onda da yoktu. Abidin Kısakürek'in dergisi ile *İstanbul* sağ bir görünüm içindeydi. *Varlık*'sa daha yenilikçi gibi bir şey. Ama *Varlık* dergisinin bizi şiddetle rahatsız eden bir yanı vardı: Din düşmanıydı. Bizse her bozulmamış, beyni yıkanmamış Anadolu çocuğu gibi, Allah'a ve Peygambere inanıyorduk ve bu inanç bilinçli bir inanç olmamakla birlikte köklü bir inançtı. Dine "yeşil tehlike", Peygamberimize "çöl bedevisi" diyen yazılara rastladıkça tüylerim diken diken olur, nasıl oluyor da bu cesareti gösterebiliyorlar diye hayret ederdim. Günlerden bir gün Erdemlerin evinde Mehmet Bayazıt'la tanıştık. Yaşı bizden oldukça ileriye ve de çok ilginç bir insandı. O zamana kadar duymadığım şeyleri anlatıyordu bana. Önümde derin uçurumlar açılıyordu ve milletimin tarihte eşine rastlanmamış ihanetler dizisiyle karşı karşıya kaldığını algılıyordum. "Tarihin yaprakları arasından sızan kanı" görüyordum. *Büyük Doğu* ile tanışmamız da Mehmet Ağabey vasıtasıyla oldu. Ve o arada *Büyük Doğu* yeniden yayınlanmaya başladı. Üstad'ı büyük bir iştahla okuyorduk, ruhumuzda fırtınalar esiyordu. Ve yine o arada *Pazar Postası* diye haftalık bir dergi çıkmaya başladı, daha doğrusu elimize geçmeye başladı. Şeref'in Çocuk Bahçesi'nin yanındaki kitapçı dükkânına geliyordu dergi. *İkinci Yeni*'yi orada gördük. Önce yadırgadık, ama bu akımı benimsememiz uzun sürmedi. Artık biz de kervana katılmaya başladık. Maraş'ın, bu eşsiz şiiir ülkesinin poyraz uğultulu gecelerinde, arkadaşlarla bir aşağı, bir yukarı dolaşarak şiiirler, şiiirler, şiiirler okuyorduk. *Varlık* dergisi *İkinci Yeni* akımına karşı koyunca, etkinliğini yitirdi, sönüp gitti. Gelen, zamanın gerektirdiğini yapan, bir ihtiyaca cevap veren akışa karşı durmak mümkün mü?

Daha sonra ver elini İstanbul. Lise son sınıfı İstanbul'da okudum. Sonra Edebiyat Fakültesi ve 1960 İhtilali. Nuri Ağabey asker. Bir mektubu geliyor. Sezai Karakoç'la tanışmamızı istiyor bu mektubunda, adresini veriyor. Gidiyoruz Rasim'le birlikte. Karakoç o sıralar Karaköy'de maliye kontrolörü. Tanışıyoruz. Bu kez yepyeni bir dünya açılıyor önümüzde ve devam ediyor. Ve ben şiiirlerimde sürekli olarak Maraş'ı yaşıyorum. Dolaylı ya da dolaysız olarak şiiir ülkesinin verimleri vardır tüm şiiirlerimde: "*Bizim oralarda hüüzün / Geceleyn gündüzün / Göğüslerde dağlanır / Gözlerde oyalanır / Ağaç dallanır / Sularla kanlanır / yenilen hüüzündür / içilen hüüzün / Geceleyn gündüzün.*"

ÂTIF BEDİR

Alâeddin Özdenören'in Maraş'ı

*Adını kesiyorum yalaz bir bıçakla.
Ustura ağızlı bir Hartlap bıçağı. Maraş yapısı.
(Yıkandıkça Azgınlaşan Bir Ateş Gibi)*

Rasim Özdenören, Maraş'ı anlattığı bir yazısında şöyle der; “İnsanın yolu tesadüfen Maraş'tan geçmez. İnsan Maraş'a azmederek gider. Maraş, çünkü geçiş yolları üzerinde kurulmuş bir kent değildir.”* Geçiş güzergâhı üzerinde kurulmayan Maraş'ta doğmuş ve şirin büyüdü dünyasıyla burada tanışmış olan Alâeddin Özdenören'in bu şehre özellikle yolunu düşürmesine gerek kalmaz. O aslen ve kalben bir Maraşlı olarak doğmuş ve yaşamının sonuna kadar da sılasına sadık bir Maraşlı olarak kalmıştır.

Ömürlerin en güzeli olan altmış üç yıllık yaşamının sadece on yedi yılını kesik kesik de olsa Maraş'ta geçiren Alâeddin Özdenören için doğduğu şehir hep kalbinin en müstesna yerinde durur. Özellikle doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği şehirdir Maraş.

‘Maraş. Çocukluğumun çocukluğu. İkiz doğmuşuz. Ben ve Rasim. Ama evimizde bizi karşılayan, buyur eden ikizler var; ablalarım. Necibe ve Nedime. Necibe ablam iki yaşında bizlere veda ediyor.’ (Özdenören, 2016: 20)

İnsanın doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği yer, geriye kalan ömrünün gidişatını belirler. Artık tüm şehirler o şehirden bir parçadır; tüm yolların sonu o şehre varır. Tüm konuşmaların yanında o şehrin şivesi ve kelimeleri yürür durur. Bir insan için doğduğu şehirden ziyade çocukluğunu geçirdiği şehir onun tüm ömrü boyunca peşinden gelir. Özdenören için bu ikisi birden gerçekleşmiştir.

* Yazının tamamı için bkz.:<http://www.dunyabizim.com/alinti/7424/insan-marastan-tesadufen-gecmez>

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

O yüzden yazarların çocukluk hatıraları ya da çocukluğun eserlerine izdüşümü oldukça fazladır. Ayrıca çocuklukta geçirilen ilk altı yılın bir insanın karakter oluşumunu tamamladığını söyler psikologlar. Güzel bir çocukluk insana bahşedilmiş en harika nimettir. Dünyanın neresinde olunursa olunsun bu fark etmez. Çocukluğu güzel geçmiş insanlar güzel yaşar, güzel ölür.

Alâeddin Özdenören, 1940 yılında Maraş'ta doğdu ve 26 Haziran 2003 yılında Balıkesir'de vefat etti. İsmi, Maraş'ın da sınırları içinde bulunduğu Dulkadiroğlu Beyliği'nin büyük hükümdarı Alâüddevlî'den gelir. İsminin ilginç bir hikâyesi vardır. Anne Nezahat Hanım**, doğumdan birkaç gün önce Dulkadiroğlu Beyliği'nin büyük hükümdarı Alâüddevlî'yi rüyasında görür. Bu rüyada Alâüddevlî, Nezahat Hanım'a ikiz çocuk sahibi olacağını, önce doğan çocuğa kendi adını vermesini ister. Alâüddevlî bir bakıma Nezahat Hanım'ın dedesi sayılır, çünkü o, bu boyun Kısakürek soyundan gelmektedir. Necip Fazıl Kısakürek'in de mensup olduğu bir soy. (Aydoğan, 2015: 12)

Rasim Özdenören'le ikiz kardeşlerdir. İkizlerin en Maraşlı olanıdır. Bu, üstad Necip Fazıl Kısakürek tarafından bizzat tescillenmiştir. İstanbul'da Kısakürek'le tanıştıklarında üstad, Özdenören kardeşlere nereli olduklarını sorar. Gençler 'Maraşlı' olduklarını, annelerinin Kısaküreklerden, babalarının ise İstanbul Eyüplü olduğunu, onların da Kahveciler lakabıyla anıldıklarını söyler. Necip Fazıl bir Maraşlıya daha çok benzettiği Alâeddin Özdenören'e bakarak "Kısaküreklerin şeceresini çıkarttım. Yavuz Sultan Selim'e kadar gidiyor, ondan öncesinde ise Dulkadiroğulları var" der. Sonra şecereden Özdenörenlerin dayılarını bulur ve onlara gösterir. (Rasim Özdenören Kitabı, Eryaysoy, 2011: 35)

Çocukluğunda ninesinden masallar, ninniler, tekerlemeler ve Karacaoğlan şüirleri dinleyerek büyüyen yazarın ileri yaşlarda da çocukluğunda kulağında yankılanıp duran bu ses hep peşinden gelir.

Eski bir yazısı yüzünden 12 Eylül döneminde DGM'de yargılanacaktır. Edirnekapı surlarının içinde bir otel bulur ve odaya girer: "Odaya girdim, ter ve ten kokusu kaplıydı. Uyuyabilirsen uyu. Ninemin çocukken yatmadan önce söylediği tekerleme geliyor aklıma: *Yattım sağıma / Döndüm soluma / Sığındım Süphanıma / Melekler şahit olsun / Dinime imanıma / Yattım inşaallah / Kalktım maşaallah.*" (Özdenören; 2016: 49)

Alâeddin Özdenören'in şüirlerini, denemelerini ve konuşmalarını Maraş'la ilintileyerek okuduğunuzda işte size bunları düşündürür. Bir vesileyle konu Maraş'a geldiğinde yazı da konuşma da birdenbire şüirleşir ve anılar çağlayanına

** Nezahat Hanım'ın nüfus cüzdanındaki adı Ayşe'dir.

dönüşür. Şiirinde geçen Maraş'ı zaten söylemeye gerek yok. İlginçtir Maraş izi en az şiirlerinde vardır. Belki de şiirlerinde anlattığı tüm şehirlerin içinde bir Maraş gezdirip durduğundandır. Maraş'ı bir bıçak gibi cebinde taşır. Bir sevgili gibi arkasında bıraksa da dönüş hep onadır.

Ama Özdenören'e göre Maraş ölmek için uygun bir şehir değildir. Maraş sadece özlenir, sıldır, hasreti çekilir; bir gün dönülmesi düşünülmür ama asla dönülemez bir şehirdir. İstanbul'dayken Maraş'ı; Maraş'tayken İstanbul'u özler. Doğduğu şehirde kalmış bir çocuk gibidir hep. Annesi, babası, kardeşleri, nineleri ve dedeleriyle mutlu mesut yaşamaya devam eden bir çocuktur. Orada nineler geceleri *heyket* verir, anneler sokaklardan korur, dedeler kulağına ezan okur, kardeşler hep ikizdir, birbirini kollar durur. Babalar ise nereye giderse peşinden gidilen kişidir. Evin orta direğidir. Yuvasını hep sırtında taşır, oradan oraya. Bu yüzden çocukluk babanın sırtındaki yuvada Maraş'tan, Malatya'ya oradan Tunceli'ye gezip duran ve parçalara bölünüp sonra yeniden toparlanan; kesintiye uğramamış gibi kaldığı yerden devam eden bir nehir gibidir.

Alâeddin Özdenören'de Maraş bir imgedir. Lirizm yüklü şiirinde, şiire kayan yazılarında bir imge olarak vardır. Çocukluğunda daha şiirin ne olduğunu bile bilmeden şiiri yakalayan Özdenören'e bu hassasiyeti veren şehirdir.

Özdenören'de Maraş izlerinin en az şiirlerinde görüldüğünü söylemiştik. Tüm yaşamı boyunca lise yıllarında yazdığı ve kitaplarına almadığı şiirleri saymazsak toplam elli dört şiir yazmıştır. Akif İnan'la yaptığı bir söyleşide ilk şiirinin *Hamle* dergisinin Nisan 1958 sayısında yayımlanan '*Habersiz*' adlı şiir olduğunu söyler. *Unutulmuşluklar*'da ise bu olayı şöyle anlatır. "Sıcak mı sıcak bir yaz gecesi. On yedi yaşındayım. Uzunluk'taki evimizin ayazında yatıyorum. Uyku tutmuyor. Yanımda yeğenim uyuyor, üç yaşında var yok. Ona bakıyorum. Uykusunda gülüyor. Şiir sızıyor göğsümün orta yerinden. Yaz diyor bana ve ilk şiirimi yazıyorum." (Özdenören, 2016: 26) *Çocuk uykusunda gülüyor* diye başlayan bu ilk şiir, ilk kitabı *Güneş Donanması*'nın da ilk şiiridir ve en güzel şiirlerinden biridir.

O'nun Maraş'tayken yaşadığı her olay kendisini şiire çıkarmıştır. Kur'an okumak üzere gittiği mahalle mektebinin hocasından öğrendiği mâni ile tanışmasına yol açar: '*Eyyam geldi kış geldi / Safa geldi hoş geldi / Sabahın seher vaktinde / Çıktı bir derviş geldi*'

Ahırdağ'ın hemen dibindeki evlerinin çinko çatısında uğuldayan Maraş'ın deli poyrazı onu korkuturken, çinko çatıya düşen yağmur sesiyle uyur ve şiirin büyümlü dünyasına doğru yol alır. Ama asıl şiir perisi ninesidir. Çocukluğunun büyük bölümü ninesinin yanında geçmiştir.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

“Ninem Maraş yöresinin taş, toprak, su çiçek, dağ, yayla önünde geniş bir çerçeve içinde açılan, daldan dala konan eşsiz şairi Karacaoğlan'dan şiirler okurdu. Bu şiirler hâlâ ezberimdedir. Bir de heyket (masal) verirdi. Çok güzel heyket verirdi. Amacı beni uyutmak. Onun hayranlığa değer renklerle boyayıp ördüğü heyketleri dinleye dinleye uyurdum. Ninem, ‘Vara vara vardık, Bağdat’a vardık’, dediği zaman ben de uykuya dalmaya başladım. Bu ilham kaynağım daha sonra yeni gıdalarla beslenmeye başladı. Ben daha çocukken şiir okurken hummalı bir ruh cazibesine kapılırdım. (Özdenören, 2016: 180)

Buradan şuraya varmak istiyoruz. Şiir yazmaya başladığı 17 yaşından ömrünün sonuna kadar neredeyse yılda bir şiir yazarak Türk edebiyatında müstesna ve sağlam bir yer edinen kaç şair var?

Yayımladığı elli dört şiirin sadece iki tanesinde doğrudan Maraş adı geçer ve birinde Maraş’a ilişkin izler bulunur. Bunlardan ilki Güneş Donanması adlı ilk kitabında yer alan ‘Yıkandıkça Azgınlaşan Bir Ateş Gibi’ (Özdenören; 1975: 58) adındaki şiirdir.

Adını kesiyorum yalaz bir bıçakla.

Ustura ağızlı bir Hartlap bıçağı. Maraş yapısı.

Yalaz alev ve yalın demektir. Burada adı geçen Maraş yapısı Hartlap Bıçağı özel bir bıçaktır. Türkiye’de Sürmene gibi Bursa gibi bazı yerler bıçağı ile ün salmıştır. Maraş’ın en iyi bıçakları ise Hartlap kasabasında yapılan bıçaklardır. Eskiden Maraş’ta herkes cebinde bir bıçak taşırdı. Özellikle çocuklar cebinde bıçak olmadan sokağa çıkmazlardı. Bıçağın cepte taşınma nedeni birisine saldırmak için değildi. Günlük yaşamın birçok alanında ona ihtiyaç duyarsınız. Bıçakla ceviz oyulur, üzüm kesilir, dal kesilir, düdük yapılır, değnek yontulur.

Şiirde geçen bu Hartlap Bıçağı, anılarının yer aldığı *Unutulmuşluklar* adlı kitapta çocukluğunu ve gençliğini anlatırken yine geçer. “Dönüş” adlı yazıda gece İstanbul Yenikapı’da deniz kenarına oturmuş dalgaların köpüklenerek kıyıya vurmasını izlerken içinden geçen yine Maraş’tır:

“Maraş’ı düşünüyorum. Her ne hikmetse, Maraş’ı düşündükçe, tarlaların sınırsız sessizliği her yanıma kaplıyor. Oysa benim tarlalarla hiç haşır neşirliğim yok. Maraş’ın içinde doğup büyümüşüm. Gençliğimin bütün taşkınlığıyla. Ve cebimde hiç eksik etmediğim Hartlap bıçağıyla. Dingin, içime doğru akıp giden, içime işleyen, yıldızlar gibi bir sessizliğe bürünüyorum. Şiir kalbimde yaşayan gizemli, bilinmez bir varlık.” (Özdenören; 2016: 41)

Şiirlerinden birinin adı da 'Ötean'dır. Ötean kelimesinin Maraş'ta hangi anlamda kullanıldığını bilmeyen birisi için ilk bakışta öte ve an kelimeleri dışında bir çağrışıma yoktur. Ama bu kelimenin Maraş'ta sıkça ve başka bir anlamda kullanıldığını bilen birisi bunu hemen fark eder. 'Ötean' Maraş ağzında 'geçenlerde', demektir. (Özturan; 2009: 72) Bu kelimenin geçenlerde anlamında kullanıldığını ise kullanılmış biçiminden çıkarıyoruz.

*Ötean gördüğüm sen miydin
Eskitme gözlerimi.* (Özdenören; 2011: 70)

Bu tür yöresel söyleşilere yazılarında da rastlarız. Bu, daha çok çocukluğundan bahsederken geçer. Örneğin dedesinin evindeki bir merdivenden söz ederken, 'merdivene bizim oralarda süllüm derler'; çocukların bindiği tahta kağnılardan söz ederken, 'çocuklara kağnıları edeleri yapar, ağabeye bizim oralarda ede derler', ninesinin anlattığı masallardan söz ederken ise 'bizim oralarda masala heyket derler' gibi açıklayıcı cümlelerini görürüz.

'Bitmeyecek Sevgili' şiirinde ise Maraş arkada bırakılan bir sevgili gibidir. Şiir sanki Maraş'tan ayrılırken söylenmiştir.

*Adımı bıraktım bir saat öteye
Bir saat sonra da
Toros vadisi arkamda silinecek
Uzaklarda yangın kıvıllığı
Maraş
(Bitmeyecek Sevgili)*

Unutulmuşluklar adlı kitabı bir anı kitabıdır. Kitapta yer alan yazılar tüm hayattan kesitler sunsa da en önemli yeri Maraş ve Maraş'la ilgili anıları işgal eder. Alâeddin Özdenören için Maraş bir memleketten çok, kendisinin kozasını ören şehirdir. Sonra kozadan ipekten bir şair çıkar. Bu kitapta birçok yazı Maraş'la ilgilidir ama bir bakarsınız konuyla hiç ilgisi olmasa da bir yazıda söz döner dolaşır Maraş'a gelir. Bunu söyleşilerinde de görürsünüz. Bu kitabına birkaç söyleşi de almıştır. Örneğin Kâmil Aydoğan'la yaptığı bir söyleşide söz Maraş'tan açılır; arkasından çağrışımlar hemen gelir: "Ardıç kuşu öter, arada bir sessizlik olur, bu sessizliği bir su, akışıyla durdurur. Bizim oralarda, Kerhan bağlarında..." Çocukluğuna gitmiştir. Çocukluğunda anlıyoruz ki yazları Ahırdağı'nın eteklerine başa göçerler ve tüm yazı burada geçirirler. Kerhan da Maraş'ın doğusunda bağların yer aldığı bir köyün adıdır.

Unutulmuşluklar'da yer alan ve "Maraş. 1957. Ahırdağı'nın eteklerinde başıboş dolaşıyorum. Daha yukarılardayım. Ağaçlar, gölcükler, yerden fişkıran buz gibi sular, kaynak suları, ağaran gün, bulutlar yoldaşım. Bağlılık ve yeterlilik duygumu

böyle gideriyorum.” diye başlayan yazıda on yedi yaşımı anlatırken birdenbire çocukluğuna ve Kerhan bağlarındaki günlerine gider ve şiirle tanışmasını şiirsel bir dille şöyle anlatır:

Ve sen ey çocukluğum. Bağa taşındık. Kerhan'a... Birazdan yer sofrasının önünde bağdaş kuracağız. Aynı kaptan yiyeceğiz. Büyükler uyku akan gözlerini kapatmamaya çalışarak yatsıyı bekleyecek, bizlerse evin damındaki cibinliğin içinde. Cibinlik bizi sivrisinekten korur. Cibinliğin minik deliklerinin arasından yıldızlar yağar başımıza. Gözlerim yıldız yağmurunun içinde dolaşır. Yıldızların denetimi altındayım. Derler ki o bizim çok büyük küçüklerimiz, kayan bir yıldız gördüğünüz anda içinizden bir dilek tutun, dileğiniz yerine gelir. Biz çocuklar kayan bir yıldız görmek için cibinliğin altında beklerdik. Bir yıldız kayardı, arkasından bir daha ve bir daha. Bir yıldız kaydı, şiirim bana el sallıyor. Çünkü ben şiirimi tutmuştum. Şiir çılgınlığıyla işte o vakit tanıştım. (Özdenören; 2016: 26)

1966 yılında İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümünden mezun olur. Daha önce de okurken İstanbul'da öğretmenlik yapan Özdenören bundan sonrası için öğretmenlik yapacağı yer olarak doğduğu şehir Maraş'ı seçer. 'Maraş'a karşı kendimi borçlu hissediyorum. Kararımı verdim. Ver elini Maraş.' diyerek tayinini yaptırmak üzere Ankara'ya gider. Bakanlıkta Maraş'a tayin istediğini öğrenen yetkililer çok şaşırır. Çünkü Maraş o yıllarda sürgün yeridir. Hemen on beş dakika içinde tayini daha önce okuduğu okula yani Maraş Lisesi'ne çıkar. Eline tayin yazısını alan Özdenören trenle yola çıkar: "Kömürlerde trenden indim. Tam altı yıl var ki Maraş'a adım atmamışım." Bu demektir ki liseyi bitirmeden gittiği İstanbul'dan Üniversiteden mezun oluncaya kadar Maraş'a dönmemiştir. Buradan sanki içinde bir kırgınlık ile ayrılmıştır. Ama bu kırgınlık Maraş'a karşı değildir. Altı yıl sonra döndüğü şehrinde yaptığı ilk iş meşhur paça çorbasını içmek olmuştur. "Elimde valizim paçacıya girdim. Maraş'ın paça çorbasını ağır ağır yudumladım. Ve bu Maraş çok sonraları beni uzak diyarlarda takip eden bir hatıra olarak kalacak." Bir şehrin insanı ömrünce takip etmesi ne anlama gelir ki?

Araya giren askerliği saymazsak Özdenören, 1966-71 yılları arasında altı yıl Maraş Lisesi'nde öğretmenlik yapar. Artık altı yıl ayrı kaldığı Maraş'ta altı yıl kalarak borcunu ödemiştir. Çorum ve Mersin'de de görev yaptıktan sonra 1978 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsüne tayini çıkar. 1991 yılında Kültür Bakanlığı Müşavirliğinden emekli olur. 1997'ye kadar Ankara'da yaşar.

1997'de Balıkesir'e yerleşir. Doğduğu şehre bu denli derin bir tutkuyla bağlı bir insanın, ömrünün son yıllarını geçirmek için kimsenin tahmin etmediği ve hiçbir bağlantısının da olmadığı bir şehre yerleşmesi ilginçtir. Bunu ancak bir şair yapar diyese geliyor insanın. Özdenören'in tüm yazdıklarından çıkacak sonuç onun bir

gün en azından emekli olduktan sonra Maraş'a yerleşebileceğini düşündürür insana. Ya da en azından emeklilikten önceki çalıştığı yer olan Ankara'ya. Hâlbuki O, kimsenin tahmin bile edemeyeceği bir şehre, Balıkesir'e yerleşir. Bu taşınmaya kimse anlam veremez o zamanlar. Rasim Özdenören kendisiyle Alâeddin Özdenören'in hatıraları üzerine yapılan bir söyleşide bu konuyu açıklar. Bu söyleşide gerekçeyi öğrenirsiniz ama hayretiniz daha da artar. Sırf cebindeki parası Balıkesir'den bir ev almaya yettiği için bu şehre yerleştiğini öğreniriz. “Bizim Balıkesir’le ailevi, organik bir ilintimiz yoktur. Alâeddin’in oraya gidişi bugünden bakıldığında adeta kaderin bir şevki gibi görünüyor.” (Aydoğan; 2017: 173)

Olayın hikâyesi ise şöyle: Alâeddin Özdenören emekli olduktan sonra Sincan'da küçük bir daire alıp yerleşiyor. Daha sonra hem küçük olduğu hem de çocuğunun okuluna uzak olduğu için bu daireyi satıyor ve daha önceden anlaştığı bir daireyi almak üzere gittiğinde sahibi dairesini satmaktan vazgeçtiğini söylüyor. Elindeki parayla Ankara'da uygun bir daire bulamayınca bir yakınları aracılığıyla Balıkesir'de buluyorlar ve böylece bu şehre yerleşmiş oluyor.

Ömrünün son yıllarını doğduğu ve derin bir aşkla bağlı olduğu Maraş'tan uzakta bir şehirde geçirmesi ve orada yaşamını yitirmesi hem kaderin garip bir cilvesi hem de yaşam çizgisine baktığımızda tam da Alâeddin Özdenören'ce bir harekettir. Belki de Balıkesir'de geçen bu son altı yılın sadece yazar tarafından bilinen bambaşka bir hikâyesi vardır.

KAYNAKÇA

- Aydoğan, Mustafa (hazırlayan); *Şiir Beni Korkutmuştur*, Cümle Yayınları, Ankara, 2017.
Aydoğan, Mustafa; *Yalnızlık Mahşeri Alâeddin Özdenören*, Cümle Yayınları, Ankara, 2015.
Medeniyetin Burçları Rasim Özdenören Kitabı (Haz.: Ali Dursun-Turan Karataş) Kayseri, 2011.
Özdenören, Alaeddin; *Bütün Şiirleri*, Hece Yayınları, Ankara, 2011.
Özdenören, Alaeddin; *Güneş Donanması*, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara, 1975.
Özdenören, Alaeddin; *Unutulmuşluklar*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2016.
Özturan, Hacı Ali; *Maraş Merkez Ağzı*, Ukde Yayınları, K. Maraş, 2009.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

ARİF AY

Bir Portre:

Rasim Özdenören*

*İkiz; ikizi Alâeddin Özdenören şair. Öyküde ikizi yok.
İlk ve ortayı Sütçü İmam'da okudu. Varlık Lisesi'ne devam etti.
Büyük Doğu Üniversitesi'nden mezun oldu. Diriliş İslâm Medeniyeti Enstitüsü'nde yüksek lisans, Edebiyat Ortadoğu ve Yeryüzü Enstitüsü'nde doktora yaptı.
Mavera'da kürsü açtı; öğrencilerini mezun etmedi.
Kendi takımından başka takım tutmaz. Didi'nin beyazı; iki ölçek küçültülmüştü.
Etnikle değil, etikle ilgileni.
Cümle mühendisi; yazılarına pusula koyarsanız, hep kableyi gösterdiğini görürsünüz.
Kentin ortasında Anadolu bozkır; tabiata çıkmadı, çünkü kendi tabiat.
Evi bahçe katında olduğundan mıdır bilmem; Gül Yetiştiren Adam'ı yazdı. Şimdilik tek romanı.
Bildim bileli Dede Efendi'de oturur; post-nişîn.
Şeksiz-şüphesiz, Muhammedî insan ve yazar.
Hiç âşık olmaması izlenimi verir; oysa, aşksız külliyat sahibi olunur mu? Borges'in en yerlisi.
Yüziyle güler; gamını gamzeleriyle gizler.
Onu hep aynı yaşta bilirim; gençliğin coşkunluğuyla, yaşlılığın gönül tokluğunu, mutedilliğini meczeden bir mızacı: Orta yaşta durdu biteviye.
Kahvede oturmaz. Nicedir ögle sonları gittiği giyotin'de, cehennem'e (bu iki sözcük Nuri Pakdil'e ait) onyedinci kattan bakar.
Ne vakit cankurtaran görsem, siren sesi duysam, Hastalar ve Işıklar'ı, ardından da Çok Sesti Bir Ölüm'ü yaşarım.
Gazetelerdeki köşesini dergi gibi kullandı. Piyasa gündemine takılmadı. Kendi güncelini -insanlığın güncelini- gündemleştirdi.
Türkiye ölçeğinde, insan idrakinde gerileme durur ve bugünden itibaren gelişme başlarsa, ancak yüzyıl sonra, yazdıkları zihinlerde karşılık bulur. Bu cümleye Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil de dâhil. Öncelikle de, yıllarca korkutula korkutula sindirilmiş insanımızı, bu sendromdan kurtarmak için bir yüzyıl da salt okşama rehabilitasyonu gerekmektedir.
Hilm: tüm sözcükler içinde, onu en güzel tanımlayam.*

* Arif Ay, *Medeniyetin Buçları Rasim Özdenören Kitabı*, Hazırlayanlar: Ali Dursun-Turan Karataş, Memur-Sen Kayseri İl Temsilciliği Yay., Kayseri, 2011.

RASİM ÖZDENÖREN

Benim Maraş'ım*

İnsanın yolu Maraş'tan tesadüfen geçmez. İnsan, Maraş'a azmederek gider. Maraş, çünkü, geçiş yolları üzerinde kurulmuş bir kent değildir. Onun, coğrafya olarak özgün bir konumu var. Haritada her ne kadar ana geçiş yollarının üzerinde imiş gibi görünse de bu görünüş aldatıcıdır. Gerçekten de haritaya bakıldığında Maraş'ın doğusunda Malatya ve Adıyaman, batısında Kayseri ve Adana, kuzeyinde Sivas, güneyinde Gaziantep yer almaktadır. Bütün bu geçiş yollarının tam orta yerinde konumlanmış olan Maraş'ın kendisinin güzergâh üzerinde bulunmayışı ilginç bir durum sayılmalı...

Maraş, Ahır Dağı'nın eteklerinde kurulmuş, son birkaç on yıl öncesine kadar dünyayla, çevresiyle pek ilişkisi olduğu söylenemeyecek; daha açık bir söyleyişle dünyayla ilişki kurmamış, belki ilişki kurmaya "tenezzül etmemiş" bir konum sergilemekteydi.

Benim Maraş'ım, doğduğum kent, işte bu, dünyayla ilgisini koparmış olan kentti. Benim Maraş'ım derken, çocukluğumun ve ilk gençlik yıllarımın geçtiği, 1940'lı ve 50'li yılları hatırımda tutuyorum. Ve o yılların Maraş'ını... 35 bin nüfuslu, kent merkezi olarak doğusunda Pınarbaşı'ndan batısında Batı Park'a kadar uzanan, kuzeyi Arkbaşı kırlarının başladığı sınırdan güneyde Karamaraş'a kadar uzanmayan (şimdiki tren istasyonunun iki kilometre kadar kuzey içlerine düşen) dar bir alan içindeki Maraş...

Benim Maraş'ım, bu, sadece karayolları güzergâhının değil, demiryolu güzergâhının da dışına düşerdi (halen de öyledir). Batıdan gelip doğuya giden demiryolu, Narlı'da kuzeybatıya bir dirsek yapıp banliyö treni olarak Maraş tren istasyonunu bulur ve orada kalır. Oradan öteye demiryolu da gitmez ve Maraş tren istasyonu kördür, açmaz.

Coğrafya olarak çevreye böylesine kapanık olan Maraş'ın insanları da çevrelerine uzun yıllar kapalı kaldı ve onun karakterini kendine özgü bu kapalılık yoğurup oluşturdu. Başka bir söyleyişle, Maraş insanı, hep, kendine yeter olmayı, hep, kendi yağıyla

* Rasim Özdenören, 1991 yılında *Milliyet/İl İl Türkiye* ekinde yayınlanan yazı gözden geçirilmiş ve güncellenmiştir.

kavrulmayı istedi. Daha doğrusu, kentin tabiatı belki de onu böyle olmaya zorladı. Tekrar edeyim, ben, benim Maraş'ımdan bahsediyorum, benim çocukluğumun Maraş'ından... Benim sözünü açtığım Maraş, bu, kendine yetme ruhunun doruk noktasına 1920 yılının Şubat ayında ulaşmıştı: o yılın 20 Ocak'ında, Sütçü İmam'ın Fransız askerlerini kurşunlamasıyla başlayıp, tam yirmi bir gün süren Maraş kurtuluş savaşı, bu, kendi kendine yetme ruhunun somutlaşmasını ortaya koyar. Maraş, o savaşta, sadece kendi insanından, sadece kendi çetesinden, sadece kendi yerel örgütünden yararlanır. Dışarıdan hiçbir yardım almaz. İşgalcileri toprağından kovduğunda da bunu sadece kendisi bilir. Modern zamanlara yeni bir destan eklemek için yapılmamıştır bu savaş, sadece dinin buyruğına uymak için yapılmıştır, o kadar.

Benim Maraş'ım genelde ve esasta bir tarım kentidir. Tarımla uğraşan insanların temel ırası benim insanımın ruhuna sinmiştir: kendine yeterli olmak. Başkasına muhtaç olmamak, kimseye el açmamak, kula kulluk yapmamak bu kişiliğın asal öğeleridir. Bu insan ticarete fazla başarılı değildir (bir daha söylüyorum, ben, kendi Maraş'ımı 1940'lı, 50'li yılların Maraş'ını anlatıyorum). Ticaret dışı açılmayı gerektirir. Ticaret başka kentlerle, başka ülkelerle iletişim kurmayı, oralara gitmeyi, oralardan mal almayı, oralara mal götürmeyi gerektirir. Oysa Maraş'ın konumu (coğrafyası: topoğrafyası) uzun yıllar buna müsait olmamıştır. Ve Maraşlılar, ticarete lüzum hissetmemiştir. Kent içindeki ufak tefek bakkaliye işleri elbette yapılmıştır, ama bu bile kendine yetmenin tecellisi olarak ve o kadarla kalmıştır.

Maraş, dışarıya kapalı olduğu için, hele o benim Maraş'ımın sert ve uzun kışları düşünülürse, o mevsimlerde ne yiyip içtiğı sorusu akla gelebilir. Maraşlılar, yazın, bağlara göçer. Bu bağlar, kent merkezine 8-10 kilometre, en uzağı, bilemedin 20 kilometre mesafede, Ahır Dağı'nın etekleri boyunca batıdan doğuya uzanan, rakımları kent merkezine göre birkaç yüz metre daha yüksekte olan küçük yaylacıklardır. Bu bağlarda bol ve çeşitli türlerde üzüm yetişir. Keza ceviz, badem, fıstık gibi kabuklu yemişler yetişir. Maraşlılar üzümünden samsa, sucuk gibi, kendilerine yıl boyunca yetecek şıralarını yaparlar. Kış armudu, nar gibi meyvelerini özel yöntemlerle kış için saklarlar. Dut, incir gibi yemişlerini, keza kaysılarını kurutup saklarlar. Bütün bu yemişler, yemiş kuruları, samsa, sucuk gibi özel prosten geçirilerek hazırlanan şıraları onlara, özelde kış mevsimini, geneldeyse bütün bir yılı rızık kaygısı çekmeden geçirmelerini sağlar. Aynı şekilde et sucuğı (buna Maraş'ta irişkit denir) yapılır. Ve en önemlisi, evet, en önemlisi Maraş'ımın kendine özgü tarhanasıdır. Bu tarhana Türkiye'nin, dolayısıyla dünyanın başka hiçbir yerinde yapılmaz. Maraş'ın dondurması gibi, bu tarhanası da sadece kendine mahsustur. Zahmetli, meşakkatli bir yapılış şekli vardır ama bu zahmete herkes zevkle katlanır. Bu tarhananın nasıl yapıldığını anlatılması ayrı bir yazıya konu teşkil edecek kadar uzun ve ilgi çekicidir. Meselâ şapta ve çığ, Türkiye'nin başka yerlerinde kullanılmayan, tarhananın iki dış malzemesinin adıdır: şapta kavak ağacından

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

yapılmış sııklara, ı da ince kamışlardan örülmüş bir tür hasıra verilen addır. ılar, şaptaların üzerine yayılır, taze tarhana da ıların üzerine serilerek güneşte kurutulur.

Maraş'ın bu kuru yemişleri, şırası, tarhanası ve öteki kışlık zahiresi, onun kendine yetme arzusunun, dahası kendine yetme ırasının dışa vurumlarıdır.

Sonbahar, üzümlerin olgunlaştığı, dolayısıyla zmden bastık, pestil, sucuk, samsa gibi kışlık şıranın yapılma mevsimidir. İşte, bazı üzüm çeşitlerimiz: ağ üzüm (ak üzüm), marhabaşı, bandırma, klefi, yıldız, kabarcık, ha, tabi azezi... Bunların her birinin olgunlaşma mevsimi, kullanılma yeri ayrıdır. Söz gelimi şıra için kabarcıkla azezi kullanılır; ağzmden yapılan şıra biraz daha beyaz ve yumuşak düşer.

Yazın, yaylak olarak çıkılan merkez köylerimizin adları şairanedir: Kazma, ngt, Ayakıloluk, Kerhan, Gzlek, Gafarlı, Ağyar (Akyar), Sarız (Sarıköz'dan bozma), Kozludere, Tekerek., vb.

Dağlarımız daha az şairane değil: Maraş'ın, eteklerine yayıldığı Ahırdağı'ndan başka, kentın uzaklarında, ama havasıyla Maraş'ı besleyen öteki dağlar: Engizek Dağı, rakım: 2814 m., Armut Dağı, rakım: 2450 m., Berit Dağı, rakım: 3027 m., Nurhak Dağı, rakım: 3081 m.

Ve mahallelerimiz: Devecili, Mağaralı, Nahirn, Tekke, Kayabaşı, iekli, Kuyucak, Divanlı, Kümbet, şekerli, Ekmekçi, Uzunoluk, Boğazkesen, Kanlıdere, Kaladibi, Aladan, Kkavuşlu, Seriyaltı (Sarayaltı'dan bozma), Arkbaşı, Pınarbaşı, Abarabaşı... Bunlar, gelişigüzel aklıma gelen semt, mahalle veya mevki adları.

Maraş, coğrafı konumuna rağmen, son yıllarda, kentleşme yönünden inanılmaz bir patlama gerçekleştirmiştir. 1950'lerin 35 binlik kenti nerede, bugünün 1 milyona yaklaşan kenti nerede? Bu kentleşmenin yedeğinde taşıdığı sorunları aktarmak bu yazının amacını açar. Olayın beni ilgilendiren yanı şu: Ben, şimdi, benim Maraş'ımı tanımakta acze düşüyorum.

1958'den bu yana sürekli kalmadığım Maraş'ı her yıl, kısa sürelerle de olsa, ziyaret ediyorum. Her defasında, tanımadığım bir yeni caddenin, bir yeni semtin kurulmakta olduğunu görüyorum. Benim Maraş'ımsa, her yıl biraz daha kayboluyor; yeni kurulmakta olan Kahramanmaraş'ın yanında küçülüyor, bu yeni Kahramanmaraş'ın neredeyse eski bir mahallesi haline dönüşüyor. Eskiden, her köşe başında rastladığımız su tulumbaralı sökülmüş, çeşmeler, pınarlar kurumuş. Eskiden, bir Pınarbaşı'nın suyu 35 bin nüfuslu kente yeterdi; şimdi yetmiyor, barajlar kuruluyor. Kentimizin çevresinde baraj göletleri oluşmuş durumda. Bu durum Maraş'ın havasını değiştirdi, onu rutubetli hle getirdi. Bu da bitki örtüsünü ve meyvelerin rayihasını değiştiriyor.

Bu olağanüstü kentleşmeye rağmen Maraş kendine özgü özelliklerini korumayı sürdürüyor. Söz gelimi köfte çeşitlerimiz: içli köfte, çiğ köfte, kısır, mercimek köfte (yavan köfte de denir), ekşili köfte, yoğurtlu köfte, suluyağlı köfte, simit köftesi (simit, ince öğütülmüş bulgurdur) ve yerel düğünlerin başyemeği olarak keşkek aşu ile kabaklı halen rağbettedir.

Maraş, spor ve müzik alanında da ülke ve uluslararası platformda başarıları olan kişiler yetiştirmiştir.

Karakucak güreşleri de halen sürdürülmektedir. Maraş, dünya, Avrupa ve Olimpiyat yarışmalarına şampiyon güreşçiler sunmuştur. Ama Maraş bence, güreşçiden çok pehlivanların yurdudur.

Maraş güreş sporunda çeşitli yıllarda uluslararası yarışmalarda Balkan, Avrupa, Yıldızlar, Akdeniz Oyunları alanlarında dünya şampiyonları ve üst derece başarılı güreşçiler yetiştirmiştir. İşte ülkemizi dünya çapında onurlandıran Maraşlı güreşçilerimizden bazıları:

Bekir Büke, Mehmet Esenceli, Avni Tarhan, Şeref Eroğlu, Metin Kaplan, Ahmet Ak, Adem Kaya, Hayri Yücel, Metin Topaktaş, Üzeyir Ekici, Yalçın Özdemir, Fevzi Kaynak, Harun Doğan ve daha niceleri...

Ayrıca Engelli Sporculardan Beytullah Eroğlu (Dünya Yüzme Şampiyonu), Yusuf Dikeç (Atıcılıkta Dünya Şampiyonu) unvanlarını almıştır.

Maraş, ülke çapında ses ve saz sanatçısı ve bestekâr da yetiştirmiştir. İşte son dönem sanatçılarımızdan bazıları: Âşık Mahzuni Şerif, Kıracı, Hilmi Şahballı, Rüştü Şardağ (bestekâr, şair), Güngör Kandeğer (bestekâr), Soner Sarıkabadayı (pop sanatçısı), Mihriban Türkmen (TRT Sanatçısı), Ulaş Özdemir, Özlem Özdil, Âşık Dursun Özdil, Selahattin Cesur (Arabesk Sanatçısı), Âşık Kul Ahmet, İsmail Hazar, Engin Nurşani (bestekâr ve ses sanatçısı), Dilber Ay, Özcan Tamer (Muzaffer Sarısözen'in halefi olarak Ankara Halkevi'nde TRT Radyo ve Televizyonlarına değerli ses sanatçıları yetiştirmiş koro yöneticisi).

Ve Milli Eğitim Müdürlüğü'nün ve Belediyemizin değerbilir davranışını burada anmak yerinde olacaktır: Kayseri yönünden Kahramanmaraş'a girişte açılan bulvara ve kentin Kültür Merkezine Necip Fazıl Kısakürek adı ile kent içinde açılan geniş, yeni bir caddeye ve bir ilkokula Cahit Zarifoğlu adı verildi. Daha sonra bir mahalleye M. Akif İnan Mahallesi, bir liseye Erdem Bayazıt Anadolu Lisesi, Doğumevi civarında bir sokağa ve geniş bir caddeye ve Yatılı Bölge Okulu'na Alâeddin Özdenören; bir ilkokula ve bir kütüphaneye Rasim Özdenören, keza bir başka kütüphaneye Nuri Pakdil adlarının verilmesi kent ve il yöneticilerimizin vefa duygusunu simgeliyor. Aynı şekilde

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

Göksun-Kahramanmaraş arasındaki otobana Edebiyat Yolu adı verilerek yol boyunca inşa edilen viyadüklere, tünellere Yedi Güzel Adam namıyla anılan yazarların ve diğer Maraşlı şair ve yazarların adlarının verilmesi ülke kamuoyunca takdirle karşılanmıştır.

Kamuoyunca Yedi Güzel Adam unvanıyla anılan Sezai Karakoç, Nuri Pakdil, Alâeddin Özdenören, Akif İnan, Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu ve Rasim Özdenören'den başka, Maraş yüzyıllardan bu yana, edebiyat tarihimizde yeri olan yüzlerce şairin yetişmesine iklim olmuştur. Onların isimleri, yakın tarihte Yedi Güzel Adam Müzesi adıyla açılan edebiyat müzesinde yerlerini almıştır.

Ama Maraşlı şair, hikâyeci ve yazarlar bunlardan ibaret değil.

Son yüzyıl içinde isimlerini duyuran ve edebiyat tarihimizde yer bulan isimlerden ilk akla gelenleri gelişigüzel sıralamaya çalışalım:

Halk şairlerimiz: Hayati Vasfi, Âşık Mahzuni Şerif, Abdurrahim Karakoç, Mustafa Zülkadiroğlu, Derdiçok, Âşık Memmet (Mehmet), Âşık Yener vb.

Şairlerden tadımlık birkaç örnek: Şeref Turhan, Osman Sarı, Bahaettin Karakoç, Ömer Erinç (Duran Boz), Âtîf Bedir, Mustafa Aydoğan, Ömer Aksay, Mevlâna İdris, Bünyamin K., Mehmet Narlı, Yücel Kayıran, Necip Evlice, Sezai Uğurlu, Ali Akbaş, Tayyib Atmaca, Yasin Mortaş, Arif Bilgin, İnci Okumuş, Ömer Yalçınova, Cengizhan Konuş, İbrahim Gökburun, Mustafa Pınarbaşı, Celalettin Kurt, Hüseyin Burak Us, Fatih Okumuş, Ertuğrul Karakoç, Fatih Bedir Köker, Yalçın Yücel, bu liste uzayıp gider...

Öykü, roman ve deneme yazarları: Tahsin Yücel, İsmail Kılıçoğlu, Kadir Tanır, Şevket Yücel, Şevket Bulut, Kâmil Aydoğan, Adnan Tekşen, Ali Karaçalı, Bahtiyar Aslan, Recep Şükrü Güngör, Nuhan Nebi Çam, Ahmet Doğan, Oğuz Paköz vb.

Bütün bu saydığım ve sayamadığım daha onlarca adı edebiyatımızı besleyen damarlar olarak listeye eklemek mümkün...

Bir Maraşlı olarak zaman zaman karşılaştığımız bir soru var: Nasıl oluyor da diyorlar, Maraş gibi küçücük bir kentten bu kadar çok şair ve yazar ortaya çıkabiliyor? Maraş'ın esas itibarıyla dışa kapalı bir coğrafyada konumlandığını söylemişim. Dışarıya doğru açılmayı ve genişlemeyi düşünmeyen Maraşlının, içe ve kendine doğru derinleşmede mesafeler kat etme cehdinin ürünü ve sonucu olarak açıklamaya eğilimliyim.

Maraş, şimdi yeni bir üniversiteye ihtiyaç duyacak duruma geldi. O, bu yönüyle de kendine yeterli olmak istiyor.

Maraş, kentleşmeyle birlikte sanayide de atılımlar sağladı. Ayrıca bakırcılık, sırma işlemeciliği, ağaç oymacılık gibi el sanatlarının ihya edilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Maraş'ın bu yenilenme hareketini, belki hamlesini bir yanıyla kendisi Türkiye ile bütünleşirken, bir yanıyla da kendi kültürünü Türkiye bütününe iletme çabası olarak yorumluyorum. Ve benim Maraş'ımın kültüründen yeni bir Kahramanmaraş'ın doğduğunu görmek istiyorum, görüyorum.

2*

Ben, bu şehirde doğdum.

Babam bir İstanbul çocuğu olmasına rağmen memur olarak atandığı bu şehirde izdivacını yapar. Şehrimizin bilinen ailelerinden Tuz Müdürü Hacı Nuri Kısakürek efendinin kızıyla evlenir. Bu evlilikten iki batında doğan dört ikiz kardeşten halen ikisi, ben ve ablam hayattayız. Ablamın ikizi Şeyhadil kabristanında uyuyor. Benim ikizim şair Alaeddin Özdenören ise Balıkesir Başçeşme kabristanında yatıyor.

Bu şehirde okula başladık.

Bu şehrin havasını teneffüs ettik. Suyunu yudumladık.

Onun mutfak lezzetini yazılarımızla bütün Türkiye'ye tattırmak ve tanıtmak isterim.

Bu kentin insanını hem tanımaya hem tanıtmaya çalıştık.

Maraş insanı, yani bir Maraşlı, elbette bu ülkenin bir parçası olarak onun başat karakterini bünyesinde taşıyor. Fakat bu genel görüntünün altında farklı bir Maraşlı tipinin var olduğunu belirtmek isterim. Ağırbaşlılığıyla, hareketlerinin yavaşlığı, fakat aynı zamanda azimli iradesiyle temayüz eden bir insan tipidir bu. Ben, bazı öykülerimde bu tipin başat özelliklerini resmetmeye gayret ettim. Bu tip, ticarete kayıtsızdır, en azından 1940'lı yıllara gelinceye kadar öyleydi.

Maraş topografyasının taşıdığı özellikler aynıyla bu insanın karakterine de yansımıştır. Bu topografya, Maraş'ı dışarıya karşı müstağni kılar. Kentin jeopolitik özelliği, onu çevresinden yalıtmıştır diyebiliriz. Böylece, insanın yolu bu kente tesadüfen düşmez. İnsan, Maraş'a azm ü cezmü kastederek gelir. Siz Maraş'ın çevre illerle olan şimdiki güzergâhlarına bakmayın. Bu güzergâhlar topografyanın doğasını zorlayarak meydana getirildiler. Doğu tarafında Malatya ile batı tarafında Kayseri ile olan bağlantıları yakın zamanların eseridir. Kuzeye, Sivas'a halen bağlantısı yoktur. Olmalı mı, ayrı. Demek istiyorum ki, şayet arazi şartları müsait olsaydı bu bağlantı mutlaka kurulurdu. Maraş'ın doğal bağlantısı sadece Güneye doğru Gaziantep ilelidir.

* 17 Kasım 2011'de Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesince verilen fahri doktora diploma töreninde yazar tarafından yapılan konuşma metni.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

İşte kentimizin bu özelliği ona kendine yetme ırasını aşlamıştır.

Maraş, tabiatının ona bahşettiği bu jeopolitik özelliği ile askerî açıdan fevkalade önemli bir konumda yer almıştır. Maraş fethedilmeden onun güneyinde kalan mıntıkanın fethi anlamsız kalır. Güneyin güvenliği ancak Maraş sancağını elde tutmakla mümkün olurdu. Ve Osmanlı Maraş'ın bu durumunu derinden idrak etmişti. Ve Osmanlıya Güney yolu Maraş'tan açılmıştır.

Maraş, topografyasının bu özelliği onun insanına da yansımıştır.

Maraş, gerek mutfak kültürüyle, gerek yıllık ve günlük hayatında kendine yeter olmanın gereklerini yerine getirir.

Bu şehirde zahireler yıllık tutulur.

Bu şehrin edebiyatı da kendine özgüdür. Halk hikâyelerinin Maraş versiyonu tümüyle kendine özgüdür. Fakat yazık ki, bu zengin halk edebiyatı kayda geçirilmemiş ve halen kaybolmaya yüz tutmuştur.

Tarihsel açıdan kentin, dışarıya açılma imkânının son kerte kısıtlı oluşu, onu işe doğru verimlendirmeye, kendi iç hayatını zenginleştirmeye zorlamıştır.

Diğer alanlardaki verimini bir kenara bıraksak ve yalnızca edebiyat ve fikir alanından örnek göstersek, Maraş toprağının bu zenginliğini devam ettirdiğini gözlemlememiz mümkündür.

Gerek halk edebiyatında gerek modern edebiyatta, edebiyat tarihinde kendine mümtaz bir yer açmış olan Maraşlı şairlerin ve yazarların adları bile uzun bir liste tutar.

Yukarıda değindiğimiz bütün bu isimler ve onlara eklenecek ve halen devam etmekte olan isimler ve bu bağlamdaki edebî ve kültürel faaliyetler bize mümbit bir zeminin haberini sunmaktadır.

Ben, ilk öykümü, ilk yazılarımı içinde doğduğum bu kentin sokaklarını tanıyarak yazmaya çalıştım.

1957 yılında yayınlanmaya başlayan mahalli *Gençlik* gazetesinde bir arkadaşım ile yaptığımız ilk yazı denemelerimizden biri olan dizi röportajda bu kentte herkesin bildiği yerleri anlatmaya çalışmıştık. Mesela Maraş'ın kalesini, mesela Maraş'ın tabakhanesini, çarşısını, mesire yerlerini anlatmaya çalıştık. Herkesin bildiği mekânları, herkesin bildiği meslek erbabının özelliklerini bir kere daha anlatmaya kalkışmak aslında bir cüret meselesiydi. Fakat biz o tarihte, daha yeni 16 yaşımızı bitirmiş, 17. yaşımızı sürmeye başlamış bulunuyorduk. İlk gençliğin

verdiği cüretle böylesi bir zor işe sıvanmayı göze almıştık. İşte o röportajlar, bizi, içinde yaşadığımız kentin özelliklerini bir kere daha ve daha derinden tanımaya zorlamıştı.

Ben, kentimin mekânlarına da insanlarına da asla bir malzeme gözüyle bakmadım. Onlar benim yazıma konu olduklarında bile, ben onların bana yol göstericiliğinden hareketle işe koyuldum. Onlara yol gösterici olmayı değil, fakat onların yol göstericiliğinden istifade etmenin yolunu aramayı kendime ilke saydım.

Ben bu güne kadar neyle oyalandım?

Ne yapmak istedim?

Aslında öykülerim belki Maraş-Eyüp sarkacı arasında gidip geldi. Bazen o ikisinin alaşımı oldu. Bazen biri ötekine baskın çıktı. Ama toplumsal alt yapıda bu iki genç irisi kasabanın yerini daima teslim etmek zorundayım. Maraş tamam, Eyüp neyin nesidir dersenez, birincisi ana ocağımsa, ikincisi de baba ocağımdır ve her ikisinin de gönlümde ayrı yerleri bulunmaktadır.

Daha 1950'li yılların ikinci yarısında Maraş Lisesinde okurken düşünsel hayatımızda keşfettiğim bir gerçeklik vardı, o da Tanzimat döneminden bu yana sürüp gelmekte olan kavram kargaşamız:

Batılılaşmaya karar verdiğimizden bu yana, biz, ne kendi özgül uygarlığımızın değerlerine sahip çıkabildik, ne de benimsemek istediğimiz Batılı kavramlara hayatımızda bir yer bulabildik. Kendi kavramlarımızı yitirdik, fakat benimsemek istediğimiz kavramlara da kendi özgül uygarlığımızda bir yer bulamadık.

Kendi kavramlarımızın içini boşalttık. Batı'dan almak istediğimiz kavramların ise içini dolduramadık.

Böylece iki dinden avare insanlar haline geldik. Batı'dan almak istediğimiz kavramlar alt yapıdan mahrum birer ideoloji olarak gündelik hayatımıza yansdı. Bu durum da siyasal, toplumsal, hukuksal hayatımızda onmaz yaraların açılmasına yol açtı.

Yalnızca kavramlarla nizalı hale gelmedik. Birbirimizle de nizalı hale geldik. Düşünsel kitaplarımızda bu halimizi irdelemeye çalıştık. Bu nizam çözümünü kendi uygarlığımızın iç değerlerinde aramaya çalıştık. Onların yol göstericiliğine müracaatla bir çözüme ulaşabileceğini önerdik.

Bütün bunların onurlandırılmaya değer olup olmadığının takdirini ben yapamam.

Ben şu kadarını söylemek isterim. Yolculuğumuza beraber çıktığımız arkadaşlarımızın, daha sonra yol arkadaşlığı yaptığımız büyüklerimin de burada, bu toplantıda hazır bulunmalarını isterdim. Çünkü şayet ortada bir başarı varsa ve onun onurlandırılması söz konusuysa, bunda hepsinin katkısı vardır. İkizim Alaeddin Özdenören'in, ayrıca manevi ikizlerim Cahit Zarifoğlu'nun, Erdem Bayazıt'ın, Akif İnan'ın, adlarını rahmetle anmak istiyorum. Bu şehrin sokaklarını günler ve geceler boyu beraber arşınladık.

Ve kentimiz ve onun insanı ne kadar vefalı ve kadirşinas olmalı ki, şimdi onların adlarının caddelerin, okulların, kütüphanelerin, mahallelerin, sokakların isimlerinde yaşatıldığına tanık oluyorum.

Ve işte Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversite'miz bu sefer aynı kadir-bilirliği benim naçiz şahsımda gösteriyor. Dikkat buyurun lütfen, ben kendimin kadirli biri olduğunu söylemiyorum, üniversitemizin kadir bilir olduğunu ifade etmeye çalışıyorum. Onların bu lütüfkâr jestine şükranlarımı sunuyor, hepinizi saygılarımla selamlıyorum.

ÖMER ERİNÇ

'Azmedilerek Gidilen Şehir': Maraş

1.

İnsan; dünyasına doğduğu kültürün ürünüdür. Yaşayışında ve inanışında bunun izlerini taşır. Oradan elde ettikleriyle hayata tutunur.

İçine doğduğu kültürün evreninden uzaklaşmasıyla da bunalımlara düşer. Açmazların meddücezrinde ufalanır. Kayaları çatlatan hayâsızlıkların oyuncağı olur. Vaktin en büyük değerlendirici olduğu gerçeğinden habersizleşir. Bilemez, hangi gözle neye bakacağını!

Kirlenmiş görüş açısıyla yaşamak alevini söndürür. Hilkatın işleyen yasalarını göremez. Çakılıp durduğu zamansızlıkta, mekânsızlıkta ütülür. İçindeki tortuları ayıklayacak ölçütlerin keşfini başlatamaz.

Tarih algısına, kültür algısına ve coğrafya tutkusuna lakaytlaşır. Hiççiliğin çıldırtan anaförünü mesken tutmayı yeğler. Bilemez, değerlerden arındıkça kaybolacağını! Gövdesini eliyle tutuşturacak ateşlere odun taşıyacağını!

Coğrafya, kültür ve onun besleyeni inançla yok olmaktan kurtulur insan. Bunlardan üreyen mazmunlarla yediverenleşir hayat. Yaşamak arzusu palazlanır kalpte. Duygularını hangi dünyaya çevireceği bilgisine erer insan.

Kültürüne, toprağına kopmamacasına bağlanmak ister. Yersizlik, yurtsuzluk ona acı verir. Durduramaz içerdeki yıkılışı. Yerinden kopuşu bela tonunda görür. Elinden, oymağından onun için ayrılmak istemez.

Hatıraların izi sürüldükçe kökleşir hayat. İnsan; tarihsizlik âfetinden korunur. Emniyette olmak duygusu filizlenir kalpte. Bu adanış ve arayışın neticesinde uygarlıklar oluşur. Yaşamayı kolaylaştıracak alet edevatın icadına başlanır.

Medeniyetler arası alışverişe kayıtsız kalmamaz elbette. Ancak her medeniyet köken örneğini kendisi üretir. Oradan aldığı ilkeler istikametinde evini, şehrini kurar. Bir başka uygarlığın kök örneğini kopyalamaz. Mekân tasarımı aşı tutmaz çünkü.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

Batı şehirciliği ile İslâm şehirciliği bu noktada birbirinden ayrılır. Batı'da şehir mimarisi bulvarlar merkez alınarak biçimlenir. Hayat; buralardan canlanıp akışına devam eder. Paris bundan dolayı önemlidir. Batı şehir planlamacılığının örnek şehridir. Şehirleşmedeki modern algının kök örneğidir.

Bulvar düşüncesi isyancıları kontrol altında tutabilmek, isyanları kolayca bastırabilmek amacını gerçekleştirebilmek için ortaya çıkmıştır. Bütün sokaklar, caddelere, bulvarlara açılır. Bundan başkası çıkmaz sokak olarak ucu kör yollara düşümlenir.

İslam uygarlığında ise şehirler Ulu Camiler etrafında kurulur. Evler; merkez noktasını oluşturan Ulu Camilerin çevresine yapılır. Şehir; ihtiyaç duyuldukça buradan çevreye doğru genişler. Bu ilkeliliğin bir göstergesi olarak Maraş da Ulu Cami bölgesinde kurularak çevreye doğru genişlemiştir.

Kale, Taş Mescit ve Ulu Cami şehri kendinde toplar. Yollar aynı güzergâhta birleşir. Buradan birbirine bağlanır. Tarihle mimari doku burada bütünlük arz eder. İnsana geçmişten şimdیه iz sürmek kalır.

Modern dönemlerin tasavvuru olarak; bir bulvar etrafında bütün yolları birleştirme temayülü, şehrin iç dokusunu görmezden gelmek istemiştir. Ancak taşa toprağa kazınan bu dokuyu dağıtamamış, müdahale etmesine rağmen ortadan kaldıramamıştır. Yapılanlar neticesinde sunilik ortaya çıkmıştır. İstenilmese de şehre dil verenlerin arzuları merkez noktasında muhafaza edilmiştir.

Maraş'ta hâlâ bütün yollar silme Ulu Cami'ye çıkar. Oradan başka yerlere gidilir. Bu durum taşa işleyen emeğin kutsallığından başkasıyla izah edilemez.

Şehirde sonradan oluşan mahallelerde oturanlar için de durum değişmez. Eviden günlük işleri için ayrılanların yolları buraya düşer. Gündelik telaşların ardından evlere de buradan gidilir.

Belki bu durum şehrin geçiş yolları üzerinde olmayışıyla ilgilidir. Çünkü Maraş'a giriş varken Maraş'tan çıkış yoktur. Coğrafya tarafından adeta paranteze alınan şehir, böyle bir kaderi yaşamak zorundadır. Onun için müstağnidir. Olur olmaz kaptırmaz gönlünü. Kendine yetebilir olmanın kanaviçesini örer. Turist gözüyle bakanlara dünyasını açmaz. Yaklaşılmasını, içerden bakılmasını ister hep.

'Bundan dolayı tesadüfen gidilmez Maraş'a. Azmedilerek gidilir' ancak.

'Ahır Dağı eteklerine kurulmuş olan şehir; son zamanlara kadar dünyayla ilişki kurmaya 'tenezzül etmemiş' konumunu sergiler. Çevresiyle bağı olabildiğince azdır. Kendi yağıyla kavrulmaktadır. Kimsenin iç dünyasına uzanmasına razı değildir. Başkası eldir, yabancıdır, burada yaşayanlara göre.'

Sözü edilen şehir; 1940'lı 1950'li yılların Maraş'ıdır. Rasim Özdenören'in doğduğu, çocukluğunun geçtiği yerdir. Şehir, otuz beş bin nüfusludur. *Doğusunda Pınarbaşı, batısında Batıpark, kuzeyinde Arkbaşı kırlarının yer aldığı sınırdan güneyde Karamaraş'a uzanamayan dar bir alan içindedir.*

Kasaba görünümündedir. Bundan dolayı Rasim Özdenören'in öykülerinde de kasaba olarak resmedilir.

O; *'Bir Maraşlı olarak zaman zaman karşılaştığımız bir soru var: Nasıl oluyor da, diyorlar, Maraş gibi küçük bir kentten bu kadar çok ad bir anda ortaya çıkabiliyor?' sorusuna; Maraş'm esas itibarıyla dışa kapalı bir coğrafyada konumlandığını söylemiştim. Dışarıya doğru açılmayı ve genişlemeyi düşünmeyen Maraşlı, içe ve kendine doğru derinleşmede mesafeler kat etmiştir.'* cevabını verir.

Ona göre Maraş insanını; *'ağırbaşlı, biraz durgun ve içine dönük, kendini tahlil edebilen, bu derinliği ve marifeti kendinde bir kabiliyet olarak taşıyan, mizah ve trajedi duygusuna aşına bir insan olarak tanımlayabiliriz.'*

Onun öykülerinde resmettiği Maraş, yukarda anlatılanları doğrulamaktadır.

Kitaplarının yayımlanış tarihlerini dikkate alarak; öykülerde anlatılan şehrin fotoğrafına bakalım istedik.

2.

Çocukluk; hudutları bitirilemeyen bir ülkedir. Yazar; bilinçaltı yolculuklarını oradan başlatır. Oradan edindikleriyle kozasını örer. Yılların birikimiyle içte derinleşir. Yazmak dünyasını kurar böylece.

Rasim Özdenören; öykülerinde, çocukluk günlerini derinlemesine anlatır. Dinç bir zihinle, hafızasının dip akıntılarını okura sunar. Söyleyeceğini doğal bir akış içerisinde söyler. Yapaylığa fırsat vermez.

Yayımlanan ilk kitabı *'Hastalar ve Işıklar'*da, bireyi ele alır. Her şey bireyin içinde olup biter. Bireyin bilinçaltı derinliklerini eşeler. Ruhsal çözümlemelerde bulunur. Hastalıklı halleri anlatır hep. Olaylar, yaşayışların ardından gelir.

Maraş; bu öyküler toplamında sessizce vücut bulur. *'Hastalar ve Işıklar'*ı okuyanlar; 1940'lı, 1950'li yılların Maraş'ında geçmiş zaman yolculuğuna çıkar.

3.

*'Çözülme'*de yer alan kimi öykülerde Maraş izleri alenen görülür. *Aile* öyküsünde tipik bir Maraş ailesi ailesinin fotoğrafı çizilir. Aslında aynı fotoğrafa Anadolu kasabalarının çoğunda rastlanır. Genellikle yoksul kişilerden oluşan aileler; zaman içinde eriyerek yavaş yavaş çözülür. *'Aile'* öyküsünde söz konusu trajik durum anlatılır.

'Çözülme' öyküsü tv filmi olarak da çekilmiştir. Orijinal gözlemlere dayanır. Şehrin ana yapıları anlatılır önce. Bu yapıların inşasında kullanılan yapı malzemelelerinden şehirdeki mekân tasarrufuna varıncaya kadar görülenler kare kare aktarılır.

Yazar; şehrin eski merkezinde oturanlardan, burada bulunan yapılardan bahsederken;

'Ragıbın evi, şehrin orta yerindeydi. Şehrin eski merkezi burada olmakla birlikte, genişçe bir alan, şimdi terk edilmiş, orada sadece taş yapılı büyük han eskileri, kemerli, kubbeli yapılar kalmıştı. Bu yapıların çoğu yıkılmış, boş duruyordu. Yapıların, kullanılabilecek kadar sağlam kalmış oda veya bölmelerini kalaycı, demirci, bakırcı gibi esnaf iş yeri olarak kullanıyor, genellikle taban katta olan öteki bazı odalarda da, bu esnafların bekâr kalfaları oturuyordu.' der. Bu yapıların kaderine terk edilmişliğini gündeme taşır.

Sözünü ettiği hanlardan birisiyle ilgili olarak; *'Kerim, eski, taş hanın büyük, kaplama demirleri bütünüyle paslanmış, üstündeki kocaman mihlari, perçinleri yer yer sökülmiş kapısından girdiğinde, sokak lambaları yanmıştı. Burası, dört bir yanı odalarla çevrili, iki katlı, kocaman bir yapıydı. Üst kata çıkmak için, her bir duvar boyunca malta taşlarından ikişer merdiven yapılmıştı. Merdivenleri taşları aşınmış, yerlerinden sökülmişti. Aulunun şurasında burasında hurda demir yığınları duruyordu.'* açıklamasına yer verir.

Şehir merkezinde yer alan yapıları anlatmaya devam eder. Hükümet binasına gelmiştir sıra. İnce bir gözlemlerle;

'Hükümet binası, taş yapılı, eski bir binaydı. Şehrin ana caddesi üstünde, çarşının bir kenarındaydı. Çevresinde başka yapılar olmadığından, bulunduğu yerde, çok büyük ve sevimsiz görünüyordu.' der.

Kalenin çevresi, burada yer alan çarpık yapılaşmanın anlatımına geçer sonra. Gelişigüzel serpilmiş evlerin yerleşim tarzları konusunda okuyucuya açıklamalarda bulunur. Evlerin birbirine yakınlığını vurgular. Burada oturanlar arasındaki dayanışmayı anlatırken çekemezliliklere değinmekten de kaçınmaz. O;

'Kalenin dibini, arka taraflarında kerpiç ev yığınlarıyla doludur. Evler öylesine gelişigüzel yapılmış, öyle düzensiz yapılmıştır ki, buraya yukardan bakan birisi, bütün bu evleri tek bir ev veya bir toprak yığını sanabilir. Sokaklar dar ve düzensizdir. Şurada burada, herhangi bir zengininin hayrat olarak yaptırdığı bir çeşmenin suyu havuzundan taşmış, sokağın o bölümünü çamurda belemiştir. Evler, genellikle avlulu ve iki katlıdır. Çoğunun duvarları birbirine bitişik veya müşterektir. Burada, herkes birbirini tanıy, sokağın bir başında geçen bir olay, anında öbür başında duyulur. Şehrin öbür mahal- lelerinde yaşayanlar; burada yaşayanlara küçümseyerek bakarlar ve herhangi bir davranışından dolayı birini kınamak istedikleri zaman 'Kale dibinden mi geldin, be adam?' derler.' tespitinde bulunur.

4.

Çok Sesli Bir Ölüm öyküsündeki Şehmuz; kuzeybatı köylerinden birisinde oturur. Üç yanı dağlarla çevrili bir mezrada! Hem köyden, hem de kentten çok uzakta! Kentle

bağlantısı yoktur. Kışın dünyayla bağlantısı da kesilir. Buradakiler içlerine büzülerek yaşamak mecburiyetindedir. Kendilerinden başka tutamakları yoktur hayatta. *'Burası, "M" ilinin bir köyüne bağlı, ama hem köyden, hem kentten çok uzakta, yolsuz, üç yanı dağlarla çevrili, önü "D" ırmağıyla kapalı bir mezraydı. Kente bağlantısı olmadığından havaların kötü gitmesi, olumsuz etkilerini en çok bu çeşit yerlerde gösterirdi. Kışınsa, burası bütün dünyaya kapanır, bütün bütün kendi içine çekilir, hiçbir canlılık belirtisi göstermeden açlıkla, ölüm korkusuyla boğuşarak, her hangi bir umudu çoğu zaman beklemeyerek, hurçın, acımasız bir soğuşun baskısında bahara ererdi.'*

Sabah Aralığı öyküsünde de Halil; evine ikinci vakti geçerken gelir. Kapıyı hızlı hızlı çalar. Kapıyı açmakta geciken karısına sinirlenir. Telaşlıdır her bakımdan. Karısından atı hazırlamasını ister. Adı bir cinayete karışmıştır. Gidip kardeşinin evinde gizlenecektir. Korunmaya çalışacaktır böylelikle. Karısınınsa olan bitenden haberi yoktur. Sözsüz bir konuşmayla;

'Birlikte girdiler odaya. Kadın, bir şey demeden ekmek sandığından birkaç yufka ekmek çıkardı. Testiden ılımış suyu büyücek bir taşa boşalttı. Sofra bezinin üstündeki ekmekleri ıslattı. Sonra, başka bir sanduktan birkaç parça pestil, üzüm sucuğu, samsa getirip bıraktı ekmeklerin yanına.' Yemeklerini birlikte yedikten sonra yola çıkarlar.

'Kentin dışındaki bahçelerin arasındaki dar, taşlı yolu geçiş de, dağa kıvrılan keçi yoluna vardıklarında, tepede, ardından ay ışığı vuran "yalnız ardıcı" gördüler. Ağaç çıplak dağın doruğunda, sarı sarı parlayan karanlığa, dağın alt ucunda görkemli bir boşluk içinde yüzen vadiye, gecenin sessiz gizemsel hışırtısına karşı, tek başına, meydan okurcasına duruyordu. Keçi yolu, dağın taşlı yamacından kıvrıla kıvrıla o ağaca değin uzanırken bir görünüp bir yitiyor, oraya hiç ulaşamayacakmış izlenimi uyandırıyor, ulaşsa bile oradan sonra birdenbire bitecekmış gibi geliyordu. Gecenin boşluğunda, uzun, acıklı bir çakal uluması bir anda küçük ak taşları, sarı karanlığın yüzeyini sıyrıtıp geçti, bilinmeyen bir yerlerde tökezleyip yapış yapış kaldı. Sessizlik. Sonra sessizlik, yönsüz öteki çakal ulumalarıyla, gecenin hışırtısını işe yaramaz küçük bir paçavranın yuruluşunu andıran bir sesle, ölü ardından uğunanların sesiyle, parçaladı. Bu sesler, onlar dağ aşincaya değin tehdit edici bir uğursuzluk halinde çevrelerinde dönendi, sürüp gitti. Gece, dağ, ayaklarının altından kayıp giden ak, küçük taşlar, karanlığın sarı yüzü, tek bir kaynaktan çıkar gibi görünen ya da her yandan birden çıkan bu sesle eridi. Ğini görürler. Jandarmalar kendilerinden önce kasabaya varmıştır. Kardeşinin evini ararlar. Kasabadaki kahveye gidip sorarlar. Ama Halil'i bulamazlar. Bütün yolları tutarlar. Halil ve karısının ayak sesleri gecenin karanlığında duyulur. Ateş edilir onlara doğru. Yürüdükleri sokaktan geri dönüp kaçmayı düşünür Halil. Sırtındaki heybenin ağırlığından kurtulmak için onu atmak ister. Buna da zaman bulamaz. Öldürülür sonunda.

Çok Sesli Bir Ölüm televizyon filmi olarak yapılmış olup Uluslararası Prag Tv filmleri yarışmasında jüri özel ödülünü almıştır.

Söz konusu öyküdeki Şehmuz, Kamber, Hacı, Arap Baba, Bakaç Ali gibi tipler kendilerine has özellikler taşıyan Maraş tipleridir.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

Öyküde; Yufka ekmek, pestil, üzüm sucuğu, samsa gibi yöresel yiyeceklere, bağ ürünlerine de yer verilir.

Çok Sesli Bir Ölüm'de yer alan öykülerden *Kan ve Çatışma*'yı da aynı kategoride değerlendirmek mümkündür.

5.

Çarpılmışlar'daki Ay Doğarken Geceleri öyküsünde Maraş gezisine çıkarılır okur. Şehrin anlatılmasına Kanlıdere'yle başlayan yazar;

'Kanlıdere. *Kimbilir hangi korkunç olayın anısına bu adı alan çocuk zihinlerde yatağından su yerine kan aktığı izlenimi uyandıran kupkuru uzun hendek/çevresinde nasılsa yaban otlarının boy attığı çevreden lağımların boşandığı kuru dere ay ışığı altında uğultulu bir sessizlik içinde/ince bir bataklık*

Uzunoluk. *Eskiden koca tahta bir oluk içinde gürlü su akarmış sonradan oluk çürüyüp yıkılmış taştan bir geçit yapılmış onun yerine üstü de kapatılıp yol olmuş şimdi küçük bir çarşı var orada fırıyla kebabçısıyla bakkalıyla bir de küçük bir çeşme taştan/bir kurtuluş yiğidi adına dikilmiş*

Ayın gümüşsü sarı ışığı

Engizekdağı. *Yayla.*

Bertiz. *Uzakta bir köy*

Toprak damlar yalnız poyrazın uçurmaması için değil kırat kırat tarhanaları kurutmak içindir de

Ahırdağı. *Görkemli bir silsilenin son kırıntısı kupkuru bir dağ poyraza engel olsun diye önüne çok yüksek bir çin seddi örmeyi kaç kişi hayal etmiştir*

Yatsıdan sonra bütün el ayak çekildi ortalıktan

Boğazkesen. *Ana yol. Işıklar yalnız orda parlıyor tek tük/şehrin en işlek kesiti/boğazkesen/korkunç ad/vaktiyle büyük bir yangın oldu şimdi yangın yerinde yepyeni pırl pırl bir yapı var/aşağıda eski belediye alanında bitiyor yol/orası yalnızca eski belediye alanıdır daha ötesi çarşı başının daracık yolu tek yön giriş yok yalnız çıkış/üst yanda abarabaşı yani it tepesi/eski bir kilise taş/eski bir hastane taş/itler esrarkeşler*

Sarı ışığı ayın gümüşsü

Boğazkesenin sol yanında kalenin görkemli bedeni/burçlar onarılmış/poyrazda savrulan ampuller/kalenin dibinde evler/boğazkesende kimsenin boğazının kesildiği görülmemiştir/kale dibi başka/tekke başka/evler birbirinin tepesindedir. Tekkede/yolları geçit vermez/çamurdur

Çürük. Hortum. Hacaslanın delisi/parmağına iplik bağlasan yerinden kıpırdamazdı yaz ve kış yalnızak

Boğazkesen alanında küçük küçük dükkânlar tamirciler gezgin lahmacun satıcıları yağ cobolu gevrek gevrek kâhgeler kazan çörekleri Düvenönü kalaycıları küçük esnaf kalaycı çırakları/kaleden başlayıp Arkbaşına doğru yol alan son menzili Şahadil olan köpek tersi toplayıcısı çocuklar/hayat yok/istikbal yok

Çarşıbaşı. *Bakırcılar semerciler bezirgânlar billuriyeciler kavaflar nalburiyeciler çiğner kebağçılar kundura tamircileri işportacılar attarlar yemeniciler külekçiler çukrukçular eski tuz hanı arasa'yla şehri betimlemeyi bitirir.*

Çarpılmışlar'da yer alan Ay Doğarken Geceleri adlı öyküden alınan yukarıdaki bölümde yazar; Maraş'ta bulunan kimi köy, mahalle, cadde isimlerini de vererek buraların özelliklerine dikkat çeker.

Aynı kitapta Maraş'ta çokça kullanılan Ejder, Duran, Durdu, Elif, Saniye, Güllü, Ökkeş gibi isimlere de yer verir.

Şehirde yer alan Mağaralı, Tekke, Düvenönü, Arkbaşı, Kayabaşı, Şahadil, Kümbet, İt Tepesi, Çukuroba Cami, Abdallar Mahallesi gibi semtlerin isimlerini de unutmaz.

Bunun yanı sıra cobul, mırtık, kâhge, mitil, cangama, yekinmek, kırat, bazlama, bulgur aşı, gazep, öllünün körü, türemiyesi, teres, sasımak, daraba gibi yöresel söyleyişlerde öyküdeki yerini alır.

Çürük, Hortum, Hacaslanın delisi de şehrin vazgeçilmez figürleri olarak öykü tiplerini arasına girer.

6.

Rasim Özdenören; *Denize Açılan Kapı'daki Ocak* öyküsünde hapisten çıkmış bir adamın büyük bir özlemlerle Maraş'a girişi ve bir taksi tutarak evine gidişi anlatılır.

Bir Adam öyküsünde ise sabah namazı vaktinde buğday almak için yola çıkan bir kimsenin Maraş kalesinin kible tarafından, şehrin merkezinde bulunan Ulu Cami'ye doğru taş yapıtlı eski Müftülük binasının oradan adım adım ilerleyişi dile getirilir. Yürüyen kişi; *Ara sokakları geçiş şehrin ortasındaki alana geldim. Burada, eski bir taş yapıtlı vardı. Ulu cami de bu yapının civarındaydı. Kale buradan bütün heybetiyle görünüyordu. Ama buraya gelince, beton binalardan, heybetli karkasların arasından artık Hitit hükümdarını ve onun acayip zırlara bürünmüş nöbetçilerini, kapıda bekleyen aslanlarını, hep uyukluyor da olsalar soluklarının yaydığı kükremeleriyle dehşet salan aslanlarını artık hayal edemiyordunuz. Ortalık ağarmaya başlayınca kale de zaten turistik bir gezi yerine dönüşüveriyordu.*' der.

Denize Açılan Kapı'da da horanta, bildır, daraba, partal, şilte, deveme, Şekerdere, çerçi, döğme, savan, tosağa, sofa, incoz, zerdali, mintan, garbi yeli, soyka, arasa, kerevet, kahbe avratlılar, kahbe döller, deyyus, keven gibi mahalli söyleyişlerin kullanıldığı görülür.

7.

Gül Yetiştiren Adam; şehrin, insanın ve mevsimlere, aylara göre değişen hayatın tasviriyle başlar. Okur; tarihten günümüze Maraş fotoğrafının seyrine davet edilir. Hafızasını yitiren insana yeniden tarih aşısı yapılır. Şehrin ve şehir insanının hayatını belirleyen aylar, mevsimler anlatılır. Adı geçen aylarda, mevsimlerde yapılacak işler dile getirilir. Şehrin panoramasını çizen yazar;

‘Şehir yıkıntıları. Və insan yıkıntıları. / Kadavralar. Kadavralarla uğraşarak bir/ yere gelinir mi?/ Büyük bir kale/ muazzam bir toprak yağını şehrin göbeğinde/ minareler/kubbeler/ dar sokaklar/ sokaklar/ topraktan./ ANA CADDE./ eskiden parke taşı döşeliydi/ şimdi asfalt/ parke/ taşları/ asfaltın/ altın/ da/ kaldı./ Bu şehri sonbaharda/ poyrazın deli deli estiği/ bir ikinci vaktinde görmelisiniz./ Sallanır/ poyraz/ her yanından/ sarsar/ çinko kaplamalı çatılar ıslık çalar/ yalnız damlarda değil/ sokak aralarında/ ve/ şehrin altında/ kavşak noktalarında/ bir yalnızlığın ortasındadır/ ilk çağlardan kalmıştır/ yüzlerce yıl yalnız kalmıştır./ Aylar/ TEMMUZDUR/ AĞUSTOSTUR/ EYLÜLDÜR/ şire vakti// EKİMDİR/ bağdan dönülür/ kışa hazırlanır/ KASIMDIR/ ARALIKTIR/ amansız soğuklar/ rutubetli soğuklar/ yayla/ dağ havası/ OCAKTIR/ ŞUBATTIR/ odun sobaları/ sobalardan çekilen ateşler/ yorganların altına kürsü kurulur/ nedir kürsü bilir misiniz?/ MARTTIR/ NİSANDIR/ hulâsa/ geçen/ ZAMANdır/ İnsanlar neyi arar bu şehirde? Sokaklarda/ çarşı içlerinde/ dar gediklerde/ İnsanlar nereye gider? Pınarbaşı/ mesiredir/ Şahadil kabristan.’ hatırlatmasını yaparak fotoğrafın son karesini gösterir Maraşlıya.

‘Gül Yetiştiren Adam’ın objektifinden bakılır şehre. İsteksizliğin, usancın ay ışığından uzak çapaklı bir aydınlıkla Ahır Dağı’na çarpışımı gören yazar;

‘GECE / KANLIDERE KÖPRÜSÜ. ABARABAŞI. / AY UZAKLARDA. / ÇAPAKLI BİR AYDINLIK, / YENİ DOĞMUŞ BİR BEBEGİN GÖZLERİ/ GİBİ/ KIRAÇ AHIR DAĞI’NIN YAMAÇLARINA VURUYOR, / ARZUSUZ.’ betimlemesini yapar. Hayata karşı arzusuzluk sinmiştir dağa taş. İlence batmıştır insan. Olanlar beklentilerin tersine zuhur etmiştir. Şimdi karakışını yaşamaktadır şehir.

Her mevsimin kendine mahsus tadı vardır burada. Yaz kışa hazırlıktır. Her şey ‘Kışları göç içinizedir.’ buyruğu mucibince gerçekleşmektedir. Çalışıp didinme aşamasıyla birlikte murakabe aşamasına gelinir. Şenlik haliyle geçecek yazlar beklenir. Olanlar olmadan önce hazırlık yapılır. Rehavete yol açmamak için uğraşılır. Yaz mevsiminde bağı olanlar bağlarına taşınır. Şimdiki gibi yalnızca piknik için gidilmez bağa.

Hayatın ritmik akışı bunu gerektirir. Dinlenmekle çalışmak bir bütünlük arz eder. Bağlarda; bir yandan Maraş’a özgü kış hazırlıkları yapılırken, diğer yandan da eğlenilir. Binbir Gece, Kerem ile Ash, Tahir ile Zühre, Yusuf ile Züleyha gibi halk hikâyeleri bilenlerce anlatılır. Tören havası içersinde geçen bağbozumu mevsiminde çocuk belleği kurulur böylece. Bütün bunlara çocuk ruhuyla tanık olan

Rasim Özdenören;

'Yaz sonlarına doğru rüzgar iyice şiddetleniyor, kasaba toz toprak içinde; ailelerin çoğu bağlara göçmüştür, bağlar yalnızca bir gezi, bir mesire yeri değildir, kışlık zahire hazırlanır orada, pekmez çıkarılır; üzüm sucuğu yapılır, meyveler toplanır, kuruya ayrılacak olanlar kurutulur, kısaca bütün bir yaz çalışılır, bağa gidildiğini ilk kez algılayan çocuklar için, durum başkadır elbet: onlar için her şey yenidir, koşulacak bir alan, tırmanacak bir ağaç, yeni icad edilen bir oyun, her şey bütün doğa. İkinci vakti, bağ çubukları arasında boy atmış otlar toplanır, bunlar büyük bir yağın haline getirilir, otlar iyice kurumuştur, akşam, güneş battıktan sonra bir tören havası içinde o kocaman ot yağın, açıkta bir yerde ateşe verilir, alambaçtır bu, çocuklar sevinç çığlıkları içinde dönerler ateşin çevresinde, yaz sonlarına doğru üzümler iyice olgunlaşmıştır, selelerle olgun üzümler toplanır, üzümler salların içine tepeleme bastırılır, ezilip suyu çıkarılır, üzüm suyu bezlerin üstüne serilip kurutulur, bastık yapılır, sonra bastıklardan samsa yapılır, bütün bunlar günler, geceler, haftalar boyu sürer, geceleyin çalışılırken- bu, oturarak sürdürülen bir çalışmadır- ağız, söze yakışanlardan bir kadın ya da erkek masallar anlatır, Binbir Gece, Kerem ile Ash, Tahir ile Zühre, Yusuf ile Züleyha... çocuk zihinler bu masallarla gelişir, atılır, zamanın nasıl geçtiği bilinmez, gündüz çalışıp yorulmuş bedenler yavaş yavaş uyusur, genç kızlardan biri kalkıp dama ya da evin önündeki toprak açıklığa yatakları serer, ay ışığında, milyarlarca yıldızla döşenmiş muhteşem göğün altında uykuya varılır, gece böceklerinin hışırtıları eşsiz bir doğa müziğidir, bir yerlerde bir böcek ya da bir kuş düzenli aralıklarla durmadan öter, bir yarasa keskin bir çığlıkla karanlığa doğru ok gibi atılır, pırluk ay ışığında bembeyaz pırlıdır, ay döner, at elmasının koyu, karanlık, kocaman gölgesi alacalı bir leke halinde kuru toprağa dökülüp yayılır, sabahleyin uyanınca, nar çiçekleri patlamış olacaktır, incirleri kuşların gagasından kurtarmak için onlardan daha erken kalkmak gerekir, arada bir şurda burda görülen o efsanevi kara yılan hâlâ öldürülememiştir, kimine göre bilek kalınlığındadır, kimileri de hezen gibi olduğunu söyler..' Keklikleri havada uçarken vurduğu bilinen avcı Ali'ye yılanı öldürmek ödevinin düştüğünü anlatır. Bir takım halk inanışları da yer alır burada. Çocuklar; anneleri tarafından aya bakmanın iyi olmadığı, sabahleyin gözünü açar açmaz yeşile bakmanın gerektiği yönünde uyarılır. Anneler, sabah soğuşuna karşı çocuklarından ceketlerini sırtlarına almasını ister. Sonraki yılın hazırlıklarına gelir sıra. Kuruyan meyve ağaçları kesilir. Dalların kuruyanları kesilerek ağaçlar temizlenir. Kış için odun yapılır. Zerzevat ekmek için bahçe düzenlenir. Su arki bakımdan geçirilir.

Gül Yetiştiren Adam bütünüyle Maraş'ın romanıdır. Romanda adı geçen Çarlı, Sitaré, Zeldá, Marya gibi üpeler dışardan oluşlarıyla dikkat çekerler. Ömer, Burhan, Tansel vb. üpeler ise bunlara eklenmiş, ruh köküne yabancılaşmış kişiliklerdir.

Yaşanılardan bir kişilik yağurmaya çalışan *Gül Yetiştiren Adam* ise kaybedilen ruh kökünü arar. Evinde güller yetiştirmekle uğraşır. Onun, gül yetiştirme eylemine kimse bir anlam veremez. Yaşayışı garipsenir, anlaşılmaz hiç.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

O, kendi iç bütünlüğünü örmeye odaklanmıştır. Camiye gidiş gelişlerinde de yalnızlığına bürünerek kimseyle halini paylaşmaz. Cami içinde de yapayalnızdır. Bir muammadır gördükleri!

Gül Yetiştiren Adam'da geçen; Ahır Dağı, Batupark, Pınarbaşı, Çarşıbaşı, Şahadil, Antep yolu, Uzunoluk, Bahçelievler, Arkbaşı, Kanlıdere Köprüsü, Abarabaşı gibi isimler halen şehir içerisinde ve şehrin etrafında yer alan semt adlarıdır.

Romanda ayrıca alambaç, samsa, sucuk, bastık, purluk, hezen, daraba, nahır, mâsere, çarşı ekmeği gibi mahalli söyleyişlere de yer verilir.

Gül Yetiştiren Adam tiptemesinin karşılığı somut bir kişiliği ifade etmez. Bir durumu anlatır okura.

Ancak Hüseyin Yorulmaz'ın da belirttiği gibi *Gül Yetiştiren Adam*'ın mazmunları arasında Sütçü İmam, Rıdvan Hoca ve Bahçeci Hoca'yı saymak mümkündür. Çünkü bunların her biri Maraş insanı için bir dünyayı işaretlemektedir. Sütçü İmam; 'Zor zamanda halkın gözü önünde bağımsızlığın, kurtuluşun yolunu açan, halkının içindeki küllenmiş koru eşeleyerek tutuşturan, ateşleyen bir sembol şahsiyet'tir. Rıdvan Hoca da Ulu Cami minberinden okuduğu hutbede; 'Kalesinde düşman bayrağı dalgalanan bir şehirde Cuma namazı kılınmaz.' diyerek halkın içindeki 'çangı'ı tutuşturmuştur.' Bahçeci Hoca ise 'sade bir hayat yaşayarak kendi kozasını örmüştür. Radyo tamirciliği, fare fakı, ciltçilik, köşgerlik, köşger iğnesi ve yorgan iğnesi imal ederek geçimini sağlamıştır. Ürettiği malzemeler Diyarbakır, İskenderun ve Mersin'e kadar ihraç edilmiş ve piyasada tutulmuştur. Mucit bir yanı vardır. Almanlar onu cazip para teklifleriyle Almanya'ya götürmek istemişlerse de reddetmiştir.'

Kaynakça:

- 1- Rasim Özdenören, *Hastalar ve Işıklar*, İz Yay., İstanbul, 1998.
- 2- Rasim Özdenören, *Çözülme*, İz Yay., İstanbul, 1998.
- 3- Rasim Özdenören, *Çok Sesli Bir Ölüm*, İz Yay., İstanbul, 1998.
- 4- Rasim Özdenören, *Çarpılmışlar*, İz Yay., İstanbul, 1998.
- 5- Rasim Özdenören, *Denize Açılan Kapı*, İz Yay., İstanbul, 1999.
- 6- Rasim Özdenören, *Gül Yetiştiren Adam*, İz Yay., İstanbul, 2006.
- 7- Rasim Özdenören, Benim Maraş'ım.
- 8- Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Yorulmaz, 'Rasim Özdenören'in Yazılarında Maraş', *Kahramanmaraş Sempozyumu*, c. II., İstanbul, 2005.

Cahit Zarifoğlu
D. 1940, Ö. 1987

ARİF AY

Cahit Zarifoğlu*

İsmiyle müsemma: Şair.

Akif İnan, “Şair-i maderzad” der onun için.

*Şiiri yaşayan, yaşadığım şiirleştiren
güzel adamlardan biri.*

Dede Korkut’un en genci: Masal ustası.

*Bir bahar ırmağı: Akarken bulanan ve durulan;
yüce dağların kar suyu.*

Bir erik ağacı: İvedi çiçek açan; canerdiği.

Girişken: Herşeyde pratik, uygulayıcı.

*Özgürlüğe âşıktı: Dağ, rüzgâr, denizi, bir de rüyaları
vardı. Kur yapmayı severdi: Ferhat’ın şehirlisi.*

*Şeyh Galib’den beş yıl fazla yaşadı. İkisinin de sakalına
henüz ak düşmemişti. Galib’in babası Mustafa Reşid*

*Efendi’nin, gözyaşları cenaze suyuna karışırken “Ah
oğul, bu tahtaya kara sakal yakışmıyor.” dediği rivayet
edilir. Cahit Zarifoğlu da tıpkı öyle; erken sararmış bir
“hâzân yaprağı” değil mi?*

* Arif Ay, *Güne Doğan Köşü* -Toplu Şiirler (1974-2006), Hece Yay., Ankara, 2006.

ARİF AY

Cahit Zarifoğlu*

gündüzler istiaresdir
geceler mecazdan
geçer şiirin katar katar
turna yüklü yazlardan

şür ırmağımızın zarif koluydun
dağlar ovalar vadiler aştın
bulandın duruldun sonsuzluk denizine kavuştun
“Göğsümde bir küçük derya buldum
Kabına sığmaz bir ceylan yoldaşım”
neylerim ah neyelerim
ölüm düğünlerine gidip gelmekten
kına tutmaz oldu ellerim

“Yaşamak bir perde gibi kalkıyor aramızdan
Zamansız mekansız bir tünel başındayız şimdi”
geceler kar uykusu
gündüzler ekmek sıcığı
“Haydi ayan
Haydi canlan “hazan yaprağı”

yıllar istiaresdir
mevsimler mecazdan
Geçer şiirin katar katar
Mekke Medine Hicaz'dan

* Arif Ay, *Güne Doğan Köşü* -Toplu Şiirler (1974-2006), Hece Yay., Ankara, 2006.

CAHİT ZARİFOĞLU

MARAŞ 1960*

o çıplak dağda nasılsa kalmıştı koca ağaç.
peşipeşine gelen kışları tekbaşına geçirir
ilkbaharlarda yalnızdır
binbir kol yollamıştır toprağa
kalbini okutmayan yüz gibidir.

Yapraklarını büyütür. Yazları gündен güne devrederek artan güneşlerin altında bekler. Ve sonbaharda yapraklarını dökmeye başladığında, hastalığında ve yalnız yatağında kendine ilaç olmaya çabalayan bir ihtiyar gibi iradeli ve yalnızlığın sarhoşluk veren dertleriyle mütesellidir.

Her doğan çocukla birlikte vardı bu koca ardıç. Eskilerden bir iki kişi “bizim gençliğimizde gövdesi belki bir iki parmak daha inceydi” demişlerdi, ve kimsenin aklında kalmamıştı bu söz.

Bütün civar köylerin hayatında bir yeri vardı bu ağacın. Bulunduğu yöreye onun adını vermişti dedelerinin dedeleri. O civarda ava ve yaylaya giden kentliler de yıllardır biliyorlardı o bölgeyi. Güzlekte, Durnalıda yaylaya gidenlerin çocukları, hasat için ilk defa bağlara girdikleri yedi sekiz yaşlarında, ilk defa onun adını duydukları zaman, kendilerine gösterilmese de neresi olduğunu anlıyorlardı. “Yalnız ardıç” koskoca bir dağın çıplak ve alabildiğine geniş bir yamacının ve çıplak yamacın ortasında duran koca bir ardıç ağacının adıydı.

O yörenin köylüleri çok konuşmazlar.
Filozofça söz vururlar kadınlarına
Sıcacık getirilmemişse sofraya çorbaları.
Mutlaka Yalnız Ardıç vardır önlerinde
Nereye olursa olsun yolları

* Cahit Zarifoğlu, *Yaşamak*, Beyan Yay., İstanbul 2004.

Dağın tabii eğimine göre ağacın birkaç yüz metre altundan geçmesi gereken yol, zamanı gelince ona doğru kıvrılır, onun etrafında genişler, yakın toprağı bir köy meydanı gibi çiğnenmiştir.

Dağın tabii eğimi, yola izin veren kıvrımı içinde, ağacın birkaç yüz metre altundan geçen ikinci bir yol daha vardır. Yazın sıcağının bunaltmadığı, ve yorgun düşülmüş ya da acele olan yolculuklarda kullanılır. Ama yine de ona uğranmış gibidir.

Bir türbenin açığından geçiliyor gibidir.

Orada mesafeyi idrak ederler. Köye Yalnız Ardıç kadar kalmıştır.

Köylerinden Yalnız Ardıç kadar uzaklaşmışlardır.

Köylülerin bizim söylediğimiz gibi Yalnız Ardıç demediklerini belirtelim şimdi. Yalnız kelimesindeki 'n' düşmüş, 'ı' uzamıştır. Ve bu iki kelime uzayan bu 'ı'nın yardımı ile birleşmiştir, isim 'yalızardıç' ya da 'yalızardıç' seklini almıştır. Böylece o kavuşturucu eylemine ilkin kendi adından başlamış gibidir. Bu yüzden Yalnız Ardıç üzerine söyleyeceğimiz bir iki cümle daha varsa, onlarda ismini bu şekilde kullanalım.

Çıplak dağın ancak çok uzaklardan insan bakışına sığan genişliği içinde Yalızardıçın karaltısı seçilir. Bu bile yeterlidir başlamak için. Onu ilk defa gören, ona yaklaşan biri de düşünmeye başlar. O güne kadar alışkın olmadığı ve kendindeki mevcudiyetini ömür boyu düşünemeyeceği bir işleyişle düşünmeye başlar. Zira bu tarzın içinde büyük oranda varlık sebebimizle rabitalı o sıhhatli duygulardan bir kaçısı çalışır. İnsan işin mahiyetini kavrayamaz, kendindeki bu sihirli değişikliğin harmanına girmekte adeta acele de eder. Bir ilkbahar ferahlatması ile karşı karşıya olduğunu zanneder. Kendini dağın ve ağacın içine doğru bırakır. Ve o zaman başlar: Bazılarında hafif bir telaş, bazılarında hafif bir korku meydana gelir. Ama genellikle bir teslimiyet de başlamıştır. Duyguların fevkalade tonlarının iştirak ettiği bu değişiklik ani bir şaşkınlıkla başlar. Buna derhal bir hayranlık çalkantısı katılır. Bu çalkantının içine sevgi bir nehir gibi akmaya başlar. Bunlara derin ve dayanıklı bir yatak gereklidir, bağlanma ve sadakat duygusu dövüldükçe kavileşen çelik gibi yatağını derinleştirmeye o zaman başlar. Ve bunların da üzerine, anaların ancak yavrularına duyduğu cinsten bir merhamet duygusu boşanır. Yalızardıçla karşılaşan insanlarda, hangi sınıftan olurlarsa olsunlar bu oluşlar sırasıyla gerçekleşir. Bundan sonrası nasıplere göredir.

/yüzbindiler

bölük bölük geldiler

sıralandılar

büyük ova saatlerce onların akışlarını izledi

muntazam ve sessizdiler.

kartallar o yörede dönmeye başladı
gelen yerini aldı
gelen yerini aldı
gelen yerini aldı
başları dikti
baldırları zinde göğüsleri istekliyidiler
yüzbin demek heybetli bir yavru ordu demek imparatorlukta

kaslar tam bir hizada
palalar tam bir hizada
bükülmez bilekler kalın pazulu kollar söğüt dalları gibi sarkmıştır
her can öteki yüzbin canın aynı anda aynı amaç yoluna
orda oluşunun hikmetine dokunup dururken
ve kendini oradakilerin mevcudundan ibaret tek bir beden gibi idrak etmeye
başlarken
beyaz küheylanının üzerinde Kanuni Sultan Süleyman Han
gelmeye başlayınca
devasa bir el büyük orduyu havaya kaldırır
yürekler ve gözpınarları kabarıp
zaman ilerleyince ve Sultan
aynı suda arınan ruhların karşısına ilerledikçe
kalbler hızlanır
tek bir beden gibi olan mevcut bir tek 'göz'den ibaret olur
Fetih böyle başlar. İlahi lütfâ mazhar oluştâ, vasıtaların önemini
anlıyor muyuz
Sultanların, fetihleri, Şeyh ül İslamların önünde damarların ve kalblerin
genişlemesi, ışısız zindanlarda insanlara kapıların açılmasıdır.
Mühim, fakat henüz bir ilk başlangıçtır.
Kapitalist, sosyalist, emperyalist, bütün maddeperest şefleri son merhale
kabul edenlerin bütün kapıları kapanmıştır.

/Yaluzardıç önünde, havadaki bütün değışmelere rağmen, ebed bir iklim hüküm sürmek-
tedir. O bir tek ağaca dair düşünürken insan başları, ona bakarken, gölgesinde otururken,
güneşli günlerde önlerine kattıkları hayvanların arkasında ona doğru yürürken, uzağında
ve yakınında düşünürken, içinde fizik ötesi ışıltılar olan davetler edinirler. Ağacı anlamaya
çalışırlar. Yorumlarlar.

Onunla başbaşa kalınca içten içe çekiştiler. Ona isyanlarını anlattılar, çektikleri acıları
unutmaktan korkanlar, acılarının isimlerini simgelerini ona işlediler. Kazınmış taze isimleri,
bu onulmaz görünüşlü derin yaraları iyileştirerek, hafif bir kıvrımla içine alarak koruyuşu
karşısında kendilerinden geçtiler, kendilerini hatıralarından başlayarak bir araya getiren
gayreti karşısında gizli gizli yaptıklarından utandılar, ve ona daha çok açıldılar.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

O genç aşık anlayışla karşılandığı bir çevrede ağılyabilmek için köyünden çıktı, kilometrelerce yürüyerek ona gitti.
Onu uzaktan görünce koşmaya başladı
Yanına varınca boylu boyunca dallarının altına yattı
Artık vicdanların mektebi gibidir
Orda avcılar da konaklar.
Çobanlar için bir merhale
Tepeye tırmanırken bile bir iniş yeri.
Yalnızdık büyüktür.
Gölgesine varan insan az sonra onun öteki ağaçlardan farkını anlar.
Az sonra gözün alabildiğine ovaya akan tepelerin, kıvrımların, derelerin ve ovada gümüşî bir parlılıkla yatan nehrin, parlak ufku ve sessizliğin sebeplerini düşünmeye başlar, Gide gide insanın ufku yüce peygambere götüren bir tabiattır o.
Bir var yine var
Ali Sinan bir de Hasan
Güneş doğar olmadan
Yola koyuldular.
Anaları hamarat kadınlar
Hepsi aynı obayı yuyan
Akşamdan köfteler hazırladılar
Peynirli börek ve bir damacana ayran.
Ogünler uzak bir köye
Tevatür üzere
Gidiyordu bütün insanlar
Söylendiğine göre
Uzun bembeyaz sakalları
Yerlere sarkan bir adam
Güzel sözler dağıtıyordu gelenlere.
Ali Sinan bir de Hasan
Üstlerinde o günün şalvarları bol yelekleri
Zengin giyinişleri
Ayaklarında meşin yemenilerle
Geçip azveren taşlı tarlalardan
Vardılar
Tandırılık tabir olunur yere.
Kayalar bütün dere boyunca
Eğimler kıvrımlar şekiller çukurluklar
Yapıyordu mermer kayganlığında.

Orada sular berrak tatlı
 Daima içilebilir
 Ve küçük oynak balıklarla dolu.
 Bizimkiler mola verdiler
 Güneş tandır vadisinde
 Dilini bastırmış ısıtıyordu taşları.
 Ali en güçlüleri
 Sinan en akıllıları
 Hasan en zeki içlerinde.
 Üç ülke gibiydi bu üç arkadaş
 Herbiri ayrı bir tabiattan
 Arkalarında oymakları.
 Tandırlık tatlı eğimli duvarları
 Bir masal diyarı gibiydi
 Kır hayvanlarını andırır büklümleri.
 Bir yerde kahraman
 Bir cengaver gibiydi kaya toparlanışları
 Uzantılar.
 Bir elinde ileriye uzanan bir sopa
 Ötekinde bir paçavra
 Heybetle ama cansız mazlum bakışan figürler.
 Daha ilerde sürüsünü otlatan
 Kırkbeş yaşında bir çoban
 Sulara eğilmiş duruyordu taştan.
 Ve daha yüzlerce şekil
 Kimi insanı kimi hayvanı andıran.
 Ali bir sıçrayışta
 Kalın bileklerini doladı
 Suyu kırık taşa eritirdi onları.
 Gelişigüzel parçalamanın zevkiyle
 Eğlendiler bir süre.
 ‘Kadınların Yurdu’ derler yüksek yaylalığa
 Tırmanmaya başlamadan
 İri kayalar yuvarladılar dik yamaçlardan.
 Tandırlığın içini dolanıp
 Yankılarla dalgalanıp yükselen
 Türküler söylediler
 Avazları çalkalanıp vadide kendilerine dönerken
 Çıkıyor gibiydi sanki sesleri
 Kaya döşeli ağızlarından devlerin.

Yolu yüksek yaylalığa vurdular
Akşamın serinliği ve gecenin çekip çöküp
Susturmasıyla susarak
Nefeslerini sıkıştırdılar.
Herbir ağaç akla zor gelen bir gölge
Herbir pınar
Adımların altına koşan bir çevrek.
Böcekler ormanı biner yürür sürükler götürür
Uğultudan durulmaz haykırıslara dayanılmaz.
Ve aradabir herşey susunca
Ayaklar büsbütün dermansızlaşır.
Vaktaki yolu da kaybettiler
Varınız umudundan olup
Mola verdiler:

molada alinin rüyası

büyük bir ekmek görüyorum
görüyorum ha görüyorum
anne anne anne anne
büyük bir ekmek daha görüyorum
görüyorum da görüyorum
anne ha anne anne anne
pazularımı avuçlarıma aldım oturdum
rüzgar etimi soyuyordu
kemiklerim kaçıyordu elimden
anne anne ha anne anne

molada hasanın rüyası

karanlık bir eşikmiş başım
gelen esinti giden esintiyle
hoş kokular çıplak gövdeler fısıltılar uğrayanım
devasa bir duygu göründü
beni buldu yendi
hummalandı alnım
çık dışarı kan uğrağı gözlerim
çık dışarı çık çık boyun kemiklerim
(ve gözbebeklerim şeffaf eşiklerine çevrili)
fırtına kuşları gibi savruldu
kolay kelimeler ne kolay ana oluşlar
yağmalar
giyinmesi kolay
derken azarlandım

korktum

uyandım

molada sinanın rüyası

bir seda var bir ses bir sessiz ses
cimri güç diyor bana yumulu yürek
ve uyanamıyorum bir türlü uyanamıyorum

ikram et demiyorsun dilin lağvolmuş
ikram olunsa sana menzil dayanmaz

sendeyim ben

gözlerini çevir bak

geçeceğim her menzil ben

ve ben varacağın son durak

ananın memesinde kaldın

polat gittin Allah sakladı

açıl uykudan korkuyla otur heybetle oku

Mola biter o sabah rüzgar doğarken

Ağaçlar erler kalkarken

Her yan melek dokuyuşuna kanarken

Ve ruhlar kalkarken

(Dondurucu bir ayaz

Her yamı kesici bir bıçak gibi

Yabanî ve tutup bir kaça bölerken

Dolanırken sıyrırken hayvanları

Akarken çiğ taneleri tutulmaz gerginliklerde

Evet O durdurur ancak

O'nunla dayanılır ancak

Ve O

Ancak O'nunla

Öteye kapımız açılır varılamaz anlara varılır.)

Hasan kalbinde ağır rikkatle kalktı

Ali ağır rikkatle

Sinan rikkatle kalktı.

Akmak

Merhamet duymak gözü yaş durmak

Sinan bir kahramandır elinde

Ali bir kahramandır dilinde

Hasan bir kahramandır fikrinde

Uyku rüyalar ve sabah

Beyaz ipliğin siyahından farkedilmediği vakitte

Allahın adıyla çağırdı Sinan

Şimdi Hasan en önde
Arkasında iki sapsarı eğik çehre.
Sinan rüyasiyle hallendi
Korkuyla oturdu heybetle okudu.
Hasan rüyasiyle hallendi
Gözleri hasret dolu şeffaf eşiklere çevrildi.
Ali rüyasiyle hallendi
Etten kemikten geçti sevdadan soruldu.
Ve gün batanadek koştular
Ve gün batarken
O göz ışdı ışdı.
(Kaplumbağa
Şimdi biraz daha)
Bütün gün
Öğle ve ikindide mola verdiler
Akşam adeta can verdiler
Ağaçla kuşla böcekle
Kurda kuşa toprağa selam verdiler.
Burda kokular gerçek
Şimdi bozkır çekiyor onları
Basılmadık yer yok
Her yana basmış derviş ayağı.
Nefes var toprağın levhasında
Sağdan alınıp yukarıya sola ve engine:
KALBE
Yukarı sola ve aşağı
Verildikçe kondukça alan kalbe.
(ya aşık eyle zikri şah
yoldaşsız varılmaz gönle)

RASİM ÖZDENÖREN

Cahit'in Maraş'ı ya da Ya Maraş Yoksa!*

1.

Elimdeki kartpostalların hiç birinde Cahit'in (Zarifoğlu) Maraş'ını yakalayamıyorum. Onun, Yaşamak'ın bir yerinde “Ya Roma yoksa!” diye evhama kapılmasına benzer bir evhama kapılmaktan kendimi zor koruyorum. Çarşılarında “yasin okunan tütsü tüten” bir kenti arıyorum bu düzenli görünmesi için özenilmiş fotoğraflarda. Ama galiba, görüp göreceğim sulara zamanın dert getirmiş olduğunu görmek olacak. Çünkü içinde eski balıkların yattığı kayalar yontulup savaştan insanların elinde balta ve mızrak şekline dönüşmüştür. Gene de arıyorum o kenti:

Aradan daha ne kadar zaman geçti ki! Cahit'le karşılaştığımız o daracık Maraş sokağında, beni görmeden geçmiş olmasına hayret etmişim. Yalnızca hayret etmiş olmakla kalsaydım, gene de iyiydi: kırılmışım ona. Çünkü o tarihte, onu daha, yakından tanıımıyordum. Onun da beni tanımış olduğuna ihtimal vermek, şimdiden geriye bakınca, zor görünüyor. Ama mesele bu değil şimdi. O daracık, o herhangi bir arabanın, bir at arabasının bile geçemeyeceği kadar dar olan o sokağın halen yerinde durup durmadığını merak etmem gerekiyor. Bu fotoğraflara bakılırsa şimdi ne o sokak yerindedir, ne lise binası, ne Abarabaşı'ndaki Yeni Sinema.

Kartpostalın arkasında “Kaleden kentin gece görünümü” açıklaması yer alıyor. Renge silme mavi ton hükümlan olmuş. Kamera, kartpostalın tam ortasında duran Ulu Cami'ye odaklanmış. Sarı, parlak bir aydınlık saçılıyor oradan. Ulu Cami diyorum ama, onu tanıdığımdan değil; bu kartpostalın Maraş'ı göstermek için çekilmiş olduğunu bildiğimden söylüyorum bunu; tahmin ediyorum demek daha doğru aslında. Gece manzarasının ufkunda muazzam binalar: nerdeyse gökdelenler diyeceğim. Bu kartpostalın nereye ait olduğunu bilmesem de, bana, burada görünen kentin neresi olduğunu tahmin etmemi isteseler, sanırım, “Şikago” demekte fazla tereddüt etmezdim. Gene de garip bir sükünet gözleniyor: kentin üstüne mavi bir jelatin kağıdı geçirilmemişse, o mavi kağıttan gözlük seyircinin

* Rasim Özdenören, *Kent İlişkileri*, İz Yay., İstanbul, 1998.

gözüne yerleştirilmiştir. Böyle bir perdenin arkasından görünüyor kent ve ortalarda hiç bir canlılık belirtisi yok: ne bir araba görünüyor herhangi bir caddeden geçen, ne de insan silüetleri belli oluyor kımıldayan. Hayır, dalların arasından bir otomobil görünmüyor değil, ama öyle örtülü bir görünüş ki bu, farlarının yanıp yanmadığı belli olmadığı için, pekâla oraya terkedilmiş bir otomobil diye bakılabilir ona.

Şimdi de, elimde, bir gündüz manzarası var. Hayır, kendimi ne kadar zorlarsam zorlayayım, bu kartpostalda tanıdık hiçbir figür seçemiyorum. Hiçbir ayrıntı bana aşına gelmiyor. Muazzam apartman binaları, iri kütleler hâlinde yan yana sıralanmış gidiyor. Ön kısımda küçük, yeşil bir alan: hiçbir özelliği yok, her yerde rastlanabilecek türden bir yeşil alancık: ağaçları da daha büyümemiş. Arka kısımdaysa sadece, karmakarışık bir çatı tarlası uzanıp gidiyor: bir tepenin üstüne yığılmış alışılmış bir varoş görüntüsü. Üstelik bu kartpostalda herhangi bir minare de görünmüyor. Bundan ne çıkar diyeceksiniz? Bundan şu çıkar: Cahit'in ve benim otuz-beşbinlik o zamanki Maraş'ında, biz Kale'den elliye yakın minare sayardık. Şimdi, kent, yeni meydana gelmiş bu kesiminde herhangi bir minare görünmüyorsa, bu, bu mıntıkanın baştan aşağı yeni meydana getirilmiş olduğuna delalet eder.

Elbette. Bir kenti, kartpostaldan seyretmek, onu, tümüyle bir imge hâline getirmek demek olur. Ben şimdi, üstü mavi jelatinle kaplanmış böyle bir kente bakıyorum ve Cahit'e ait olmayan bir kent olarak tahayyül ve tasavvur edebiliyorum. Biraz daha ileriye gidip kartpostallara yansımış bu Maraş görüntüsünde bir ruh bulamadığımı da söyleyeceğim. Çünkü:

Bu kartpostallarda, Cahit'in şiiirinde dile getirdiği camiler, bu camilerin avluları, bu avlulardaki havuzlar, bu havuzlardaki sular görünmüyor. Ayrıca: Güneşin bütün renklerini görmeden babalarının dükkânına nenelerinin ocaktan koyduğu kaynar yemekleri götüren çocuklar da görünmüyor. Bunların yer almadığı kartpostallarda, Maraş'ı Maraş yapan ruhu görmenin de imkânı kalmıyor. Çünkü bir kente ruhunu veren onun yalnızca binaları değil, o binalarla birlikte kent, tüm mimarisine anlam katan, babalarının dükkânına sefer taslarıyla yemek taşıyan çocukların görüntüsüdür.

2.

Kartpostallarda görünen Maraş'tan söz açmış olduğumu unutmuyorum. Orada, jelatin kâğıtları arkasına gizlenmiş bir kentte o kentin ruhunun görünmediğini ileri sürerken herhangi bir yanılma payına ihtimal tanırken, her şeye rağmen gerçeklikten izler yansıttığımı da inkâr etmemek gerekiyor. Öyleyse son sözü söylemek için acele etmeyelim. Ancak son söze gelmeden önce böyle bir ruhsuzluğun ortalarda dolaştığını vurgulamaktan da geri durmayalım.

Bu halay çeken çetelerin oyun esnasında tespit edilmiş figürleri de durağan: bir örnek börkleri, sırma işlemeli cepkenleri, ipek/saçaklı kuşakları, ağır şalvarları ve ayaklarındaki edikleriyle bir tiyatro sahnesinden çıkıp davul zurnanın eşliğinde halay çekiyorlar. Arkada görünen sık ağaçlar da insan eliyle büyütülmüştüğün bütün işaretlerini taşıyor. Her şey, alfabedeki at gibi dört ayağı üstünde duruyor. Hiçbir eksik bırakılmıslığa müsaade edilmemiş bu tabloda: her şey yerli yerinde, boyunlara bağlanmış fularların salınışı bile bir örnek. Beyaz ipek kuşakların arasına sıkıştırılmış mavi renkli peşkirler de, o tiyatro kostümcüsünün elinden çıkmışlığı bağıyor. Oysa Cahit'in şuurunda dile getirdiği erkeklere bakın: “Başı ve yüreği şahbaz/Kaleleri ağırlayan kadınları/Süslerini kemerlerini/Başlarını ağırlaştırın/Ağır siyah şelale saçlarını/Tutunca gençleşirdi erkekler.”

Bu erkekler, demirinde gül suyu şişeleri asılı pencereleri olan Cahit'in sahici kentinde yaşardı. Bu kentin, duvarlarına akrep tutturulmuş odaları vardı; duvar akrebin altında gezinirdi; duvar loş akrep sarhoş olurdu; lambanın büyük şafağında çocuklar mutfağa gidip gelirdi; kilerde kirpiller olurdu, kirpiller çuvalların dibinde peynir küpünün içinde görülürdü: her şey böylece, bu kadar sahibiydi. Bir evde kavun çekirdekleri kavrulurdu ve bir çocuk kızgın kavun çekirdeklerini alıp ağzına değdirirdi ve belki tam o sırada toprak süyüklerden yağmur sallanırdı. Dahası da var: “Bütün kozlu dere* künbet* yıldız avında /yıldızların yanında onlarla sahi/onlardan biri/topraktan tutmuşum yıldızım ne zaman kayacak/ve şan şan açılır kitaptan sayfa/bir küçük kıyamet yatırılmış içine/üç parmak eninde/gerçek tavanda dönen fare.”

Bütün bunların bir kartpostalda görünemeyeceğini itiraf ve kabul ediyorum. Bütün bunları Cahit'in zihni bize görünür kılıyor. Ama onun bahsettiği kentin, şimdi kartpostallarda görünen kent olmadığını da hatırlamamız gerekiyor. Şimdiki Bahçelievler semtinin camisini resmeden bir kartpostaldaki caminin de Ayasofya ile Süleymaniye'ye benzetilmek istenmiş olduğunu bu görüntüde fark ediyorum. Belki de hayattan kartpostala aktarılan görüntünün kendisidir cansızlaşan ve ruhsuzlaşan. Çünkü bu caminin serin avlusu aslı gerçekliğinde bu kadar donmuş ve dondurulmuş değildir; bilakis, onun avlusu insanda sürekli abdest alma hevesi uyandırır.

Her şeye rağmen, bir şeyi keşfetmek istiyorum bu fotoğraflarda: kendi dışsal bilgimi de katarak bu fotoğrafların görünmeyen yüzünde var olduğunu bildiğim o şeyin, görüntüde, tecelli etmesini bu keşfime dahil etmek istiyorum: Benim elimdeki kartpostallar Cahit'in ve benim Maraş'ımın görüntülerini yansıtmıyor. Damlarında tarhana kurutulmuş Maraş'ın yani. Kışlık şıraların, yıllık zahirelerin tedariklendiği Maraş'ın da... yani bizim bildiğimiz geleneksel Maraş'ın. Eski, geleneksel Maraş, bu

* Kozludere Maraş'ın bir köyü.

* Künbet ise Maraş'ın bir semti.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

kartpostalların tümüyle dışında bırakılmış. Ortaya çıkan ruhsuzluğun sebebi, budur diyorum. Ama ancak benim gözümle fark edilebilen minicik ışıklar serpiştirilmiş gene de oraya buraya: tarihin tümüyle dışlanmak istendiği bu tablolarda bile fark edebiliyorum onları. Kentimizin kalesi yok benim elimdeki fotoğraflarda, çünkü onlar zaten kaleden alınmış. Böylece bu fotoğraflarda yansıyan bütün manzaraların “modern bir makas” tarafından “modern bir bakışın” buyruğuna uyularak kesilip biçilmiş olduğunu söylüyoruz. Gene de bu çerçevenin dışında duran o eski Maraş'ın hâlen var olduğuna ben kendimi inandırdığım için, eskiden orada duran, oranın yerleşik merkezi olduğu bilinen gül adacıklarının zaman içinde, kartpostallarda görünen Maraş manzaralarına da sirayet edeceğini ummak istiyorum.

ÂTIF BEDİR

Cahit Zarifoğlu'nda Maraş*

Cahit'in çocukluğunda, şiirlerine de yansıyan bir “dağ” ve “yayla” imajı vardır. Cahit'lerle bizim yaylamız aynıydı; yayladaki evlerimiz birbirine yakındı. Bazı günler, bir kara eşeğimiz vardı, onunla yaylaya giderdik. Tabii eşek yürümez, biz zorlarız, çok geç kaldığımız olurdu, gece yarlarına kalırdık. Daha çocuk yaştayız, o karanlıkta, derelerin içerisinde, göz gözü görmez, oradaki konuşmalarımız, işte; sonsuzluk, Allah, kâinat, varlık! Bunlar üzerine. Hatırlıyorum, orda o ağaçların altında gece yarlarına kadar konuştuğumuzu hatırlıyorum.

Erdem Bayazıt

Şiirlerde Maraş

Şairlerin ve yazarların doğdukları ve çocukluklarının geçtiği yerler, onların yaşamında her zaman çok önemli olmuşlardır. Kuşkusuz bu, tüm insanlar için de böyledir. Özellikle sanat ve edebiyatla uğraşan insanların ürünlerinde çocuklukları, doğdukları topraklar, gençlik yıllarının geçtiği yerler sık sık karşımıza çıkar. Tüm yazdıklarında anlattıkları kendi çocukluk yılları olan yazarlar bile vardır. Bu kötü bir şey de değildir. Sanat ve edebiyatla uğraşan insanların ürünlerindeki bu damar sağlam bir damardır. Dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar doğdukları topraklardan kopmayan, yabancılaşmayan, köklerini unutmayan yazarlar kalıcı olmuşlardır. Kökleriyle kurdukları irtibat sağlam olan, ürünlerinde -bu bir şiir, roman, öykü, resim, film olabilir- kendi insanını anlatan sanatçılardır o halkın gerçek sanatçıları. Kendi insanına yabancılaşmış ve halkına da yabancılaşmayı öneren sanatçılar kalıcı ve evrensel olamamışlardır.

Bu bağlamda Cahit Zarifoğlu şiirine bakacak olursak tam da bu noktada durduğunu görürüz. Yerli ama aynı zamanda evrensel. Kendi insanını anlatıyor ama, bu insan Maraş'ta da olabilir, dünyanın başka bir yerinde de, yeryüzünün insanıdır o. Onun şiirini yalnızca bir şehirle irtibatlandırmak zor. Zarifoğlu'nun

* Âtuf Bedir, Cahit Zarifoğlu'nda Maraş, *Okuntu* dergisi, 2003.

şii sanki yeryüzünde gezinip durur. Bazen Ortadoğu'da, bazen Afrika'da, bazen Afganistan'da. Yani insanın olduğu; özellikle acı çeken insanın, acı çeken Müslümanın olduğu her yer onun için yazılması, gidilmesi gereken yerlerdir.

Zarifoglu şiirinde Maraş'la ilgili ilk ize, ilk kitabı olan İşaret Çocukları'nın *Berdücesi* 1962 adlı şiirinde rastlarız; ama, yalnızca başlığında. Çünkü şiirin başlığı dışında Maraş'tan hiçbir iz yoktur. Şiirde kentin karabasanında oradan oraya sürüklenmiş bir genç kız anlatılır. Şiirin başlığı olan *Berdücesi*, Maraş'ta bağ evlerinin bulunduğu mevkide bir yer adıdır. Bunu da yine Erdem Bayazıt'tan öğreniyoruz. Şiirde Maraş'tan hiç söz edilmemesine rağmen Haydarpaşa, Aksaray, Kurtalan, Santa Luçiya, Laleli adlarının geçtiğini görürüz.

Zarifoglu, şiirlerinde birçok şehirden söz eder. Özellikle İstanbul, sanki bu şiirin ana damarıdır. Onun şiirlerinde ve yazılarında Maraş'ın yeri diğer şehirler gibi değildir. Maraş Zarifoglu'nun çocukluğunun ve ilk gençliğinin geçtiği şehirdir. Bu yüzden bu şehir onun şiirinde arkada sürekli çalan senfonik bir müziktir. Doğrudan doğruya Maraş'tan çok az söz etse de bu şehir bir müzik gibi, bir arka plan resmi gibi durur. Şiirlerde sözü Maraş'a getirmeler de çok ani olur. Örneğin bir deniz sahilindeki balıkçı köyünden, martulardan, kumsaldan söz ederken birdenbire kendimizi Maraş'ta bir evde; evin zahire odasında buluyoruz:

*Sen bulgur çuvalından peynir **ceresinden***

Nice yufka ekmegi külektan

*Kış yemişini **şireyi** tahta sandıktan*

*Aç misafir sofralarını **nişe** kokularıyla*

Çamaşırı bakır leğenlerde dengele

Taş mutfaklarda

Arınırken odun ateşiyle ısınan sağlam sularla

Şiirde Maraş adı doğrudan geçmez, ama peynir ceresini, şireyi ve nişeyi ancak bir Maraşlı bilebilir.

Yasin okunan tütsü tüten çarşılardan

Geçerdi babam

Başında yağmur halkaları

diye başlayan şiir, "Anam yeşil hurkalar görürdü düşünde" diye devam eder. Bu şiirde işaret edilmiş çocuklar; Yasin okunan ve tütsü tüten çarşılar, anne ve baba vardır. Şair annem ve babam demektedir; çocukluğunu anlatmaktadır. Çocukluğun Maraş'ı manevi bir yoğunluğun yaşandığı, çarşılara, düşlere ve her yana manevi bir iklimin yayıldığı şehirdir. *İşaret Çocukları*'nda Maraş'tan doğrudan söz eden dizeler aynı adı taşıyan şiirin ilk dizeleridir:

Zarifoglu, şiiirlerinde son derece modern bir dil kullanır, bu dil şiiirlerin yazılış zamanına göre oldukça çağdaş bir dildir. Birçok yabancı sözcük, birçok Batı kenti şiiirde yerini alır. Hatta bu şiiirlerden birçoğu da Batılı kentlerde yazılmıştır. Fakat herhangi bir şiiirde, söz Maraş'a gelmişse her şey birden değişir; o modern ve çağdaş sözcükler uçuşup yerine, Maraş'a özgü, yöresel sözcükler kullanılmaya başlanır. Doğrudan Maraş adı geçmese de "Yedi Güzel Adam" şiiirindeki şu mısraları ancak bir Maraşlı söyleyebilir. *Üzüm tehini* ancak bir Maraşlı bilebilir.

/bütün gün badem çırptım

üzümün tehini armudun çürüğünü ayıkladım

uykuya geç vardım

yatağın içine elimi daha yeni koydum

rahatıma doymadım ama.../

Doğrudan doğruya Maraş adı geçen ilk şiiir de yine *Yedi Güzel Adam* kitabındaki "Ben Dirimle Doğrulurken" adlı şiiirdir.

(Çoktandır şu maraş kalesi hatıraları elinden alınmış bir taş yığımdır.

onların yerine bilardo masaları konmuştur

şalvarlı şövalye ve kovboylar bilardo oynamaktadırlar)

Bu şiiirde Maraş'ın Maraş olmaktan çıkmışlığına, Batılılaşmaya, yozlaşmaya bir gönderme ve sitem vardır. Onun Maraş'ı, Yasin okunan ve tütsü tüten çarşılarıyla, dağıyla, yaylasıyla delikanlısıyla şu şiiirde olduğu gibi İstanbul'la kurduğu bağ ile bozulmamış, özünü korumuş bir Maraş'tır.

Buruşmaz entarisi İstanbulun entarisi buruşmaz entarisi

Maraşın seferde

Fakat İstanbul ve Maraş

Fakat Maraşın

Her kurban arayışında

Fazla davrandım ben

Yangına uğradım

Kara bir moloza ayrıldım

Bazen marstık sanıldım

Maraşın her kahraman kurban arayışında

Ve bulup sunuşunda

Mutlaka bir işareti vardı

Bayram çöreklerini tuzundan yağından anlayışın

Sertçe düşmanca gibi tokça kucaklanışın

Harbeder gibi sevişin

(...Ve Çocuğun Uyanışı Böyle Başladı)

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

Zarifoglu'nun şiir serüveninde Maraş'ın yeri apayrıdır demiştik. O, Maraş'a bir yabancı gibi bakmaz. Maraş'ı anlatırken bir yerli gibi anlatır. O bu ülkenin yerlisidir. Bir toprağın yerlisi için o toprak kutsaldır, uğruna ölünür ve tutkuyla sevilir. Bir toprağı, bir şehri hakkını vererek ancak bir yerli anlatabilir. Bu yüzden Zarifoglu'nun Maraş'ını da ancak kendisi anlatabilir. Onda şehirler her zaman çok önemli olmuştur. Yurtdışına seyahate giden arkadaşlarına gördükleri her şeyi yazmalarını salık vermiştir: Sokakları, caddeleri, binaları, evleri. O, şehirlere yaşayan bir canlı gibi bakmasını bilmiştir. Ve Cemal Süreya'nın deyişiyle 'Maraşlı delikanlı tavrımı hiç bırakmamıştır'. Yolu Maraş'a düşenleri daha şehre varmadan çok önce karşılayan Döngel Mağarası ve Ali Kayası Zarifoglu'nun şiirine nasıl girmiş, okuyalım.

*Döngel yutar gölgeleri- içi piliç taşlığı
Çoban çocukların bile aldurmadiğı
Hatta koyunların koyun yavrularını bile
Kaale almadığı
Küçücük turist sürüleri geçerken
Tarihsel bir seyirmeyeyle
Ali kayası gerilenir heybetlenir
(Sevgili Dostum)*

Yaşamak'ta Maraş

Yaşamak uzun bir nehirdir.
Bir günlükten, bir anı kitabından ötedir *Yaşamak*.

Yaşamak şiirsel metinlerden oluşan ve edebiyatta örneğı az olan metinlerdir. Uzun bir nehir gibi akar gider. Ama nehrin hangi yöne akacağı kestirilemez. Bu metinlerin bir kardeşi de yine Zarifoglu ile delikanlılıklarından itibaren kopmaz arkadaşlığı olan Alâeddin Özdenören'in *Açılı/Yorum* adlı kitabıdır.

Düzyazıyla başlayan metinler bir süre sonra şiirselleşir. Zarifoglu en çok da Maraş'tan söz ederken kendini tutamayıp şiirin albenisine kapılır. Bir uzun nehir kıyısında yürür gibi okuruz *Yaşamak*'ı.

Ve *Yaşamak*'ı okurken 46. Sayfaya geldiğimizde dururuz:

MARAŞ 1960. O çıplak dağda nasılsa kalmıştı koca ağaç... diye başlayan ve on bir sayfa boyunca Ahırdağı eteklerinde bulunan ve adına Yalnızardıç denen bir ağacı anlatır. Zarifoglu bu ağacı, sanki bir canlıdan, bir insandan söz eder gibi anlatır. Bu ağaç kökleri derinde, heybetli ve tarihî; aynı zamanda yalnız bir ağaçtır. Çünkü yanında, yöresinde başka bir ağaç yoktur. Ağaçtan söz ederken birdenbire büyük bir

ovaya dizilmiş ve yeni bir fethetme hazırlanan Kanuni Sultan Süleyman'ın ordusunu betimler. Bir yalnız ağaç Zarifoğlu'nun imgesine nasıl böyle bir sahne getirmiştir? Ağacın heybeti mi? Yaşı mı? Ve yolları anımsatır Yalnızardıç. Bu andan sonra metin şiire dönüşür; Ali, Sinan ve Hasan adında üç arkadaşın yaptığı yolculuğu anlatır uzun şiir. Yolculuk sırasında her üçü de düş görür ve aslında yolculukları bir gönle girmek için yapılmış dervişçe bir yolculuktur.

*(ya aşık eyle zikri şah
yoldaşsız varılmaz gönle)
MARAŞ 1973 6 ŞUBAT. annem iyi*

Bu başlığın altında, annesini, yeğenini ve annesinin seksen yaşındaki Duran Teyzesini anlatır. Maraş'taki ailesinden üç insan, üç kuşak. İnsanlardan söz ederken sevgiyle söz eder. Hepsinin kendisine kattığı bir şeyler vardır. Anneler duayı öğretir, çocuklar sevgiyi israf etmemenin yollarını, büyük teyzeler ise kurulmuş bir saat gibi yaşamayı.

Cahit Zarifoğlu 141. sayfada *MARAŞ 1968 EKİM KASIM* adını taşıyan bölümde ise doğrudan Maraş'tan söz etmez. Maraş'ta yazıldığı anlaşılan ve sizi görmeliydim... diye başlayan bu bölümde kadından, aşktan, klasik müzikten, kırık dökük anılardan, çocukluktan söz eder.

Zarifoğlu'nun şiirinde olsun, düz metinlerinde olsun Maraş'ın gerçekten de yadsınamaz bir yeri vardır. Bu yer kimi zaman çocukluğu, gençliği ile kendi yaşamından izler taşır; kimi zaman şehirden çekilmiş resimlerdir. Bunlar arasında portreler, manzaralar, tarihsel olaylar, gündelik yaşama dair izler bulunur. Onun anılarında yaşayan Maraş, yalnızca kuru bir şehir değil, yaşayan canlı bir varlıktır.

Mehmet Akif İnan
D. 1940, Ö. 2000

ARIF AY

Bir Portre:

Akif İnan*

Bir gün Eskişehir'den geliyorduk. Akif İnan'la Eskişehirlerden gelinir hep. Üçtü yolculuğumuz: Biri Kastamonu, biri de Konya.

Son yolculuk mu? Ona tek çıkılır zaten.

Öyle yaptı; bitirdi "kuru kara ekmeği", göç etti "yar ellerine".

Hicret'teydi hep; Tenha Sözler'den, Harran'ın sıvacık bağrında. Urfa'nın büyüğü kalbinde, Halilürrahman'da tenhaya koyuldu.

O kadar tenhadır ki; taş kemerlerinde serinlik, gölde evveli ve âhiri yüzdüren balık, öğle sığağında dalından düşen dut, akşama doğru ceviz yapraklarının hışırtısı, bozkırda tek ağaç, asma altında uzun ikindi, Samanyolu ve yıldızlı gecede secde, baş bağlayan kızda mahcubiyet, zamandan habersiz şırıldayan dere, sise bürünmüş dağ, kar altında ekin, bağ duvarından sarkan şıvgın, yol kenarında esneyen çiçeklere konup kalkan kelebek, köpiiren Dicle, ağlayan Fırat, çok derinden gelen yankı bir türkü...

İlk oymak; son Osmanlı'dan biri.

Bulvarı dolduran Mesnevî; nevi şahsına münhasır, binlerce yıl kavruk Harran toprağı: Mesned-nişîn; kürsüde oturabilirdi, postu yeğledi.

Dağulmamış tesbihin tanelerindendi.

İp neden kopmuştu?

Maraş'ta soluk alıp vermişse de Urfalıdır ezelden... Ya da, Necip Fazıl'm deyişiyile: "Akif Urfalı değil, Urfa Akif"lidir!"

Öğretmen-i mâderzat: Üç ay dersini dinlemiştim; Edebiyat ve Medeniyet üzerineydi ilk dersi, Din ve Uyarlık son dersi.

Sesinin tınısında Anadolu'nun dağı, ovası, suyu, bir de turnaları vardı.

Yüreği Harran güneşi; sıfırın altında da olsanız, hiç üşütmez sizi. Upuzun bir yazdır dostluğu, arkadaşlığı.

Hasmıyla da geçinir gider; olgun çocuk, iyimser adam.

Adaşı Mehmet Akif Ersoy'un Urfahcası.

* Arif Ay, *Mehmet Akif İnan Kitabı*, Türkiye Yazarlar Birliği Yay., İstanbul, 2000.

YEDİ GÜZEL ADAM'IN MARAŞ'I

Necip Fazıl'ın şarklısı. Bundandır az yazması.

Sezai Karakoç'un dışadönüğü. Birinin partisi oldu, ötekinin sendikası.

Şarkçıbanının izinden çok, şarkın çilesi belirgindi yüzünde.

Anadolu boğuluyor gibi öksürürdü. Gibisi çok fazla.

Fiziği yerel, sesi yerli, ülküsü en evrensel.

Köstekli saat; bundandır belki, yelek ona çok yakıştırdı. Bir de tittin.

"Anamı sorarsan büyük doğudur

Batı ki sırtında paslı bıçaktır"

Bu beyit onun özeti.

Büyük bir aile fotoğrafından kopan bir parça. Tek tek anlatılmaz ki; Nuri Pakdil'siz Akif İnan, Erdem Bayazıt'sız Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu'suz Alaeddin Özdenören, İsmail Kılhoğlu'suz Osman Sarı, Nazif Gürdoğan'sız Bahri Zengin.

Resim göttikçe solgunlaşıyor mu ne?

Rahmetini esirgeme Rabb'im!

ALİ HAYDAR HAKSAL

Maraş'ta Aruzla Şiir Yazan Urfalı Bir Genç*

Akif İnan, Maraş'a geldiğinde orada ilk tanıştığı kişi Alâeddin Özdenören olur. Onunla arasında başlangıçta biraz çekingenlik olsa da en iyi anlaştığı kişi olur. Alâeddin Özdenören, o günler için şunları söyler: "Yıl 1958. Maraş. Öylesine kendini bilmez, öylesine haince, öylesine düşmanca mehtaplı bir akşamüstü. Akif İnan'la yürüyoruz. Urfa'dan sürgün gelmiş Maraş Lisesi'ne. Kendisine zulmeden bir öğretmeni dövdüğü için. Evet, hiç unutmuyorum; betimlemeye çalıştığım o akşamüstüydü. Akif'in yürürken sakin görünüşü herhâlde bu akşam yüzündendir. Kendisini götürürken dalgınlıktan habersizdi. Bana Ahmet Haşim'den şiirler okuyordu. Kısacık bir an da olsa kendimi onun yerine koymayı denedim. Başaramadım. Dostluk, kardeşlik bağlarıyla birbirimize bağlandığımızı duyuyordum."¹

Alâeddin Özdenören aracılığıyla diğerleriyle tanışır. Bu tanışma Alâeddin Özdenören için de yeni ve iyi bir dönemdir. En yakını ve dostudur. Bu, her ikisinin de ömürlerinin sonuna kadar devam eder. En yakın arkadaşlarından biri olan Rasim Özdenören'in Akif İnan ile ilgili ilk izlenimleri şudur: "Karayağız bir şair hatırıma geliyor." Bu vurgudan sonra kendisiyle ilgili olan bir anısından söz eder. Bu, Akif İnan'ın karakterini göstermesi bakımından dikkate değer. "Vaktiyle bir bakanı Akif ile birlikte ziyarete gitmiştik, yeni bakan olmuştu. Ben Akif'i o bakana 'Sizin komşunuz' diye tanıttım. Dışarı çıktuktan sonra 'Yahu Rasimciğim, benim' dedi, 'bu adamla komşuluk münasebetimden başka hiçbir özelliğim yok mu?' diye sordu. Ben de ona şu cevabı verdim: 'Senin bir sürü özelliklerin var ama bu adam için senin en kıymetli yanın, onun en çok değer vereceği tarafın ona komşu olman. O da beşerî münasebetlere önem veren bir insandı. Şimdi onu hatırladım. Akif gerçekten bir sürü meziyeti olan, bir sürü yanlarıyla bize çağrışımlarda bulunan bir insan. Ama ben bir anda hem insan olarak Akif İnan'ın karayağız yüzünü, onun yer yer çiçek bozuğu ve şark çıbanından iz kalmış olan yüzüyle birlikte düşünüyorum. Ve o hâliyle pranga vurulmuş bir şair izlenimi geliyor gözümün önüne. Onun yanında elbette mütefekkir yanı var, bir eylem adamı yanı var. Bunları düşündükçe ortaya çıkıyor, fakat şu anda Akif'ten bir siluet olarak kafamda canlanan şey, meçhul bir yolda, bilmediğim bir

* Ali Haydar Haksal, *Bir Medeniyet Şairi Akif İnan*, İz Yay., 3. Baskı, İstanbul, 2018.

¹ Age, s. 116.

yolda omzunu eğmiş bana doğru yürüyen, Urfa Güneşiyle yüzü çoraklaşmış, kalbi bir vaha gibi zenginleşmiş, böyle bir şair tahayyül ediyorum (...) 1957-58 ders yılındaydı ve '58'in yanılmıyor isem bahar aylarına tesadüf ediyordu, Akif hakkında ilk duyum aldığımdaydı... Duyumu nasıl aldım; bizim birader Alaeddin Özdenören bana geldi ve dedi ki: 'Bizim sınıfa Urfa'dan bir şair arkadaş geldi hem de aruzla yazıyor. Bu bizim için çok şaşırtıcıydı. Lise çağında bir öğrencinin aruzla yazıyor olması hem hayret, hem de hayranlık uyandırabilecek bir olaydı, ikisi birden vardı.'² Tanıştığı bu yeni arkadaş grubunun farklı yönleri ve özellikleri bulunuyor. İki farklı dünya gibi de denebilir. Akif İnan, klasik sanat ve edebiyat düzleminde daha çok İslâmî düşünce özünde bakan biri. Dönemin baskın olan sol ve Batıcı düşüncesinden uzak duruyor. Yeni edebî anlayışları ise pek kabullenemiyor, o bakış içinde olanlara ise istihzai bakıyor ve yaklaşıyor. Yeni arkadaş grubunun yaklaşımları da bir bakıma öyle. Rasim Özdenören dönemi veya kendilerini şöyle anlatıyor: "Bizim edebiyatla tanışmamız modern edebiyatı tanımakla başladı. Ben gerçi daha önce Ömer Seyfettin okuduğumu söyleyebilirim, fakat Ömer Seyfettin bile son tahlilde modern çağın bir ürünüdür. Dolayısıyla bizim ilk gençlik çağımızın geçtiği 1950'lerin aktüel ürünleriyle tanışarak edebiyat alanına girmişiz. Böyle birisi için Divan edebiyatı, aruz bunlar çok arkaik şeyler, çok tarih öncesi verimler ve veriler gibi geliyordu. Alâeddin'in de bana aruzla yazan bir sınıf arkadaşından bahsetmesi hakikaten, dediğim gibi hem hayret hem de hayranlık uyandırıcı bir durumdu. Neticede Akif'le bizim o dönemde çok fazla ünsiyetimiz de olmadı. Fakat 1961 yılında Akif, liseyi bitirdikten sonra İstanbul'da karşılaştık. Erdem Bayazıt da o buluşmamızda var idi. Fakat ikili görüşmeyi ben çok iyi hatırlıyorum. Akif'le gezinirken Yenikapı sahiline gitmiştik. Orada bir çay bahçesine oturduk. Edebiyattan bahsettik. 'Rasimciğim sana Hâşim'den okuyayım mı, Hâşim'i sever misin?' dedi. Hâşim de benim o devir içinde sevdiğim en önde gelen şairlerden birisidir. (...) Mesela Hâşim'i Yahya Kemal'den daha çok seviyordum. (...) Akif'in bu teklifine çok memnun kaldım. 'Oku Akif'ciğim' dedim Akif bir başladı birinci şiiri okudu, ikincisini, üçüncüsünü, beşincisini, on beşincisini. Baktım arkası gelmiyor: 'Akif' dedim, neredeyse bütün külliyyatını bitireceksin.' Dedi ki: 'Zaten çok değil, Hâşim'in 80 parça şiiri vardır ve hepsini ezbere bilirim.' 'O zaman dedim, yoruluncaya kadar devam et, ben dinlemekten yorulmam. (...) Onun sadece şiir inşad etmesiyle kalmadı olay, edebiyatla ilgili gerçekten o yaştaki bir genç için -on sekiz on dokuz yaşlarında bulunan bir insan için- şayanı hayret derecede bir Divan edebiyatına nüfuzunu gördüm. (...) Hani öteden beri söylediğimiz bir söz var. Bazı insanlar yazılarını aşarlar, bazı insanlar yazılarının gerisinde kalırlar. Akif yazısını aşan insanlardan birisiydi. Yazılarında görünen Akif olduğundan çok azdır.'³ Maraş döneminde birbirlerine çok ısınmadıkları anlaşılıyor. Fakat bu kısa zamanlık buluşma

² Ali Haydar Haksal-Alim Kahraman (Oturumu Yönetenler),

Oturuma Katılanlar: Rasim Özdenören, Erdem Bayazıt, Nazif Gürdoğan, Mustafa Uzun,

Abdullah Uçman, "M. Akif İnan Üzerine Bir Oturum", *Yedi İklim* Dergisi Akif İnan Özel Sayısı, S. 120, s. 51.

ve tanışmadan sonra zaman zaman bir araya geliyorlar. Sanıyorum ki bu dostluk o kısa süre içinde daha çok Alâeddin Özdenören ile yürüyor. Bunun etki ve sonuçlarını daha sonra görüyoruz. Akif İnan, Ankara'ya yerleşince Nuri Pakdil ile dostlukları sıkılaştır. Bu dönemi en etkili olanı. Akif İnan'ın donanımlı ve hazır yanı arkadaşlarının daha önünde. Kendini de aşan bir durumdur bu. Birikimi çok ama bunu tam anlamıyla yansıttığı söylenemez. Akif İnan ile olan ilişkilere Erdem Bayazıt'ın bakışı da şöyle: "Akif Maraş'a geldiğinde yolunu bulmuş, oturmuş kendine göre bir tasnif yapmış, bir dâva sahibiydi. Benim onunla tanışmam; *Gençlik* gazetesini ziyarete gelmesiyle oldu. Ben de o sırada gazetede çalışıyordum. Kendisini tanıttı. Daha evvel dediğim gibi Alâeddin Özdenören bize haber vermişti böyle bir arkadaşın geldiğini. Bizi de o haber vermişti ki ziyarete geldi. Yani, olgun bir insan, davranışları tamamen yolunu bulmuş ve bize biraz dudak bükerek bakıyor. Mesela yayımladığımız şiirleri, meselelere bakışımızı çocukça buluyor. Fakat o geldikten sonra biz, nefsim itibariyle daha bir ciddi olmayı, kendimize bir çeki düzen vermeyi gerekli görüyorduk. Ben Divan edebiyatından da çok zevk alırdım. (...) Böyle bir ortak noktamız vardı ama tabii bizim bütün iştahımız, bütün rüyamız yeni, modern edebiyat idi. Dergilerin hepsini takip ediyoruz, duyduklarımız da Maraş'a gelmiyorsa biz mektup yazarak getiriyoruz. Böyle başladı arkadaşlığımız. (...) Akif'le muhatap olan kendisine biraz çeki düzen vermek gereğini duyardı."⁴ Maraş'ta bulunan arkadaşların genel bakışı, daha çok modern edebiyata dönük, Akif İnan'ın ise Divan şiiri ve geleneğine bağlı olması. Onların arasına katılmasıyla yeni bir süreç başlıyor. Çünkü Erdem Bayazıt'ın ifadesiyle oturmuş olgun bir arkadaş yanında kendilerine çeki düzen verilen biri. Karşılıklı birbirlerinden doğal olarak etkileniyorlar. Bu, Akif İnan için de geçerlidir. Akif İnan'daki oturmuşluk, dikkati daha çok belli bir merkeze dönük olmasındandır. Bu sadece Divan edebiyatı ve klasik kültür değildir. O daha Urfa'da iken arkadaş grubuyla birlikte yoğun Necip Fazıl okumaları da yapmıştır. Akif İnan'da tam anlamıyla bir dâvâ bilinci var. Buna Necip Fazıl'ın bakış ve üslubunun etkisi altında olma da denilebilir bir bakıma. Böyle olunca bakışındaki belirginlik veya keskinlik onlara göre daha oturmuş olması, doğal karışlanmalı. Erdem Bayazıt da bunu şöyle anlatır: "Biz Akif'le dediğim gibi tasnif etmiş, tarihin bir yorumunu yapmıştık. Mesela rahmetli Necip Fazıl'ı biz de kendi çapımızda takip ediyorduk. Haberimiz vardı kitaplarından ama Akif daha bir o eğitimden geçmişti. Zaten şiirlerine de yansır. (...) Akif İnan o gün çıkan milliyetçi muhafazakâr bütün dergilerle yazışıyor ve onları takip ediyordu. *Sebilürreşad* dâhil -o zaman kapanmıştı ama- *Büyük Doğu*, *Fedâî*, *Türk Yurdu* vb. dergiler. Bizim de belki birçoklarından haberimiz var, birçokunu takip ediyoruz ama önemseydiğimiz şey o değil daha çok, günümüz edebiyatı, günümüz dergileri, o günün devamlı çıkan dergilerini yazarlarını takip ediyorduk."⁵ Burada Akif İnan ile Maraş'taki arkadaş grubu arasındaki fark ortaya çıkıyor. *Yedi İklim* dergisi Akif İnan

³ Agy, s. 52.

⁴ Agy, s. 54.

Özel Sayısı için yaptığımız söyleşide benim sorduğum şu soru ve verdiği karşılık şöyle: “Anlaşıldığı kadarıyla sizler modern edebiyat ürünleriyle buluşurken herhâlde *Büyük Doğu* ile o daha çok yakın olmuş... ‘Evet, evet, nitekim *Büyük Doğu*’yu Maraş’ta Mehmet Bayazıt vasıtasıyla ben şahsen tanıdım. Nuri Pakdil Mehmet Bayazıt’la teyze oğludur, benim de amcamın oğludur. Mehmet Bayazıt vasıtasıyla haberdarım. Akif’le tanıştıktan sonra Akif bize -kendisiyle aynı yaşta olduğumuz hâlde- çocuk nazarıyla bakar da hep Mehmet Ağabeyle düşer kalkardı; o geldiği zaman, onunla konuşurlardı, onlar birbirini tamamlıyorlardı. (...) Kendi payıma Akif’le olduğum zaman biraz daha dikkatli olurdum. Dediğim gibi bir de ortak zevkimiz var Divan edebiyatından zevk alıyorum ama meşgalem değil. Okuyorum ama bizim uğraştığımız alan modern edebiyat, takip ettiğimiz modern edebiyat.”⁶ Divan edebiyat ortak zevk ama ilgi alanı değil. Erdem Bayazıt ve arkadaşlarında Divan şiirine okul kitaplarında olduğu kadar bir sınırlı bir bakış var. Akif İnan’da ise daha geniş daha çok içselleştirme ve sahiplenme olduğu görülüyor. Bunu *Büyük Doğu* dergisi ve Necip Fazıl ile buluşturunca daha çok bir bilinç ve bakış oluşturuyor. Akif İnan’ın oturmuşluğunun nedeni de budur.

Akif İnan’ın kişiliğinde o dönemin koşullarından yansıyanlarıyla gelinen süreç de önemli. Onlar Akif İnan’ı nasıl bir yapıda görüyorlar. Sanatçı kişiliğinden yansıyanların yanında karakter olarak da özellikleri bulunuyor. Rasim Özdenören Akif İnan hakkında: “Akif’in şahsından bahsederken Erdem tevazûan prenslik sıfatını da Akif’e yakıştırdı. Ben kendi nefsimle öteden beri söylüyorum, Prens olan Erdem Bayazıt’tır. Akif ağadır. Bu ikisinin arasındaki fark neyse ikisinin şahsiyeti arasındaki fark da odur.”⁷ Bu doğru bir tespit. Akif İnan daha Doğulu. Divan şiiri ile Urfa ruhunun bütünleşmesi de denilebilir buna. Zengin ve farklı folklorü de buna eklenince arkadaşlarından bambaşka bir karakter olarak beliriyor.

O arkadaş grubunun Akif İnan ile ilgili görüşleri ve yaklaşımları olduğu gibi Akif İnan’ın da onlar hakkındaki yaklaşımı oldukça temkinlidir. O, Cahit Zarifoğlu ile ilgili şunu anlatıyor: “Cahit’i lise son sınıfta Maraş’ta tanıdım. O yıllarda şiir anlayışı benim telakkime tersti. Cahit ve şimdi buradaki arkadaş grubunun modern sanat anlayışlarından hâlâ bir fark yok. Cahit’i o yıllarda biraz kendimden uzak bulurdum.”⁸

Akif İnan’ın kişiliğinden sanatna veya sanatından kişiliğine yansıyan özellikler bulunuyor. Akif İnan’ın Ahmet Hâşim’in şiirini sevmesinin veya ortak yanlarının bulunmasının nedenleri var. Bunlar doğası gereğidir ve kaçınılmazdır. Klasik ile modern şiir arasındaki yerini belirlerken yeni döneme kendini katar ve renklendirir. Klasik olana

⁵ Agy, s. 54.

⁶ Agy, s. 55.

⁷ Agy, s. 55.

⁸ M. Akif İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanat’a Davet*, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, Ankara, 2009, s. 202.

körü körüne bağlı değil. Bunu daha canlı hale getirir kendini bu anlamda geleceğe taşır. “Akif’in şu fikrini de ifade edeyim, bu renk münasebetiyle. İsmi lazım değil, bu şairlerden biri için-o da aruzla, heceyle yazmaya heveslenen fakat nesli itibariyle bizden daha önce olan şairlerden birisi için ‘renk körü- derdi. Akif niye onu öyle söyledi? Çünkü gerçekten verdiği örneklerde, şu anda belki kelimesi kelimesine hatırlayamam ama örnekler vermişti. Renkleri kullanıyor o şair; fakat ifade edemediği kavramları, renklerle ifade etmeye çalışıyordu. (...) Akif’in şiirinde renkler tıpkı Haşim’in şiirinde olduğu gibi fonksiyonel bir durumda kullanılıyor, kızıl akşam deyişi. Yani rengin gerçekten o şiir içinde Haşim’in olsun Akif’in olsun işlevsel bir değeri var.”⁹ Divan şiirine bu kadar bağlı olmasına karşın Ahmet Haşim şiirine yoğunlaşması dikkat çekici bir husus. Bu, bir bakıma Akif İnan’ın kendisini yenilemeye hazır olduğunu da gösteriyor.

Akif İnan’ın öğrenciliği Ankara’da Alâeddin Özdenören’in de İstanbul olunca uzun bir zaman ayrı kalırlar.

Maraş’a geldikten sonra başlayan değişim sürecinde tanışıp buluştuğu yeni arkadaşlarının dünyaları farklı. Okumaları, ilgi alanları, hayat algısı gibi. Burada iken ilk kez Sezai Karakoç’un *Körfez* şiir kitabını okur ama kendisine çok yabancıdır. “Maraş’ta lise son sınıf öğrencisiyim. Sezai Karakoç’un *Körfez* adlı şiir kitabı yayınlanmıştı. O dönemlerde hani her türlü yayını izliyorum ya. Şeref Turhan’dan *Körfez*’i de alıp okudum. Okudum ama hiç sevemedim. Bizim Erdem, Cahit, Alâeddin’se bayılıyorlardı o tür şiirlere. Fakat ne onlar bana laf anlatabiliyordu ne ben onlara. Aradan birkaç yıl geçti. 1961’de üniversiteye başladım. Bu arada da Hilâl Yayınları’nı yönetiyorum. Günlerden bir gün Karakoç dergiye geldi. Tanıştık, konuştuk. Son yıllarda bazı yazılarını da okumuştum. O yazılar beni hayrete düşürmüştü. Karşımda gayet seviyeli derinlikli bir fikir ve sanat adamı belirmişti. Düşünüyordum: Bu denli tutarlı bir adam nasıl olur da *Körfez*’deki şiirleri yazmış bulunur. Bu düşüncelerimi Karakoç’a da anlattım. Bir nasihat çektim kendisine: ‘Yazıların iyi, yazmaya devam et dergimize de gönder. Ama şiirden vazgeç, ya da otur vezinli kafiyeli, dengeli, tutarlı şiirler yaz’ dedim. Karakoç’sa sükûnetle tebesüm ederek dinlemişti beni. Hatta yer yer de bana hak vererek: ‘Benim vezinli şiirlerim de var’ demişti. Bu karşılaşmamız Karakoç’u bana sevdirmişti. O sevgiyle yazdıklarını daha önemseyerek okumaya başlamıştım. Okudukça ayıbım ve mahcubiyetim çoğaldı gözümde. Şimdiyse Karakoç’un birçok şiirinden başka *Körfez* adlı şiir kitabı tümüyle ezberimdedir ve onun sanat fikir alanındaki dehası dilimin pelesengidir.”¹⁰ Akif İnan bu hatırasını zaman zaman yineler. Bunu anlatırken geçmiş günlerine bakar bir mahcubiyet ile gülümser. Bir başka söyleşisinde aynıyle bu olayı anlatır ardından da şu açıklamada bulunur. “Yani 1965’lere kadar muhafazakârdım. İdealistliğimi, yeni şiiri de kendime karşıt ürünlerden sayarak, yaşamaktaydım. Oldukça geç ayılmışım, değil mi? Eh bu da

⁹ “M. Akif İnan Üzerine Bir Oturum”, Yedi İklim Dergisi, S. 120, s. 52.

¹⁰ M. Akif İnan, *Söyleşiler*, Eğitim-Bir-Sen Yay., Ankara, 2016, s.61-62.

Urfahlığın hediyesi. Urfa'nın dışı kapalı, güçlü gelenekçiliğinin faturası. (...) Nuri Pakdil Paris'te. Dergimiz Edebiyat'a *'Kaside'* adlı şiirimi koyuyorum. Bu şiir benim sanattaki zıplayışımın ilk örneği. Pakdil'den hemen bir mektup geliyor. O ne şiir öyle. Güzel, yer yer olağanüstü diye yazıyor. Aynı şiiri evde teybe okumuştum. Açıp Üstat Necip Fazıl'a dinlettim bir gün. Üstat merak ve hayretle dinledi. Sonra şöyle konuştu. 'Senin bazı şiirlerini görmüştüm, bu öyle değil. Müşahhasan kalkarak şiiri mücerrede çekiyor, kelimelere ustaca parendeler atırıyorsun. Buna devam etmeni istiyorum.'¹¹ Akif İnan'daki bu değişim onun için bir dönüm noktasıdır. Artık gerek sanatında gerek bulunduğu konumda çok farklı bir yerdedir. Muhafazakârlık düşüncesinden tamamen kendini soyutlamış oluyor. *Yedi İklim* Özel Sayı toplantısında Rasim Özdenören'e yönelttiğim; aruz, Urfa ve Maraş kültürü üzerine sorusuna şöyle demişti: "Onu Urfa kültürüyle izah ederdi. Urfa'da zaten Maraş kültüründen farklı bir kültür var. (...) Sokaktaki insanlar Nâbi'den, Şeyh Galib'den, Fuzûlî'den gazeller, kasideler okuyabilen insanlar. Ben Maraş'ta böylesini görmedim, bilmiyorum, en azından kendi çevremde böyle bir olaya şahit olmadım. Mesela Maraş'ta çok köklü bir folklor geleneği yok (...) Maraş'ın havası kendi şahsına münhasır. Maraş hakikaten yetiştirebilseydi nasıl bir insan tipi yetişirdi? Necip Fazıl gibi bir insan tipi yetiştirebilirdi, Nuri Pakdil gibi, onların arkasından gelen işte bizim neslimiz gibi insanlar yetiştirebilirdi. Ve Akif'in enteresandır, Urfa'dan Maraş'a gelmesi bir şans olmuştur. Çünkü Akif kendi birikimiyle, kendi Divan edebiyatı ve folklor birikimiyle Maraş'a geldi. Maraş'ta bizlerin vasıtasıyla, bizlerin marifetiyle yeni edebiyatla tanıştı, uzun bir süre dudak büküştü yeni edebiyata. Hatta Cahit'in şairliğini bile kabul etmek istememişti fakat sonunda Cahit'i şair-i maderzâd diye ilân eden de kendisi olmuştur."¹² Akif İnan, sanatı ve şiiri bağlamındaki yansımalarından söz edilirken, divan şiiri, hece ve halk şiiri arasında nerede duruyor, Cahit Zarifoğlu şiiri ile farklılıkları nelerdir, nasıl bir ruha sahiptir sorusuna Rasim Özdenören şu karşılığı veriyor: "Tekke şiiriyle halk şiiri ayrımını yaptınız, Akif bu ayrıma karşıydı. Halk şiiri ile tekke şiirinin arasında bir fark yoktur, ikisi de halk şiiridir. (...) Akif'in şiirini mahcup bir şiir olarak tanımlamak istiyorum. Niye mahcup şiir? Bir defa kendisini dışarıya kapatmış bir şiir. Bir Cahit Zarifoğlu şiiri gibi hoyratça hatta bir bakıma dengesizce alıp başını giden, kendisini yer yer serbest çağrışımlara bırakan sel gibi akıp giden bir şiir değil. (...) Bu şiirlerin tamamını aşk ana başlığı altında toplamamız mümkün. Bu zor şiir tabii, beyitlerle kendini sınırlamış, beyit tarzına sonuna kadar bağlı kalmıştır. *Hicret ile Tenha Sözler* arasında fark var mı dedin? Ben böyle bir fark olduğunu da zannetmiyorum."¹³ Bu zıtlıkların arkadaşlar arasında karşılıklı etkileşimi olumluya dönüşüyor. Bu, her iki taraf için de geçerlidir. Bir anlamda Maraş grubunun farklı bir alana geçişlerini sınırlıyor olabilir düşüncesindeyiz.

¹¹ Age, s. 147.

¹² "M. Akif İnan Üzerine Bir Oturum", *Yedi İklim Dergisi*, S. 120, s. 52-53.

¹³ Agy, s. 54

